

**TOSHKENT DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI
HUZURIDAGI PEDAGOG KADRLARNI QAYTA
TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI
OSHIRISH TARMOQ MARKAZI**

**МЕҲНАТ МУҲОФАЗАСИ ВА
ТЕХНИКА ХАВФСИЗЛИГИ**

О‘QUV-USLUBIY MAJMUA

Toshkent-2026

Mazkur ishchi o'quv dastur Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrda 485-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan namunaviy o'quv dastur asosida tayyorlandi.

Tuzuvchilar: TDTU, kat. o'qit. F.F. Xamidullayev

Taqrizchilar : Sh.M.Narziyev – PhD., tf.f.d., professor.

S.S. Shamansurov - texnika fanlari nomzodi, professor.

O'quv-uslubiy majmua Toshkent davlat texnika universiteti Kengashining 2025- yil 29-yanvardagi 5-sonli qarori bilan nashrga tavsiya qilingan

MUNDARIJA

I.	Ishchi dastur	
II.	Modulni o‘qitishda foydalaniladigan interfaol ta’lim metodlari	
III.	Nazariy materiallar	
IV.	Amaliy mashg‘ulot materiallari	
V.	Keyslar banki	
VI.	Testlar	
VII.	Glossariy	
VIII.	Adabiyotlar ro‘yxati	

I. ISHCHI DASTUR

Kirish

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan “2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar Strategiyasi”da milliy kadrlarning raqobatbardoshligi va umumjahon amaliyotiga asoslangan oliy ta‘lim milliy tizimining sifati oshishiga, Bolonya jarayoni ishtirokchi mamlakatlari diplomlarini o‘zaro tan olishga, o‘qituvchi va talabalar bilan almashuv dasturlarini amalga oshirishga ko‘maklashuvchi 1999 yil 19-iyundagi Bolonya deklaratsiyasiga qo‘shilish masalasini ko‘rib chiqish belgilab qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da oliy ta‘lim jarayonlariga raqamli texnologiyalar va zamonaviy o‘qitish usullarni joriy etish, yoshlarni ilmiy faoliyatga keng jalb etish, korrupsiyaga qarshi kurashish, muhandislik-texnik ta‘lim yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar ulushini oshirish, kredit-modul tizimini joriy etish, o‘quv rejalarida amaliy ko‘nikmalarni oshirishga qaratilgan mutaxassislik fanlari bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar ulushini oshirish bo‘yicha aniq vazifalar belgilab berilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi Farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”ga ko‘ra mamlakatdagi oliy ta‘lim muassasalarining 85 foizi 2030 yilgacha bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o‘tishi rejalashtirilgan. Bu yaqin yillar davomida mamlakatdagi deyarli barcha oliy ta‘lim muassasalarining kredit-modul tizimida faoliyat yurita boshlashidan darak beradi.

Shuningdek, mamlakatimizning barcha sohalarida islohotlarni amalga oshirish, odamlarning dunyoqarashini o‘zgartirish, yetuk va zamon talabiga javob beradigan mutaxassis kadrlarni tayyorlashni hayotning o‘zi taqozo etmoqda. Respublikada ta‘lim tizimini mustahkamlash, uni zamon talablari bilan uyg‘unlashtirishga katta ahamiyat berilmoqda. Bunda mutaxassis kadrlarni tayyorlash, ta‘lim va tarbiya berish tizimi islohotlar talablari bilan chambarchas bog‘langan bo‘lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Zamon talablariga javob bera oladigan mutaxassis kadrlarni tayyorlash, Davlat talablari asosida ta‘lim va uning barcha tarkibiy tuzilmalarini takomillashtirib borish oldimizda turgan dolzarb masalalardan biridir.

Ushbu dasturda xorijiy davlatlardagi kredit ta‘lim tizimlari, kredit tizimi asosida ta‘lim jarayonlarini tashkil etish va uning sifatini ta‘minlashning innovatsion metodlari, kredit-modul tizimida pedagoglar faoliyati, kredit-modul tizimida o‘quv jarayonining uslubiy ta‘minoti, ta‘lim sohasiga oid qonunchilik va ularning mazmuni, ta‘lim muassasalarida korrupsiyani oldini olish va unga qarshi

kurashishning huquqiy va ma'naviy-ma'rifiy asoslari, oliy ta'limning normativ-huquqiy asoslari bayon etilgan.

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalari tomonidan ta'lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etishda: O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, farmonlar, qarorlar hamda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining buyruqlari kabi normativ hujjatlar qo'llanilmoqda. Lekin shu kunga qadar ta'lim va tarbiya jarayonlarini sub'ektlari tomonidan ushbu hujjatlarni amalda qo'llanilishining nazariy va amaliy jihatlar deyarli o'rganilmagan. Bu holatlar oliy ta'lim muassasalarida qo'llaniladigan oliy ta'limning normativ-huquqiy asoslarini har tomonlama nazariy va amaliy jihatdan o'rganish va tahlil etishni dolzarbligidan dalolat beradi.

Modulning maqsadi va vazifalari

Modulning maqsadi: qayta tayyorlash va malaka oshirish kursi tinglovchilarini mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi, mehnat muhofazasining huquqiy, me'yoriy-texnik va tashkiliy negizi, psixofiziologik jihatlar, ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigiyenasi asoslari, xavfsizlik texnikasi va mehnat xavfsizligi, bosim ostida ishlaydigan idishlar va texnik qurilmalardan foydalaniishda mehnat xavfsizligi, shaxsiy kompyuterlar, videoterminallar va orgtexnika jihozlaridan foydalanuvchilar mehnati xavfsizligi, elektr xavfsizligi asoslari, mehnat muhofazasini tashkil etish, uning iqtisodiy va ijtimoiy muammolari, yechimlari, ushbu sohadagi ilg'or xalqaro tajribalar, ko'nikma va malakalarni takomillashtirishdan iborat.

Modulning vazifalari:

- ishlab chiqarishdagi ish joylari va zonalarida mavjud va yuzaga kelishi ehtimoli bo'lgan zararli va shikastlovchi salbiy omillar, ularni sinflari, asosiy manbalari bo'yicha tasavvurlarini kengaytirish;
- mazkur sohaga tegishli qonunlar, me'yoriy-texnik hujjatlar, pedagogik kasbiy faoliyatda, ishlab chiqarish jarayonlarida amalga oshiriladigan texnologiyalarning, foydalaniladigan texnik vositalarning hamda jihozlarning mavjud va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan zararli va shikastlovchi salbiy omillarini identifikatsiyalash hamda baholashni o'rgatish va kasbiy mahoratini oshirish;
- zararli va shikastlovchi ishlab chiqarish omillarini inson sog'lig'i va hayotiga, uni avlodlari sog'lig'i va hayotiga salbiy ta'sirini bartaraf etish yoki oqibatlarini kamaytirishga oid tashkiliy, texnik, iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy chora-tadbirlarni muqobilini tanlash, ishlab chiqish, ilmiy asoslash va tatbiq etish bo'yicha ilm (bilim va malaka) berish va kasbiy mahoratini oshirish;
- mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi masalalarini zamonaviy talablar darajasida hal etish, boshqarish usullarini, himoya vositalarini amaliyotga joriy etish orqali mehnat xavfsizligini, ishlab chiqarishda yong'in va portlash xavfsizligi ta'minlashga, sohadagi ilg'or xalqaro tajribalardan oqilona foydalanishga o'rgatish, ko'nikmasini shakllantirish va kasbiy mahoratini oshirish;

Modul bo'yicha tinglovchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar

“Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi” modulini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

- mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlarini;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi vakolatlarini;
- Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorining professional ishtirokchilarini;
- xodimning hamda ish beruvchining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi huquqlari va majburiyatlarini;
- kirish yo'l-yo'rig'ini o'tkazish bo'yicha dasturni;
- ish joyidagi yo'l-yo'riqni o'tkazish bo'yicha dasturni;
- mehnat muhofazasi holati nazoratining birinchi bosqichini;
- mehnat muhofazasi holati nazoratining ikkinchi bosqichini;
- mehnat muhofazasi holati nazoratining uchinchi bosqichini;
- ishlab chiqarishdagi ish joylari va zonalarida mavjud va yuzaga kelishi ehtimoli bo'lgan zararli va shikastlovchi salbiy omillarni;
- O'zbekiston Respublikasi, xamdo'stlik mustaqil davlatlari, boshqa yetakchi davlatlardagi mehnat muhofazasining hozirgi vaqtdagi masalalarini;
- bilimlarning bir butun tizimi bilan o'zaro bog'liqlikda ushbu modulning asosiy muammolarini;
- mehnat qilish va dam olishning maqbul sharoitlarining inson fiziologiyasiga ta'sirini;
- ishlab chiqarishdagi ish joylari va zonalarida mavjud va yuzaga kelishi ehtimoli bo'lgan zararli va shikastlovchi salbiy omillarni sinflari, asosiy manbalarini;
- mehnat muhofazasiga tegishli qonunlar, milliy, davlatlararo va xalqaro standartlar, texnik, tashkiliy, sanitar-gigiyenik me'yorlarni **bilishi kerak**;
- zararli va shikastlovchi ishlab chiqarish omillarini inson sog'lig'i va hayotiga, uni avlodlari sog'lig'iga va hayotiga salbiy ta'sirini bartaraf etish;
- oqibatlarini kamaytirishga oid tashkiliy, texnik, iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy chora-tadbirlarni muqobilini tanlash;
- mehnat muhofazasining tashkiliy masalalarini va bulardan kelib chiqayotgan muammolarni yechish;
- zararli va shikastlovchi ishlab chiqarish omillarini inson hayoti va sog'lig'iga salbiy ta'sirini bartaraf etishga oid zamonaviy texnik yechimlar ishlab chiqish;

- ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat vazifalarini bajarish bilan bog‘liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish bo‘yicha **ko‘nikmaga** ega bo‘lishi;

- mehnat muhofazasi bo‘yicha o‘qishlarni tashkil qilish va bilimlarni sinash;

- mehnat muhofazasi bo‘yicha ishlarni tashkil etish;

- ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat vazifalarini bajarish bilan bog‘liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish;

- ish o‘rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfiligi yuzasidan attestatsiyadan o‘tkazish tartibini amalga oshirish;

- mehnat muhofazasi bilan bog‘liq turfa masalalarni zamonaviy talablar darajasida hal etish;

- mehnat muhofazasi bo‘yicha yo‘riqnomalarni ishlab chiqish kabi **malakalarga** ega bo‘lishi;

- zararli va shikastlovchi ishlab chiqarish omillarini inson hayoti va sog‘lig‘iga salbiy ta‘sirini bartaraf etishga oid zamonaviy texnik yechimlarni amalga tadbiq etish;

- ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat vazifalarini bajarish bilan bog‘liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish;

- sohadagi ilg‘or xalqaro tajribalardan oqilona foydalanishga o‘rgatish malakasini shakllantirish bo‘yicha **kompetensiyalariga** ega bo‘lishi lozim.

Modulni tashkil etish va o‘tkazish bo‘yicha tavsiyalar

“Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi” moduli ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlar shaklida olib boriladi.

Modulni o‘qitish jarayonida ta’limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo‘llanilishi nazarda tutilgan:

- ma’ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalardan;

- o‘tkaziladigan amaliy mashg‘ulotlarda texnik vositalardan, ekspress-so‘rovlar, test so‘rovlari, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash, kollokvium o‘tkazish, va boshqa interaktiv ta’lim usullarini qo‘llash nazarda tutiladi.

Modulning o‘quv rejadagi boshqa modullar bilan bog‘liqligi va uzviyligi

“Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi” moduli o‘quv rejadagi quyidagi fanlar bilan bog‘liq: “Hayot faoliyati xavfsizligi”, “Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi” va “Yong‘in xavfsizligini ta’minlash asoslari” o‘quv modullari bilan uzviy bog‘langan holda pedagoglarning mazkur fan bo‘yicha kasbiy pedagogik tayyorgarlik darajasini hamda ta’lim xizmati sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Modulning oliy ta'limdagi o'rni

Modulni o'zlashtirish orqali tinglovchilar oliy ma'lumotli kadrlarda "Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi" bilan bog'liq turfa masalalarni zamonaviy talablar darajasida hal etish usullarini, mehnat muhofazasi bo'yicha o'qishlarni tashkil qilish va bilimlarni sinash, mehnat muhofazasi bo'yicha ishlarni tashkil etish, mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnomalarni ishlab chiqish, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish, sohadagi ilg'or xalqaro tajribalardan oqilona foydalanishga o'rgatish malakasini shakllantirishga, amalda qo'llash va baholashga doir kasbiy kompetentlikka ega bo'ladilar.

MODUL BO'YICHA SOATLAR TAQSIMOTI

№	Modul tarkibi	Hammasi	Auditoriyadagi o‘quv yuklamasi				Mustaqil ta’lim
			Jami	Jumladan:			
				Nazariy	Amaliy mashg‘ulot	Kuchma mashg‘ulot	
1.	O‘zbekiston Respublikasining “Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi qonuni (yangi tahriri).	2	2	2			
2.	Mehnat muhofazasi bo‘yicha o‘qishlarni tashkil qilish va bilimlarni tekshirish.	4	4	2	2		
3.	Mehnat muhofazasi bo‘yicha yo‘riqnomalarni ishlab chiqish tartibi.	2	2		2		
4.	Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va yetkazilgan zararni to‘lash.	6	6	2	2	2	
5.	Ish o‘rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o‘tkazish tartibi.	6	6	2	2	2	
6.	Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug‘urta qilish qoidalari.	2	2			2	
Hammasi		22	22	8	8	6	

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu: O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonuni (yangi tahriri).

Qonunning maqsadi, amal qilish sohasi. Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari. Mehnatni muhofaza qilishni davlat tomonidan boshqarish. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi vakolatlari. Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorining professional ishtirokchilari. Xodimning hamda ish beruvchining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi huquqlari va majburiyatlari.

2-mavzu: Mehnat muhofazasi bo'yicha o'qishlarni tashkil qilish va bilimlarni tekshirish.

Mehnat muhofazasi bo'yicha o'qishlarni tashkil qilish va bilimlarni tekshirish. Mehnat muhofazasi bo'yicha ishlarni tashkil qilish va mehnat muhofazasi holatining nazorati. Mehnat muhofazasi bo'yicha o'qitishni va bilimlarni tekshirishni tashkil qilish. Xodimlarni o'qitish va bilimlarini tekshirish.

3-mavzu: Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va yetkazilgan zararni to'lash.

Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va yetkazilgan zararni to'lash. Hisobga olish tartibi. N-1 shakldagi dalolatnomani to'ldirish tartibi. Xodimlarga shikastlanishi tufayli yetkazilgan zararni to'lash tartibi. Sog'lig'iga shikast yetkazilganligi bilan bog'liq holda zararining jabrlanuvchiga to'lanadigan miqdori.

4-mavzu: Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o'tkazish tartibi.

Attestatsiyani o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish tartibi. Mehnat sharoitlarining mehnatni muhofaza qilish bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiqligini baholash tartibi.

Ish o'rinlarining ayrim turlarini attestatsiyadan o'tkazish xususiyatlari. Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyadan o'tkazish natijalarini rasmiylashtirish tartibi. Rejadan tashqari attestatsiya o'tkazish tartibi. Ish joyining mehnat sharoitlari xaritasi. Ish joylarining jarohatlash xavfliligini baholash. Xodimlarning shaxsiy himoya vositalari (ShHV) bilan ta'minlanganligini baholash. Kafolat va preferensiyalar.

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu: Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'l-yo'riq o'tkazish jurnali va bilimlarni tekshirish bayonnomalarini rasmiylashtirish tartiblari. Mehnat muhofazasi holati bo'yicha ma'muriy – jamoat nazorati (uch bosqichli nazorat).

Kirish yo‘l-yo‘rig‘ini o‘tkazish bo‘yicha dastur tuzish. Ishchilarga yo‘l-yo‘riq o‘tkazilishini qayd qilish jurnallarini rasmiylashtirish tartibi. Ishchilarni o‘qitish bo‘yicha dastur ishlab chiqish va bilimlarini sinash bayonnomalarini rasmiylashtirish tartibi bilan tanishish.

Mehnat muhofazasi holatining tahlili va nazorati. Mehnat muhofazasi holati nazoratining birinchi va ikkinchi bosqichini o‘tkazish tartibi. Mehnat muhofazasi holati nazoratining uchinchi bosqichini o‘tkazish tartibini tahlil qilish.

2-mavzu: Mehnat muhofazasi bo‘yicha yo‘riqnomalarni ishlab chiqish tartibi.

Mehnat muhofazasi bo‘yicha yo‘riqnomalarni tuzilishi va mazmuni. Mehnat muhofazasi bo‘yicha yo‘riqnomalarni ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi. Yo‘riqnomalarni rasmiylashtirish tartibi. Mehnat muhofazasi bo‘yicha yo‘riqnomalarni tekshirish va qaytadan ko‘rib chiqish tartibini o‘rganish.

3-mavzu: Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish tartibi.

Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisani va xodimlar salomatligining boshqa xil zararlanishlarini tekshirish va hisobga olish tartibi. N-1 shaklidagi dalolatnomani tuzish tartiblari.

Baxtsiz hodisalarni maxsus tekshirish dalolatnomasini tuzish talablari. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar natijasida shikastlanishlarning og‘irlik darajasini belgilash sxemasidan foydalanish.

4-mavzu: Ish o‘rinlarini mehnat sharoitlari bo‘yicha attestatsiyadan o‘tkazish natijalarini rasmiylashtirish tartibi.

Mehnat sharoitlarining mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha normalar, qoidalar va yo‘riqnomalar talablariga muvofiqligini baholash tartibi.

Ish o‘rinlarining ayrim turlarini attestatsiyadan o‘tkazish xususiyatlarini o‘rganish. Ish o‘rinlarini mehnat sharoitlari bo‘yicha attestatsiyadan o‘tkazish natijalarini rasmiylashtirish tartibi. Rejadan tashqari attestatsiya o‘tkazish tartibi. Ish joyining mehnat sharoitlari xaritasini to‘ldirish. Ish joylarining jarohatlash xavfliligini baholash tartibi. Xodimlarning shaxsiy himoya vositalari (ShHV) ta‘minlanganligini baholash. Kafolat va preferensiyalarni belgilanish talablarini o‘rganish.

TA’LIMNI TASHKIL ETISH SHAKLLARI

Ta’limni tashkil etish shakllari aniq o‘quv material mazmuni ustida ishlayotganda o‘qituvchini tinglovchilar bilan o‘zaro harakatini tartiblashtirishni, yo‘lga qo‘yishni, tizimga keltirishni nazarda tutadi.

Modulni o‘qitish jarayonida quyidagi ta’limning tashkil etish shakllaridan foydalaniladi:

- 1) ma’ruza;
- 2) amaliy mashg‘ulot.

O‘quv ishini tashkil etish usuliga ko‘ra:

- 1) jamoaviy;
- 2) guruhli (kichik guruhlarda, juftlikda);
- 3) yakka tartibda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonuni (yangi taxriri) 2016 yil 22 sentabr, O'RQ-410-son.
2. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi.
3. "Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish to'g'risida" Nizom O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1997 yil 6 iyundagi 286-son qarori.
4. SanPin RUz № 0141-03 "Gigiyenicheskaya klassifikatsiya usloviy truda po pokazatelyam vrednosti i opasnosti faktorov proizvodstvennoy sredy, tyajesti i naprejenosti trudovogo protsessa".
5. "Xodimlarga ularning mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq holda jarohatlanishi, kasb kasalliklariga chalinishi yoki salomatlikning boshqa xil shikastlanishi tufayli yetkazilgan zararni to'lash" Qoidolari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2005 yil 11 fevraldagi 60-son qarori.
6. SanPiN RUz № 0224-07 "Sanitarnye pravila i normy pri rabote na personalnykh kompyuterax, videodispleynyx terminalax i orgtexnike".
7. "Korxona, tashkilot va muassasalarda mehnat muhofazasi fondi tashkil qilinishi va uni mablag'larini ishlatish tartibi to'g'risida"gi Nizom O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2008 yil 12 noyabr 245-son qarori.
8. "Balandlikda ishlaganda mehnatni muhofaza qilish qoidolari" (ro'yxat raqami 1890, 2009 yil 24 yanvar).
9. O'zbekiston Respublikasining "Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida"gi qonuni 2009 yil 16 aprel, O'RQ-210-son.
10. "Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish qoidolari" O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2009 yil 24 iyundagi 177-son qarori.
11. ShNK 2.09.04-09. "Korxonalarning ma'muriy va maishiy binolari".
12. SanPiN RUz № 0294-11 "Gigiyenicheskiye normativy. PDK vrednykh veshchestv v vozduxe rabochey zony".
13. "Xodimlarni tibbiy ko'rikdan o'tkazish tartibi to'g'risida"gi Nizom (O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash vazirining buyrug'i ro'yxat raqami 2387, 2012 yil 29 avgust).
14. "Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o'tkazish tartibi to'g'risida"gi Nizom O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014 yil 15 sentyabrdagi 263-son qarori.
15. SanPiN RUz № 0324-16 "Sanitarno-gigiyenicheskiye normy mikroklimate proizvodstvennykh pomeshcheniy".

16. SanPiN RUz № 0325-16 “Санитарные нормы допустимых уровней шума на рабочих местах”.

17. SanPiN RUz № 0326-16 “Санитарные нормы общей и локальной вибрации на рабочих местах”.

18. SanPiN RUz № 0335-16 “Санитарные нормы допустимых уровней электростатических полей на рабочих местах”.

19. “Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorini yanada rivojlantirish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 27 apreldagi 246-son qarori.

20. SanPiN RUz № 0364-18 “Нормы допустимых нагрузок для деvushek moloje 18 let i jenuin pri pod‘yome i peremeshenii tyajestey vruchnuyu”.

21. “Tashkilotlarda mehnatni muhofaza qilish xizmatini yaratish va faoliyatini tashkil etish tartibi to‘g‘risida”gi Nizom (Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 31 dekabrda 1066-son qaroriga 5-ilova).

22. Yuldashev O., Mutalov Sh.A. Mehnatni muxofaza qilish. O‘quv-amaliy qo‘llanma. T.: 2017.

23. Yuldashev O., Ergasheva G. Ish o‘rinlarini mehnat sharoitlari va asbob uskunalarining jarohatlash xavfi yuzasidan attestatsiyadan o‘tkazish. Uslubiy qo‘llanma. “Adabiyot qanotlari” nashriyoti. T.: 2017.

24. Dusmatov S., Yuldashev O., Abdullayeva S. Metodicheskoye rukovodstvo k nauchno-issledovatel'skim laboratornym rabotam po oxrane truda. OOO Pegas Color Print. T.: 2016.

Qo‘shimcha adabiyotlar

25. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. www.lex.uz.

26. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.

27. Dusmatov S., Yuldashev O. Mehnatni muhofaza qilish va hayot faoliyati xavfsizligi. O‘quv-amaliy qo‘llanma. “Adabiyot uchqunlari” nashriyoti. T.: 2016.

28. Ibragimov E., Gazinazarova S., Yuldashev O. Mehnat muhofazasi maxsus kursi. Darslik. TIMI. T.: 2015.

29. Dolin P.A. Spravochnik po texnike bezopasnosti. 6-e izd. -M.: Energoatomizdat, 2001. – 824 s.

Axborot manbaalari

30. www.bilim.uz;

31. www.ziyo.edu.uz;

32. www.ziynet.uz;

- OO‘MTV sayti

- OO‘MTV sayti

- OO‘MTV sayti

33. www.mehnat.uz; - O'zbekiston Respublikasi Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi sayti.
34. www.minzdrav.uz; - Sog'liqni saqlash vazirligi sayti.
35. www.sgktn.uz; - O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi
www.scis.uz; huzuridagi Sanoat, radiatsiya va yadro xavfsizligi qo'mitasi.
36. www.lex.uz; - O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
37. www.hsea.ru; - Oxrana truda. Promyshlennaya i pojjarnaya bezopasnost. Preduprejdeniye chrezvychaynyx situatsiy.
38. www.znakcom-lect.ru; - Oxrana truda i texnika bezopasnosti.
39. www.ohranatruda.ru; - Oxrana truda, texnika bezopasnosti i pojarnoy bezopasnosti.

O'QITISH SHAKLLARI

Ta'limni tashkil etish shakllari aniq o'quv materiali mazmuni ustida ishlayotganda o'qituvchini tinglovchilar bilan o'zaro harakatini tartiblashtirishni, yo'lga qo'yishni, tizimga keltirishni nazarda tutadi.

Modulni o'qitish jarayonida quyidagi ta'limning tashkil etish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruza;
- amaliy mashg'ulot;
- mustaqil ta'lim.

O'quv ishini tashkil etish usuliga ko'ra:

- jamoaviy;
- guruhli (kichik guruhlarda, juftlikda);
- yakka tartibda.

Jamoaviy ishlash – Bunda o'qituvchi guruhlarining bilish faoliyatiga rahbarlik qilib, o'quv maqsadiga erishish uchun o'zi belgilaydigan didaktik va tarbiyaviy vazifalarga erishish uchun xilma-xil metodlardan foydalanadi.

Guruhlarda ishlash – bu o'quv topshirig'ini hamkorlikda bajarish uchun tashkil etilgan, o'quv jarayonida kichik guruhlarda ishlashda (2 tadan – 8 tagacha ishtirokchi) faol rol o'ynaydigan ishtirokchilarga qaratilgan ta'limni tashkil etish shaklidir. O'qitish metodiga ko'ra guruhni kichik guruhlariga, juftliklarga va

guruhlarora shaklga bo'lish mumkin. Bir turdagi guruhli ish o'quv guruhlari uchun bir turdagi topshiriq bajarishni nazarda tutadi.

Yakka tartibdagi shaklda – har bir ta'lim oluvchiga alohida- alohida mustaqil vazifalar beriladi.

II. MODULNI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA'LIM METODLARI

«SWOT-tahlil» metodi.

Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo'llarini topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• тўсиқлар

«Xulosalash» (Rezyume, Veyer) metodi

Metodning maqsadi: Bu metod murakkab, ko'p tarmoqli, mumkin qadar, muammoli xarakterdagi mavzularni o'rganishga qaratilgan. Metodning mohiyati shundan iboratki, bunda mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha bir xil axborot beriladi va ayni paytda, ularning har biri alohida aspektlarda muhokama etiladi. Masalan, muammo ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik, fazilat va kamchiliklari, foyda va zararlari bo'yicha o'rganiladi. Bu interfaol metod tanqidiy, tahliliy, aniq mantiqiy fikrlashni muvaffaqiyatli rivojlantirishga hamda o'quvchilarning mustaqil g'oyalari,

fikrlarini yozma va ogʻzaki shaklda tizimli bayon etish, himoya qilishga imkoniyat yaratadi. “Xulosalash” metodidan ma’ruza mashgʻulotlarida individual va juftliklardagi ish shaklida, amaliy va seminar mashgʻulotlarida kichik guruhlardagi ish shaklida mavzu yuzasidan bilimlarni mustahkamlash, tahlil qilish va taqqoslash maqsadida foydalanish mumkin.

Методни амалга ошириш тартиби:

тренер-ўқитувчи иштирокчиларни 5-6 кишидан иборат кичик гуруҳларга ажратади;

тренинг мақсади, шартлари ва тартиби билан иштирокчиларни таништиргач, ҳар бир гуруҳга умумий муаммони таҳлил қилиниши зарур бўлган қисмлари тўширилган таркатма

ҳар бир гуруҳ ўзига берилган муаммони атрофлича таҳлил қилиб, ўз мулоҳазаларини тавсия этилаётган схема бўйича таркатмага ёзма баён қилади:

навбатдаги босқичда барча гуруҳлар ўз тақдимотларини ўтказадилар. Шундан сўнг, тренер томонидан таҳлиллар умумлаштирилади, зарурий ахборотлар билан тўлдирилади ва

«Keys-stadi» metodi

«Keys-stadi» - inglizcha soʻz boʻlib, («case» – aniq vaziyat, hodisa, «stadi» – oʻrganmoq, tahlil qilmoq) aniq vaziyatlarni oʻrganish, tahlil qilish asosida oʻqitishni amalga oshirishga qaratilgan metod hisoblanadi. Mazkur metod dastlab 1921 yil Garvard universitetida amaliy vaziyatlardan iqtisodiy boshqaruv fanlarini oʻrganishda foydalanish tartibida qoʻllanilgan. Keysda ochiq axborotlardan yoki aniq voqea-hodisadan vaziyat sifatida tahlil uchun foydalanish mumkin. Keys harakatlari oʻz ichiga quyidagilarni qamrab oladi: Kim (Who), Qachon (When), Qaerda (Where), Nima uchun (Why), Qanday/ Qanaqa (How), Nima-natija (What).

«Keys metodi» ni amalga oshirish bosqichlari

Ish bosqichlari	Faoliyat shakli va mazmuni
1-bosqich: Keys va uning axborot taʼminoti bilan tanishtirish	yakka tartibdagi audio-vizual ish; keys bilan tanishish (matnli, audio yoki media shaklda); axborotni umumlashtirish; axborot tahlili; muammolarni aniqlash

2-bosqich: Keysni aniqlashtirish va o'quv topshirig'ni belgilash	individual va guruhda ishlash; muammolarni dolzarblik ierarxiyasini aniqlash; asosiy muammoli vaziyatni belgilash
3-bosqich: Keysdagi asosiy muammoni tahlil etish orqali o'quv topshirig'ining yechimini izlash, hal etish yo'llarini ishlab chiqish	individual va guruhda ishlash; muqobil yechim yo'llarini ishlab chiqish; har bir yechimning imkoniyatlari va to'siqlarni tahlil qilish; muqobil yechimlarni tanlash
4-bosqich: Keys yechimini shakllantirish va asoslash, taqdimot.	yakka va guruhda ishlash; muqobil variantlarni amalda qo'llash imkoniyatlarini asoslash; ijodiy-loyiha taqdimotini tayyorlash; yakuniy xulosa va vaziyat yechimining amaliy aspektlarini yoritish

«FSMU» metodi

Texnologiyaning maqsadi: Mazkur texnologiya ishtirokchilardagi umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqarish, taqqoslash, qiyoslash orqali axborotni o'zlashtirish, xulosalash, shuningdek, mustaqil ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur texnologiyadan ma'ruza mashg'ulotlarida, mustahkamlashda, o'tilgan mavzuni so'rashda, uyga vazifa berishda hamda amaliy mashg'ulot natijalarini tahlil etishda foydalanish tavsiya etiladi.

Texnologiyani amalga oshirish tartibi:

- qatnashchilarga mavzuga oid bo'lgan yakuniy xulosa yoki g'oya taklif etiladi;
- har bir ishtirokchiga FSMU texnologiyasining bosqichlari yozilgan qog'ozlarni tarqatiladi;
- ishtirokchilarning munosabatlari individual yoki guruhli tartibda taqdimot qilinadi.

Ф	• фикрингизни баён этинг
С	• фикрингизни баёнига сабаб кўрсатинг
М	• кўрсатган сабабингизни исботлаб мисол келтиринг
У	• фикрингизни умумлаштиринг

FSMU tahlili qatnashchilarda kasbiy-nazariy bilimlarni amaliy mashqlar va mavjud tajribalar asosida tezroq va muvaffaqiyatli o'zlashtirilishiga asos bo'ladi.

«Assesment» metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod ta'lim oluvchilarning bilim darajasini baholash, nazorat qilish, o'zlashtirish ko'rsatkichi va amaliy ko'nikmalarini

tekshirishga yo'naltirilgan. Mazkur texnika orqali ta'lim oluvchilarning bilish faoliyati turli yo'nalishlar (test, amaliy ko'nikmalar, muammoli vaziyatlar mashqi, qiyosiy tahlil, simptomlarni aniqlash) bo'yicha tashhis qilinadi va baholanadi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

«Assesment» lardan ma'ruza mashg'ulotlarida talabalarning yoki qatnashchilarning mavjud bilim darajasini o'rganishda, yangi ma'lumotlarni bayon qilishda, seminar, amaliy mashg'ulotlarda esa mavzu yoki ma'lumotlarni o'zlashtirish darajasini baholash, shuningdek, o'z-o'zini baholash maqsadida individual shaklda foydalanish tavsiya etiladi. Shuningdek, o'qituvchining ijodiy yondashuvi hamda o'quv maqsadlaridan kelib chiqib, assesmentga qo'shimcha topshiriqlarni kiritish mumkin.

«Tushunchalar tahlili» metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod talabalar yoki qatnashchilarni mavzu buyicha tayanch tushunchalarni o'zlashtirish darajasini aniqlash, o'z bilimlarini mustaqil ravishda tekshirish, baholash, shuningdek, yangi mavzu bo'yicha dastlabki bilimlar darajasini tashhis qilish maqsadida qo'llaniladi. *Metodni amalga oshirish tartibi:*

ishtirokchilar mashg'ulot qoidalari bilan tanishtiriladi;

o'quvchilarga mavzuga yoki bobga tegishli bo'lgan so'zlar, tushunchalar nomi tushirilgan tarqatmalar beriladi (individual yoki guruhli tartibda);

o'quvchilar mazkur tushunchalar qanday ma'no anglatishi, qachon, qanday holatlarda qo'llanilishi haqida yozma ma'lumot beradilar;

belgilangan vaqt yakuniga yetgach o'qituvchi berilgan tushunchalarning to'g'ri va to'liq izohini o'qib eshittiradi yoki slayd orqali namoyish etadi;

har bir ishtirokchi berilgan to'g'ri javoblar bilan o'zining shaxsiy munosabatini taqqoslaydi, farqlarini aniqlaydi va o'z bilim darajasini tekshirib, baholaydi.

«Venn diagrammasi» metodi

Metodning maqsadi: Bu metod grafik tasvir orqali o'qitishni tashkil etish shakli bo'lib, u ikkita o'zaro kesishgan aylana tasviri orqali ifodalanadi. Mazkur metod turli tushunchalar, asoslar, tasavvurlarning analiz va sintezini ikki aspekt orqali ko'rib chiqish, ularning umumiy va farqlovchi jihatlarini aniqlash, taqqoslash imkonini beradi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

ishtirokchilar ikki kishidan iborat juftliklarga birlashtiriladilar va ularga ko'rib chiqilayotgan tushuncha yoki asosning o'ziga xos, farqli jihatlarini (yoki aksi) doiralar ichiga yozib chiqish taklif etiladi;

navbatdagi bosqichda ishtirokchilar to'rt kishidan iborat kichik guruhlariga birlashtiriladi va har bir juftlik o'z tahlili bilan guruh a'zolarini tanishtiradilar;

juftliklarning tahlili eshitilgach, ular birgalashib, ko'rib chiqilayotgan muammo yohud tushunchalarning umumiy jihatlarini (yoki farqli) izlab topadilar, umumlashtiradilar va doirachalarning kesishgan qismiga yozadilar.

NAZARIY MATYERIALLAR

1-mavzu: O‘zbekiston Respublikasining “Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi qonuni (yangi tahriri)

Reja:

1. Umumiy qoidalar;
2. Mehnatning muhofaza qilinishini ta’minlash;
3. Ishlovchilarning mehnatni muhofaza qilishga doir huquqlarini ro‘yobga chiqarishdagi kafolatlar;
4. Mehnatni muhofaza qilishga doir qonunlar va boshqa me‘yoriy hujjatlarga rioya etilishi ustidan davlat va jamoatchilik nazorati;
5. Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risidagi qonunlar va boshqa me‘yoriy hujjatlarni buzganlik uchun javobgarlik.

Tayanch so‘zlar: mehnat muhofazasi, zararli ishlab chiqarish omili, ishlab chiqarish faoliyati ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa, mehnat sharoitlari, mehnatda mayib bo‘lish, noqulay ishlab chiqarish omillari, xavfli ishlab chiqarish omili, shaxsiy himoya vositalari.

1. Umumiy qoidalar

1-modda. Ushbu Qonunning maqsadi

Ushbu Qonunning maqsadi mehnatni muhofaza qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat.

2-modda. Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risidagi qonunchilik

Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risidagi qonunchilik ushbu Qonun va boshqa qonunchilik hujjatlaridan iboratdir.

Agar O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida O‘zbekiston Respublikasining mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risidagi qonunchiligida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo‘lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo‘llaniladi.

3-modda. Ushbu Qonunning amal qilish sohasi

Ushbu Qonun:

korxonalar, muassasalar va tashkilotlar (bundan buyon matnda tashkilotlar deb yuritiladi) bilan, shuningdek alohida yollovchilar bilan mehnat munosabatlarida bo‘lgan xodimlarga;

ishlab chiqarish amaliyotini o‘tayotgan oliy ta’lim muassasalari talabalariga, o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi muassasalari o‘quvchilariga, boshqa ta’lim muassasalari tinglovchilariga;

tashkilotlarda ishlash uchun jalb etiladigan harbiy xizmatchilarga;

muqobil xizmatni o‘tayotgan fuqarolarga;

sud hukmiga ko‘ra jazoni o‘tayotgan shaxslarga ular jazoni ijro etish muassasalari tomonidan belgilanadigan tashkilotlarda ishlashi davrida, shuningdek ma’muriy qamoqqa olish tarzidagi ma’muriy jazo qo‘llanilgan shaxslarga, boshqa turdagi ishlarni bajarishga, shu jumladan jamiyat va davlat manfaatlarini ko‘zlab tashkil etiladigan ishlarni bajarishga jalb etiladigan shaxslarga nisbatan tatbiq etiladi.

Ushbu Qonun ish beruvchilarga nisbatan ham tatbiq etiladi.

Ushbu moddaning **birinchi qismida** ko'rsatilgan shaxslar bundan buyon matnda xodimlar deb ataladi.

4-modda. Asosiy tushunchalar

Ushbu Qonunda quyidagi asosiy tushunchalar qo'llaniladi:

jamoaviy himoya vositalari — tuzilishi yoki vazifasi jihatidan ishlab chiqarish binosi va ishlab chiqarish jarayoni bilan bog'liq bo'lgan, xodimlarga zararli ishlab chiqarish omili va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omili ta'sirining oldini olish yoki uni kamaytirish, shuningdek ifloslanishlardan himoya qilish uchun mo'ljallangan texnik vositalar va boshqa vositalar;

zararli ishlab chiqarish omili — ta'siri xodimning kasb kasalligiga chalinishiga olib kelishi mumkin bo'lgan ishlab chiqarish omili;

ish o'rni — mehnat faoliyati jarayonida xodimning doimiy yoki vaqtinchalik bo'lish joyi;

ishlab chiqarish faoliyati — mahsulot ishlab chiqarish, xom ashyoni qayta ishlash, ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish chog'ida amalga oshiriladigan harakatlar yig'indisi;

ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa — xodimning ish beruvchining hududida ham, uning tashqarisida ham o'z mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda, shu jumladan ish beruvchi tomonidan berilgan transportda ish joyiga kelayotgan yoki ishdan qaytayotgan vaqtda mehnatda mayib bo'lishiga yoki sog'lig'ining boshqacha tarzda shikastlanishiga olib kelgan va xodimni boshqa ishga o'tkazish zaruratiga, u kasbga oid mehnat qobiliyatini vaqtincha yoki turg'un yo'qotishiga yoxud vafot etishiga sabab bo'lgan hodisa;

kasb kasalligi — xodimning unga zararli ishlab chiqarish omili yoki xavfli ishlab chiqarish omili ta'siri natijasida yuzaga kelgan va uning kasbga oid mehnat qobiliyatini vaqtincha yoxud turg'un yo'qotishiga sabab bo'lgan o'tkir yoki surunkali kasalligi;

mehnat sharoitlari — mehnatni amalga oshirish chog'idagi ijtimoiy va ishlab chiqarish omillari yig'indisi;

mehnatni muhofaza qilish — mehnat jarayonida insonning xavfsizligini, hayoti va sog'lig'i, ish qobiliyati saqlanishini ta'minlashga doir huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, tashkiliy, texnikaviy, sanitariya-gigiyena, davolash-profilaktika, reabilitatsiya tadbirlari hamda vositalari tizimi;

mehnatda mayib bo'lish — ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa oqibatida xodimning kasbga oid mehnat qobiliyatini vaqtincha yoki turg'un yo'qotishi;

noqulay ishlab chiqarish omillari — zararli ishlab chiqarish omilining va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omilining mavjudligi;

xavfli ishlab chiqarish omili — ta'siri xodimning shikastlanishiga olib kelishi mumkin bo'lgan ishlab chiqarish omili;

shaxsiy himoya vositalari — xodimga zararli ishlab chiqarish omili va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omili ta'sirining oldini olish yoki uni kamaytirish,

shuningdek ifloslanishlardan himoyalash uchun foydalaniladigan texnik vositalar va boshqa vositalar.

5-modda. Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yoʻnalishlari

Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yoʻnalishlari quyidagilardan iborat:

xodimning hayoti va sogʻligʻi ustuvorligini taʼminlash;

mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

davlat va xoʻjalik boshqaruvi organlarining, mahalliy davlat hokimiyati organlarining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi faoliyatini muvofiqlashtirish;

barcha tashkilotlar uchun mehnatni muhofaza qilish sohasidagi talablarni belgilash;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati va tekshiruvini amalga oshirish;

xodimlarni himoya qiluvchi xavfsiz texnika, texnologiya va vositalarning ishlab chiqilishi va joriy etilishini ragʻbatlantirish;

fan, texnika yutuqlaridan hamda mehnatni muhofaza qilish boʻyicha ilgʻor milliy va xorijiy tajribadan foydalanish;

ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalardan jabrlangan yoki kasb kasalligiga chalingan xodimlarni ijtimoiy himoya qilish;

xalqaro hamkorlikni amalga oshirish.

6-modda. Mehnatni muhofaza qilishni davlat tomonidan boshqarish

Mehnatni muhofaza qilishni davlat tomonidan boshqarish Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, mehnatni muhofaza qilish sohasidagi maxsus vakolatli davlat organi, shuningdek mehnatni muhofaza qilish sohasida qonunchilikka muvofiq ayrim vakolatlarga ega boʻlgan boshqa davlat organlari tomonidan amalga oshiriladi.

2. Mehnatni muhofaza qilinishini taʼminlash

7-modda. Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi vakolatlari

Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi:

mehnatni muhofaza qilish sohasida yagona davlat siyosati amalga oshirilishini taʼminlaydi;

mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat dasturlarini tasdiqlaydi va amalga oshiradi;

davlat va xoʻjalik boshqaruvi organlarining, mahalliy davlat hokimiyati organlarining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi faoliyati muvofiqlashtirilishini taʼminlaydi;

mehnat sharoitlarining davlat ekspertizasini oʻtkazish tartibini belgilaydi;

ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va kasb kasalliklarini tekshirish hamda hisobga olish tartibini belgilaydi;

tashkilotlarda mehnatni muhofaza qilish xizmatini tashkil etish tartibini belgilaydi;

mehnatni muhofaza qilish uchun ish beruvchi tomonidan mablag'lar ajratish, shuningdek mehnatni muhofaza qilish jamg'armalarini tuzish va ularning mablag'laridan foydalanish tartibini belgilaydi;

mehnatni muhofaza qilish sohasida xalqaro hamkorlikni amalga oshiradi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qonunchilikka muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

8-modda. Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi maxsus vakolatli davlat organining vakolatlari

O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi mehnatni muhofaza qilish sohasidagi maxsus vakolatli davlat organidir.

O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi:

mehnatni muhofaza qilish sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshiradi;

mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat dasturlari va boshqa dasturlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirishda ishtirok etadi;

mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlarni va normativ-huquqiy hujjatlarni o'z vakolatlari doirasida ishlab chiqadi, kelishib oladi hamda tasdiqlaydi;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi, shu jumladan noqulay va alohida mehnat sharoitlarida ishlaganlik uchun xodimlarga imtiyozlar va kompensatsiyalar berilishi yuzasidan davlat nazorati hamda tekshiruvini amalga oshiradi;

mehnat sharoitlarining davlat ekspertizasi o'tkazilishini ta'minlaydi;

davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari hamda boshqa tashkilotlar bilan mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha hamkorlik qiladi;

davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining, mahalliy davlat hokimiyati organlarining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi faoliyatini muvofiqlashtirib boradi;

mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozori professional ishtirokchilarining yagona reyestrini O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda yuritadi;

mehnatni muhofaza qilishning holati monitoringini o'tkazadi;

ishlab chiqarishdagi jarohatlanishlarning sabablarini tahlil qiladi hamda davlat va xo'jalik boshqaruvi organlariga, mahalliy davlat hokimiyati organlariga, yuridik va jismoniy shaxslarga bunday jarohatlanishlarning oldini olish bo'yicha takliflar kiritadi;

ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarning maxsus tekshiruvi o'tkazilishini va hisobga olinishini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi qonunchilikka muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

9-modda. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi vakolatlari

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi:

xodimlarning dastlabki tarzda (ishga kirayotganda) va davriy (mehnat faoliyati davomida) majburiy tibbiy ko'riklarini o'tkazish tartibini belgilaydi;

ishlab chiqarish muhiti omillarining zararliligi va xavfliligi, mehnat jarayonining og'irligi va tig'izligi ko'rsatkichlari bo'yicha sanitariya qoidalarini, normalarini va gigiyena normativlarini belgilaydi;

mehnat sharoitlari noqulay ishlarda band bo'lgan xodimlarga beriladigan sutni (shunga teng bo'lgan boshqa oziq-ovqat mahsulotlarini), davolash-profilaktika oziq-ovqatini, gazlangan tuzli suvni (issiq sexlarda ishlovchilar uchun) berish normativlarini belgilaydi;

xodimni yengilroq ishga yoki noqulay ishlab chiqarish omillari ta'sirini istisno etadigan ishga o'tkazish uchun tibbiy va boshqa ko'rsatkichlar ro'yxatini tasdiqlaydi;

xodim kasb kasalligiga chalingan deb gumon qilinganda uning mehnat sharoitlarining sanitariya-gigiyena tavsifini tuzishga doir talablarni belgilaydi;

kasb kasalliklarini aniqlash va xodimlarning kasbga oid mehnat qobiliyatini yo'qotganligi darajasini aniqlash uchun yo'llanma berish tartibini belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi qonunchilikka muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

10-modda. Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlarining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi vakolatlari

Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari o'z vakolatlari doirasida:

mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat dasturlarini va boshqa dasturlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirishda ishtirok etadi;

mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlarni va normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqadi;

mehnatni muhofaza qilish sohasidagi tarmoq maqsadli va maxsus dasturlarni tasdiqlaydi hamda ularning amalga oshirilishini ta'minlaydi;

tizimidagi tashkilotlarda mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshiradi;

tizimidagi tashkilotlarda ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarning va xodimlar sog'lig'iga boshqacha shikast yetkazilishining tekshiruvdan o'tkazilishi hamda hisobga olinishini tashkil etadi va ta'minlaydi;

tizimidagi tashkilotlar rahbarlari va mutaxassislarining mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha tayyorlanishi, qayta tayyorlanishi, malakasi oshirilishi va bilimlari tekshirilishini tashkil etadi.

Davlat va xo‘jalik boshqaruvi organlari qonunchilikka muvofiq boshqa **11-modda. Mahalliy davlat hokimiyati organlarining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi vakolatlari**

Mahalliy davlat hokimiyati organlari:

mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat dasturlarini va boshqa dasturlarni amalga oshirishda ishtirok etadi;

mehnatni muhofaza qilish sohasidagi hududiy dasturlarni tasdiqlaydi va amalga oshiradi;

davlat va xo‘jalik boshqaruvi organlari tegishli hududiy bo‘linmalarining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi faoliyatini muvofiqlashtirib boradi.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari qonunchilikka muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin.

12-modda. Tashkilotning mehnatni muhofaza qilish xizmatlari

Ishlab chiqarish faoliyatini amalga oshiruvchi, xodimlarining soni ellik kishi va undan ortiq bo‘lgan har bir tashkilotda mehnatni muhofaza qilish talablariga rioya etilishini ta‘minlash, ularning bajarilishi ustidan nazoratni amalga oshirish maqsadida mehnatni muhofaza qilish xizmati tashkil etiladi yoki mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha tegishli tayyorgarlikka ega bo‘lgan mutaxassis lavozimi joriy etiladi. Ellikta va undan ortiq transport vositasi mavjud bo‘lgan tashkilotda yo‘l harakati xavfsizligi xizmati ham tashkil etiladi yoki yo‘l harakati xavfsizligi bo‘yicha mutaxassis lavozimi joriy etiladi.

Xodimlarining soni ellik nafardan kam bo‘lgan tashkilotda mehnatni muhofaza qilish xizmatini tashkil etish yoki mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha mutaxassis lavozimini joriy etish to‘g‘risidagi qaror ish beruvchi tomonidan mazkur tashkilot faoliyatining o‘ziga xos xususiyati hisobga olingan holda qabul qilinadi.

Mehnatni muhofaza qilish xizmati va yo‘l harakati xavfsizligi xizmati tashkilotning mustaqil tarkibiy bo‘linmalari bo‘lib, ular bevosita tashkilot rahbariga bo‘ysunadi.

Mehnatni muhofaza qilish xizmati mutaxassislari mehnatni muhofaza qilish qoidalari va normalariga barcha xodimlar tomonidan rioya etilishini nazorat qilish, tarkibiy bo‘linmalarning rahbarlariga aniqlangan qoidabuzarliklarni bartaraf etish to‘g‘risida ijro etilishi majburiy bo‘lgan ko‘rsatmalar berish, shuningdek mehnatni muhofaza qilish masalalari bo‘yicha texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar va normativ-huquqiy hujjatlar talablarini buzayotgan shaxslarni javobgarlikka tortish to‘g‘risida tashkilot rahbariga taqdimnomalar kiritish huquqiga ega.

Mehnatni muhofaza qilish xizmatining vazifalari mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorining professional ishtirokchilari tomonidan shartnoma asosida amalga oshirilishi mumkin.

13-modda. Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorining professional ishtirokchilari

Mehnatni muhofaza qilish sohasida shartnoma asosida xizmatlar ko'rsatuvchi yuridik shaxslar mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorining professional ishtirokchilaridir.

Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorining professional ishtirokchilari:

- tashkilotlarda mehnatni muhofaza qilish xizmatining vazifalarini amalga oshirishi;

- ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasini o'tkazishi;

- mehnatni muhofaza qilish bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlashi va ularning malakasini oshirishi;

- tashkilotda mehnatning muhofaza qilinishini boshqarish tizimi auditini o'tkazishi mumkin.

Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorining professional ishtirokchilariga va ular tomonidan xizmatlar bajarilishiga doir talablar, shuningdek ularning yagona reyestrini yuritish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

14-modda. Ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasi

Ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasi mehnat sharoitlarining, ish o'rinlaridagi mehnat jarayoni og'irligi va tig'izligining hamda ularning jarohatlanish jihatidan xavfliligining mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar va normativ-huquqiy hujjatlar talablariga muvofiqligini baholash, zararli ishlab chiqarish omilini va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omilini aniqlash maqsadida o'tkaziladigan tadbirlar majmuidir.

Ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasidan quyidagilar o'tkazilishi kerak:

- mehnat sharoitlari bo'yicha xodimlarga qonunchilikda belgilangan tartibda imtiyozlar va kompensatsiyalar nazarda tutilgan ish o'rinlari;

- nogironlar band bo'lgan ish o'rinlari;

- imtiyozli shartlarda pensiyaga chiqish huquqini beradigan ishlab chiqarishlar, muassasalar, ishlar, kasblar, lavozimlar va ko'rsatkichlar ro'yxatlarida ko'rsatilgan ish o'rinlari;

- xavfli ishlab chiqarish ob'ektlaridagi ish o'rinlari.

Qonunchilikda, shuningdek jamoa shartnomalari va kelishuvlarida boshqa ish o'rinlarining ham mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyadan o'tkazilishi nazarda tutilishi mumkin.

Ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasi belgilangan tartibda ish beruvchining o'zi tomonidan o'tkaziladi. Ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasini o'tkazish davriyligi qonunchilikda belgilanadi, biroq besh yilda kamida bir marta o'tkaziladi.

15-modda. Tashkilotda mehnatni muhofaza qilishni boshqarish tizimining auditi

Tashkilotda mehnatni muhofaza qilishni boshqarish tizimining auditi mehnatni muhofaza qilish tizimining holatini baholash bo‘lib, ushbu audit ish beruvchining qaroriga binoan o‘tkaziladi va quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

tashkilotda mehnatni muhofaza qilishni boshqarish tizimining mehnatni muhofaza qilish masalalari bo‘yicha texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar va normativ-huquqiy hujjatlar talablariga muvofiqligini aniqlash;

mehnatni muhofaza qilishni boshqarish tizimining ishlashi sifatini, ishlab chiqarishdagi jarohatlanishlar va kasb kasalliklarining oldini olishga, darajasini kamaytirishga qaratilgan tadbirlar samaradorligini baholash;

aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etishga, ishlab chiqarishdagi jarohatlanishlar va kasb kasalliklarining oldini olishga qaratilgan takliflar hamda tavsiyalar ishlab chiqish.

Tashkilotda mehnatni muhofaza qilishni boshqarish tizimining auditi mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorining professional ishtirokchilari tomonidan shartnoma asosida amalga oshiriladi.

16-modda. Mehnatni muhofaza qilishni moliyalashtirish

Mehnatni muhofaza qilishni moliyalashtirish quyidagilar hisobidan amalga oshiriladi:

O‘zbekiston Respublikasining Davlat budjetidan ajratiladigan budjet mablag‘lari;

ish beruvchining o‘z mablag‘lari;

qonunchilikda belgilangan tartibda tuzilgan mehnatni muhofaza qilish jamg‘armalarining mablag‘lari;

yuridik va jismoniy shaxslarning homiylik xayriyalari;

qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa manbalar.

Mehnatni muhofaza qilish uchun budjet mablag‘lari tegishli (respublika va mahalliy) budjetlarda alohida qayd bilan ajratiladi, bu mablag‘lardan boshqaruv organlarining, nazorat qiluvchi va tekshiruvchi organlarning ta‘minoti, ilmiy-tadqiqot ishlarini moliyalashtirish, mehnatni muhofaza qilishga oid davlat dasturlarini va boshqa dasturlarni bajarish uchun foydalaniladi.

Har bir ish beruvchi mehnatni muhofaza qilish uchun zarur bo‘lgan mablag‘larni qonunchilikda, jamoa shartnomasida, shuningdek jamoa kelishuvlarida yoki boshqa ichki normativ hujjatlarda belgilanadigan miqdorda ajratadi. Xodimlar ana shu maqsadlar uchun biror-bir chiqim qilmaydilar.

Tashkilotlar mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha jamg‘armani o‘zining tijorat faoliyati va boshqa faoliyatidan olinadigan foyda (daromadlar), shuningdek qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan tashkil etishga haqlidir.

Mehnatni muhofaza qilishga mo‘ljallangan mablag‘lardan boshqa maqsadlar uchun foydalanilishi mumkin emas.

Mehnatni muhofaza qilish uchun ish beruvchi tomonidan mablag‘lar ajratish, shuningdek mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha jamg‘armalarni tashkil etish va ularning mablag‘laridan foydalanish tartibi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar

Mahkamasi tomonidan O'zbekiston Kasaba uyushmalari federatsiyasi ishtirokida belgilanadi.

17-modda. Mehnatni muhofaza qilish bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish

Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida mehnatni muhofaza qilish bo'yicha mutaxassislarning tayyorlanishi belgilangan tartibda ta'minlanadi.

Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari iqtisodiyotning turli tarmoqlaridagi ishlab chiqarish hamda ijtimoiy soha xususiyatlari hisobga olingan holda talabalar va o'quvchilar tomonidan mehnatni muhofaza qilish kursi majburiy o'rganilishini tashkil etishi kerak.

Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari hamda ish beruvchilar mehnatni muhofaza qilish bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlanishini va ularning malakasi oshirilishini ta'minlaydi.

Mehnatni muhofaza qilish bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

3. Ishlovchilarning mehnatni muhofaza qilishga doir huquqlarini ro'yobga chiqarishdagi kafolatlar

18-modda. Xodimlarni sut, davolash-profilaktika oziq-ovqati, gazlangan tuzli suv, shaxsiy himoya va gigiyena vositalari bilan ta'minlash

Mehnat sharoitlari noqulay ishlarda band bo'lgan xodimlar belgilangan normalar bo'yicha sut (shunga teng bo'lgan boshqa oziq-ovqat mahsulotlari), davolash-profilaktika oziq-ovqati, gazlangan tuzli suv (issiq sexlarda ishlovchilar uchun), maxsus kiyim-bosh, maxsus poyabzal hamda boshqa shaxsiy himoya va gigiyena vositalari bilan bepul ta'minlanadi. Bunday ishlarning ro'yxati, ularni berish normalari, ular bilan ta'minlash tartibi va shartlari jamoa shartnomalari hamda kelishuvlarida belgilanadi, agar ular tuzilmagan bo'lsa, ish beruvchi tomonidan xodimlarning vakillik organi bilan kelishuvga ko'ra, qonunchilikda belgilangan normativlarga muvofiq belgilanadi.

Xodimlarning shaxsiy himoya vositalarini olish, saqlash, yuvish, tozalash, ta'mirlash, dezinfeksiya qilish va zararsizlantirish ish beruvchining mablag'lari hisobidan amalga oshiriladi.

19-modda. Ob'ektlarni loyihalashtirish, qurish, rekonstruksiya qilish va ulardan foydalanish, ishlab chiqarish vositalarini ishlab chiqarish va ta'mirlash chog'ida mehnatni muhofaza qilishga oid talablarni ta'minlash

Mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar va normativ-huquqiy hujjatlar talablariga javob bermaydigan ob'ektlarni loyihalashtirish, qurish, rekonstruksiya qilish va ulardan foydalanishga, ishlab chiqarish vositalarini ishlab chiqarish va ta'mirlashga, texnologiyalarni joriy etishga, shu jumladan xorijdan olinganlarini joriy etishga yo'l qo'yilmaydi.

Yo'l qo'yiladigan eng yuqori normativlari (konsentratsiyalari) belgilangan tartibda ishlab chiqilmagan va tegishli ekspertizalardan o'tkazilmagan zararli moddalarning ishlab chiqarishda qo'llanilishi taqiqlanadi.

20-modda. Tashkilotlarning mehnatni muhofaza qilish vositalarini yaratish va ishlab chiqarish borasidagi faoliyatini rag'batlantirish

Tashkilotlar foydasining mehnatni muhofaza etishga oid adabiyotlarni, plakatlarni, boshqa targ'ibot vositalarini nashr etish hisobidan hosil bo'lgan qismiga, shuningdek ilmiy-tadqiqot va loyiha-konstruktorlik tashkilotlari foydasining jamoaviy himoya vositalari va shaxsiy himoya vositalarining, ishlab chiqarish muhitini nazorat qilish asboblari va dozimetriya vositalarining yangilarini yaratish, mavjud vositalarni ishlab chiqarish hamda realizatsiya qilish hisobidan olingan qismiga qonunchilikka muvofiq imtiyozli soliqlar solish belgilanishi mumkin.

21-modda. Ishga qabul qilishda va boshqa ishga o'tkazishda mehnatni muhofaza qilishga bo'lgan huquqning kafolatlari

Mehnat shartnomasining shartlari mehnat to'g'risidagi qonunchilik, jamoa shartnomalari, shuningdek jamoa kelishuvlari va mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi boshqa ichki normativ hujjatlar talablariga muvofiq bo'lishi kerak.

Fuqarolarni sog'lig'ining holatiga ko'ra o'ziga to'g'ri kelmaydigan ishga qabul qilish va xodimlarni boshqa shunday ishga o'tkazish taqiqlanadi.

Fuqarolarni sog'lig'i va hayotiga yuqori darajada xavf tug'dirishi mumkinligi oldindan ayon bo'lgan ishga qabul qilish hamda xodimlarni boshqa shunday ishga o'tkazish chog'ida ish beruvchi ularni bu haqda ogohlantirishi shart.

Sog'lig'ining holatiga ko'ra yengilroq ishga yoki noqulay ishlab chiqarish omillari ta'sirini istisno etadigan ishga o'tkazishga muhtoj xodimlarni ish beruvchi ana shunday ishga ularning roziligi bilan, tibbiy xulosaga muvofiq vaqtincha yoki muddatini cheklamay o'tkazishi shart.

Sog'lig'ining holatiga ko'ra yengilroq yoki noqulay ishlab chiqarish omillarining ta'sirini istisno etadigan kam haq to'lanadigan ishga o'tkazishda xodimlarning avvalgi o'rtacha oylik ish haqi O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksida belgilangan tartibda va muddatlarda saqlanib qoladi.

22-modda. Xodimning mehnatni muhofaza qilish sohasidagi huquqlari va majburiyatlari

Xodim quyidagi huquqlarga ega:

mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlarning va normativ-huquqiy hujjatlarning talablariga mos bo'lgan ish o'rniga ega bo'lish;

ish beruvchidan mehnat sharoitlari to'g'risida, shu jumladan kasb kasalliklari va boshqa kasalliklarga chalinish ehtimoli mavjudligi, shu munosabat bilan o'ziga berilishi lozim bo'lgan imtiyozlar va kompensatsiyalar, shuningdek shaxsiy himoya vositalari va jamoaviy himoya vositalari haqida axborot olish;

mehnatni muhofaza qilishga oid belgilangan normalar va talablarga muvofiq ish beruvchining mablag'lari hisobidan shaxsiy himoya vositalari bilan ta'minlanish;

ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan qonunchilikda belgilangan tartibda davlat tomonidan majburiy ijtimoiy sug'urta qilinish;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablar buzilganligi oqibatida o'z hayoti va sog'lig'i uchun xavf yuzaga kelgan taqdirda, agar shunday holatlar mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati hamda tekshiruvini amalga oshiruvchi organlar tomonidan tasdiqlansa, ishlarni bajarishni bunday xavf bartaraf etilguniga qadar rad etish;

o'z ish o'rnidagi mehnat sharoitlari hamda muhofazasi mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati va tekshiruvini amalga oshiruvchi organ tomonidan tekshirishdan o'tkazilishi uchun so'rovnoma berish;

ish beruvchining mablag'lari hisobidan mehnatning xavfsiz uslublari va usullari bo'yicha o'qish;

qonunchilikda belgilangan imtiyozlar va kompensatsiyalarni olish;

o'z mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda mehnatda mayib bo'lishi, kasb kasalligiga chalinishi yoki sog'lig'iga boshqacha tarzda shikast yetishi munosabati bilan hayotiga yoki sog'lig'iga yetkazilgan zararining o'rnini ish beruvchidan undirish;

o'z ish o'rnida mehnat qilish uchun xavfsiz sharoitlar ta'minlanishi bilan bog'liq masalalar ko'rib chiqilayotganda va o'zi bilan sodir bo'lgan baxtsiz hodisa yoki uning kasb kasalligi tekshirilayotganda shaxsan o'zi ishtirok etish yoki o'z vakillari orqali ishtirok etish;

tibbiy tavsiyalarga muvofiq navbatdan tashqari tibbiy ko'rikdan o'tish, ushbu tibbiy ko'rikdan o'tish vaqtida uning ish joyi (lavozimi) va ish haqi saqlanishi;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablar buzilganligi oqibatida ish o'rnini tugatilgan taqdirda ish beruvchining mablag'lari hisobidan qayta tayyorgarlikdan o'tish.

Xodim qonunchilikka muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin.

Xodim:

mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar va normativ-huquqiy hujjatlar talablariga rioya etishi; shaxsiy himoya vositalarini to'g'ri qo'llashi;

mehnatni muhofaza qilish bo'yicha yo'l-yo'riqlar olishi, mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha o'quvdan va malaka oshirishdan o'tishi;

odamlarning hayoti va sog'lig'iga bevosita xavf tug'diruvchi har qanday vaziyat to'g'risida, shuningdek ish jarayonida yoki u bilan bog'liq holda sodir bo'lgan har qanday baxtsiz hodisa haqida ish beruvchini darhol xabardor qilishi shart.

Xodimning zimmasida qonunchilikka muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo'lishi mumkin.

23-modda. Ish beruvchining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi huquqlari va majburiatlari

Ish beruvchi quyidagi huquqlarga ega:

xodimlardan mehnatni muhofaza qilishga hamda ishlarni xavfsiz olib borishga doir normalar, qoidalar va yo'riqnomalarga rioya etishni talab qilish;

xodimlarning alkogolli ichimlikdan, giyohvandlik moddasi yoki toksik modda ta'siridan mast holatda ekanligini aniqlash uchun ularni tekshiruvdan o'tkazish;

xodimlar ishlab chiqarishda olgan jarohatlanishlarning og'irlik darajasi, xodimlarda ularning jarohatlanishiga olib kelishi mumkin bo'lgan kasallik mavjudligi to'g'risida, shuningdek ularning alkogolli ichimlikdan, giyohvandlik moddasi yoki toksik modda ta'siridan mast holatda ekanligi haqida ma'lumotlar olish;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati va tekshiruvini amalga oshiruvchi organlarning qarorlari, ular mansabdor shaxslarining harakatlari (harakatsizligi) ustidan bevosita sudga yoki bo'ysunuv tartibida yuqori turuvchi organga yoxud mansabdor shaxsga shikoyat qilish;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etganlik uchun xodimlarni taqdirlash va moddiy rag'batlantirish chora-tadbirlarini ko'rish;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarni buzganlikda aybdor xodimlarni intizomiy javobgarlikka tortish.

Ish beruvchi qonunchilikka muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin.

Ish beruvchi:

har bir ish o'rnida mehnat sharoitlarining mehnatni muhofaza qilish talablariga muvofiq bo'lishini ta'minlashi;

binolar, inshootlar, asbob-uskunalaridan foydalanish, texnologik jarayonlarni amalga oshirish chog'ida, shuningdek ishlab chiqarishda xom ashyo va materiallarni qo'llash, ishlar bajarish va xizmatlar ko'rsatish chog'ida xodimlarning xavfsizligini ta'minlashi;

ish o'rinlarida mehnat sharoitlarining holati, ayniqsa zararli ishlab chiqarish omillari va xavfli ishlab chiqarish omillari yuzasidan nazoratni amalga oshirishi;

mehnat sharoitlari to'g'risida, shu jumladan kasb kasalliklari va boshqa kasalliklar xavfi mavjudligi, muayyan ish o'rinlarida va ishlab chiqarishda mehnatni muhofaza qilishning holati haqida, shuningdek shu munosabat bilan xodimlarga berilishi lozim bo'lgan imtiyozlar va kompensatsiyalar, shaxsiy himoya vositalari to'g'risida xodimlarni o'z vaqtida xabardor qilishi;

qonunchilikda belgilangan tartibda mehnatni muhofaza qilish xizmatini va yo'l harakati xavfsizligi xizmatini tashkil etishi;

xodimlarni belgilangan normalar bo'yicha sut, davolash-profilaktika oziq-ovqati, gazlangan tuzli suv, shaxsiy himoya hamda gigiyena vositalari bilan ta'minlashi, shuningdek jamoaviy himoya vositalari qo'llanilishini ta'minlashi;

xodimlarning mehnatni muhofaza qilish bo'yicha yo'l-yo'riqlar olishini, mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha o'quvdan, qayta tayyorgarlikdan o'tishini, malaka oshirishini va bilimlari tekshirilishini ta'minlashi;

mehnatni muhofaza qilish bo'yicha o'quvdan o'tmagan, yo'l-yo'riqlar olmagan va bilimlari tekshirilmagan shaxslarni ishga qo'ymasligi;

xodimlarga imtiyozlar va kompensatsiyalar belgilanadigan, imtiyozli shartlarda pensiyaga chiqish huquqi beriladigan, nogironlar band bo'lgan zararli, xavfli va boshqacha mehnat sharoitlariga ega ish o'rinlarida qonunchilikda belgilangan tartibda ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasini o'tkazishi;

dastlabki tarzda (ishga kirayotganda) va davriy (mehnat faoliyati davomida) majburiy tibbiy ko'riklar belgilangan tartibda o'tkazilishini tashkil etishi;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati va tekshiruvini amalga oshiruvchi organlarga, shuningdek kasaba uyushmalariga va xodimlarning boshqa vakillik organlariga ularning mehnatni muhofaza qilish holati, baxtsiz hodisalarni va kasb kasalliklarini tekshirishi yuzasidan nazoratni, tekshirishni va monitoringni amalga oshirishi uchun zarur bo'lgan axborot va materiallarni taqdim etishi;

avariya vaziyatlarining oldini olish, bunday vaziyatlar yuzaga kelganda xodimlarning hayoti va sog'lig'ini saqlash, shu jumladan jabrlanganlarga birinchi yordam ko'rsatish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rishi;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati va tekshiruvini amalga oshiruvchi organlarning ko'rsatmalarini bajarishi hamda kasaba uyushmalarining va xodimlar boshqa vakillik organlarining taqdimnomalarini ko'rib chiqishi;

ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan davlat tomonidan majburiy ijtimoiy sug'urta qilinishini, shuningdek ish beruvchining fuqarolik javobgarligi majburiy sug'urta qilinishini ta'minlashi;

ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va kasb kasalliklarini belgilangan tartibda tekshiruvdan o'tkazishi, shuningdek ularning hisobini yuritishi shart.

Ish beruvchining zimmasida qonunchilikka muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo'lishi mumkin.

24-modda. Majburiy tibbiy ko'riklar

Ish beruvchi o'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarning va umumiy belgilangan pensiya yoshiga yetgan shaxslarning, nogironlarning, shuningdek bir qator kasblar va ishlab chiqarishlar xodimlarining O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan belgilangan tartibda dastlabki tarzda (ishga kirayotganda) va davriy (mehnat faoliyati davomida) majburiy tibbiy ko'riklardan o'tkazilishini tashkil etishi shart.

Tibbiy ko'riklar tashkilotlarga tibbiy xizmatlar ko'rsatuvchi davolash-profilaktika muassasalari tomonidan, bunday muassasalar mavjud bo'lmagan taqdirda esa tashkilot joylashgan yerdagi hududiy davolash-profilaktika muassasasi tomonidan o'tkaziladi.

Qonunchilikka muvofiq majburiy tibbiy ko'riklardan o'tishi lozim bo'lgan shaxslar boshqa ishga o'tkazilgan taqdirda ham tibbiy ko'riklarni o'tkazish majburiyati ish beruvchining zimmasiga yuklatiladi.

Tibbiy ko'riklardan o'tilishi munosabati bilan xodimlar chiqimdor bo'lmaydilar.

Xodimlar tibbiy ko'riklardan o'tishdan bo'yin tovlashga haqli emas.

Xodimlar tibbiy ko'riklardan o'tishdan bo'yin tovlagan yoki ular o'tkazilgan tekshiruvlar natijalariga ko'ra tibbiy komissiyalar tomonidan berilgan tavsiyalarni bajarmagan taqdirda ish beruvchi ularni ishga qo'ymaslikka haqli.

Agar xodim o'z sog'lig'ining holati mehnat sharoitlari bilan bog'liq holda yomonlashgan deb hisoblasa, u navbatdan tashqari tibbiy ko'rik o'tkazilishini talab qilish huquqiga ega.

Tibbiy ko'riklarni o'tkazish vaqtida xodimning ish joyi (lavozimi) va o'rtacha oylik ish haqi saqlanadi.

25-modda. Xodimlarga mehnatni muhofaza qilish bo'yicha yo'l-yo'riqlar berish va ularni o'qitish

Ish beruvchi barcha yangi ishga kirayotgan, shuningdek boshqa ishga o'tkazilayotgan xodimlar uchun mehnatni muhofaza qilish bo'yicha yo'l-yo'riqlar berishi, ishlarni bajarishning xavfsiz uslublari va usullarini hamda baxtsiz hodisalardan jabrlanganlarga yordam ko'rsatishga o'qitishni tashkil etishi shart.

Xavfliligi yuqori bo'lgan ishlab chiqarishga ishga kirayotgan yoki kasbiy tanlov talab etiladigan ishga kirayotgan xodimlar uchun ishlarni bajarishning xavfsiz uslublari va usullariga dastlabki tarzda tayyorlash, kasb bo'yicha imtihonlar topshirgan holda bir oy mobaynida stajirovka va so'ngra mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha davriy attestatsiya o'tkaziladi.

Tashkilotlarning xodimlari, shu jumladan rahbarlari o'z kasblari va ish turlari uchun mehnatni muhofaza qilishning davlat boshqaruvini amalga oshiruvchi davlat organlari tomonidan belgilangan tartibda hamda muddatlarda mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha o'quvdan o'tishi, yo'l-yo'riqlar olishi, bilimlari tekshirilishi va attestatsiyadan o'tishi kerak.

Mehnatni muhofaza qilish bo'yicha belgilangan tartibda o'quvdan o'tmagan, yo'l-yo'riqlar olmagan va bilimlari tekshirilmagan shaxslarni ishga qo'yish taqiqlanadi.

26-modda. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va kasb kasalliklarini tekshirish hamda hisobga olish

Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va xodimlarning o'z mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda sog'lig'ining boshqacha tarzda

shikastlanishi, shuningdek kasb kasalliklari belgilangan tartibda tekshirilishi hamda hisobga olinishi shart.

Fuqarolik-huquqiy shartnomalar bo'yicha ishlar bajaruvchi (xizmatlar ko'rsatuvchi) shaxslarga nisbatan ham ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar hamda sog'lig'ining boshqacha tarzda shikastlanishi, kasb kasalliklari belgilangan tartibda tekshirilishi va hisobga olinishi shart.

27-modda. Xodimlarning ayrim toifalari uchun mehnatni muhofaza qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlari

Mehnat sharoiti og'ir, zararli va xavfli ishlarda band bo'lgan xodimlar, shuningdek xodimlarning ayrim toifalari (ayollar, o'n sakkiz yoshdan kichik bo'lgan shaxslar, mehnat qobiliyati cheklangan shaxslar) uchun mehnatni muhofaza qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlari qonunchilikda belgilanadi.

4. Mehnatni muhofaza qilishga doir qonunlar va boshqa me'yoriy hujjatlarga rioya etilishi ustidan davlat va jamoatchilik nazorati

28-modda. Mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati va tekshiruvi

Mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati va tekshiruvi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tasdiqlaydigan nizomga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining mehnat bo'yicha davlat texnik inspektorlari tomonidan amalga oshiriladi.

Mehnat bo'yicha davlat texnik inspektorlari quyidagi huquqlarga ega:

nazorat va tekshiruv vazifalarini bajarish uchun zarur bo'lgan hujjatlarni, tushuntirishlarni, axborotni tashkilotlarning rahbarlari va boshqa mansabdor shaxslaridan so'rash va olish;

ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni maxsus tekshirishlardan o'tkazish yoki tekshirishda ishtirok etish;

tashkilotlarning rahbarlariga va boshqa mansabdor shaxslariga mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilik buzilishlarini bartaraf qilish haqida ijro etilishi majburiy bo'lgan ko'rsatmalarni taqdim etish;

mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilikni buzganlikda aybdor mansabdor shaxslarga nisbatan qonunchilikda belgilangan tartibda choralar ko'rish haqida taqdimnomalar kiritish;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga muvofiq bo'lmagan shaxsiy himoya vositalaridan va jamoaviy himoya vositalaridan foydalanishni taqiqlash;

mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilik talablarini buzganlikda aybdor shaxslarni belgilangan tartibda ma'muriy javobgarlikka tortish;

mehnat xavfsizligi talablariga javob bermaydigan hamda xodimlarning hayoti yoki sog'lig'iga xavf tug'diradigan tashkilotlarning faoliyatini yoki asbob-uskunalaridan foydalanishni qonunchilikda belgilangan tartibda to'xtatib qo'yish;

qurilishi, rekonstruksiyasi tugallangan ob'ektlarni foydalanishga qabul qilish bo'yicha komissiya ishida ishtirok etish va ular mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilik talablariga muvofiq bo'lmagan taqdirda tegishli xulosalar berish;

mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilik buzilganligi hamda ishlab chiqarishda xodimlarning hayoti va sog'lig'iga yetkazilgan zararining o'rnini qoplash haqidagi da'volar yuzasidan sudda ekspert sifatida ish yuritish.

Mehnat bo'yicha davlat texnik inspektorlari qonunchilikka muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin.

Mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati va tekshiruvi qonunchilikka muvofiq boshqa davlat organlari tomonidan ham amalga oshiriladi.

29-modda. Mehnat sharoitlarining davlat ekspertizasi

Mehnat sharoitlarining davlat ekspertizasi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tasdiqlaydigan nizomga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining mehnat sharoitlari bo'yicha davlat ekspertlari tomonidan amalga oshiriladi.

Mehnat sharoitlarining davlat ekspertizasi:

ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasini o'tkazish sifatini;

xodimlarga zararli va (yoki) xavfli mehnat sharoitlarida ishlaganlik uchun kafolatlar hamda kompensatsiyalar berilishining to'g'riligini;

xodimlarning haqiqiy mehnat sharoitlarini baholash maqsadida amalga oshiriladi.

Mehnat sharoitlari bo'yicha davlat ekspertlari quyidagi huquqlarga ega:

nazorat va tekshiruv vazifalarini bajarish uchun zarur bo'lgan hujjatlarni, tushuntirishlarni, axborotni tashkilotlarning rahbarlari va boshqa mansabdor shaxslaridan so'rash va olish;

tashkilotlarning rahbarlariga va boshqa mansabdor shaxslariga mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilik buzilishlarini bartaraf qilish haqida ijro etilishi majburiy bo'lgan ko'rsatmalarni taqdim etish;

mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilikni buzganlikda aybdor mansabdor shaxslarga nisbatan qonunchilikda belgilangan tartibda choralar ko'rish haqida taqdimnomalar kiritish;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga muvofiq bo'lmagan shaxsiy himoya vositalaridan va jamoaviy himoya vositalaridan foydalanishni taqiqlash;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarni va shartlarni buzganlikda aybdor shaxslarni belgilangan tartibda ma'muriy javobgarlikka tortish;

mehnat xavfsizligi talablariga javob bermaydigan va xodimlarning hayoti yoki sog'lig'iga xavf tug'diradigan tashkilotlarning faoliyatini yoki asbob-uskunalaridan foydalanishni qonunchilikda belgilangan tartibda to'xtatib qo'yish;

mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilik buzilganligi hamda ishlab chiqarishda xodimlarning hayoti va sog'lig'iga yetkazilgan zararning o'rnini qoplash haqidagi da'volar yuzasidan sudda ekspert sifatida ishtirok etish.

Mehnat sharoitlari bo'yicha davlat ekspertlari qonunchilikka muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin.

Mehnat sharoitlarining davlat ekspertizasini o'tkazish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

30-modda. Fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlarining, nodavlat notijorat tashkilotlarining va fuqarolik jamiyati boshqa institutlarining mehnatni muhofaza qilishni ta'minlashdagi ishtiroki

Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat dasturlarini, hududiy dasturlarni va boshqa dasturlarni amalga oshirishda ishtirok etishi, mehnatni muhofaza qilishni ta'minlashda ishtirok etuvchi davlat organlariga va boshqa organlarga ko'maklashishi, shuningdek qonunchilikka muvofiq boshqa tadbirlarda ishtirok etishi mumkin.

31-modda. Kasaba uyushmalarining, xodimlar boshqa vakillik organlarining mehnatni muhofaza qilishni ta'minlash borasidagi huquqlari

Kasaba uyushmalari va xodimlarning boshqa vakillik organlari mehnatni muhofaza qilish sohasida vakillikni, shuningdek xodimlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishni amalga oshiradi.

Kasaba uyushmalari va xodimlarning boshqa vakillik organlari, shuningdek xodimlarning o'zi mehnatni muhofaza qilish bo'yicha vakil etgan shaxslar quyidagi huquqlarga ega:

tashkilotlarning rahbarlaridan va boshqa mansabdor shaxslaridan mehnat sharoitlari va muhofazasi to'g'risida, shuningdek ishlab chiqarishdagi barcha baxtsiz hodisalar hamda kasb kasalliklari haqida axborot olish;

ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va kasb kasalliklarini tekshirishda ishtirok etish;

xodimlarning hayoti va sog'lig'iga xavf tug'ilgan hollarda ishlarni to'xtatib turish, shuningdek mehnatni muhofaza qilishga oid talablarning buzilishlarini bartaraf etish to'g'risida ish beruvchiga takliflar kiritish;

mehnatni muhofaza qilish holatini o'rganish, ish beruvchilarning jamoa shartnomalari va kelishuvlarida nazarda tutilgan mehnatni muhofaza qilish bo'yicha majburiyatlari bajarilishini nazorat qilish;

ishlab chiqarish ob'ektlarini va ishlab chiqarish vositalarini sinash hamda foydalanishga qabul qilish bo'yicha komissiyalar ishida mustaqil ekspert sifatida ishtirok etish, tibbiy-mehnat ekspert komissiyasi majlislarida ishtirok etish;

mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlar va normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini ishlab chiqishda ishtirok etish;

mehnatni muhofaza qilishga oid talablarni buzganlikda, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar faktlarini yashirganlikda aybdor shaxslarni javobgarlikka tortish to'g'risidagi talablar bilan tegishli organlarga murojaat qilish;

mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda mayib bo'lishi yoki sog'lig'ining boshqacha tarzda shikastlanishi tufayli yetkazilgan zararining o'rnini qoplanishi uchun hamda xodimlarning sog'lig'i va mehnati muhofaza qilinishiga bo'lgan huquqlari cheklangan boshqa hollarda xodimning huquqlarini himoya qilib sudga murojaat etish;

mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilik, jamoa shartnomalarida va kelishuvlarida nazarda tutilgan majburiyatlar buzilganligi, shuningdek mehnat sharoitlarining o'zgarishi bilan bog'liq mehnat nizolarini ko'rib chiqishda ishtirok etish.

Mehnatni muhofaza qilish bo'yicha vakil etilgan shaxsga o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarishi uchun har haftada kamida ikki soat ish vaqti ajratiladi va bu vaqt uchun ish joyi (lavozimi) bo'yicha o'rtacha oylik ish haqi saqlanadi.

Kasaba uyushmalari va xodimlarning boshqa vakillik organlari mehnatni muhofaza qilish sohasida ijtimoiy sheriklikni amalga oshiradi, bosh kelishuvlar, tarmoq va hududiy (mintaqaviy) jamoa kelishuvlari, jamoa shartnomalari tuzishi mumkin.

Kasaba uyushmalari va xodimlarning boshqa vakillik organlari, shuningdek xodimlarning o'zi mehnatni muhofaza qilish bo'yicha vakil etgan shaxslar qonunchilikka muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin.

5. Mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunlar va boshqa me'yoriy hujjatlarni buzganlik uchun javobgarlik

32-modda. Mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga javob bermaydigan, ishlab chiqarish uchun mo'ljallangan mahsulotni ishlab chiqarganlik va sotganlik uchun javobgarlik

Mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga javob bermaydigan, ishlab chiqarish uchun mo'ljallangan mahsulotni ishlab chiqarganlik va yetkazib berganlik iste'molchilarga yetkazilgan zararining o'rnini qonunchilikda belgilangan tartibda qoplanishiga sabab bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida belgilangan mehnatni muhofaza qilishga oid talablarga muvofiq bo'lmagan ishlab chiqarish vositalarini, shaxsiy himoya vositalarini va jamoaviy himoya vositalarini, shu jumladan chet ellardan olingan shunday vositalarni sotish, tarqatish va reklama qilish taqiqlanadi hamda belgilangan tartibda javobgarlikka sabab bo'ladi.

33-modda. Xodimning hayoti va sog'lig'iga yetkazilgan zarar uchun ish beruvchining moddiy javobgarligi

Ish beruvchi xodimning o'z mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda mayib bo'lishi, kasb kasalligiga chalinishi yoki sog'lig'ining boshqacha tarzda

shikastlanishi tufayli uning hayoti va sog'lig'iga o'zi yetkazgan zararining o'rnini qonunchilikda belgilangan tartibda to'liq hajmda qoplashi shart.

Xodimning sog'lig'iga yetkazilgan zararining o'rnini qoplash jabrlanuvchining mehnatda mayib bo'lishiga qadar bo'lgan o'rtacha oylik ish haqiga nisbatan jabrlanuvchi tomonidan kasbga oid mehnat qobiliyatini yo'qotish darajasiga muvofiq bo'lgan foizlardagi har oylik to'lovdan, shuningdek xodimning bir yillik ish haqidan kam bo'lmagan miqdorda bir yo'la beriladigan nafaqa to'lovidan hamda xodimning sog'lig'i shikastlanishidan kelib chiqqan qo'shimcha xarajatlarni (agar u davolanish, protez qo'ydirish va tibbiy hamda ijtimoiy yordamning boshqa turlariga muhtoj deb topilgan bo'lsa, ushbu tadbirlar bilan bog'liq xarajatlar, shuningdek jabrlanuvchining qayta tayyorgarligi va tibbiy xulosaga muvofiq ishga joylashishi uchun xarajatlar va boshqa xarajatlar) kompensatsiya qilishdan iboratdir.

Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa yoki kasb kasalligi oqibatida xodim vafot etgan taqdirda, zararining o'rnini qoplanishi huquqiga ega bo'lgan shaxslarga boquvchining vafoti bilan bog'liq holda yetkazilgan zararining o'rnini qoplash uchun qonunchilikda belgilangan tartibda har oylik to'lovlar amalga oshiriladi, shuningdek vafot etgan xodimning o'rtacha yillik ish haqining olti baravaridan kam bo'lmagan miqdorda bir yo'la beriladigan nafaqa to'lanadi va dafn etish xarajatlarining o'rnini qoplanadi.

Voyaga yetmagan xodimning sog'lig'iga zarar yetkazilgan taqdirda zararining o'rnini qoplash uning avvalgi ish haqidan kelib chiqqan holda, ammo qonunchilikda belgilangan bazaviy hisoblash miqdorining besh baravaridan kam bo'lmagan miqdorda hisoblab chiqariladi.

34-modda. Xodimning hayoti va sog'lig'iga yetkazilgan zararining o'rnini yuridik shaxs qayta tashkil etilgan yoki tugatilgan taqdirda qoplash

Xodimning hayoti va sog'lig'iga yetkazilgan zarar uchun belgilangan tartibda javobgar deb topilgan yuridik shaxs qayta tashkil etilgan taqdirda zararining o'rnini qoplash bo'yicha tegishli to'lovlarni to'lash majburiyati uning huquqiy vorisi zimmasida bo'ladi. Zararining o'rnini qoplash to'g'risidagi talablar ham unga taqdim etiladi.

Xodimning mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda hayoti va sog'lig'iga yetkazilgan zarar uchun javobgar bo'lgan, qayta tashkil etilayotgan yuridik shaxsning mablag'lari mavjud bo'lmagan yoki yetarli bo'lmagan taqdirda tegishli summalar qonunchilikda belgilangan tartibda davlat tomonidan to'lanadi. Mazkur summalar qonunda nazarda tutilgan boshqa hollarda ham davlat tomonidan to'lanadi.

Xodimning hayoti va sog'lig'iga yetkazilgan zarar uchun belgilangan tartibda javobgar deb topilgan yuridik shaxs tugatilgan taqdirda tegishli to'lovlar ularni jabrlanuvchiga to'lash uchun qonunchilikda belgilangan tartibda kapitallashtirilishi kerak.

Tugatilayotgan yuridik shaxsning mol-mulki mavjud bo'lmaganligi yoki yetarli bo'lmaganligi sababli to'lovlarni kapitallashtirish mumkin bo'lmagan hollarda tegishli summalar jabrlanuvchiga qonunchilikda belgilangan tartibda davlat tomonidan to'lanadi.

35-modda. Nizolarni hal etish

Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi nizolar qonunchilikda belgilangan tartibda hal etiladi.

36-modda. Mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilikni buzganlik uchun javobgarlik

Mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchilikni buzganlikda aybdor shaxslar belgilangan tartibda javobgar bo'ladi.

Nazorat savollari

1. Mehnatni muhofaza qilish tushunchasiga ta'rif bering.
2. Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlarini tushuntirib bering.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi vakolatlariga nimalar kiradi?
4. Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi maxsus vakolatli davlat organining vakolatlariga nimalar kiradi?
5. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi vakolatlariga nimalar kiradi?
6. Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorining professional ishtirokchilarning vazifalari.
7. Tashkilotda mehnatni muhofaza qilishni boshqarish tizimining auditni o'tkazish tartibi.
8. Xodimning mehnatni muhofaza qilish sohasidagi huquqlari va majburiyatlari.
9. Ish beruvchining mehnatni muhofaza qilish sohasidagi huquqlari va majburiyatlari.

Foydalanilgan adabiyotlar va axborot resurslari

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
2. O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonuni (yangi taxriri) 2016 yil 22 sentabr, O'RQ-410-son.
3. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi.
4. X.Rahimova, A.A'zamov, T.Tursunov. Mehnatni muhofaza qilish.T. – "O'zbekiston" -2003.
5. G'.Yormatov va boshqalar Mehnatni muxofaza qilish: Darslik - Toshkent, O'zbekiston nashriyoti, 2002 - 345 b.
6. Friend, Mark A.Fundamentals of occupational safety and health Mark A. Friend and James P.Kohn. Government Institutes. An imprint of.The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland Toronto Plymouth, UK-2007.—4th ed.

7. Veb saytlar: www.lex.uz; www.ziyonet.uz; www.norma.uz; www.ziyo.edu.uz; www.mehnat.uz; www.minzdrav.uz; www.mchs.gov.uz; www.uznature.uz; www.standart.uz; www.sgktn.uz; www.bilim.uz; www.hsea.ru; www.ohranatruda.ru;

2-mavzu: Mehnat muhofazasi bo'yicha ishlarni tashkil etish va bilimlarni tekshirish.

Reja;

1. Umumiy qoidalar.
2. Ishchilarning mehnat sharoitlari xavfsizligini ta'minlash bo'yicha vazifalar.
3. Mehnat muhofazasi bo'yicha ishlarni tashkil qilish.
4. Mehnat muhofazasi holatining nazorati.
5. Mehnat muhofazasi bo'yicha o'qitishni va bilimlarni tekshirishni tashkil qilish.
6. Xodimlarni o'qitish va bilimlarini tekshirish.

Tayanch so'zlar: mehnat muhofazasi, mehnat xavfsizligi talablari, mehnatni muhofaza qilishni boshqarish tizimi, mehnat sharoitlari, mehnatda mayib bo'lish, xavfsiz mehnat sharoiti, xavfning tahlili, zarar, shaxsiy himoya vositalari.

1. Umumiy qoidalar.

Mehnatni muhofaza qilish ishlarini tashkil etish to'g'risidagi Nizomi (keyingi o'rinlarda – Nizom) O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida»gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qaror va amaldagi mavjud normativ hujjatlari talablari asosida ishlab chiqilgan.

Jamiyat boshqaruv apparati, filiallari va uning tizimidagi pochta aloqasi tarmoqlari, pochta almashinuv punktlari, aloqa bo'linmalarida mehnatni muhofazasi va texnika xavfsizligi masalalariga oid bo'lgan vazifalarni mazkur Nizom asosida olib boradi.

Mehnat muhofazasi bo'yicha ishlarni olib borish va tashkillashtirish uchun Jamiyat boshqaruv apparati va filiallarda mehnatni muhofaza qilish va texnika xavfsizligi bo'yicha muhandislari lavozimlari joriy qilinadi. Mas'ul mutaxassislar tomonidan mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik texnikasi qoidalariga rioya qilish bo'yicha nazoratni hamda profilaktik ishlarni ushbu Nizomda belgilangan funksional vazifalarni bajaradi.

Rahbar xodimlar, uchastka va bo'limlar boshliqlari, mehnat muxofazasiga mas'ul bo'lgan xodimlar, joylarda xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratib berish, texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilinishini ta'minlash, ish joylarida mehnat sharoitlarini yaxshilash bo'yicha mazkur Nizomda belgilangan vazifalarni bajarishlari shart.

Jamiyat boshqaruv apparati, filiallari va tarmoqlari, bo'limlariga yangi ishga kirayotgan mutahassislar, xodimlar va ishchilar bilan mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi qoidalari bo'yicha dastlabki yo'l-yo'riqni mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi bo'yicha mas'ul bo'lgan xodimlar tomonidan berib boriladi.

Ishlayotgan ishchi-xodimlar bilan ish joyida xavfsizlik texnikasi qoidalari bo'yicha davriy, joriy va navbatdan tashqari yo'l-yo'riqlarni Jamiyat boshqaruv apparati, uchastka, guruh, bo'lim boshliqlari, filial va tarmoqlardagi uchastka, bo'limlar boshliqlari o'tkazadilar va bu haqda jurnallarda qayd qilib boradilar.

Mehnatni muhofaza qilish va texnika xavfsizligi qoidalari bo'yicha filiallarning mas'ul hodimlari filial xodimlar bo'limi, uchastka, tarmoqlar va aloqa bo'limlari boshliqlari bilimini mahsus tuzilgan doimiy harakatdagi komissiyasi tomonidan sinovdan o'tkaziladi. O'tkazilgan sinov natijalari bayonnomalar bilan rasmiylashtiriladi va mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi bo'yicha mas'ul xodimlarda belgilangan tartibda saqlanadi.

Jamiyat uning filiallari va tuman-shahar pochta aloqasi tarmoqlari rahbar xodimlari, bo'lim, uchastka va aloqa bo'limlari boshliqlari o'zlariga ushbu Nizomda belgilangan funksional vazifalarni bajarmaganliklari uchun qonunchilikda belgilangan intizomiy va ma'muriy javobgarlikka tortilishlari mumkin.

2. Ishchilarning mehnat sharoitlari xavfsizligini ta'minlash bo'yicha vazifalar

1. Mehnatni muhofaza qilish — mehnat jarayonida insonning xavfsizligini, hayoti va sog'lig'i, ish qobiliyati saqlanishini ta'minlashga doir huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, tashkiliy, texnikaviy, sanitariya-gigiyena, davolash-profilaktika, reabilitatsiya tadbirlari hamda vositalari tizimidir.

2. Ish jarayonida mehnatning xavfsiz usullarini, inson sog'lig'i va ish qobiliyatini saqlashni ta'minlash uchun quyidagi o'zaro bog'langan masalalar majmuini hal qilishi zarur:

a) Ishchilarni kasb bo'yicha tanlash:

- 1) Kasbiy tanlov o'tkazish zarur bo'lgan kasb va mutaxassisliklarni aniqlash;
- 2) Psixofiziologik tekshiruv o'tkazish va ishga yangi kirayotganlarning kasbiy yaroqliligini baholash;
- 3) Kasbiy tanlovdan o'tgan shaxslarni sharoitga kasbiy moslashishining nazorati.

b) Ishlayotganlarni mehnat muhofazasi bo'yicha o'qitish va bilimlarini tekshirish:

- 1) Kirish yo'l-yo'rig'idan o'tkazish;
- 2) Ish joyida birlamchi yo'l-yo'riq o'tkazish;
- 3) Ish joyida davriy yo'l-yo'riq o'tkazish;
- 4) Rejadan tashqari yo'l-yo'riq o'tkazish;
- 5) Ishchilarni har yili o'qitish, bilimlarini tekshirish;
- 6) Yuqori xavf bilan bog'liq bo'lgan ishlarga qabul qilinuvchi ishchilarni o'qitish;
- 7) Baxtsiz hodisalardan jabrlanganlarga birinchi yordam ko'rsatish bo'yicha o'qitish.

v) Mehnat muhofazasining targ'iboti masalalarini ta'minlash:

- 1) Tashkilotlarda mehnat muhofazasi bo'yicha xonani jihozlash;

2) Ishlab chiqarish uchastkalarini xavfsizlik texnikasi bo'yicha axborot stendlar yoki burchaklar bilan bezatish;

3) Mehnat muhofazasi bo'yicha ilg'or tajribani o'rganish, targ'ibot qilish va joriy etish;

4) Mehnat muhofazasi bo'yicha ko'rgazmalar tashkil ilish;

5) Mehnat muhofazasi bo'yicha ma'ruzalar o'qish, kinofilmlar namoyish qilish.

g) Ishlab chiqarish uskunalaridan foydalanish xavfsizligini ta'minlash:

1) Uskunalarining xavfsizlik standartlari talablariga muvofiqligini ta'minlash;

2) Uskunaning MXST va uskunalarining texnik hujjatlari talablariga muvofiqligini ta'minlash;

3) Uskunalariga to'g'ri xizmat ko'rsatilishini ta'minlash;

4) Davriy ta'mirlash amallarini o'tkazilishini ta'minlash;

5) Rejaviy ta'mirlashlarning bajarilishini ta'minlash;

6) Davriy ko'riklarni ta'minlash;

7) Mehnat muhofazasi qoidalari va me'yorlari talablariga muvofiq ish joylarini tashkil qilish;

8) Ishlab chiqarishning xavfli va zararli omillari manbalarini aniqlash va bartaraf etish;

9) Texnologik jarayonlarni oqilona tashkil qilish, xavfli bloklar va uchastkalarni germetizatsiya hamda izolyatsiya qilish maqsadida uskunalarni takomillashtirish;

10) Issiqlik manbalarini va issiqlikni saqlash uchun izolyatsiyalash ekranlash;

11) YuCh va O'YuCh radiochastotalar diapazonida nurlanishni ekranlash.

d) Ishlab chiqarish jarayonlari va amallari xavfsizligini ta'minlash:

1) Texnologik jarayonlarning MXST talablariga muvofiqligini ta'minlash;

2) Texnologik jarayonlar tartiblariga rioya qilishni ta'minlash;

3) Mehnat muhofazasi va yong'in xavfsizligining me'yorlari talablariga muvofiq portlaydigan va yonadigan moddalarni saqlash, tashish va ulardan foydalanishni ta'minlash;

4) Ruxsat etilgan me'yorlari chegarasida (konsentratsiyalari) ishlab chiqilmagan va belgilangan tartibda ekspertizadan o'tmagan zararli moddalarni ishlab chiqarishda qo'llanilishini taqiqlash;

5) Zararli, zaharli, ionlovchi va boshqa xavfli moddalar qo'llaniladigan texnologik jarayonlarni mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish.

e) Ishlab chiqarish, yordamchi bino va inshootlardan xavfsiz foydalanishni ta'minlash;

1) Bino va inshootlarning QMQ, SNiP va MXST talablariga muvofiqligini ta'minlash;

2) Bino va inshootlarning potensial xavfli elementlarini aniqlash va bartaraf etish;

3) Bino va inshootlarning joriy va kapital ta'mirini o'tkazish.

j) Mehnatning sanitar – gigiyena sharoitlarini me'yorlashtirish;

- 1) Sexlarda va ishlab chiqarish xonalarida sanitariya-gigiyena talablariga javob beradigan, zarur harorat-namlik tartibini yaratish;
- 2) Mazkur texnologik jarayonga qo'yiladigan talablarga muvofiq keladigan ventilyatsiya qurilmalari, konditsionerlar, isitish tizimlarini saqlash va foydalanish;
- 3) Sun'iy yoritish chiroqlarini soz va tozalikda saqlash;
- 4) Ishlab chiqarish xonalarini tozalashni o'z vaqtida o'tkazish;
- 5) Ish joylarini va ishlab chiqarish binolarini rejalashtirish va ranglar bilan bezatish estetika va dizayn qoidalariga mos kelishi kerak.

i) Ishchilarni shaxsiy himoya vositalari (ShHV) bilan ta'minlash;

- 1) ShHVga ehtiyojni aniqlash va talabnomalarni o'z vaqtida tuzish;
- 2) ShHVlarni qabul qilish, saqlash va berishni tashkil qilish;
- 3) ShHVlarni ta'mirlash, kimyoviy tozalash va yuvishni tashkil qilish;
- 4) ShMVlarning sinashni va to'g'ri foydalanilishini ta'minlash.

k) Mehnat va dam olishning eng maqbul tartibini ta'minlash:

- 1) Mehnat va dam olishning belgilangan tartibiga rioya qilishni ta'minlash;
- 2) Mehnat va dam olish tartibini oqilona tashkil qilish.

l) Ishlaydiganlarga davolash – sog'lomlashtirish xizmati ko'rsatilishini ta'minlash;

- 1) Dastlabki va davriy tibbiy ko'riklar o'tkazish;
- 2) Ishlab chiqarishning zararli omillar ta'sirida bo'luvchi ishchilarning sog'lig'ini kuzatish;
- 3) Kasbiy kasallik belgilari bo'lgan shaxslarni tekshirish va davolash;
- 4) Davolash-kasallikni oldini olish tadbirlarini ta'minlash;
- 5) Ishchilarni kasallikni oldini olish va maxsus ovqatlanish bilan ta'minlash;
- 6) Ishchilarga shifokor kelgunga qadar birinchi yordam ko'rsatish qoidalarini o'rgatish;
- 7) Barcha ishlab chiqarish xonalarini dori saqlanadigan idish va boshqa birinchi yordam ko'rsatish vositalari bilan ta'minlash.

m) Ishchilarga sanitar – maishiy xizmat ko'rsatishni me'yorlashtirish:

- 1) Ishchilarni ishlab chiqarish me'yori va xususiyatlariga muvofiq sanitar-maishiy xonalar va qurilmalar bilan ta'minlanganligi;
- 2) Sanitar-maishiy xonalar va qurilmalarni gigiyenik talablarga mos holda saqlanishi;
- 3) Tashkilotning tarkibiy bo'linmalari (ishlab chiqarish uchastkalari) ishchilarini ovqatlanish uchun maxsus joylar bilan ta'minlash;
- 4) Ishlab chiqarish uchastkalari va xonalarni saturator qurilmalar bilan ta'minlanganligi;
- 5) Ishchilarni tarkibiy tashkilotlar (ishlab chiqarish uchastkalari) ni dam olish joylari bilan ta'minlash.

3. Mehnat muhofazasi bo'yicha ishlarni tashkil qilish.

1. Tashkilotlarda har bir ish joyidagi mehnat sharoitlari mehnat muhofazasi bo'yicha standartlar, qoidalar va me'yorlar talablariga mos kelishi kerak.

2. Tashkilotlar jamoa shartnomasi, agar u tuzilmagan bo'lsa, ish beruvchi va kasaba uyushma qo'mitasi o'rtasidagi kelishuv bo'yicha, yoki ishchilarning boshqa vakolatli organi tomonidan belgilangan miqdorda zarur mablag'larni mehnat muhofazasiga ajratishlari zarur.

3. Korxonalar xo'jalik, tijorat, tashqi iqtisodiy va boshqa faoliyat, shuningdek boshqa manbalardan foyda (daromad) hisobiga mehnat muhofazasi bo'yicha markazlashtirilgan jamg'armalarni tuzishlari mumkin.

4. Mehnat muhofazasi jamg'armasiga yo'naltirilgan foyda soliqqa tortilmaydi; Mehnat muhofazasi mablag'laridan boshqa maqsadlarda foydalanish mumkin emas.

Mehnat muhofazasi bo'yicha talablar ta'minlanmagani uchun tashkilotlar mehnat holati, bajariladigan ishlarning xavfliligini, zararliligi va og'irligiga qarab, vaqti-vaqti bilan qayta ko'rib chiqiladigan oshirilgan tariflar bo'yicha ishlab chiqarishda baxtsiz hodisalar va kasb kasalligidan ijtimoiy sug'urta qilish maqsadida mablag'lar ajratiladi.

5. Tashkilotlar ishchilari O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlarida belgilangan tartibda va shartlarda baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy ravishda sug'urta qilinadilar.

6. Ish beruvchining funksiyalari:

- korxonalarda sog'lom va xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish bo'yicha ishlarda umumiy rahbarlikni amalga oshiradi, buning uchun u shaxsan javobgardir;

- ishlab chiqarishning, alohida ishlarning ishlab chiqarish va texnologik jarayonlarining, shuningdek tashkilotning ombor, transport va boshqa yordamchi xo'jaliklarini to'g'ri tashkil qilinishini ta'minlaydi;

- qurilish me'yorlari va qoidalariga muvofiq bino va inshootlardan foydalanishni, ularning me'yorda ishlashini hamda sanitar - maishiy xona va qurilmalardan belgilangan maqsadlarda foydalanishni tashkil qiladi;

- yangi va qayta ko'rilgan tarkibiy bo'linmalarni faqat qurilish me'yorlari va qoidalariga muvofiq, ular maxsus komissiya tomonidan qabul qilingandan keyin foydalanishga kiritishni ta'minlaydi;

- mehnat to'g'risidagi qonun, xavfsizlik qoidalari va me'yorlariga rioya qilishni, shuningdek hukumat, kasaba uyushmasi qo'mitalari yoki ishchilarning boshqa vakillik organlari, yuqori turuvchi tashkilotlar, davlat va idoraviy nazorat organlari qarorlarining bajarilishini ta'minlaydi;

- namunaviy va soha qoidalariga muvofiq ishlab chiqilgan ichki mehnat tartibi qoidalarini kasaba uyushmasi qo'mitasi bilan kelishuvga ko'ra tasdiqlaydi;

- xavfsizlik qoidalari, ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat intizomi me'yorlariga rioya qilish uchun, mehnat muhofazasi bo'yicha belgilangan tadbirlarni hamda davlat va idoraviy nazorat organlari va kasaba uyushmasi

tashkilotlarining ko'rsatmalarini (takliflarini) o'z vaqtida bajarish uchun ishchilarning javobgarligini oshirish choralari ko'radi;

- ishchilarning shaxsiy muhofaza vositalarini berish, saqlash, foydalanish, tozalash va ta'mirlashni ta'minlaydi va nazorat qiladi;

- mehnat sharoitlari zararli va xavfli bo'lgan ishlab chiqarishlarda, shuningdek alohida temperatura sharoitlarida bajariladigan ishlarda yuvish va dezinfeksiyalovchi vositalarni, sut yoki boshqa tenglashtirilgan oziq - ovqat davolash-profilaktika taomlarining belgilangan me'yorlar bo'yicha bepul berilishini ta'minlaydi va nazorat qiladi;

- mehnat sharoitlarini yaxshilash va sog'lomlashtirish bo'yicha tadbirlarni ishlab chiqishni tashkil qiladi, ushbu tadbirlarni o'tkazish rejalarini tasdiqlaydi, ularning bajarilishini va belgilangan tadbirlarning o'z vaqtida amalga oshirilishi yuzasidan nazoratni tashkil qiladi, tadbirlarni o'tkazishning moliyalashtirilishini va ushbu maqsad uchun ajratilgan mablag'larni to'g'ri sarflanishini ta'minlaydi. Mehnat sharoitlarini yaxshilash va sog'lomlashtirish kompleks rejasi bajarilishining borishini (yilning har choragida kamida bir marta) ko'rib chiqadi.

- mehnat muhofazasi kabinetlarini tashkil qiladi va ularni zarur o'quv qurollari, o'qitish vositalari bilan jihozlash bo'yicha choralarni ko'radi.

- tashkilotning barcha ishchilari, shu jumladan tarkibiy bo'linma rahbarlarini mehnat muhofazasi qoidalarini bo'yicha o'qitish, yo'l-yo'riq va ularning bilimlarini tekshirishni tashkil qiladi va olib boradi;

- ishchilarni kasbiy-texnik tayyorgarligini tashkil qilish va xodimlarga ishning xavfsiz usullarini o'rgatish bo'yicha umumiy rahbarlikni amalga oshiradi;

- sog'liqni saqlash organlari tomonidan belgilangan tartibga muvofiq, bir qator kasb ishchilarini shartnoma tuzish vaqtida va uning amal qilish davomida, davriy tibbiy ko'rikdan o'tkazishni amalga oshirishni tashkil qiladi.

- kasb kasalligining paydo bo'lish darajasi yuqori bo'lgan ishga ishchilarni qabul qilishda ularni bu haqda ogohlantiradi;

- baxtsiz hodisalarni hamda ishlab chiqarishda jarohatlanishning oldini olish bo'yicha tezkor axborotni "Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish to'g'risida"gi Nizom talablariga muvofiq o'z vaqtida va to'g'ri tekshirishni ta'minlaydi.

Guruhli, oqibati o'rtacha og'ir yoki og'ir va o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisa to'g'risida ish beruvchi darhol sxemaga binoan quyidagilarga xabar berishi kerak:

- hududiy mehnat organining davlat mehnat inspeksiyasiga;

- yuqori turuvchi xo'jalik organiga;

- baxtsiz hodisa yuz bergan joydagi hududiy ichki ishlar organiga;

- O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligiga;

- O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasining mahalliy organiga va «O'zenergoinspeksiya»ning hududiy organiga, agar baxtsiz hodisa nazorati ostidagi korxona (ob'ekt)da yuz bergan bo'lsa;

ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urtalovchiga.

7. Tashkilot bosh muhandisining vazifalari:

- sog'lom va xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish va ta'minlash bo'yicha barcha tashkiliy-texnik ishlarga boshchilik qiladi;

- eng yangi ilmiy-texnik yutuqlar va boshqa tashkilotlarning ilg'or tajribasini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan yangi yanada xavfsiz texnologik jarayonlarni ishlab chiqarishga joriy qilishni tashkil qiladi. Tarkibiy bo'linmalarni normativlarga muvofiq moslama va qurilmalar bilan ta'minlash choralari ko'radi;

- yangi texnologik jarayonlar va ish tartiblari, tashkilot va uning tarkibiy bo'linmalarining kapital qurilishi va qayta qurilishi, binolar va inshootlarni kapital ta'mirlash loyihalarini ko'rib chiqishda qatnashadi. Texnologik uskunalar rejayi-oldini olish ta'mirlashning o'tkazilish jadvallari ko'rib chiqadi va tasdiqlaydi;

- mehnat xavfsizligi bo'yicha doimiy ravishda faoliyat ko'rsatuvchi komissiyaga boshchilik qila turib, har chorakda, kamida bir marta tanlov asosida tarkibiy bo'linmalardagi mehnat sharoitlari holatini, shuningdek uskunalar va saqlovchi moslamalarning ishga yaroqliligini, davlat va idoraviy nazorat organlari ko'rsatmalari va topshiriqlarining bajarilishini tekshiradi hamda aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish uchun tezkor choralar qabul qiladi;

- tarkibiy bo'linmalarining barcha rahbarlari va muhandis-texnik xodimlari tomonidan xavfsizlik qoidalari va ishlab chiqarish sanitariyasi me'yorlari talablariga rioya qilinishi, buyruq va ko'rsatmalar hamda davlat va idoraviy nazorat organlarining yozma ko'rsatmalari va kasaba uyushmalari tashkilotlarining takliflarini bajarilishining nazoratini amalga oshiradi;

- muhandis-texnik xodimlarning majlislarda (har chorakda kamida bir marta) mehnat muhofazasi masalalarini, mehnat sharoitlarini yaxshilash va sog'lomlashtirishning kompleks rejalarini ko'rib chiqadi;

- aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish uchun choralar ko'radi;

- xodimlarning kasbiy-texnik tayyorgarligini tashkil etadi va ta'minlaydi, xodimlarni ishning xavfsiz usullari va uslublariga o'z vaqtida va sifatli o'qitadi. Xodimlarni o'qitishni tashkil etilishining tekshiruvini amalga oshiradi;

- yuz berishi mumkin bo'lgan avariylarni bartaraf qilish rejaları bo'yicha xodimlarni o'qitish, shuningdek ishchilarni ishning xavfsiz uslublari va usullariga o'qitish bo'yicha nazoratni amalga oshiradi;

- mehnat muhofazasi masalalari bo'yicha muhandis-texnik xodimlarni o'qitishni va malakasini oshirishni tashkil qiladi.

Tarkibiy bo'linmalar rahbarlari uchun dastlabki yo'l-yo'riq berishni o'tkazadi, yo'l-yo'riqlar berish dasturlarini, xodimlarning bilimlarini tekshirish uchun savol varaqalarini ko'rib chiqadi va tasdiqlaydi:

- ishlarni xavfsiz olib borish bo'yicha yo'riqnomalar ishlab chiqishda va tuzishda rahbarlik qiladi va kasaba uyushmasi qo'mitasi bilan birgalikda ularni tasdiqlaydi;

- muhandis-texnik xodimlarni va ishchilarni normativ hujjatlar, qoidalar va yo'riqnomalar bilan ta'minlash bo'yicha choralar ko'radi;
- mehnat sharoitlarini yaxshilash va sog'lomlashtirish bo'yicha tadbirlarning joriy va istiqbolli rejalarini ishlab chiqishda rahbarlik qiladi, ushbu rejalarini ko'rib chiqadi va tasdiqlashga kiritadi, ularning bajarilishi yuzasidan nazoratni ta'minlaydi;
- nizomlar va yo'riqnomalar talablariga muvofiq ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa va avariyalarni o'z vaqtida va to'g'ri tekshirish hamda hisobga olishni ta'minlaydi;
- guruhli, o'limga olib kelgan yoki og'ir baxtsiz hodisalarni tekshirishda, ularning oldini olish bo'yicha tadbirlarni ishlab chiqishda qatnashadi zarur hollarda, tekshiruv materiallarini tegishli organlarga yuboradi;
- baxtsiz hodisalar to'g'risidagi dalolatnomalarni (N-1 shakl) ko'rib chiqadi va dalolatnomaning uch nusxasining hammasini tegishli tashkilotlarga yuborish uchun mehnatni muhofaza qilish xizmatiga topshiradi;
- ishlab chiqarishdagi jarohatlanish bo'yicha tezkor axborotni tashkil qiladi va ta'minlaydi;
- baxtsiz hodisalarning oldini olish bo'yicha bajariladigan chora-tadbirlarning nazoratini amalga oshiradi va o'tkazilgan chora-tadbirlarning samaradorligini tahlil qiladi;

8. Tashkilot bosh mexanigining funksiyalari:

- bosh mexanik xizmatiga biriktirilgan uskunalar va inshootlarni oldini olish ko'riklarini, rejaviy oldini olish ta'mirlashlarni to'g'ri tashkil qilish va o'z vaqtida o'tkazilishini ta'minlaydi;
- yuk ko'taruvchi mexanizmlarni, yuk oluvchi va bog'lovchi moslamalarni, bosim ostida ishlovchi apparat va idishlarni, elektrpayvandlovchi apparatura, atsitelen, kislorod va kompressor qurilmalaridan to'g'ri va xavfsiz foydalanishni ta'minlaydi;
- barcha ishlab chiqarish uskunolari va sanoat inshootlarining texnik xolati ulardan foydalanish va o'z vaqtida ta'mirlash yuzasidan nazoratni amalga oshiradi; mashinalar, qurilmalar, asboblarning xavfsizlik va ishlab chiqarish sanitariyasi qoidalari talablariga muvofiqligini ta'minlaydi. Texnik hujjatlarni yuritish bo'yicha nazoratni amalga oshiradi;
- uskunalar, mexanizmlar va asboblarning aniqlangan konstruktiv kamchiliklarini bartaraf etish, ma'naviy eskirgan mashinalarni, mexanizmlarni va qurilmalarni o'z vaqtida almashtirish bo'yicha tadbirlarni qabul qiladi. Texnikaning yangi namunalarini sinashda qatnashadi;
- ventilyatsion qurilma va tizimlarning samarali ishlashini va ularni o'z vaqtida ta'mirlashni ta'minlaydi;
- bosh mexanik xizmati xodimlarining, shuningdek yuk ko'taruvchi kranlarda, bosim ostida ishlaydigan idishlarda va boshqa murakkab mexanizmlarda ishlaydigan xodimlarni o'qitishni, ularning bilimlarini tekshirishni va shahodatlashni tashkil qiladi va o'tkazadi;

- bosh mexanik xizmati xodimlari uchun ishlarni xavfsiz olib borish bo'yicha yo'riqnomalarni o'z vaqtida ishlab chiqishni tashkil qiladi, ishchilarga yo'riqnomalar tuzishda sex va xizmat ishchilariga yordam ko'rsatadi;
- xodimlarning murakkab mexanizmlar va agregatlarga xizmat ko'rsatishga yo'l qo'yish xuquqiga rioya qilishini belgilangan tartibda ta'minlaydi;
- uskuna va asboblarning mas'ul detallari va uzellarining nuqsonlarini aniqlashni o'z vaqtida o'tkazilishini ta'minlaydi;
- mehnat muhofazasi holatining uch bosqichli nazoratini o'tkazishda qatnashadi;
- yer usti uskunasi bilan yuz bergan, baxtsiz hodisalarga olib kelgan, avariylarni o'z vaqtida tekshirish va hisobga olishni ta'minlaydi;
- tashkilot tarkibiy bo'linmalarining doimo ishlaydigan komissiya tomonidan o'tkaziladigan kompleks va maqsadli tekshirishlarda qatnashadi;
- tashkilotning amaldagi tarkibiy bo'linmalarida uskunalaridan foydalanishda va ta'mirlash, montaj qilish va sozlash ishlarini o'tkazishda xavfsizlik qoidalariga rioya qilinishini ta'minlaydi;
- davlat va idoraviy nazorat organlarining, mehnatni muhofaza qilish xizmati xodimlari ko'rsatmalarining, mehnatni muhofaza qilish masalalari bo'yicha bo'yruq va farmoyishlarining bajarilishini tashkil qiladi va ta'minlaydi.

9. Sex boshlig'ining funksiyalari:

- mehnat qonun hujjatlariga qat'iy rioya qilishni ta'minlaydi;
- tashkilotning bosh muhandisi (mehnat muhofazasi bo'yicha tashkilot rahbarining o'rinbosari) tomonidan tasdiqlangan o'z uchastkasida xavfi yuqori ishlarning ro'yxatiga ega bo'ladi;
- ishlar bajarilishini, xavfsizlik qoidalari va ishlab chiqarish sanitariyasi me'yorlari talablariga muvofiq texnologik jarayonlarni to'g'ri olib borilishini tashkil qiladi;
- uskunalar, mexanizmlar, aloqa inshootlari va liniyalari, moslama, ihotalovchi va saqlovchi qurilmalar, shuningdek ishlab chiqarish va yordamchi binolarning sozligini va xavfsiz foydalanilishini ta'minlaydi;
- Davlat nazorat organlarining va Agentlik hamda tashkilotlarning mehnatni muhofaza qilish xizmati xodimlarining buyruq va ko'rsatmalari, yozma ko'rsatma va talablari, ishchilar va mehnat muhofazasi mutaxassislarining mulohaza va takliflarini belgilangan muddatlarda bajarilishini amalga oshiradi;
- barcha muhandis-texnik xodimlar va ishlarni bevosita bajaruvchilarni mehnatning xavfsiz sharoitlarini yaratish va ta'minlash bo'yicha ishlarga jalb etadi;
- ehtiyojni aniqlaydi va ishchilarni me'yor va qoidalariga muvofiq maxsus kiyim, maxsus poyabzal va boshqa shaxsiy himoya vositalari, sovun, sut bilan ta'minlaydi, shuningdek maxsus kiyim va maxsus poyabzalni o'z vaqtida yuvilishi va ta'mirlanishini ta'minlaydi;
- ob'ektlarda uskunalar, mexanizmlar, moslama va asboblari, ventilyatsiya uskunalari, isitish va yoritish tizimlari, ihotalovchi va saqlovchi qurilmalar,

avtomatik nazorat va signalizatsiya qurilmalaridan ob'ektlaridan to'g'ri foydalanilishini, himoyaviy yerga ulanuvchi va himoyaviy o'chirish qurilmalarining mavjudligi va sozligini tekshiradi;

Tashkilotning kasaba qo'mitasi yoki ishchilarning boshqa vakillik organlari bilan kelishuvga ko'ra, o'tkazilgan tadbirlar natijasida tejalgan pul mablag'lari va moddiy resurslar mehnat muhofazasi bo'yicha qo'shimcha tadbirlarni o'tkazishga sarflanishi mumkin.

10. Korxona xodimining funksiyalari:

- tegishli qonuniy va normativ hujjatlar, jamoa shartnomalari bilan belgilangan mehnat muhofazasi bo'yicha qoida va me'yorlarning talablariga rioya qilishi shart;
- mehnat muhofazasi bo'yicha standartlar, qoidalar, normalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiq ish joylarini tashkil qiladi;
- mehnat qonun hujjatlari, ichki mehnat tartibi qoidalari, ishlab chiqarish va mehnat intizomi talablariga rioya qiladi;
- shaxsiy tartibda va jamoa muhofaza vositalarini bilishi va ulardan foydalanishni bilishi kerak;
- shaxsiy gigiyena talablariga rioya qiladi;
- uning kasbi va ish turlari uchun belgilangan muddatda bilimlar tekshiruvi, o'qitish, yo'l-yo'riq berishdan o'tishi shart;
- baxtsiz hodisalarda dastlabki yordam ko'rsatish qoidalari bilishi va u bo'yicha amaliy malakaga ega bo'lishi kerak;
- ish beruvchidan ish joylarida tegishli mehnat sharoitlarini, mehnat muhofazasi bo'yicha standart, qoida va me'yorlar talablariga rioya qilinishini talab qilishi kerak;
- xodim sog'lig'ining yomonlashuvi mehnat sharoitlari bilan bog'liq deb hisoblasa, navbatdan tashqari tibbiy ko'rikdan o'tishni talab qilish huquqiga ega;
- inson hayoti va sog'lig'iga bevosita xavf tug'diradigan har qanday vaziyatlar, shuningdek ishni bajarilishida yoki u bilan bog'liq holda sodir bo'lgan har qanday baxtsiz hodisalar haqida o'zining bevosita rahbariga zudlik bilan xabar qilishi shart;
- o'z ish joyiga tegishli imtiyozlar va kompensatsiyalar haqida xabardor bo'lish huquqiga ega;
- baxtsiz hodisa va kasbiy kasallikdan majburiy sug'urtalanishi kerak;
- yo'riqnoma talablarini bajarish majburiydir va ishchi tomonidan ularni bajarmaslik ishlab chiqarish intizomini buzish deb hisoblanadi.

4. Mehnat muhofazasi holatining nazorati

1. Tashkilotlarda mehnat muhofazasi holatini tashkil qilishning asosiy yo'nalishlari quyidagilar hisoblanadi:

- davlat tekshiruvi va nazorati;
- idoraviy tekshiruv va nazorat;
- uch bosqichli (ma'muriy - jamoat) nazorat;
- jamoat nazorati.

2. O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuniga asosan mehnat muhofazasi holatining Davlat tekshiruv va nazorati ushbu organlar to'g'risida belgilangan tartibda tasdiqlangan qoidalarga muvofiq amal qiluvchi davlat organlarining maxsus vakillar tomonidan amalga oshiriladi.

3. Idoraviy tekshiruv va nazorat idoraning tekshiruv idoralari, tashkilotning mehnat muhofazasi xizmatlari tomonidan amalga oshiriladi.

4. Uch bosqichli nazorat kasaba uyushmasi tashkiloti ishtirokida tashkilotlarning rahbarlari va mutaxassislari tomonidan amalga oshiriladi.

5. O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuniga muvofiq Agentlik tizimida faoliyat ko'rsatuvchi aksiyadorlik kompaniyalar va korxonalarda mehnat muhofazasi sohasida qonuniy huquq va xodimlarning manfaatlariga rioya qilinishining jamoat nazorati mehnat jamoasi va aloqa xodimlarining kasaba uyushmasi tomonidan amalga oshiriladi.

6. Tashkilotlarda mehnat muhofazasining holati yomonlashganda kasaba uyushmasi tashkilotining tegishli idorasi bilan kelishuviga ko'ra, mehnat muhofazasini nazorati bo'yicha qo'shimcha choralarni ko'zda tutuvchi nazoratning alohida shartlari kiritilishi mumkin.

7. Ayrim tashkilotlar uchun mehnat muhofazasi holati ustidan nazoratning yuqorida qayd etib o'tilgan asosiy ko'rinishlaridan tashqari, zarur bo'lganda, tegishli rahbarlar tomonidan ish joylarda ishchilar mehnat xavfsizligi talablariga rioya qilishlari bo'yicha nazoratning boshqa shakllari ham belgilanishi mumkin.

8. Idoraviy tekshiruv va nazorat:

Tashkilotlarda mehnat muhofazasi holati bo'yicha idoraviy tekshiruv va nazorat:

- kompleks va maqsadli tekshiruvlar o'tkazilganda mehnatni muhofaza qilish xizmati, Agentlikning nazorat qiluvchi bo'limlari, rahbarlari va mutaxassislari, aksiyadorlik kompaniyalari, tashkilotlarning mehnatni muhofaza qilish xizmatlari tomonidan;

- tezkor nazoratda, barcha darajadagi rahbarlar va mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi.

9. Kompleks va maqsadli tekshiruvlar:

- tashkilotlarda mehnat muhofazasi holatlarining kompleks va maqsadli tekshirish yillik statistik hisobotlar, ishlab chiqarishda jarohatlanish va mehnat muhofazasi holatining tahlili natijalariga asosan o'tkaziladi;

- majmuaviy tekshiruvlar tashkilotlarda mehnat muhofazasi va sharoitlar holatini har tomonlama nazorat qilish maqsadida o'tkaziladi;

- maqsadli tekshiruvlar mehnat muhofazasining ba'zi masalalari holatini, yuqori turuvchi organlarining buyruqlari, ko'rsatmalari, farmoyishlari va mehnat muhofazasi sohasida jamoa shartnomalarining bajarilishini borishi, shuningdek kompleks tekshiruvlarning natijalari bo'yicha belgilangan tadbirlarning bajarilishini nazorat qilish uchun o'tkaziladi.

10. Tezkor nazorat:

- mehnat muhofazasini holati bo'yicha tezkor nazorat mehnat muhofazasi xizmati va Agentlikning nazorat qiluvchi bo'limlari, aksiyadorlik kompaniyalar, tashkilotlarning rahbarlari va mutaxassislari tomonidan - o'ziga bo'ysunadigan korxonaga chiqilganda, tashkilot rahbarlari tomonidan esa-unga buysunadigan bo'linmalarga borilganda o'tkaziladi;

- tezkor nazoratning asosiy vazifalari mehnat muhofazasi bo'yicha rahbar va mutaxassis tomonidan ularning lavozim majburiyatlarining, shuningdek xodimlarning mehnat sharoitlari va ish joylarida xavfsizlik talablariga rioya qilishning buzilishlarini aniqlash hisoblanadi;

- tezkor tekshiruv natijalari dalolatnoma (ma'lumotnoma) bilan rasmiylashtirilgan bo'lishi kerak, bir nusxasi aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish uchun tekshirilayotgan tashkilot rahbariga taqdim etiladi. 2-nusxasi tegishli choralarni qabul qilish uchun tekshiruvni tashkil qilgan rahbarga taqdim qilinadi;

11. Uch bosqichli nazorat:

Uch bosqichli nazorat tashkilot, korxona rahbari uchun ish joylarda mehnat muhofazasi holatini tashkil qilinishining, shuningdek O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi, O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni, mehnat xavfsizligi standartlar tizimi, mehnat muhofazasi bo'yicha me'yor, qoida, yo'riqnoma va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarni barcha mansabdor shaxslar va xodimlar tomonidan rioya qilinishining asosiy nazorat shakli hisoblanadi.

Uch bosqichli nazoratning asosiy vazifasi mehnat muhofazasi bo'yicha barcha majmuaviy tadbirlarning bajarilishini tashkil qilish, mehnat muhofazasi holatini o'z vaqtida tekshirish va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish uchun mas'ullarni belgilashdan iborat.

Uch bosqichli nazorat natijalari birinchi va ikkinchi bosqich qayd etish daftarlarida, uchinchi bosqich bayonnomasida aks ettiriladi.

Tashkilot tarkibiga qarab muvofiq uch bosqichli nazoratni tashkil qilish va o'tkazish uchun mas'ul bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- birinchi bosqichda-ishlarning bevosita rahbari;
- ikkinchi bosqichda-tashkilotning tarkibiy bo'linmasining rahbari (sex boshlig'i, usta va boshqalar);
- uchinchi bosqichda – tashkilot, korxona rahbari.

Nazoratning birinchi bosqichi ishning bevosita rahbari tomonidan (usta, brigadir va b.) ish kuni (smena) boshlanganda ham va butun ish kuni davomida ham har kuni o'tkaziladi.

Nazoratning ikkinchi bosqichi tashkilot tarkibiy bo'linmasining rahbari (sex boshlig'i, usta) boshchilik qiluvchi komissiya tomonidan oyda ikki marta o'tkaziladi.

Nazoratning uchinchi bosqichi korxona rahbari (rahbar o'rinbosari) va kasaba uyushma qo'mitasining raisi boshchiligidagi komissiya uch oyda bir martadan kam bo'lmagan holda o'tkazadi.

5. Mehnat muhofazasi bo'yicha o'qitishni va bilimlarni tekshirishni tashkil qilish

1. Tashkilotning barcha xodimlari, shu jumladan rahbarlari lavozim majburiyatlari va bajariladigan ishlarning tusidan kelib chiqib malakaviy talablari hajmida o'qitish, yo'l-yo'riq olish, bilimlarini tekshiruvdan o'tkazishi zarur.

2. Tashkilotga ishga kirgan xodimlar faqat ishlarni xavfsiz olib borish bo'yicha yo'l-yo'riqdan o'tgandan, tegishli tajriba orttirish va bilimlari tekshirilgandan keyin mustaqil ishlashga yo'l qo'yilishi mumkin.

3. O'ta xavfli ishlarga va bug' hamda suv isitish qozonlarga, yuk ko'tarish mexanizmlar, katta bosim ostida ishlovchi idishlar, elektr qurilma, maxsus mashina va mexanizmlarga xizmat ko'rsatish bo'yicha ishlarga tegishli ma'lumotga egaligi haqidagi hujjati bo'lgan shaxslar olinishi mumkin.

4. Agentlik tizimida faoliyat ko'rsatuvchi umuman aksiyadorlik kompaniyalar va tashkilotlar bo'yicha mehnat muhofazasi talablarini o'z vaqtida va sifatli o'qitish hamda bilimlarni tekshirishni tashkil qilish uchun javobgarlik Agentlik, aksiyadorlik kompaniyalar, tashkilotlarning rahbarlariga, tarkibiy bo'linmalarda (filiallar, sex, uchastka, bo'lim, laboratoriya, ustaxona va boshqalar) - tarkibiy bo'linma rahbariga yuklatiladi.

5. Tashkilot ishchilarining mehnat muhofazasi bo'yicha o'z vaqtida o'qitishni mehnat muhofaza xizmati yoki tashkilot rahbarining buyrug'i bilan ushbu majburiyat yuklatilgan shaxs (mehnat muxofazasi bo'yicha mutaxassis) nazorat qiladi. Mehnat muhofazasi xizmati yoki mutaxassis mavjud bo'lmagan hollarda nazorat xodimlar bo'limiga yuklatiladi.

6. Mehnat muhofazasi bo'yicha xodimlarni, jumladan tashkilot rahbarlarini ishdan ajralgan va ajralmagan holda o'qitish va ularning mehnat muhofazasi talablari bo'yicha bilimlarini tekshirishni mablag' bilan ta'minlash ish beruvchining xisobidan amalga oshiriladi.

7. Agentlik, aksiyadorlik kompaniyalar, tashkilotlarning rahbarlari quyidagilarni ta'minlaydi:

- mehnat muhofazasi xizmatini mutaxassislar bilan to'ldirishni;
- kamida uch yilda bir marta, Agentlikning muntazam faoliyat ko'rsatuvchi imtihon komissiyasi tomonidan mehnat muhofazasi talablari bo'yicha bilimlar tekshiruvini o'tkazishni;
- uch yilda bir martadan kam bo'lmagan holda mehnat muhofazasi bo'yicha ularning malakasini oshirish.

8. Mehnat muhofazasi bo'yicha o'qitish va yo'l-yo'riq berish ish vaqtida o'tkaziladi.

9. Mehnat muhofazasi masalalari bo'yicha xodimlarni, shu jumladan tashkilot rahbarlarini o'qitish namunaviy dasturlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan va tashkilotning kasaba uyushmasi, mehnat muhofazasi xizmati (mehnat muhofazasi bo'yicha mutaxassis) bilan kelishilgan va korxona rahbari (bosh muhandisi, mehnat

muhofazasi bo'yicha rahbar o'rinbosari) tomonidan tasdiqlangan dasturlar bo'yicha o'tkaziladi.

Xodimlarning, shu jumladan korxona rahbarlarining mehnat muhofazasi masalalari bo'yicha o'qitishning namunaviy dasturlari Agentlik yoki mehnat muhofazasi talablari bo'yicha o'qitish va bilimlarini tekshirishga ruxsati bor o'quv markazlari, institutlari tomonidan ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi.

6. Xodimlarni o'qitish va bilimlarini tekshirish

1. Xodimlarga yo'l – yo'riq berish. Xodimlarga yo'l-yo'riq berish kirish va ish joyida yo'l-yo'riq berishlarga bo'linadi. Ish joyida yo'l-yo'riq berish o'z navbatida birlamchi, davriy va navbatdan tashqarilarga bo'linadi.

2. Kirish yo'l – yo'rig'ini berish.

Tashkilotga ishga kiruvchi barcha xodimlar va ushbu korxonaga ishlash uchun xizmat safariga jo'natilgan boshqa tashkilotlar xodimlari (malakasi, ish tajribasi va stajidan qat'i nazar), shuningdek amaliy ishni o'rganuvchi va o'quvchilar kirish yo'l-yo'rig'idan o'tadilar.

Xodimlarga kirish yo'l-yo'rig'ini berish mehnat muhofazasi xizmatining mutaxassisi yoki ushbu majburiyat yuklatilgan boshqa xodim o'tkazishi kerak. Agar xodimni ishga qabul qilish bevosita tarkibiy bo'linmalar o'zida o'tkazilsa, unda kirish yo'l-yo'rig'ini tarkibiy bo'linmalarining rahbarlaridan biri o'tkazishi kerak.

Shikastlanganlarga birinchi tibbiy yordamni ko'rsatish to'g'risidagi, yong'in xavfsizligi va boshqa maxsus masalalar bo'yicha yo'l-yo'riq berish tegishli mutaxassislar tomonidan o'tkaziladi.

Kirish yo'l-yo'rig'ini o'quv materiallarining muayyan mazmuni va ishlab chiqarish sharoitlariga tegishli zamonaviy o'qitishning texnik vositalaridan, ko'rgazmali qo'llanmalar va adabiyotlardan foydalanib mehnat muhofazasi xonasida o'tkazilishi kerak.

Kirish yo'l-yo'rig'ini bir guruh xodimlar bilan, hamda alohida xodimlar bilan ham o'tkazilishi mumkin. Guruh tarkibining soni qoidaga ko'ra 10 kishidan oshmasligi kerak.

Kirish yo'l-yo'rig'ini tashkilotning kasaba uyushmasi bilan kelishuvga ko'ra, rahbar (bosh muhandis, mehnat muhofazasi bo'yicha rahbar o'rinbosari) tomonidan tasdiqlangan, mehnatni muhofaza qilish tizimi, mehnat muhofazasi bo'yicha qoida, me'yor va yo'riqnomalarning talablarini, shuningdek ishlab chiqarishning barcha xususiyatlarini hisobga olib, mehnat muhofazasi xizmati (mehnati muhofazasi bo'yicha mutaxassis) tomonidan ishlab chiqilgan dastur bo'yicha o'tkaziladi.

Kirish yo'l-yo'rig'ini o'tkazilganligi to'g'risidagi ma'lumot Kirish yo'l-yo'rig'ini o'tkazish jurnalida qayd qilinishi va xodimning qabul qilish to'g'risidagi yozuvlari yoki yo'l-yo'riq oluvchi va yo'l-yo'riqdan o'tuvchilarning imzosi bo'lgan nazorat varag'ida tegishli belgi qo'yilgan bo'lishi kerak.

Nazorat varag'i ishchining shaxsiy varaqchasi bilan xodimlar bo'limiga beriladi va saqlanadi, rahbar va mutaxassislarning nazorat varag'i esa shaxsiy jildga saqlanadi.

Xodimlar bo'limining xodimi nazorat varaqlarining to'g'ri rasmiylashtirilishi, xodimlarning bilimi tekshirilgandan so'ng va ular mustaqil ishlashga ruxsat olganlaridan keyin, uni o'z vaqtida xodimlar bo'limiga qaytarilishini nazorat qilishi kerak.

3. Ish joyida yo'l – yo'riq o'tkazish. Barcha ishchilar, kirish yo'l-yo'rig'idan tashqari ish joyida yo'l-yo'riqdan o'tishlari kerak.

Ish joyida yo'l-yo'riq o'tkazishdan maqsad har bir xodimga to'g'ri va xavfsiz ishlash usul va uslublarini o'rgatish, yo'l-yo'riq o'tkazish jarayonida uskunalar, mexanizmlar, moslamalar, ularning tuzilish xususiyatlari va tavsiflari, mumkin bo'lgan xavflar va xavfsiz ishlash usullari hamda ish joylarini tayyorlash tartibi bilan ishchilarni tanishtirish hisoblanadi.

Ish joyida yo'l-yo'riq o'tkazishni ishchining tarkibiy bo'linma bo'yicha bevosita rahbariga yuklatiladi. Zarur hollarda, yo'l-yo'riq o'tkazish tegishli mutaxassislar (mexaniklar, energetiklar, texnologlar, yo'l-yo'riq beruvchi vaxtalar va boshqalar) qatnashuvi bilan o'tkaziladi.

Yo'l-yo'riq o'tkazish mehnat muhofazasi uchun ma'sul mansabdor shaxslar yoki tashkilotning bosh muhandisi tomonidan tasdiqlangan ishlarni xavfsiz olib borish bo'yicha yo'riqnoma va qoidalar asosida tarkibiy bo'linmalar rahbarlari tomonidan ishlab chiqilgan dasturlar bo'yicha bevosita ish joylarida o'tkaziladi. Bunday yo'riqnomalar va ularning ro'yxati tashkilotning bosh muhandisi yoki mehnat muhofazasi uchun javobgar bo'lgan mansabdor shaxs tomonidan kasaba uyushmasi bilan birgalikda tasdiqlanadi.

Ishlarni xavfsiz olib borish bo'yicha yo'riqnomalarni ishlab chiqish va ular bilan ishchilarni hamda ish joylarni ta'minlash, tarkibiy bo'linmalar rahbarlariga yuklatiladi.

4. Birlamchi yo'l-yo'riqni o'tkazish bevosita ish joylarida amaliy o'rgatish (tajriba orttirish) bilan xodimlar mustaqil ishga tushishdan avval, boshqa ishga yoki ishni boshqa tushadigan ishlab chiqarish bo'linmalariga o'tkazish vaqtida o'tkazilishi kerak.

Tashkilotga ishga kiruvchi amaliy o'rgatish (tajriba orttirish)ni tajribali malakali ishchida o'tishi kerak. Xodimning tajriba orttirish uchun biriktirish, o'rgatish davomiyligi va o'rgatishni muntazam nazorat qilishga majbur javobgar shaxs ko'rsatilgan tarkibiy bo'linma rahbarining yozma farmoyishi bilan rasmiylashtiradi.

Birlamchi yo'l-yo'riqni o'tkazish ish joyida yo'l-yo'riqni qayd qilish jurnalida va nazorat varag'ida rasmiylashtiradi.

5. Davriy yo'l-yo'riq o'tkazishning maqsadi ma'lum vaqtdan keyin ishchilarning asosiy va boshqa ular tomonidan eng ko'p bajariladigan ishlarni xavfsiz bajarish bo'yicha bilimlarini yangilash va to'ldirishdan iborat.

Davriy yo'l-yo'riqni o'tkazish alohida yoki guruhli (bir turdagi kasblar va alohida turdagi ishlar) bo'yicha bo'lishi mumkin va dastur bo'yicha sex yoki tashkilotning amaliy ishidan olingan muayyan misollarni batafsil ko'rib chiqish bilan suhbat shaklida o'tkazilishi kerak.

Belgilangan vaqtda turli xil sabablar bo'yicha (ta'til, kasallik, xizmat safari va b.) yo'l-yo'riq olishdan o'tmagan xodimlar ishga chiqqan kunda yo'l-yo'riq olishdan o'tishi kerak.

Davriy yo'l-yo'riqni o'tkazish to'g'risida ish joyida yo'l-yo'riq o'tkazishni qayd qilish jurnaliga yozilgan bo'lishi kerak.

6. Xodimlarga navbatdan tashqari ishini xavfsiz olib borish bo'yicha yo'l-yo'riq berish quyidagi hollarda o'tkaziladi:

- ishlab chiqarish jarayonlari o'zgarganda, bir turdagi uskunalarni boshqasiga almashtirish natijasida mehnat sharoitlari o'zgarganda;

- tarkibiy bo'linmada baxtsiz xodisa yoki avariya sodir bo'lgan vaqtda ishini xavfsiz olib borish bo'yicha yangi qoida va yo'riqnomalar kiritilishi bilan bog'liq qo'shimcha talablarni xodimlarga yetkazish zarurati bo'lganda;

- ko'rilgan ta'sir etish choralaridan qat'i nazar, qoida va yo'riqnomalar, ishlab chiqarish intizomining buzilishi aniqlanganda.

Xodimlarga navbatdan tashqari yo'l-yo'riq berish birlamchi va davriy yo'l-yo'riq berish kabi ishning bevosita rahbarlari tomonidan o'tkazilishi kerak.

Navbatdan tashqari yo'l-yo'riq berishni o'tkazish birlamchi va davriy yo'l-yo'riq berish kabi yo'l-yo'riq o'tkazishni qayd qilish jurnalida sababi ko'rsatilib rasmiylashtiriladi.

7. Xodimlarning bilimini tekshirish

1. Birlamchi yo'l-yo'riq o'tkazish va tajriba orttirishdan keyin (mustaqil ishga ruxsat etishdan oldin yoki bir ishdan boshqasiga o'tkazilganda) xodimlar ishini xavfsiz olib borish bo'yicha qoida va yo'riqnomalarni bilishini tekshirishni o'tkazishi kerak.

2. Bilimlarni tekshirish birlamchi, davriy va navbatdan tashqarilarga bo'linadi.

Bilimlarni tekshirish tarkibiy bo'linma rahbarlaridan birining raisligida tashkilot rahbari tomonidan tayinlangan komissiya amalga oshiradi. Muayyan sharoitlardan kelib chiqqan holda, zarur bo'lganda komissiya tarkibiga mexanik, energetik va boshqa mutaxassislar jalb qilinishi mumkin.

Asosiy ishi bo'yicha qoida va yo'riqnomalarni bilishini tekshirish bilan bir qatorda, zarur hollarda xodimlardan boshqa qoidalarni (masalan, yuk ko'tarish kranlari, elektr karalar va sh.k.) bilishlari tekshirilishi kerak.

Bilimlar birlamchi tekshirilgandan keyin, xodimlarga tegishli rasmiylashtirish bilan yagona shakldagi bilimlari tekshirilganligi to'g'risidagi guvohnoma beriladi.

Bilimlarni tekshirish ish joylarida yo'l-yo'riq o'tkazish dasturi asosida mehnat muhofazasi bo'yicha tarkibiy bo'linma rahbari, mutaxassisi tomonidan ishlab chiqilgan savol varaqchasi bo'yicha o'tkaziladi.

3. Barcha xodimlar jadvalga muvofiq bilimlarini davriy tekshiruvdan o'tkazishi kerak. Jadvallar tarkibiy bo'linmalarning rahbarlari tomonidan har yili tuziladi.

4. Bilimlarni navbatdan tashqari tekshirish:

- ishlab chiqarish jarayonlari o'zgarganda, uskuna va mexanizmlarning yangi turlari joriy qilinganda, shuningdek yangi qoida va yo'riqnomalar amalga kiritilganda;

- qoida va yo'riqnomalar buzilgan hollarda;

- qoida va yo'riqnomalarni bilish yetarli bo'lmaganligi aniqlanganda, tashkilot, davlat va idoraviy nazorat organlari rahbarlarining talabi yoki farmoyishi bo'yicha o'tkaziladi.

5. Bilimlarni tekshirish natijalari xodimlar bilimlarini tekshirishni qayd qilish jurnalida rasmiylashtiriladi va bir vaqtning o'zida guvohnomada yoziladi. Tekshiriluvchining bilimlarini baholashdan (yaxshi, qoniqarli, qoniqarsiz) tashqari ishchini mustaqil ishga yo'l qo'yish mumkinligi to'g'risida xulosa beriladi.

6. Agar xodim tekshiruv vaqtida qoniqarsiz bilimlarni ko'rsatsa, unda uni mustaqil ishlashiga yo'l qo'yilmaydi va ikki hafta muddatdan kechiktirmay qayta tekshiruvdan o'tkaziladi.

7. Mehnat muhofazasi bo'yicha bilimlarini vaqt-vaqti bilan tekshiruvdan o'tkazilishi majburiy bo'lgan xodimlarning ro'yxati keltiriladi. Xodimlarning ro'yxati kasaba uyushmasi qo'mitasi bilan kelishuvga ko'ra kengaytirilishi mumkin.

Takroriy bilimlarning tekshiruviga kelmaslik yoki sababsiz tekshiruvga tayyor bo'lmaslik, mehnat intizomi buzilgan deb ko'riladi.

Ushbu buzilishlarga yo'l qo'ygan xodimlarga nisbatan ichki mehnat tartibi qoidalarida ko'zda tutilgan intizomiy jazo choralari qo'llanishi mumkin.

Nazorat savollari

1. Eng yuqori yo'l qo'yiladigan konsentratsiyaga ta'rif bering.
2. Ishlab chiqarish ob'ektlariga qo'yiladigan umumiy talablar nimalardan iborat?
3. Xavfli ishlab chiqarish omiliga tarif bering.
4. Yordamchi binolar va xonalar uchun sanitariya talablari nimalardan iborat?
5. Ish joyini tashkil qilishda qanday talablarga rioya qilishi zarur?
6. Sanitar maishiy xonalarga qaysi normativ hujjatga asosan talab qo'yiladi?
7. Tik turgan holdagi ish joylari, odatda qachon tavsiya etiladi?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo'ldoshev O.R., Raximov O.R., Xo'jaqulov R.T., Hasanova O.T., "Mehnatni muhofaza qilish", Toshkent-2005.
2. X.Rahimova, A.A'zamov, T.Tursunov. Mehnatni muhofaza qilish.T. – "O'zbekiston" -2003.
3. Friend, Mark A.Fundamentals of occupational safety and health / Mark A. Friend and James P.Kohn. Government Institutes. An imprint of.The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland • Toronto • Plymouth, UK-2007.—4th ed.

5. Рukовodstvo po oxrane truda na predpriyatiyax / Yunusov B.X., Parsegova L.T. i dr. - Izdatelstvo «Farg‘ona», 2004 – 332 s.

3-mavzu: Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va yetkazilgan zararni to‘lash.

Reja;

1. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish tartiblari.
2. N-1 shakldagi dalolatnomani to‘ldirish tartibi.
3. Xodimlarga shikastlanishi tufayli yetkazilgan zararni to‘lash tartibi.
4. Sog‘lig‘iga shikast yetkazilganligi bilan bog‘liq holda zararining jabrlanuvchiga to‘lanadigan miqdori.

1. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish tartiblari.

Jarohat deb tashqi muhit ta’sirida kishi tanasining behosdan shikastlanishiga aytiladi.

Jarohatlar – ishlab chiqarish va maishiy jarohatlarga bo‘linadi.

Korxonada ishchi tomonidan xavfsizlik texnikasi qoidalariga rioya qilinmaganda olingan jarohatlarga ishlab chiqarish jarohatlari deyiladi.

Ishlab chiqarish jarohatlari ta’sir turiga qarab, mexanik (masalan, urib olish, kesib olish, mayib bo‘lish va boshqalar), issiqlik (kuyish va muzlash), kimyoviy (kimyoviy kuyishlar), elektr (elektr zarbalari), murakkab (ikki va undan ortiq jarohat turlarining birga kelishi) xillariga bo‘linadi.

Ishlab chiqarishda sodir bo‘ladigan jarohatlar ikki turga, ya’ni ishlab chiqarish bilan bog‘liq va ish bilan bog‘liq jarohatlarga bo‘linadi.

Ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lgan jarohatlarga ishchi yoki xodimlarni korxonada yoki undan tashqarida hizmat vazifalarini bajarish paytida ro‘y bergan jarohatlar kiradi. Bu guruhga yana korxona transportida ishga ketayotganida, qaytayotganida yoki shu transportni boshqarayotganda olingan jarohatlar kiradi.

Ish bilan bog‘liq bo‘lgan jarohatlarga – ishga ketayotganda yoki qaytayotganda va korxona hududida o‘z ish vazifasidan boshqa ishlarni bajarayotganda olingan jarohatlar kiradi.

Maishiy jarohatlarga ish bilan bog‘liq bo‘lmagan boshqa hodisalarda olingan jarohatlar kiradi.

Bulardan tashqari, to‘qimachilik korxonalarida kasbiy kasalliklar va zararlanishlar bo‘lishi mumkin.

Kasbiy kasalliklar ishchilarga zararli ish sharoitlarining ta’siri natijasida hosil bo‘ladigan kasalliklardir. Zararli ish sharoitlariga yomon (nobop) iqlim sharoitlari, ish joylarida zararli changlarning mavjudligi, me’yordan ortiq shovqin va titrash, atmosfera bosimining me’yoridan oshishi, yoritilganlikning yetarli bo‘lmasligi va boshqalar kiradi.

Yuqorida aytilgan zararli ish sharoiti ishchilarning shu sharoitga moslashuvini talab qilib, bu esa ularning tez charchashiga, mehnat unumdorligini pasayishiga olib keladi.

Jarohatlar, kasbiy kasalliklar va zararlanishning asosiy sabablari

To'qimachilik sanoatida uchraydigan jarohatlar, kasbiy kasalliklar va zaharlanishlarning sabablari juda xilma-xildir. Ularni asosan 4 guruhga bo'linadi: texnik, tashkiliy, sanitar-gigiyenik va psixofiziologik sabablarga bo'lish mumkin.

Texnik sabablar:

- mashina va uskunalarning konstruktiv kamchiliklari, ya'ni uskunar konstruksiyasining mukammal emasligi, ularning sexda noma'qul joylashtirilishi;
- mashina va dastgohlarning xavfli joylari to'silmaganligi yoki to'siqlarning noto'g'ri konstruksiya qilinganligi, xavfsizlik to'siqlari qilinmaganligi;
- mashina va uskunalarning sexlarda joylashtirish me'yorlarining buzilishi;
- asbob va uskunalarning mukammal emasligi yoki ularning nosozligi va boshqalar.

Tashkiliy sabablar:

- xavfsizlik texnikasi, sanoat sanitariyasi va yong'in xavfi bo'yicha, yo'riqnomaning umuman o'tkazilmaganligi yoki sifatsiz o'tkazilganligi;
- ish joylarining noto'g'ri tashkil etilganligi, maxsus kiyimlarning va shaxsiy himoya vositalarining shu ish jarayoniga mos kelmasligi;
- ish joylari, yo'lak va transport yo'llarining to'silib qolishi;
- sexlarni va konstruktiv elementlarni changdan sifatsiz tozalash;
- dastgoh va mashinalarni sozlash jadvallarining buzilishi;
- mos kelmaydigan asbob va uskunalarni qo'llash;
- mehnat muhofazasi haqidagi qonun va yo'riqnomalarning buzilishi;
- ish vaqtidan tashqari ishlash;
- mehnat muhofazasi tadbirlarini targ'ibot va tashviqot qilish ishlarining sustligi;

Sanitar-gigiyenik sabablar:

- oqava suvlardagi va havodagi zararli moddalarning yuqori konsentratsiyasi mavjudligi;
- nobop iqlim sharoitlari;
- yoritilganlikning yetarli emasligi yoki yoritgichlarning noqulay o'rnatilganligi;
- sexlarda shovqinning me'yordan ortiq bo'lishi;
- sanitariya-maishiy xonalarning yetishmasligi yoki ularni yomon holatda saqlanishi;
- har bir ishchiga to'g'ri kelishi kerak bo'lgan maydon va hajm bo'yicha qurilish me'yorlarining buzilishi;
- ishchi va hizmatchilarni tibbiy ko'riklardan o'tkazish jadvallarining buzilishi va boshqalar;

2. N-1 shakldagi dalolatnomani to'ldirish tartibi

Ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lgan barcha baxtsiz hodisalar amalda "Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish to'g'risida"gi Nizomda ko'rsatilgani bo'yicha tekshiriladi va hisobga olinadi.

Ishlab chiqarishdagi har bir baxtsiz hodisa haqida jabrlanuvchi yoki guvoh darhol bo'linma (sex) rahbariga xabar berishi kerak, u esa:

jabrlanuvchiga zudlik bilan birinchi yordam ko'rsatishi va uni tibbiy-sanitariya qismiga yoki boshqa davolash muassasasiga yetkazishni tashkil etishi;

tekshirish komissiyasi ish boshlanishiga qadar ish joyidagi vaziyatni va jihozlar holatini hodisa yuz bergan daqiqada qanday bo'lsa, shundayligicha (agar bu atrofdagi xodimlar hayoti, salomatligiga tahlika solmayotgan bo'lsa va halokatga olib kelmasa) saqlab qolishi;

darhol hodisa to'g'risida ish beruvchiga va kasaba uyushmasiga yoki korxona xodimlarining boshqa vakillik organiga xabar qilishi zarur.

Korxona tibbiy-sanitariya qismi (shifoxona, poliklinika) bir sutka ichida yordam so'rab murojaat qilgan xodimlar, shu jumladan, xizmat safaridagi va korxona ishlab chiqarish ob'ektlarida ish bajarayotgan xorijiy tashkilot xodimlari bilan yuz bergan har bir baxtsiz hodisa haqida ish beruvchiga va kasaba uyushmasiga yoki xodimlarning boshqa vakillik organiga xabar beradi.

Ish beruvchining buyrug'iga ko'ra ish beruvchi va kasaba uyushmasi qo'mitasi vakillari yoki xodimlarning boshqa vakillik organi tarkibida komissiya tuziladi.

Ishlab chiqarishdagi mehnat xavfsizligiga bevosita javob beruvchi rahbar baxtsiz hodisani tekshirishda ishtirok etmaydi.

Komissiya:

uch ish kuni ichida baxtsiz hodisani tekshirib chiqishi, guvohlar va mehnat muhofazasi qoidalari, mehnat xavfsizligi andozalarini buzishga yo'l qo'ygan shaxslarni aniqlab so'roq qilishi, imkoni bo'lsa, jabrlanuvchidan tushuntirish xati olishi;

baxtsiz hodisa sabablarini yo'qotish chora-tadbirlari ko'rsatilgan N-1 shaklidagi dalolatnomani uch nusxada tuzishi va imzo chekib, ularni tasdiqlash uchun ish beruvchiga berishi kerak.

Ish beruvchi ishlab chiqarishda baxtsiz hodisani keltirib chiqargan sabablarni bartaraf etish choralari ko'radi va tekshirish tamom bo'lgandan so'ng uch ish kuni davomida tasdiqlangan N-1 shaklidagi dalolatnomalarni:

jabrlanuvchiga yoki uning manfaatlarini himoya qiluvchi shaxsga hamda tekshirish materiallari bilan birga korxonaning mehnatni muhofaza qilish xizmati rahbari (muhandisi, mutaxassisi)ga va hududiy mehnat organining Davlat mehnat inspeksiyasiga yuboradi.

N-1 shaklidagi dalolatnoma bilan rasmiylashtirilgan baxtsiz hodisalar korxona tomonidan hisobga olinadi va daftarda qayd qilinadi (2-ilova).

Ish beruvchi N-1 shaklidagi dalolatnoma nusxalarini, kasaba uyushmasi qo'mitasiga yoki korxona xodimlarining boshqa vakillik organlariga, O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi yoki O'zenergoinspeksiya organi vakiliga, agar baxtsiz hodisa nazoratdagi tegishli korxonalar (ob'ektlar)da yuz bergan bo'lsa, yuqori turuvchi xo'jalik organiga, tegishli vazirlik (xo'jalik boshqaruvi organlari)ga ham ularning talablariga muvofiq yuborishi shart.

Mehnatni muhofaza qilish xizmati rahbari (muhandisi, mutaxassisi)ga tekshirish materiallari bilan yuborilgan N-1 shaklidagi dalolatnoma 45 yil davomida saqlanishi lozim. Boshqa joylarga yuborilgan tekshirish materiallari, N-1 shaklidagi dalolatnomalar va uning nusxalari ehtiyoj yo'qolguncha saqlanadi.

Jarohatlarni o'rganish usullari

Ishlab chiqarish jarohatlari – kasbiy kasalliklar sabablarini aniqlashda va ularning oldini olishda jarohatlarni o'rganishning statistik, topografik, monografik va iqtisodiy usullaridan foydalaniladi.

Statistik usul hisobot davrida ro'y bergan baxtsiz hodisalarning sabablarini aniqlashga asoslangan. Bunda asos qilib N-1 shaklida tuzilgan dalolatnoma va mehnatga layoqatsizlik varqasi olinadi. Bu usul jarohatlanishning umumiy holatini, uning o'zgarib borish jarayonini tadqiq etishda, ularning kelib chiqish sabab va holatlarining qonuniyatlarini va ular orasidagi aloqalarni aniqlashda qo'l keladi.

Jarohatlanish darajasini aniqlashda nisbiy statistik ko'rsatkichlar – chastota ko'effitsiyenti va og'irlik ko'effitsiyentidan foydalaniladi.

Jarohatlanishning chastota ko'effitsiyenti K_{ch} ma'lum kalendar vaqt oralig'ida (oy, kvartal, yil) ro'y bergan va 1000 kishiga to'g'ri kelgan baxtsiz hodisalar sonining shu sexda ishlovchilarning ro'yxatdagi soniga nisbati bilan o'lchanadigan kattalik bo'ladi.

$$K_{ch} = \frac{a \cdot 1000}{b}, \quad (2.1)$$

Bu yerda, K_{ch} – chastota ko'effitsiyenti,

a – baxtsiz hodisalar soni,

b – ishlovchilarning o'rta hisobdagi ro'yxatdagi soni.

Og'irlik ko'effitsiyenti K_o har bir baxtsiz hodisaga o'rta hisobda qancha mehnatga layoqatsizlik kunlari to'g'ri kelishini ko'rsatadi:

$$K_o = \frac{C}{a}, \quad (2.2)$$

Bu yerda S – ma'lum davr ichida bo'lib o'tgan hamma baxtsiz hodisalarning mehnatga layoqatsizlik kunlarining yig'indisi.

Ishlab chiqarish jarohatlanishining sabablari dinamikasidan tashqari bunda baxtsiz hodisalarning turlari, xavfli va zararli ishlab chiqarish omillari, ularning organizmga ta'siri xarakteri o'rganiladi. Shu bilan birga jabralanuvchi haqida

ma'lumot (kasbi, staji, yoshi va boshqalar) va baxtsiz hodisaning qachon va qayerda bo'lganligi haqida ma'lumotlar beriladi.

Topografik usul - baxtsiz hodisalar yuz bergan joyga nisbatan o'rganilishidir.

Sodir bo'lgan baxtsiz hodisalar sex tarxiga ma'lum belgilar bilan muntazam ravishda qayd qilinib boriladi va muayyan muddat oralig'ida (yil oxirida, har chorakda yoki oy oxirida) qaysi ish joyida eng ko'p belgilar to'planilganligiga qarab xavfli joy aniqlanadi. Shunga asosan bu joy xavfli hisoblanib, u yerdagi ish sharoiti sinchiklab o'rganilib profilaktik tadbirlar qo'llaniladi.

Monografik usul - baxtsiz hodisa ro'y bergan ish joyini (mashina, dastgoh, uskuna va h.k.) har tomonlama batafsil tadqiq qilishni taqozo qiladi. Masalan: biror bir mashinaning texnologiyasini, kinematikasini, hom ashyo ta'minoti, tayyor maxsulotni olish, elektr ta'minoti, mashinani boshqarish va boshqalarni tadqiq qiladi.

Bu usulning afzalligi shundaki, faqatgina bo'lib o'tgan baxtsiz hodisalarning sabablari aniqlanib qolmasdan, ayni paytda sodir bo'lishi mumkin bo'lgan baxtsiz hodisalarning oldini olish choralari ham ko'riladi.

Iqtisodiy usul - ishlab chiqarish jarohatidan ko'rilgan zararni aniqlashdan hamda baxtsiz hodisalarning oldini olish bo'yicha bajarilgan tadbirlarning ijtimoiy – iqtisodiy samarasini baholashdan iboratdir.

Yuqorida ko'rsatilgan usullar jarohatlanish haqida to'liq ma'lumot beradi va ularning oldini olish choralari oqilona hal qilishga yordam beradi.

Baxtsiz hodisalarning oldini olish tadbirlarini rejalashtirishning ilmiy asosi mehnat xavfsizligini oldindan aytib berishdir.

Korxona hududida va uning tashqarisida mehnat vazifalarini bajarayotganda (shuningdek xizmat safarlarida) yuz bergan jarohatlanish, zaharlanish, issiqlik ta'siri, portlash, falokatlar, imoratlar, inshootlar va konstruksiyalar buzilishi, kuyish, muzlash, qizish, elektr toki va yashin urishi, hayvonlar, hasharotlar va sudralib yuruvchilar tomonidan, terroristik harakatlar natijasida shikastlanishlar, shuningdek tabiiy ofatlar (zilzilalar, o'pirilishlar, suv toshqinlari, to'fonlar va boshqalar) tufayli salomatlikning boshqa xil shikastlanishlari;

o'z funksional vazifalarini bajarish yuzasidan, shuningdek avariyaalarning, odamlar halok bo'lishining oldini olish va korxonaning mulkini saqlash maqsadida, ish beruvchi topshiriq bermagan bo'lsa ham, korxona manfaatlarini ko'zlab qandaydir xatti-harakatlarni amalga oshirayotgandagi;

xodim xizmat safarida bo'lgan yoki o'z funksional vazifalarini bajarish vaqtida — yo'l-transport hodisasidagi, temir yo'l, havo yo'llaridagi, dengiz va daryo transportidagi, elektr transportidagi hodisa natijasidagi;

ish beruvchi tomonidan buyruq bilan maxsus ajratilgan uydan ishga va/yoki ishdan uyga xodimlarni tashish uchun mo'ljallangan transportda, shuningdek ushbu maqsadlar uchun shartnoma (buyurtma)ga muvofiq o'zga tashkilot transportida ishga ketayotgan yoki ishdan qaytayotgandagi;

ish vaqtida shaxsiy transportda, uni xizmatga oid safarlar uchun ishlatishga ruxsat berilganlik haqida ish beruvchining yozma buyrug‘i mavjud bo‘lgandagi;

ish beruvchining topshirig‘ini bajarish uchun transportda yoki piyoda harakatlanayotganda, shuningdek mehnat faoliyati xizmat ko‘rsatish ob‘ektlari orasida yurish bilan bog‘liq xodimlar bilan ish vaqtida transportda yoki piyoda ketayotgandagi;

tadbirlarning o‘tkazilishi yoki ishlar bajarilishi joyidan qat‘i nazar, shanbalik (yakshanbalik), fuqaro mudofaasi bo‘yicha o‘quv mashg‘ulotlari, ko‘ngilli yong‘in muhofazasi musobaqalari o‘tkazilayotgandagi, qishloq xo‘jaligi ishlariga jalb etilgandagi, ish beruvchining yozma farmoyishi bo‘yicha korxona tomonidan otaliq yordami ko‘rsatilayotgandagi;

ichki ishlar organlarining ma‘lumotlari asosida — ish vaqtida mehnat vazifalarini bajarayotganda boshqa shaxs tomonidan tan jarohati yetkazilgandagi;

smenali dam olishda bo‘lgan xodim bilan transport vositasidagi vaxta shaharchasi hududidagi yoki ijaraga olingan xonadagi (kuzatib boruvchi, refrijerator brigadasi xodimi, smenali haydovchi, dengiz va daryo kemalari xodimlari, shuningdek, vaxta-ekspeditsiya usulida ishlayotganlar va boshqalar) baxtsiz hodisalar tekshiriladi va hisobga olinadi.

Tabiiy o‘lim, o‘zini o‘zi o‘ldirish, jabrlanuvchining o‘z salomatligiga qasddan shikast yetkazishi, shuningdek, jabrlanuvchining jinoyat sodir qilish chog‘ida shikastlanishi holatlari (sud-tibbiy ekspertiza xulosasi yoki tergov organlarining ma‘lumotlariga ko‘ra) tekshirilmaydi va hisobga olinmaydi.

“TASDIQLAYMAN”

Ish beruvchi

(imzo, imzo yoyilmasi)

20 ____ yil _____

korxona muhri

N-1 shakli

Bir nusxadan yuboriladi:

— jabrlanuvchiga (o‘lgan bo‘lsa oilasiga);

— mehnatni muhofaza qilish xizmati rahbari (muhandisi, mutaxassisi)ga;

— hududiy mehnat organining Davlat mehnat inspeksiyasiga

DALOLATNOMA № _____

Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa va salomatlikka boshqa xil zarar yetkazilishi to‘g‘risida

1. Korxonaning nomi _____

1.1. Korxonaning manzili _____

(viloyat, shahar, tuman, ko‘cha, uy)

1.2. Mulkchilik shakli _____

(davlat, aksiyadorlik, xususiy va hokazo)

1.3. Baxtsiz hodisa yuz bergan joy _____

(bo‘linma, sex)

2. Vazirlik, xo‘jalik boshqaruvi organi _____

3. Xodimni yo‘llagan korxona _____

(nomi, manzili, vazirlik)

4. Jabrlanuvchining familiyasi, ismi va otasining ismi _____

(xo‘jalik boshqaruvi organi)

5. Jinsi: erkak, ayol (tagiga chizilsin)

6. Yoshi (to‘liq yillar soni ko‘rsatilsin) _____

7. Kasbi, lavozimi _____

7.1. Razryadi, klassi _____

8. Baxtsiz hodisa yuz berganda bajarilayotgan ish bo‘yicha ish staji _____

9. Mehnat xavfsizligi bo‘yicha yo‘riqnoma, o‘qitish:

9.1. Kirish yo‘riqnomasi (sana) _____

9.2. Mehnat xavfsizligi bo‘yicha o‘qitish (sana) _____

9.3. Dastlabki (davriy) yo‘riqnoma (sana) _____

9.4. O‘ta xavfli ishlar uchun bilimlarni tekshirish (sana) _____

9.5. Ishga kirayotganida va davriy tibbiy ko‘rikdan o‘tganligi _____

10. Baxtsiz hodisa yuz bergan sana va vaqt _____

(yil, kun, oy) (ish boshlashdan to‘liq soatlar soni)

11. Baxtsiz hodisa holati _____

11.1. Baxtsiz hodisa sabablari _____

11.2. Jarohat yetkazilishga sabab bo‘lgan asbob-uskuna _____

11.3. Jabrlanuvchining hushyorligi (alkogol yoki narkotiklar ta‘siridaligi) _____

(tibbiy xulosaga binoan)

11.4. Tashxis _____

(dastlabki, oxirgi)

12. Baxtsiz hodisa sabablarini bartaraf etish tadbirlari:

№	Tadbirlar nomi	Bajarish muddati	Bajaruvchi	Bajarish haqida belgi

13. Mehnat to'g'risidagi qonunchilik, mehnatni muhofaza qilish qoidalari va me'yorlari buzilishiga yo'l qo'ygan shaxslar

(F.I.Sh., lavozimi, korxona nomi)

(ular tomonidan buzilgan qonunlar, qoidalar va

me'yoriy hujjatlarning moddalari, bandlari)

14. Baxtsiz hodisa guvohlari _____

Dalolatnoma tuzildi _____

(yil, kun, oy)

Komissiya raisi _____

(F.I.Sh., imzo)

Komissiya a'zolari _____

(F.I.Sh., imzo)

(F.I.Sh., imzo)

(F.I.Sh., imzo)

(F.I.Sh., imzo)

3. Xodimlarga shikastlanishi tufayli yetkazilgan zararni to'lash tartibi.

Xodimlarga ularning mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq holda jarohatlanishi, kasb kasalliklariga chalinishi yoki salomatlikning boshqa xil shikastlanishi* tufayli yetkazilgan zararni to'lash bo'yicha munosabatlar O'zbekiston Respublikasi qonunlari, boshqa normativ-huquqiy hujjatlar, shuningdek mazkur Qoidalar bilan tartibga solinadi.

Mazkur Qoidalarining amal qilishi, mulkchilik va xo'jalik yuritish shaklidan qat'i nazar, O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan yollanma mehnatdan foydalanayotgan yuridik shaxslarga, yuridik shaxs bo'lmasdan faoliyat yuritayotgan dehqon xo'jaliklariga (keyingi o'rinlarda matnda ish beruvchi deb yuritiladi), shuningdek O'zbekiston Respublikasi hududida mehnat shartnomasi bo'yicha ishlagan yoki ishlayotgan hamda mehnat jarohati olgan xodimlarga joriy etiladi.

2. Ish beruvchi ish beruvchining hududida va uning tashqarisida, shuningdek ish beruvchi bergan transportda ishga kelish yoki ishdan ketish vaqtida xodimning sog'ligiga mehnat jarohati bilan yetkazilgan zarar uchun moddiy javobgar bo'ladi.

Ish beruvchi, mehnat jarohati yoki boshqa mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq ravishda xodim sog'ligiga yetkazilgan zararni, agar u yetkazilgan zarar uchun o'zining aybdor emasligini isbot qila olmasa, xodimga yetkazilgan zararni to'lashi shart.

3. Ish beruvchi tomonidan ijtimoiy-iqtisodiy, tashkiliy-texnik, sanitariya-gigiyena va davolash-profilaktika choralari hamda sog'lom va xavfsiz mehnat sharoitlari yaratish tadbirlari ta'minlanmaganligi (mehnatni muhofaza qilish, texnika xavfsizligi, sanoat sanitariyasi qoidalari va shu kabilarga rioya qilmaslik) tufayli olingan mehnat jarohati uning aybi bilan sodir etilgan deb hisoblanadi.

4. Quyidagi hujjatlar mehnat jarohati uchun ish beruvchining aybdorligini yoki javobgarligini isbotlovchi dalil bo'lishi mumkin:

baxtsiz hodisani maxsus tekshirish dalolatnomasi;

baxtsiz hodisa va ishlab chiqarishda sog'liqqa yetkazilgan boshqa xil shikastlar to'g'risida dalolatnoma;

sud qarori;

mehnatni muhofaza qilish va mehnat to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya etilishini, sog'liqqa yetkazilgan zarar sabablarini nazorat qilishni amalga oshiruvchi davlat mehnat texnika inspektori yoxud boshqa mansabdor shaxslar (organlar)ning xulosasi;

kasb kasalligi to'g'risida tibbiy xulosa;

aybdor shaxslarga ma'muriy yoki intizomiy jazo berish to'g'risidagi qaror;

kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki korxona xodimlarining boshqa vakolatli organi qarori.

Kelishmovchilik paydo bo'lganda yoki ish beruvchi zararni to'lashni rad etganda, ushbu masala qonun hujjatlarida belgilangan tartibda sud tomonidan hal qilinadi.

Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va xodimlar sog'ligiga yetkazilgan boshqa shikastlarni tekshirish va hisobga olish tartibi Hukumat tomonidan belgilanadi.

5. Jabrlanuvchining qo'pol ehtiyotsizligi zararning kelib chiqishiga yoki uning ko'payishiga sabab bo'lgan taqdirda, zararning to'lov miqdori summasi jabrlanuvchining aybiga qarab kamayishi mumkin, lekin kamayish ellik foizdan ko'p bo'lmasligi lozim.

Jabrlanuvchining qo'pol ehtiyotsizligi tufayli hamda ish beruvchining aybi bo'lmagan hollarda, ish beruvchining javobgarligi, aybidan qat'i nazar (ya'ni uning mehnat vazifalarini bajarishda yuqori xavfli manbalar tomonidan xodim sog'ligiga yetkazilgan zarar), zararni to'lash summasi jabrlanuvchining aybdorligi darajasiga qarab kamayishi ham mumkin, lekin kamayish ellik foizdan ko'p bo'lmasligi lozim. Bunda zararni to'lashdan bosh tortishga yo'l qo'yilmaydi.

Jabrlanuvchining aybdorligi darajasi korxona, muassasa, tashkilot kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki xodimlarning boshqa vakolatli organi qarori bilan, mazkur masala bo'yicha kelishmovchilik paydo bo'lganda esa — sud tomonidan belgilanadi.

Zararni to'lashning qo'shimcha turlariga, bir yo'la nafaqa to'lashga, shuningdek boquvchisining vafoti tufayli yetkazilgan zarar to'lovlariga nisbatan aralash javobgarlik qo'llanilmaydi.

6. Jabrlanuvchining mehnat jarohati tufayli mehnatga layoqatsizlik darajasi Tibbiy-mehnat ekspertiza komissiyasi (TMEK) tomonidan belgilanadi.

Kasb bo'yicha mehnatga layoqatsizlik darajasini belgilash bilan bir vaqtda, TMEK asoslari mavjud bo'lganda, nogironlikning tegishli guruhi belgilanadi hamda jabrlanuvchining qo'shimcha yordam turlariga bo'lgan muhtojligi aniqlanadi.

7. Mazkur Qoidalariga muvofiq zararni to'lash uchun zarur bo'lgan pul summasi, qo'shimcha xarajatlarni qoplash hamda bir yo'la to'lanadigan nafaqa miqdori jamoa shartnomasi (bitimlari) asosida oshirilishi mumkin.

8. Belgilangan pensiyani hisoblashning bazaviy miqdori* oshirilganda sog'liqning shikastlanishi bilan bog'liq zarar yoki boquvchisining vafoti bilan bog'liq ravishda beriladigan yo'qotilgan ish haqi, boshqa to'lovlarni qoplash summasi pensiyani hisoblashning bazaviy miqdorining oshirilgan summasiga mutanosib ravishda ko'paytiriladi.

9. Mehnat jarohati olgandan keyin mehnat munosabatlarini to'xtatish zararni to'lashdan ozod qilmaydi.

10. Quyidagilar jabrlanuvchiga yetkazilgan zararni to'lashda summani to'lash manbalari hisoblanadi:

- budjet tashkilotlari va muassasalari uchun — qonun hujjatlariga muvofiq davlat budjeti mablag'lari;

- boshqa ish beruvchilar uchun — o'z mablag'lari.

4. Sog'lig'iga shikast yetkazilganligi bilan bog'liq holda zararning jabrlanuvchiga to'lanadigan miqdori.

11. Xodimga jarohat yoki sog'lig'iga boshqa shikast yetkazilganda jabrlanuvchining olgan yoxud olishi mumkin bo'lgan yo'qotgan ish haqi (daromadi) to'lanadi.

Zarar har oyda jabrlanuvchining kasbiy mehnat faoliyatini yo'qotish darajasiga tegishli ravishda mehnat jarohati olgunga qadar uning o'rtacha oylik ish haqiga foizlarda, sog'lig'iga shikast yetkazilishi sababli qilingan qo'shimcha xarajalar kompensatsiyalarda, shuningdek belgilangan hollarda bir martalik nafaqalar to'lashda qoplanadi.

Ish haqi yoki uning bir qismi to'lanayotganda, jarohat olishi tufayli tayinlangan nogironlik pensiyalari, shuningdek mehnat jarohati olgunga qadar va undan keyin tayinlangan pensiyalar, nafaqalar va boshqa shunga o'xshash to'lovlarning boshqa turlari yetkazilgan zararni to'lashda hisobga olinmaydi. Shuningdek jabrlanuvchining jarohat olgandan keyingi ish haqi ham zararni to'lashda hisobga olinmaydi. Bunda jabrlanuvchilarga — mehnat jarohati bo'yicha nogironlarga zararni to'lash miqdori belgilangan pensiyani hisoblashning bazaviy miqdorining ellik foizidan kam bo'lishi mumkin emas.

12. Jabrlanuvchining yo'qotgan ish haqi tarkibiga: ham asosiy, ham daromad solig'i undiriladigan o'rindoshlik ish joyi bo'yicha mehnat va fuqarolik-huquqiy shartnomalar bo'yicha barcha mehnat haqi turlari; tadbirkorlik faoliyatidan olinadigan daromadi (soliq inspeksiyasi ma'lumotlari asosida); mualliflik haqi;

vaqtinchalik mehnatga layoqatsizligi hamda homiladorlik va tug‘uruq ta’tillari davri uchun to‘langan nafaqalar kiritiladi.

Barcha ish haqi turlari soliqlar ushlab qolingunga qadar hisoblangan summalarda hisobga olinadi.

O‘qish davrida to‘lanadigan stipendiya (zararni qoplash to‘g‘risida murojaat qiluvchining xohishiga ko‘ra) ish haqiga tenglashtiriladi.

13. Jabrlanuvchining yo‘qotgan ish haqi tarkibiga quyidagilar kiritilmaydi: yuridik shaxslarning ustav fondlaridagi qo‘yilmalari yoki paylari bo‘yicha ular tomonidan olinadigan dividendlar va foizlar, shuningdek qimmatli qog‘ozlar bo‘yicha daromadlari; bir martalik tushadigan to‘lovlar (foydalanilmagan ta’til uchun pul kompensatsiyalari, mehnat shartnomasi to‘xtatilganda beriladigan yordam nafaqalari).

14. O‘rtacha oylik ish haqi mehnat jarohati olish yoki mehnat jarohati tufayli mehnatga layoqatsizlikdan yoxud mehnatga layoqat darajasi pasayishidan (fuqaroning tanlovi bo‘yicha) oldingi oxirgi o‘n ikki oy mobaynidagi ish (xizmat, muddatli harbiy xizmatdan tashqari) bo‘yicha aniqlanadi. Kasb kasalligiga chalingan taqdirda o‘rtacha oylik ish haqi ham bunday kasallikka sabab bo‘lgan ishni to‘xtatishdan oldingi oxirgi o‘n ikki oy bo‘yicha belgilanishi mumkin.

O‘rtacha oylik ish haqi hisoblab chiqariladigan oylar sonidan (fuqaroning xohishiga ko‘ra) ish oyni boshlanmaganligi yoki to‘xtatilmaganligi munosabati bilan to‘liqsiz ish oylari hamda uch yoshgacha bo‘lgan bolani parvarish qilish munosabati bilan beriladigan ta’til oylari (shu jumladan, to‘liq bo‘lmagan oylar), shuningdek xodim nogiron hisoblangan yoki mehnat jarohati tufayli yetkazilgan zarar to‘lovini olib kelgan, I guruh nogironi, 16 yoshgacha bo‘lgan nogiron bolani yoki davolash muassasasining o‘zganing parvarishiga muhtojlik haqidagi xulosasiga ko‘ra qariyalarni parvarish qilish mobaynidagi ish vaqti chiqarib tashlanadi. Bunda chiqarib tashlangan oylar bevosita boshqa oldingi oylar bilan almashtiriladi yoki ularni almashtirish imkoni bo‘lmaganda hisoblashdan chiqarib tashlanadi. Bunday almashtirish, jarohatlanishdan yoki kasb kasalligiga chalinishdan oldingi ish joyidan qat’i nazar, oxirgi ikki yil doirasida amalga oshiriladi.

15. O‘n ikki oydagi ish uchun o‘rtacha oylik ish haqi mazkur Qoidalarining 14-bandida ko‘rsatilgan ish haqining umumiy summasini o‘n ikkiga bo‘lish yo‘li bilan hisoblab chiqariladi. Jabrlanuvchi zarar yetkazilgan vaqtda o‘n ikki oydan kam ishlagan taqdirda, o‘rtacha oylik ish haqi haqiqatda ishlagan umumiy ish haqini ishlagan oylar soniga bo‘lish yo‘li bilan hisoblab chiqariladi.

Ish davri to‘liq oydan kam vaqtni tashkil qilgan taqdirda, zararni to‘lash miqdori shartli oylik ish haqi (daromad) miqdoridan kelib chiqqan holda hisoblab chiqiladi. U quyidagi tartibda aniqlanadi: butun ishlangan vaqt davomida olingan ish haqi (daromad) kunlar soniga bo‘linadi, hosil bo‘lgan summa bir yil uchun o‘rta hisobda hisoblab chiqilgan bir oydagi ish kunlari soniga ko‘paytiriladi.

Haqiqiy ish haqi miqdori to'g'risidagi hujjatlarni olish imkoniyati bo'lmagan taqdirda zararni to'lash miqdori zararni to'lash to'g'risida murojaat qilingan vaqtda belgilangan pensiyani hisoblashning bazaviy miqdoridan kelib chiqqan holda hisoblab chiqiladi. Jabrlanuvchining o'rtacha oylik ish haqi miqdori pensiyani hisoblashning bazaviy miqdoridan ko'p bo'lmagan hollarda ham yetkazilgan zararni to'lash miqdori xuddi shu tartibda hisoblab chiqiladi.

16. Balog'atga yetmaganlar mehnat jarohati olgan taqdirda, zarar uning ish haqi (daromadi) miqdoridan kelib chiqqan holda, ammo qonun hujjatlarida belgilangan pensiyani hisoblashning bazaviy miqdorining besh baravaridan kam bo'lmagan miqdorda to'lanadi.

17. Agar bir ish beruvchida ishlangan davrda mehnat jarohati takroran olingan taqdirda o'rtacha oylik ish haqi jabrlanuvchining xohishiga ko'ra birinchi yoki takroriy mehnat jarohati olingandan ilgari tegishli davrlar bo'yicha hisoblab chiqiladi. Zararni to'lash miqdori kasbga doir mehnatga layoqatsizlikning umumiy foiziga qarab hisoblab chiqiladi.

Agar mehnat jarohatlari turli ish beruvchilarda ishlaganda olingan bo'lsa, u holda zararning to'lov miqdorini aniqlash har bir ish beruvchi tomonidan, tegishli mehnat jarohati bo'yicha kasbga doir mehnatga layoqatsizlik foiziga qarab alohida amalga oshiriladi.

18. Chet ellarda ishlagan xodimlarning o'rtacha oylik ish haqi (daromadi) chet elda ishlaganlik uchun to'lovlarni chiqarib tashlagan va mazkur Qoidalarining **8-bandini** hisobga olgan holda umumiy asoslarda hisoblab chiqiladi.

19. Ishlab chiqarish ta'limini (amaliy mashg'ulotni) o'tash davrida mehnat jarohati olgan fuqarolarning o'rtacha oylik ish haqi (daromadi) jabrlanuvchining qaysi kasb (mutaxassislik) bo'yicha o'qiganligiga qarab, shu kasb (mutaxassislik) stavkasi (maosh)dan kelib chiqqan holda (ammo 2 razryaddan past emas) hisoblab chiqiladi. O'qish (amaliy mashg'ulot) davomida ish haqi (daromad) olgan shaxslarga, ularning xohishiga ko'ra, o'rtacha oylik ish haqi (daromadi) shu davr uchun hisoblab chiqiladi. Jabrlanuvchilarning xohishiga ko'ra, o'rtacha oylik ish haqi (daromadi) o'qish davrida to'langan stipendiya bo'yicha ham hisoblab chiqilishi mumkin.

20. Mehnat jarohati tufayli o'zining roziligi bilan vaqtincha yengilroq, kam haq to'lanadigan ishga o'tkazilgan jabrlanuvchiga ish haqi mehnatga layoqati tiklangunga qadar mehnat jarohati olgandan avvalgi o'rtacha oylik ish haqi (daromadi)dan kam bo'lmagan miqdorda to'lanadi.

Boshqa ishga o'tkazish zarurligi, uning davom etish muddati va tavsiya etiladigan ish turi TMEK xulosasiga muvofiq belgilanadi.

21. Agar jabrlanuvchi mehnat jarohati tufayli avvalgi ishini bajara olmagan taqdirda ish beruvchi jabrlanuvchini uning xohishiga ko'ra TMEK xulosasiga muvofiq, o'z hisobidan yangi kasbga o'qitishi shart.

Yangi kasbga o'qitish davrida jabrlanuvchiga mehnat jarohati olgunga qadar olgan o'rtacha oylik ish haqi (daromadi) to'lanadi. Mazkur davrda zararni qoplash summasini to'lash umumiy asoslarda amalga oshiriladi.

Mehnat jarohatlari tufayli qilingan qo'shimcha xarajatlarni jabrlanuvchiga to'lash

22. Yetkazilgan zarar uchun javobgar bo'lgan ish beruvchi jabrlanuvchiga, o'rtacha oylik ish haqi (daromadi)dan tashqari, mehnat jarohati tufayli qilingan qo'shimcha xarajatlarni ham to'lashga majburdir. To'lanadigan bunday xarajatlarga davolash, protezlash, qo'shimcha ovqatlanish, dori-darmonlar sotib olish, sanatoriya-kurortda davolanish, shu jumladan jabrlanuvchining davolanadigan joyga borish va kelish yo'l xarajatlari, zarur hollarda esa shuningdek o'zganing parvarishiga muhtoj bo'lganda, kuzatib boruvchi shaxsning ham yo'l xarajatlari, maxsus transport vositalarini sotib olish va boshqa turli yordam xarajatlari, agar u TMEK tomonidan yordamning ushbu turlariga muhtoj deb topilgan bo'lsa va ularni tegishli tashkilotlardan bepul olish huquqi bo'lmasa, shuningdek jabrlanuvchi bilan ish beruvchi o'rtasida zararni to'lash bo'yicha bahs paydo bo'lganda hamda bahs jabrlanuvchi foydasiga hal bo'lgan hollarda advokat yollash uchun qilingan xarajatlar kiradi.

Dori-darmonlar sotib olish uchun qilingan xarajatlar davolovchi shifokor tomonidan yozib berilgan belgilangan shakldagi retsept hamda pul to'langanligi to'g'risidagi chek taqdim etilganda ish beruvchi tomonidan jabrlanuvchiga to'lanadi.

I guruh nogironlari uchun TMEKning uy sharoitida parvarishga muhtojlik haqidagi xulosasi talab qilinmaydi (ular maxsus tibbiy parvarishga muhtoj bo'lgan hollar bundan mustasno).

Mazkur bandeda ko'rsatilgan yordamning bir nechta turlariga muhtoj bo'lgan jabrlanuvchiga yordamning har bir turini olish bilan bog'liq xarajatlar to'lanadi.

23. Maxsus tibbiy parvarishga muhtoj bo'lgan jabrlanuvchilar uchun qo'shimcha xarajatlar har oyda pensiyani hisoblashning bazaviy miqdorining ikki baravari miqdorida belgilanadi.

Uy sharoitida parvarish qilish bilan bog'liq qo'shimcha xarajatlar har oyda pensiyani hisoblashning bazaviy miqdorining ellik foizi miqdorida belgilanadi.

Ham maxsus tibbiy parvarishga, ham uy sharoitidagi parvarishga muhtoj bo'lgan jabrlanuvchiga uy sharoitidagi parvarish bilan bog'liq xarajatlar maxsus tibbiy parvarish xarajatlariga qo'shimcha ravishda to'lanadi.

Jabrlanuvchini parvarish qilish uchun qo'shimcha xarajatlar, ularning kim tomonidan amalga oshirilishidan qat'i nazar, to'lanadi.

Maxsus transport vositalarini sotib olish xarajatlari ularning qiymati doirasida to'lanadi.

Boshqa qo'shimcha xarajatlar miqdori tegishli tashkilotlarning schyotlari va boshqa hujjatlar asosida yoxud jabrlanuvchi tomonidan ushbu xarajatlar qilingan vaqtdagi narxlarga muvofiq aniqlanadi.

24. Jabrlanuvchining sanatoriy-kurortda davolanishga muhtojligi haqida TMEK xulosasi mavjud bo'lgan taqdirda, unga har yilgi mehnat ta'tilidan tashqari davolanish uchun qo'shimcha ta'til beriladi. Davolanish uchun berilgan ta'til vaqti uchun to'lov har yilgi ta'til to'lovi uchun belgilangan qoidalariga muvofiq amalga oshiriladi. Davolanish davridagi zararni to'lash umumiy asoslarda amalga oshiriladi.

Mehnat jarohati olgan xodim boshqa ishga o'tganda, davolanish uchun berilgan qo'shimcha ta'til uchun to'lov zarar yetkazilgani uchun mas'ul bo'lgan ish beruvchi tomonidan amalga oshiriladi.

Jabrlanuvchi, shuningdek uni kuzatib boruvchi shaxsning yo'l kira xarajatlarini to'lash miqdori xizmat safari to'g'risidagi normativ hujjatlarga muvofiq aniqlanadi.

25. Yo'qotilgan ish haqi (daromadi)ni to'lashdan zararni to'lashning boshqa turlaridan tashqari, ish beruvchi jabrlanuvchiga bir yo'la beriladigan nafaqa to'laydi.

Xodim sog'lig'iga yetkazilgan zarar bilan bog'liq holda ish beruvchi tomonidan to'lanadigan bir yo'la beriladigan nafaqa miqdori jamoa shartnomasida, agar u tuzilmagan bo'lsa — ish beruvchi va kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki xodimlarning boshqa vakolatli organi o'rtasidagi bitim bo'yicha aniqlanadi. Bir yo'la beriladigan nafaqa miqdori jabrlanuvchining bir yillik ish haqidan kam bo'lmasligi kerak.

Yillik ish haqi miqdori mazkur Qoidalarining 14 va 15-bandlariga muvofiq hisoblab chiqilgan o'rtacha oylik ish haqini o'n ikkiga ko'paytirish yo'li

Nazorat savollari

1. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz xodisani tekshirish qaysi hujjat asosida amalga oshiriladi?

2. Baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklardan xodimlarni majburiy davlat ijtimoiy sug'urtasidan o'tkazish qaysi hujjat asosida amalga oshiriladi?

3. Xodimning hayoti va sog'lig'iga yetkazilgan zararining o'rnini yuridik shaxs qayta tashkil etilgan yoki tugatilgan taqdirda qoplash.

4. Qanday baxtsiz hodisalar ishlab chiqarishga oid deb tekshiriladi va hisobga olinadi?

5. Ish kuni davomida jabrlanuvchi haqida habar berilmagan hollarda baxtsiz hodisalar qanday tekshiriladi va hisobga olinadi?

6. Tashkilotlarda ishlab chiqarish amaliyotini o'tayotgan o'quvchi va talabalarga oid sodir bo'ladigan baxtsiz hodisalar kim tomonidan tekshiriladi va hisobga olinadi?

7. O'rindoshlik asosida ishlaydigan shaxslar bilan sodir bo'ladigan baxtsiz xodisalar kim tomonidan tekshiriladi va hisobga olinadi?

8. Bir hududda bir necha tashkilotlar tomonidan qurilish ishlari olib borilayotgan hollarda sodir bo'ladigan baxtsiz xodisalar kim tomonidan tekshiriladi va hisobga olinadi?

9. Tashkilot hududida avtotransport xaydovchisi aybi bilan sodir etiladigan baxtsiz xodisalar kim tomonidan tekshiriladi va hisobga olinadi?

10. Qanday baxtsiz xodisalar maxsus tekshiruvdan o'tkaziladi va hisobga olinadi?

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonuni (yangi taxriri) 2016 yil 22 sentabr, O'RQ-410-son.
2. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi.
3. "Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish to'g'risida"gi Nizom O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1997 yil 6 iyundagi 286-son qarori.
4. "Xodimlarga ularning mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq holda jarohatlanishi, kasb kasalliklariga chalinishi yoki salomatlikning boshqa xil shikastlanishi tufayli yetkazilgan zararni to'lash" Qoidolari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2005 yil 11 fevraldagi 60-son qarori.
5. X.Rahimova, A.A'zamov, T.Tursunov. Mehnatni muhofaza qilish.T. – "O'zbekiston" -2003.
6. G'.Yormatov va boshqalar Mehnatni muxofaza qilish: Darslik - Toshkent, O'zbekiston nashriyoti, 2002 - 345 b.
7. Friend, Mark A.Fundamentals of occupational safety and health Mark A. Friend and James P.Kohn. Government Institutes. An imprint of.The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland • Toronto • Plymouth, UK-2007.—4th ed.

4-mavzu: Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o'tkazish tartibi.

Reja:

1. Umumiy qoidalar.
2. Attestatsiyani o'tkazish. Attestatsiyani o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish tartibi.
3. Mehnat sharoitlarining mehnatni muhofaza qilish bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiqligini baholash tartibi.
4. Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyadan o'tkazish natijalarini rasmiylashtirish tartibi.

Umumiy qoidalar

1. "Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o'tkazish tartibi to'g'risi"dagi Nizom mehnat sharoitlari, mehnat jarayonining og'irligi va tig'izligi, asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan ish o'rinlarini attestatsiyadan o'tkazish, uning natijalarini rasmiylashtirish hamda ulardan foydalanish, shuningdek attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotlarga qo'yiladigan talablarni belgilaydi.

2. Ushbu Nizom barcha ish beruvchilar — korxonalar, muassasalar, tashkilotlar (keyingi o‘rinlarda korxonalar deb ataladi) uchun majburiy hisoblanadi.

3. Ushbu Nizomda quyidagi asosiy tushunchalardan foydalaniladi:

ish o‘rni — xodimlarning mehnat faoliyati jarayonida doimo yoki vaqtincha bo‘lish joyi;

o‘xshash ish o‘rinlari — quyidagi belgilarning jami: bir nomdagi kasb yoki lavozim; bir xildagi ish rejimida bir tipdagi texnologik jarayonni yuritishda aynan bir xil kasb vazifalarini bajarish; bir tipdagi ishlab chiqarish uskunasi, asboblari, moslamalar, materiallar va xom ashyodan foydalanish; bir yoki bir necha tipdagi binolarda yoki ochiq havoda ishlash; ventilyatsiya, konditsiyalashtirilgan havo, isitish va yoritishning bir tipdagi tizimlaridan foydalanish, ish joyida ob’ektlarning (ishlab chiqarish uskunasi, transport vositalari va shu kabilarning) bir xil joylashishi; bir klass va darajadagi zararli va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omillarining bir xildagi to‘plami; yakka tartibdagi himoya vositalari bilan bir xilda ta’minlanganlik bilan tavsiflanadigan ish o‘rinlari;

ish zonasi — xodimlar doimo yoki vaqtincha bo‘ladigan joylar joylashgan pol yoki maydoncha darajasidan 2 metrgacha balandlikdagi sath;

turg‘un bo‘lmagan ish o‘rinlari — hududiy o‘zgarib turadigan ish zonalaridagi ish o‘rinlari, bunda bir yoki bir necha xodimlar xususiyatiga ko‘ra o‘xshash ish yoki operatsiyani bajaradigan ishlab chiqarishning zarur vositalari bilan jihozlangan ish o‘rnining bir qismi ish zonasi deb hisoblanadi;

kasb kasalligi — ushbu kasb uchun xos bo‘lgan hamda ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining zararli va xavfli omillari ta’siri natijasida xodim chalingan kasallik;

ish qobiliyati — insonning talab etiladigan vaqt oralig‘ida topshirilgan sifatida ishning aniq miqdorini bajarish qobiliyatini tavsiflaydigan organizmning fiziologik va psixologik funksiyalari imkoniyatlari bilan belgilanadigan insonning holati;

ishlab chiqarish muhiti — mehnat faoliyati jarayonida xodimga ta’sir ko‘rsatuvchi kimyoviy, biologik, fizik va ijtimoiy omillarning yig‘indisi;

mehnat sharoitlari — xodimning ish layoqati va sog‘lig‘iga ta’sir ko‘rsatuvchi ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omillari yig‘indisi;

zararli ishlab chiqarish omili — ta’siri xodimning kasallikka chalinishiga olib kelishi mumkin bo‘lgan ishlab chiqarish omili;

xavfli ishlab chiqarish omili — ta’siri xodimning jarohat olishiga sabab bo‘lishi mumkin bo‘lgan ishlab chiqarish omili. Miqdoriy tavsifiga va amal qilishining davomiyligiga bog‘liq ravishda ayrim zararli ishlab chiqarish omillari xavfli bo‘lishi mumkin;

mehnatning xavfsiz shart-sharoitlari — zararli va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omillarining xodimga ta’siri istisno etiladigan yoxud ularning ta’siri darajasi belgilangan normativlardan ortiq bo‘lmagan mehnat sharoitlari holati;

ishlab chiqarish faoliyati — xom ashyoning har xil turlarini ishlab chiqarish va qayta ishlashni, qurishni, har xil xizmatlar ko'rsatishni o'z ichiga oladigan xatti-harakatlar yig'indisi;

YaTHV (yakka tartibdagi himoya vositalari) — zararli yoki xavfli ishlab chiqarish omillarining xodimlarga ta'sirining oldini olish yoki kamaytirish, shuningdek ifloslanishdan himoya qilish uchun foydalaniladigan texnik vositalar (maxsus kiyim, maxsus poyabzal va yakka tartibdagi himoyaning boshqa vositalari);

mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan ish o'rinlarini attestatsiyadan o'tkazish (attestatsiya) — ish joylarida mehnat sharoitlarini, mehnat jarayonlarining og'irligi va tig'izligini hamda asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligini baholash, zararli va xavfli ishlab chiqarish omillarini baholash, shuningdek mehnat sharoitlarini, mehnat jarayonining og'irligi va tig'izligini qonun hujjatlarida belgilangan talablarga muvofiqlashtirish maqsadida o'tkaziladigan kompleks tadbirlar;

attestatsiya komissiyasi — attestatsiyaning barcha bosqichlarida mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi bo'yicha ish o'rinlarini attestatsiyadan o'tkazishni tashkil etish, unga rahbarlik qilish va uni nazorat qilish bilan bog'liq bo'lgan masalalarning butun kompleksini amalga oshirish uchun korxona rahbarining qarori bilan tashkil etiladigan komissiya;

attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot — ushbu Nizomda belgilangan mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan ish o'rinlarini attestatsiyadan o'tkazish sohasida faoliyatni amalga oshirish uchun talablarga javob beradigan va fuqarolik-huquqiy tushdagi shartnoma asosida ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omillarini o'lchaydigan va mehnat sharoitlarining mehnatni muhofaza qilish talablariga muvofiqligini baholaydigan yuridik shaxs.

4. Attestatsiya fuqarolarning mehnatni muhofaza qilish bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga javob beradigan sog'lig'i va mehnatning xavfsiz shart-sharoitlariga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqlarini amalga oshirish maqsadida ish o'rinlaridagi mehnat sharoitlarini baholash hamda noqulay, zararli va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omillarini aniqlash uchun o'tkaziladi.

5. Attestatsiya natijalaridan quyidagi maqsadlarda foydalaniladi va:

mehnat sharoitlarini mehnatni muhofaza qilish bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiqlashtirish tadbirlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

og'ir ishlarda, noqulay, zararli va (yoki) xavfli ishlarda va mehnatning boshqa alohida shart-sharoitlarida band bo'lgan xodimlarga qonun hujjatlarida nazarda tutilgan imtiyozlar va kompensatsiyalarni belgilash;

xodimlarni ish joylaridagi mehnat sharoitlari, sog'liqqa shikast yetkazishning mavjud xavfi, zararli va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omillari ta'siridan himoya qilish chora-tadbirlari hamda og'ir ishlarda, noqulay, zararli va

(yoki) xavfli ishlarda va boshqa alohida mehnat sharoitlarida ishlovchi xodimlarga berilishi kerak bo'lgan kompensatsiyalardan xabardor qilish;

ish joylarida mehnat sharoitlarini nazorat qilish;

kasbiy xavfni baholash;

xodimlarni yakka tartibdagi va jamoaviy himoya vositalari bilan ta'minlash;

mehnat sharoitlarining holati to'g'risida statistika hisobotini tayyorlash;

mehnatni muhofaza qilish ishlarini tashkil etishning mehnatni muhofaza qilish talablariga muvofiqligini tasdiqlash;

kasb kasalligiga shubha tug'ilganda kasallikning kasb bilan bog'liqligi to'g'risidagi masalani hal etish, shuningdek kasb kasalligi tashhisini aniqlash;

xodimlar mehnatining xavfsiz shart-sharoitlarini ta'minlash bilan bog'liq masalalar va kelishmovchiliklarni ko'rib chiqish;

mehnatni muhofaza qilish bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiq xodimlarni sanitariya-maishiy va tibbiy ta'minlash;

xodimlarning ayrim toifalari uchun mehnatni cheklashlarni asoslash, ishlab chiqarishlar, muassasalar, ishlar, kasblar, lavozimlar va ko'rsatkichlarni imtiyozli pensiya ta'minoti huquqini beruvchilarga tegishli deb topish;

shu jumladan mehnatni muhofaza qilish fondi mablag'lari hisobiga korxonada mehnat sharoitlari va muhofazasini yaxshilash tadbirlarini rejalashtirish va moliyalashtirish;

xizmatchilar va ishchi kasblari lavozimlari nomlarini Xizmatchilar va ishchi kasblari asosiy lavozimlari klassifikatorida hamda xizmatchilar lavozimlari va ishchi kasblarining tarmoq tarif-malaka ma'lumotnomalarida ko'rsatilgan nomlarga muvofiqlashtirish;

korxonada mehnat sharoitlari va muhofazasining holati to'g'risidagi axborotlarni to'plash va qayta ishlash uchun asos hisoblanadi.

6. Quyidagi:

xodimlarga qonun hujjatlarida nazarda tutilgan imtiyozlar va kompensatsiyalar belgilanadigan noqulay, zararli va (yoki) xavfli hamda boshqa alohida mehnat sharoitlariga ega bo'lgan;

ulara nogironligi bo'lgan shaxslar band bo'lgan;

imtiyozli shartlarda pensiya olish huquqini beradigan ishlab chiqarishlar, muassasalar, ishlar, kasblar, lavozimlar va ko'rsatkichlar ro'yxatlarida ko'rsatilgan;

xavfli ishlab chiqarish ob'ektlaridagi barcha ish o'rinlari va kasblar attestatsiyadan o'tkazilishi kerak.

Ushbu bandda ko'rsatilmagan ish o'rinlarini attestatsiyadan o'tkazish korxona rahbarining xohishi bo'yicha o'tkaziladi.

7. O'zbekiston Respublikasi [Konstitutsiyasi](#), O'zbekiston Respublikasining [Mehnat kodeksi](#) va qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlari, O'zbekiston Respublikasi Hukumatining qarorlari, ushbu Nizom, Xizmatchilar va ishchi kasblarning asosiy lavozimlari klassifikatori, shuningdek

sanitariya normalari, qoidalari va gigiyena normativlari, qurilish normalari va qoidalari, mehnatni muhofaza qilish standartlari tizimi, mehnatni muhofaza qilish bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar, boshqa qonun hujjatlari attestatsiyani o'tkazishning huquqiy asosi hisoblanadi.

8. Attestatsiyani o'tkazish davriyligini korxonaning o'zi belgilaydi, biroq u har 5 yilda kamida bir marta o'tkaziladi.

Attestatsiyaning o'z vaqtida o'tkazilishi yuzasidan mas'uliyat korxona rahbariga yuklanadi.

9. Attestatsiya materiallari qat'iy hisobot beriladigan materiallar hisoblanadi va 50 yil saqlanadi.

Qayta tashkil etishda attestatsiya materiallari to'liq hajmda qayta tashkil etilayotgan korxonaning huquqiy merosxo'riga, tugatilgan taqdirda esa — belgilangan tartibda davlat arxiviga beriladi.

2. Attestatsiyani o'tkazish. Attestatsiyani o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish tartibi.

10. Attestatsiya fuqarolik-huquqiy tushdagi shartnoma asosida attestatsiya bo'yicha ishlarni bajarish uchun ish beruvchi tomonidan jalb etiladigan attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot bilan birgalikda ish beruvchi tomonidan o'tkaziladi.

11. Attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan ish o'rinlarini attestatsiyadan o'tkazish sohasidagi faoliyatni amalga oshirish uchun quyidagi talablarga javob berishi kerak:

«Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi **Qonuniga**, ushbu Nizom va boshqa qonun hujjatlari talablariga rioya qilish;

shtatda mehnatni muhofaza qilish bo'yicha mutaxassisning malaka sertifikatiga ega bo'lgan hamda faoliyatni faqat ushbu attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotda amalga oshiruvchi kamida uch nafar xodimga ega bo'lish;

mehnatni muhofaza qilish bo'yicha amaldagi normativ-huquqiy hujjatlarning ma'lumotnoma bazasiga, shuningdek attestatsiyani o'tkazish uchun zarur bo'lgan ma'lumotnoma hujjatlarga ega bo'lish;

mulkada xo'jalik yuritish, tezkor boshqarish huquqi bilan yoki boshqa qonuniy asosda ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omillarini o'lchash uchun mo'ljallangan, belgilangan tartibda texnik jihatdan malakaliligi maqullangan laboratoriyaga (keyingi o'rinlarda — texnik jihatdan malakaliligi maqullangan sinov laboratoriyasi deb ataladi) ega bo'lish;

attestatsiyani o'tkazishda olingan axborotning maxfiyligini ta'minlash;

attestatsiyani o'tkazish bo'yicha shartnoma majburiyatlarini o'z vaqtida va sifatli bajarish;

attestatsiyani o'tkazishda mustaqillikni ta'minlash;

attestatsiya to'g'risidagi to'g'ri hisobotni taqdim etish.

Mehnatni muhofaza qilish sohasida professional xizmat ko'rsatuvchi tashkilot rahbaridan sertifikat talab etilmaydi.

Mehnatni muhofaza qilish sohasida professional xizmat ko'rsatuvchilarning akkreditatsiyadan o'tgan yoki texnik jihatdan malakaliligi maqullangan sinov laboratoriyasi rahbari faqat mehnatni muhofaza qilish mutaxassisining malakaviy sertifikatiga ega shaxs bo'lishi kerak.

12. Attestatsiya o'tkazuvchi tashkilot ish o'rinlarida attestatsiyadan o'tkazilayotgan korxonaga nisbatan mustaqil shaxs bo'lishi kerak.

Korxona attestatsiya bo'yicha ishlarni bajarish uchun bir nechta attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotlarni jalb etishga haqlidir. Bunda attestatsiya bo'yicha ishlar attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotlar o'rtasida ham attestatsiyadan o'tkazilishi kerak bo'lgan ish o'rinlari soni, ham ish o'rinlarida bajariladigan ishlarning turlari bo'yicha taqsimlanishi mumkin.

13. Attestatsiyani o'tkazishda korxona attestatsiyani o'tkazuvchi tashkilotdan:

attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot ushbu Nizomda belgilangan mehnatning shart-sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfiligi yuzasidan ish o'rinlarini attestatsiyadan o'tkazish sohasidagi faoliyatni amalga oshirish uchun talablarga to'liq javob berishni hujjatlar bilan tasdiqlashni;

o'lchashlar va baholashlarni normativ-huquqiy hujjatlarga muvofiq o'tkazishni talab qilishga haqlidir.

14. Attestatsiyani o'tkazishda korxona:

attestatsiyani o'z vaqtida va to'liq o'tkazishda attestatsiyani o'tkazuvchi tashkilotga yordam berishga, zarur axborot va hujjatlarni taqdim etishga, attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotning so'roviga ko'ra attestatsiya maqsadlariga tegishli bo'lgan masalalar bo'yicha og'zaki va yozma shaklda tushuntirishlar berishga;

attestatsiyani o'tkazishda tahlil qilinishi va baholanishi kerak bo'lgan masalalar doirasini toraytirishga, shuningdek attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot tomonidan so'raladigan attestatsiya maqsadlariga tegishli masalalar bo'yicha axborot va hujjatlarni yashirishga (foydalanishni cheklashga) ataylab yo'naltirilgan xatti-harakatlarni qilmaslikka;

ushbu Nizomning [62-bandida](#) ko'rsatilgan, attestatsiya komissiyasi tarkibiga kiruvchi attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotning vakillari tomonidan imzolanmagan hujjatlar mavjud bo'lgan attestatsiya to'g'risidagi hisobotni tasdiqlamaslikka majbur.

15. Attestatsiyani o'tkazishda attestatsiyani o'tkazuvchi tashkilot:

normativ-huquqiy hujjatlar, shu jumladan ushbu Nizom asosida o'lchashlar va baholashlarni o'tkazish usullarini, shuningdek o'lchashlar va baholashlarni o'tkazuvchi mutaxassislarning soni va shaxsiy tarkibini belgilaydi;

ish o‘rinlarida attestatsiya o‘tkaziladigan korxonada mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha normalar, qoidalar va yo‘riqnomalar talablarini ta‘minlash ishlarini tashkil etish bilan bog‘liq hujjatlarni to‘liq hajmda o‘rganib chiqadi;

attestatsiya davomida yuzaga keladigan masalalar bo‘yicha korxonadan tushuntirishlarni so‘raydi va oladi;

ish o‘rinlarida attestatsiya o‘tkazilayotgan korxona tomonidan zarur hujjatlar taqdim etilmagan yoki o‘lchashlar va baholashlarni o‘tkazish shart-sharoitlarining talab qilinadigan normativ hujjatlari bilan ta‘minlash korxona tomonidan rad etilgan taqdirda attestatsiyani o‘tkazishni rad etadi.

Attestatsiyani o‘tkazish attestatsiyani o‘tkazuvchi tashkilot korxonaning talabiga ko‘ra attestatsiya natijalari bo‘yicha attestatsiyadan o‘tkazuvchi tashkilot tomonidan amalga oshirilgan xulosalarni asoslashi shart.

Attestatsiyani o‘tkazishga tayyorgarlik ko‘rish tartibi

16. Attestatsiyani tashkil etish va o‘tkazish uchun ish o‘rinlarida attestatsiya o‘tkaziladigan korxona rahbarining yozma qarori bilan doimiy ishlovchi attestatsiya komissiyasi (keyingi o‘rinlarda attestatsiya komissiyasi deb ataladi) tashkil etiladi hamda attestatsiya bo‘yicha ishlarni amalga oshirish jadvali belgilanadi.

Zaruriyat bo‘lganda korxonaning tarkibiy bo‘linmalari bo‘yicha attestatsiya komissiyalari tashkil etilishiga yo‘l qo‘yiladi.

17. Attestatsiya komissiyasi tarkibiga majburiy tartibda bosh muhandis (bor bo‘lganda), mehnatni muhofaza qilish xizmatlari rahbarlari va xodimlari, kasaba uyushmasi qo‘mitasi yoki korxona xodimlarining boshqa vakillik organi vakillari, attestatsiyadan o‘tkazuvchi tashkilot vakillari kiritiladi.

Qonun hujjatlariga muvofiq kichik tadbirkorlik sub‘ektlariga tegishli deb topilgan korxonalarda attestatsiyani o‘tkazishda attestatsiyani o‘tkazuvchi tashkilotning rahbari, vakillari, shuningdek bor bo‘lgan taqdirda mehnatni muhofaza qilish xizmatlari rahbarlari va xodimlari, kasaba uyushmasi qo‘mitasi yoki korxona xodimlarining boshqa vakillik organi rahbarlari attestatsiya komissiyasi tarkibiga majburiy tartibda kiritiladi.

18. Attestatsiya komissiyasiga ish o‘rinlarida attestatsiya o‘tkazilayotgan korxonaning rahbari yoxud korxona rahbarining tegishli yozma qarori bilan vakil qilingan shaxs boshchilik qiladi.

Attestatsiya komissiyasining tarkibi, shuningdek attestatsiya bo‘yicha ishlar jadvali korxona rahbarining yozma qarori bilan tasdiqlanadi.

19. Attestatsiya komissiyasi (korxonaning tarkibiy bo‘linmalari bo‘yicha attestatsiya komissiyasi):

attestatsiyaning barcha bosqichlarida uning o‘tkazilishini, unga rahbarlik qilish va uni nazorat qilishni tashkil etadi;

attestatsiyani o‘tkazish uchun zarur bo‘lgan normativ-huquqiy hujjatlar va boshqa hujjatlar komplektini, tashkiliy-farmoyish beruvchi va metodik hujjatlarni shakllantiradi va ularni o‘rganishni tashkil etadi;

xizmatchilar va ishchi kasblari lavozimlari nomlarini Xizmatchilar va ishchi kasblarining asosiy lavozimlari klassifikatorida ko'rsatilgan nomlarga muvofiqlashtirish bo'yicha takliflarni shakllantiradi;

ish o'rnining mehnat sharoitlari xaritasi bilan tanishadi va uni imzolaydi;

xodimni YaTHV bilan ta'minlash, mehnat qilish va dam olishning tegishli rejimini, shuningdek zararli va (yoki) xavfli mehnat sharoitlaridagi ish uchun qonun hujjatlarida belgilangan boshqa kafolatlar va preferensiyalarni belgilash yuzasidan korxonalarning majburiyatlariga oid mehnat shartnomasiga o'zgartirishlar va (yoki) qo'shimchalar to'g'risida takliflar kiritadi (zaruriyat bo'lganda);

attestatsiya natijalari bo'yicha mehnat sharoitlarini mehnatni muhofaza qilish bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiqlashtirish tadbirlari rejasini ishlab chiqadi.

3. Mehnat sharoitlarining mehnatni muhofaza qilish bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiqligini baholash tartibi.

20. Korxonaning mehnat muhofazasi xizmati ushbu Nizomning [1-ilovasiga](#) muvofiq shakl bo'yicha attestatsiyadan o'tkazilishi kerak bo'lgan ish o'rinlari ro'yxati loyihasini tayyorlaydi.

Attestatsiyadan o'tkazilishi kerak bo'lgan ish o'rinlari ro'yxatini tuzishda:

o'xshash ish o'rinlari alohida ajratib ko'rsatiladi;

texnologik jarayon tavsiflaridan, ishlab chiqarish asbob-uskunalarini tarkibidan, qo'llaniladigan xom ashyo va materiallardan, zararli va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omillari ko'rsatkichlarining oldin o'tkazilgan o'lchashlari natijalaridan, normativ-huquqiy hujjatlar va boshqa hujjatlar talablaridan, shuningdek ushbu o'lchashlarni amalga oshirish joylaridan kelib chiqib o'lchanishi va baholanishi kerak bo'lgan ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omillari, jarohat yetkazish xavfi va xodimning YaTHV bilan ta'minlanganligi ko'rsatiladi.

Attestatsiyadan o'tkazilishi kerak bo'lgan ish o'rinlari ro'yxati korxonaning tarkibiy bo'linmalari bo'yicha tuzilishi kerak.

Attestatsiyadan o'tkazilishi kerak bo'lgan ish o'rinlari ro'yxati korxona rahbari tomonidan tasdiqlanadi.

21. Har bir ish o'rni bo'yicha:

attestatsiya komissiyasi tomonidan beriladigan noyob tartib raqami (ko'pi bilan 6 ta belgidan iborat: 000 001 dan 999 999 gacha) ko'rsatiladi. O'xshash ish o'rinlari «a» harfi bilan belgilanadi (berilgan raqamning oxiriga «a» harfi qo'shiladi);

xizmatchi yoki ishchi kasbi lavozimining nomi hamda Xizmatchilar va ishchi kasblarining asosiy lavozimlari klassifikatoriga muvofiq tegishli kod;

ushbu ish o'rnida ishlovchi xodimlar, shu jumladan ayollar soni;

ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining tegishli omili ta'sir ko'rsatishining davomiyligi (%larda yoki soatlarda) ko'rsatiladi yoxud ish o'rnida

ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining ushbu omili mavjud bo'lmagan taqdirda «—» belgisi qo'yiladi.

Bunda zararli moddalar (kimyoviy omillar) va (yoki) ustun darajada fibrogen ta'sir ko'rsatuvchi aerozollar mavjud bo'lgan va ularni o'lchash zarur bo'lgan taqdirda tegishli ravishda «P1a» va (yoki) «P1b» belgisi qo'yiladi, qo'shimcha ma'lumot esa ushbu Nizomning 1a va 1b-ilovalariga muvofiq shakl bo'yicha alohida varaqlarda qayd etiladi.

22. Ushbu Nizomning 2-ilovasiga muvofiq shakl bo'yicha to'ldirilgan ish o'rnining mehnat sharoitlari xaritasi (keyingi o'rinlarda Mehnat sharoitlari xaritasi deb ataladi) mehnat sharoitlarining mehnatni muhofaza qilish talablariga muvofiqligini baholash uchun asosiy mexanizm va axborot manbai hisoblanadi.

Mehnat sharoitlari xaritasi ish o'rnida mehnatning amaldagi sharoitlari, belgilangan kafolatlar va preferensiyalar to'g'risidagi ma'lumotlar, shuningdek ushbu ish o'rnida yoki o'xshash ish o'rinlari guruhida mehnat sharoitlarini yaxshilash va sog'lomlashtirish bo'yicha tavsiyalar mavjud bo'lgan hujjat hisoblanadi.

23. Mehnat sharoitlari xaritasi attestatsiyadan o'tkazilishi kerak bo'lgan ish o'rinlari ro'yxatiga kiritilgan har bir ish o'rni bo'yicha to'ldiriladi. Bir nomdagi barcha o'xshash ish o'rinlariga o'xshash ish o'rinlari ro'yxatidan birinchi ish o'rni uchun bitta xarita to'ldiriladi.

24. Mehnat sharoitlarining mehnatni muhofaza qilish talablariga muvofiqligini baholash:

mehnat sharoitlarining gigiyena normativlariga muvofiqligini baholashni;

ish o'rinlarining jarohatlash xavfliligini baholashni;

xodimlarning yakka tartibdagi himoya vositalari bilan ta'minlanganligini baholashni;

ish o'rinlarida mehnat sharoitlarini kompleks baholashni o'z ichiga oladi.

Mehnat sharoitlarining gigiyena normativlariga muvofiqligini baholash

25. Mehnat sharoitlarining gigiyena normativlariga muvofiqligini baholash attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotning mutaxassislari tomonidan amalga oshiriladi.

26. Attestatsiyadan o'tkazishda ushbu ish o'rnida qo'llaniladigan texnologik jarayon va asbob-uskunalar uchun xos bo'lgan ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining ish o'rnidagi barcha mavjud omillari baholanishi kerak.

Baholanishi kerak bo'lgan ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining omillari ro'yxati mehnatni muhofaza qilish talablaridan, texnologik jarayon va ishlab chiqarish asbob-uskunalarining tavsiflaridan, qo'llaniladigan xom ashyo va materiallardan, zararli va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omillari ko'rsatkichlarining oldin o'tkazilgan o'lchashlari natijalaridan, shuningdek xodimlarning takliflaridan kelib chiqib shakllantiriladi.

27. Mehnat sharoitlarining gigiyena normativlariga muvofiqligini baholash shtatli ishlab chiqarish (texnologik) jarayonlar va (yoki) korxonaning shtatli

faoliyati amalga oshirilishi davomida ishlab chiqarish va mehnat jarayoni omillari darajalarini asboblardan o'lchash va baholash yo'li bilan amalga oshiriladi.

Baholashda normativ-huquqiy hujjatlarda va boshqa hujjatlarda nazarda tutilgan usullardan, shuningdek belgilangan tartibda tekshirilgan o'lchov vositalaridan foydalanilishi kerak.

28. Mehnat sharoitlarining gigiyena normativlariga muvofiqligini baholash ishlab chiqarish muhiti omillarining zararliligi va xavfliligi ko'rsatkichlari, mehnat jarayonining og'irligi va jiddiyligi bo'yicha Mehnat sharoitlari gigiyena klassifikatsiyasi bilan belgilanadigan mezonlarga muvofiq o'tkaziladi.

29. Mehnat sharoitlarining gigiyena normativlariga muvofiqligini o'lchash va baholash natijalari Mehnat sharoitlari xaritasi I bo'limining «Mehnati sharoitlari darajasi» ustunining tegishli satriga (ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omillarining kichik darajasiga) kiritiladi. Jumladan:

a) ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omillarining har bir kichik darajasining berilgan mehnat sharoitlari darajalari asosida ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omiliga baho beriladi:

eng yuqori daraja va zararlilik darajasi bo'yicha;

agar 3 ta va undan ortiq omil 3.1 darajaga mansub bo'lsa, mehnat sharoitlarini umumiy baholash 3.2 darajaga muvofiq bo'ladi;

ikki va undan ortiq 3.2, 3.3, 3.4 darajalar omillari mavjud bo'lsa, mehnat sharoitlari tegishli ravishda bir bosqich yuqori baholanadi;

b) ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni har bir omilining mehnat sharoitlarining berilgan darajalari asosida mehnat sharoitlarining gigiyena normativlariga muvofiqligining umumiy bahosi beriladi:

eng yuqori daraja va zararlilik darajasi bo'yicha;

agar 3 ta va undan ortiq omil 3.1 darajaga tegishli bo'lsa mehnat sharoitlarini umumiy baholash 3.2 darajaga muvofiq bo'ladi;

ikki va undan ortiq 3.2, 3.3, 3.4 darajalar omillari mavjud bo'lsa mehnat sharoitlari tegishli ravishda bir bosqich yuqori baholanadi;

v) zararli ishlab chiqarish omillari bilan munosabatda bo'lish vaqti qisqarganda (vaqt bilan himoya qilish) mehnat sharoitlari kamroq zararli sifatida, biroq 3.1 darajadan past bo'lmagan holda baholanishi mumkin;

g) attestatsiyadan o'tkazilayotgan ish o'rnida bo'lmagan ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omillarini (kichik darajalar) Mehnat sharoitlari xaritasida aks ettirmaslikka yo'l qo'yiladi. Bunda ushbu Nizomda belgilangan ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni (kichik darajalar)ning tartib raqamlari saqlanishi kerak.

30. Mehnat sharoitlarining gigiyenik normativlarga muvofiqligini baholash doirasida attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot tomonidan amalga oshiriladigan o'lchashlar o'lchashlar protokollari bilan rasmiylashtirilishi kerak. O'lchashlar protokollari ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining har bir omili bo'yicha rasmiylashtiriladi va baholanishi kerak bo'lgan mehnat sharoitlari xaritasining ajralmas qismi hisoblanadi. Jumladan:

- a) protokolda quyidagi ma'lumotlar bo'lishi kerak:
- ish o'rinlarida attestatsiya o'tkazilayotgan korxonaning to'liq yoki qisqartirilgan nomi;
 - bevosita attestatsiya o'tkazilayotgan, ish o'rinlarida attestatsiya o'tkazilayotgan korxonaning yoki uning tegishli tarkibiy bo'linmasining amaldagi joylashgan manzili;
 - ushbu ish o'rni uchun noyob bo'lishi kerak bo'lgan protokolning identifikatsiya raqami. Protokollarni kodlashtirish tizimi attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot tomonidan belgilanadi;
 - Xizmatchilar va ishchi kasblarining asosiy lavozimlari klassifikatoriga muvofiq ish o'rnining, shuningdek ushbu ish o'rnida band bo'lgan xodim kasbining nomi;
 - o'lchashlar va baholashlar o'tkazilgan sana (ularning alohida ko'rsatkichlari);
 - ish o'rinlarida attestatsiya o'tkazilayotgan korxona tarkibiy bo'linmasining nomi;
 - attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotning nomi;
 - attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotning sinov laboratoriyasi texnik jihatdan malakaliligini maqullash to'g'risidagi guvohnomasining sanasi va tartib raqami;
 - o'lchanayotgan omilning nomi;
 - o'lchashlarning qo'llaniladigan vositalari to'g'risidagi ma'lumotlar (pribor, asbobning nomi, zavod raqami, amal qilish muddati va tekshirish to'g'risidagi guvohnomaning raqami);
 - ular asosida ushbu o'lchashlar va baholashlar o'tkaziladigan normativ hujjatlar ko'rsatilgan holda o'lchashlar va baholashlarni o'tkazish usullari;
 - ruxsat etilgan yo'l qo'yiladigan konsentratsiyalarni (REYQK) ruxsat etilgan cheklangan darajani (REChD) tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar va boshqa hujjatlarning rekvizitlari (hujjatning turi, uni chiqargan organning nomi, raqami va imzolash sanasi), shuningdek o'lchanadigan omilning normativ darajalari;
 - zaruriyat bo'lganda, o'lchash o'tkazilayotgan xonaning eskizini ilova qilib, asbob-uskunaning joylashishini ko'rsatgan va unda o'lchashlar (namunalar olish) nuqtasini (nuqtalarini) tushirib, eskizni ilova qilib attestatsiyadan o'tkazilishi kerak bo'lgan ish o'rinlari ro'yxatiga muvofiq ish o'rni nomini ko'rsatgan holda o'lchashlarni o'tkazish joyi;
 - o'lchanayotgan omil darajasining normativ va amaldagi qiymati va o'lchashlar o'tkaziladigan barcha joylarda uning ta'siri qancha davom etishi;
 - ushbu omil bo'yicha mehnat sharoitlari darajasi;
 - o'lchashlar o'tkaziladigan barcha joylarda omilning amaldagi darajasi bo'yicha xulosa, ushbu omil bo'yicha mehnat sharoitlarining yakuniy darajasi;
- b) ish o'rinlari guruhi uchun bitta yig'ma protokolda ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining bitta aniq omili bo'yicha o'lchashlar natijalarini rasmiylashtirishga yo'l qo'yiladi;

v) o'lashlar va baholashlar bayonnomasi ularni o'tkazgan attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotning mutaxassislari, shuningdek attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotning mas'ul mansabdor shaxsi tomonidan imzolanadi va attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotning muhri bilan tasdiqlanadi (tadbirkorlik sub'ektlaridan muhr bilan tasdiqlash talab qilinmaydi).

Ish o'rinlarining jarohatlash xavfliligini baholash

31. Ish o'rinlarining jarohatlash xavfliligini baholash attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotning mutaxassislari tomonidan korxona xodimlari bilan birgalikda amalga oshiriladi.

32. Quyidagilar:

ishlab chiqarish uskunasi;

texnologik jarayonlarni amalga oshirishda foydalaniladigan moslamalar va asboblari;

mehnat muhofazasi masalalari bo'yicha xodimlarni tayyorlashning belgilangan talablarga muvofiqligi ish o'rinlarining jarohatlash xavfliligini baholash ob'ektlari hisoblanadi.

33. Ish o'rinlarining jarohatlash xavfliligini baholash ushbu Nizomning **32-bandida** ko'rsatilgan ob'ektlarning mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiqligi yuzasidan o'tkaziladi, ushbu talablarni bajarmaslik xodimlarning jarohatlanishiga olib kelishi mumkin, shu jumladan:

mexanik ta'sirlardan himoya qilish bo'yicha talablar;

elektr toki ta'siridan himoya qilish bo'yicha talablar;

yuqori yoki past haroratlar ta'siridan himoya qilish bo'yicha talablar;

kimyoviy moddalarning zaharli ta'siridan himoya qilish bo'yicha talablar.

34. Ishlab chiqarish uskunasi jarohatlash xavfliligini baholashda:

foydalanish hujjatlari komplekti;

ishlab chiqarish uskunasi harakatlanadigan qismlari, shuningdek sochilib ketadigan buyumlar ta'siridan xodimlarni himoya qilish vositalari;

xavf yuzaga kelishi bilan bog'liq bo'lgan ishlab chiqarish uskunasi elementlari to'siqlarining mavjudligi, shu jumladan fiksatorlar, blokirovkalar, germetizatsiyalovchi va boshqa elementlar mavjudligi;

signal bo'yoqlari va xavfsizlik belgilari;

ishlab chiqarish uskunasi normal ishlashi buzilishlarining signalizatorlari, avariya bilan bog'liq to'xtatish vositalarining mavjudligi, shu jumladan elektr ta'minoti to'liq yoki qisman to'xtatilganda va keyinchalik u tiklanganda xavfli vaziyatlar yuzaga kelishini istisno etishga imkon beradigan qurilmalarning mavjudligi, shuningdek energiya ta'minotini boshqarish halqasining shikastlanishi (energiya ta'minotini tiklashda o'zboshimchalik bilan ishga tushirish, to'xtatish uchun berilgan buyruqni bajarmaslik);

elektr uskunalarini, elektr simlarini har xil ta'sirlardan himoya qilishning mavjudligi va normativ talablarga muvofiqligi tekshiriladi.

35. Ishlab chiqarish uskunasining jarohatlash xavfliligini baholash ishlarni bajarishda xavfsizlik talablari mavjud bo'lgan texnik hujjatlarni tahlil qilish, shtatdagi ish davomida ishlab chiqarish uskunasini uning holati mehnat muhofazasi sohasidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiqligini tashqi ko'zdan kechirish yo'li bilan o'tkaziladi.

36. Asboblarning va moslamalarning jarohatlash xavfliligini baholash tashqi ko'zdan kechirish va ular holatining mehnat muhofazasi sohasidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiqligini tekshirish yo'li bilan o'tkaziladi.

37. Ishlab chiqarish uskunasining, shuningdek asboblarning va moslamalarning jarohatlash xavfliligini baholashda xavfsizlik talablariga muvofiqlik sertifikatlari (deklaratsiyalar) mavjudligi ham tekshirilishi mumkin.

38. Jarohatlash xavfliligini baholash natijalari bo'yicha mehnat sharoitlari quyidagi tarzda tasniflanadi:

jarohatlash xavfliligining 1-darajasi — maqbul (ish o'rnida mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablarining bironta ham nomuvofiqligi aniqlanmagan; ishlab chiqarish uskunasini, binolar va inshootlarni ta'mirlash bilan bog'liq ishlar, xavfliligi yuqori bo'lgan ishlar va mehnat muhofazasi bo'yicha maxsus o'qitishni talab qiladigan boshqa ishlar amalga oshirilmaydi yoki ishlab chiqarish uskunasi va asbob mavjud emas);

jarohatlash xavfliligining 2-darajasi — yo'l qo'yiladigan (ish o'rnida mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablarining bironta ham nomuvofiqligi aniqlanmagan; ishlab chiqarish uskunasini, binolar va inshootlarni ta'mirlash bilan bog'liq ishlar, xavfliligi yuqori bo'lgan ishlar va mehnat muhofazasi bo'yicha maxsus o'qitishni talab qiladigan boshqa ishlar amalga oshiriladi; xizmat muddati oshib ketgan (resursi ishlatib bo'lingan) ishlab chiqarish uskunasi foydalaniladi, biroq bu ushbu uskunaga xavfsizlikning maxsus talablari bilan taqiqlanmagan; himoya vositalarining ularning himoya funksiyalarini pasaytirmaydigan shikastlanishlari va (yoki) nosozliklari aniqlangan);

jarohatlash xavfliligining 3-darajasi — xavfli (ish o'rnida mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga bir yoki undan ortiq nomuvofiqlik aniqlangan).

39. Ish o'rinlarining jarohatlash xavfliligini baholash natijalari Mehnat sharoitlari xaritasining tegishli bo'limiga (II bo'limga) kiritiladi.

Xodimlarning YaTHV bilan ta'minlanganligini baholash

40. Xodimlarning YaTHV bilan ta'minlanganligini baholash attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilotlar mutaxassislari tomonidan amalga oshiriladi.

41. Xodimlarning YaTHV bilan ta'minlanganligini baholash mehnat sharoitlarining gigiyena normativlariga muvofiqligini baholash va ish o'rnining jarohatlash xavfliligini baholash natijalari mavjud bo'lganda o'tkaziladi.

42. Xodimlarning YaTHV bilan ta'minlanganligini baholash quyidagi tartibotlarni izchil amalga oshirish yo'li bilan o'tkaziladi:

amalda berilgan YaTHV nomenklaturasini xodimlarga bepul berilgan YaTHVning tegishli namunaviy normalari bilan solishtirish;

xodimlarga berilgan YaTHV muvofiqlik sertifikatlari (deklaratsiyalari) mavjudligini tekshirish;

xodimlarning YaTHV bilan ta'minlashning belgilangan tartibini tekshirish;

berilgan YaTHVning ish o'rnidagi mehnat sharoitlarining amaldagi holatiga muvofiqligini baholash.

Xodimlarning YaTHV bilan ta'minlanganligini baholashda qo'shimcha ravishda xodimlarga berilgan YaTHV samaradorligi baholanishi mumkin.

43. Ushbu Nizom talablariga rioya qilish sharti bilan ish o'rni xodimlarning YaTHV bilan ta'minlanganligi talablariga muvofiq deb hisoblanadi. Bitta va undan ortiq nomuvofiqlik mavjud bo'lgan taqdirda ish o'rni xodimlarning YaTHV bilan ta'minlanganligi talablariga muvofiq emas deb hisoblanadi.

44. Ish o'rnida xodimlarning YaTHV bilan ta'minlanganligi natijalari Mehnat sharoitlari xaritasining tegishli bo'limiga (III bo'limga) kiritiladi. YaTHVni berish xodimlarga YaTHVni bepul berishning namunaviy normalarida nazarda tutilmagan va mehnat sharoitlarining amaldagi holati bo'yicha talab etilmaydigan hollar bundan mustasno.

Ish o'rinlarida mehnat sharoitlari holatini kompleks baholash

45. Attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot qonun hujjatlari talablari, shuningdek ish o'rinlari attestatsiyadan o'tkazilayotgan xodimlardan so'rab chiqish asosida qonun hujjatlarida belgilangan hamda noqulay, zararli va (yoki) xavfli mehnat sharoitlarida ishlaganlik uchun attestatsiyadan o'tkaziladigan ish o'rniga mos bo'lgan kafolatlar va preferensiyalar to'g'risidagi axborotni tayyorlaydi.

Bunda noqulay mehnat sharoitlarida ishlaganlik uchun har yilgi qo'shimcha ta'tilning qancha davom etishi va ishning alohida xususiyati ushbu Nizomning **3-ilovasiga** muvofiq belgilanadi. Xodimlarning ayrim toifalari uchun qo'shimcha ta'til 33 kungacha belgilanishi mumkin.

Imtiyozli pensiya ta'minotiga bo'lgan huquqni baholash ushbu Nizomning **3a-ilovasiga** muvofiq belgilanadi.

Tayyorlangan axborot Mehnat sharoitlari xaritasining tegishli bo'limiga (**IV bo'limga**) kiritiladi.

46. Ish o'rnida mehnat sharoitlari holatini kompleks baholash:

mehnat sharoitlarining gigiyena normativlariga muvofiqligini baholash natijalari bo'yicha belgilangan mehnat sharoitlari darajasini;

jarohatlash xavfliligi bo'yicha mehnat sharoitlari darajasini;

xodimlarning YaTHV bilan ta'minlanganligini baholash natijalarini o'z ichiga oladi.

47. Ish o'rnida mehnat sharoitlari holatini kompleks baholash attestatsiya komissiyasining xulosasi shaklida rasmiylashtiriladi. U Mehnat sharoitlari xaritasining tegishli bo'limida (**V bo'limda**) aks ettiriladi.

Ish o'rnida mehnat sharoitlari gigiyena normativlariga muvofiq bo'lganda, ish o'rnining jarohatlash xavfliligini baholashda mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga nomuvofiqlik aniqlanmaganda va ish o'rnini xodimlarni YaTHV bilan ta'minlanganligi talablariga muvofiq bo'lganda ish o'rnini mehnat sharoitlari kompleks baholangan holda «mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiq» deb attestatsiyadan o'tkazilgan hisoblanadi.

Ish o'rnida mehnat sharoitlari gigiyena normativlariga nomuvofiq bo'lganda va (yoki) ish o'rnining jarohatlash xavfliligini baholashda ish o'rnining mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga nomuvofiqligi aniqlanganda va (yoki) xodimlarning YaTHV bilan ta'minlanganligi talablariga nomuvofiq bo'lganda ish o'rnini mehnat sharoitlari kompleks baholangan holda «mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiq emas» deb attestatsiyadan o'tkazilgan hisoblanadi.

48. Ish o'rnidagi mehnat sharoitlari ish o'rinlarida attestatsiya o'tkazilayotgan korxonaning xavfli mehnat sharoitlariga tegishli deb topilganda darhol ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining xavfli omillari ta'siri darajasini pasaytirishga yoxud ularning ta'sir ko'rsatish vaqtini kamaytirishga yo'naltirilgan kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqiladi va amalga oshiriladi.

49. Attestatsiya komissiyasi o'tkazilgan attestatsiya natijalari bo'yicha:

a) ushbu Nizomning **4-ilovasiga** muvofiq shakl bo'yicha ish o'rinlarini mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyadan o'tkazish natijalarining yig'ma vedomostini tuzadi. Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyadan o'tkazish natijalarining yig'ma vedomosti korxonaning tarkibiy bo'linmalari bo'yicha tuziladi;

b) Ushbu Nizomning **5-ilovasiga** muvofiq shakl bo'yicha ish o'rinlarini mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyadan o'tkazish natijalari bo'yicha belgilangan mehnat sharoitlari darajalarining yig'ma jadvalini va shu munosabat bilan xodimlarga belgilash zarur bo'lgan kafolatlar va preferensiyalarni tuzadi. Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyadan o'tkazish natijalari bo'yicha belgilangan mehnat sharoitlari darajalarining yig'ma jadvali va shu munosabat bilan xodimlarga belgilash zarur bo'lgan kafolatlar va preferensiyalar korxonaning tarkibiy bo'linmalari bo'yicha tuziladi.

Agar ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omilini o'lchash ish o'rnida o'tkazilmagan taqdirda, ushbu omilga muvofiq bo'lgan ustun va unda o'lchash va baholash o'tkazilgan ish o'rnini raqamiga mos bo'lgan satr bo'sh qoladi (bunda ushbu omil bo'yicha ushbu ish o'rnidagi mehnat sharoitlari maqbul darajaga muvofiq deb hisoblanadi).

50. Attestatsiya natijalari bo'yicha attestatsiya komissiyasi ushbu Nizomning **6-ilovasiga** muvofiq shakl bo'yicha mehnat sharoitlarini mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiqlashtirish tadbirlari rejasini ishlab chiqadi.

Mehnat sharoitlarini mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiqlashtirish tadbirlari rejasi korxonaning tarkibiy bo'linmalari bo'yicha ishlab chiqiladi.

Mehnat sharoitlarini mehnat muhofazasi bo'yicha normalar, qoidalar va yo'riqnomalar talablariga muvofiqlashtirish tadbirlari rejasi kasaba uyushma qo'mitasi yoki xodimlarning boshqa vakillik organi bilan kelishgan holda korxona rahbari tomonidan tasdiqlanadi.

Mehnat sharoitlarining gigiyenik me'yorlarga muvofiqligini baholash doirasida ish o'rinlarida mavjud omillar tegishli me'yorlardan oshgan har bir holat bo'yicha tadbirlar rejasida ularni kamaytirish yuzasidan chora-tadbirlar belgilanishi lozim.

51. Ish o'rinlarida attestatsiya o'tkazilgan korxonaning attestatsiya materiallari mehnat organlarida davlat ekspertizasidan o'tkazilishi kerak.

Attestatsiya materiallari attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot tomonidan mehnat organlariga kiritiladi.

52. Davlat ekspertisasi tegishli ariza kiritilgan sanadan boshlab yigirma besh kalendar kundan oshmagan muddatda belgilangan tartibda pul to'lash orqali amalga oshiriladi.

Ko'rib chiqish yakunlari bo'yicha mehnat organi ijobiy xulosa beradi yoki kiritilgan attestatsiya materiallarini aniq normativ-huquqiy hujjatlarga asoslangan holda rad etish sabablarini ko'rsatib qaytaradi.

Attestatsiyani o'tkazuvchi tashkilot rad etish sabablarini bartaraf etishga yozma xabarnoma olingan kundan boshlab o'n ish kunidan keyin takroran ko'rib chiqish uchun taqdim etishga haqlidir.

53. Davlat ekspertizasini o'tkazish va xulosa berish tartibi O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi tomonidan belgilanadi.

54. Davlat ekspertisasi va xulosa berish O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining Davlat mehnat inspeksiyasi tomonidan amalga oshiriladi.

Agar attestatsiya xodimlarning umumiy soni 100 kishidan kam bo'lgan korxonalarda o'tkazilgan bo'lsa, davlat ekspertizasidan o'tkazish hamda xulosa berish Qoraqalpog'iston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi, viloyatlar va Toshkent shahar bandlik bosh boshqarmalari tomonidan amalga oshirilishiga yo'l qo'yiladi.

Xulosa ushbu Nizomga 7-ilorvaga muvofiq shakl bo'yicha tegishli himoya darajasiga ega bo'lgan hamda O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzuridagi Respublika aholi bandligi va mehnatni muhofaza qilish ilmiy markazi tomonidan markazlashtirilgan tartibda tayyorlanadigan maxsus blankada rasmiylashtiriladi»;

Xulosa blankasi qat'iy hisobot beriladigan hujjat hisoblanadi, hisobga olish seriyasiga, tartib raqamiga va himoyalanganlik darajasiga ega bo'ladi. Blankalar

buyurtma bo'yicha «Davlat belgisi» davlat ishlab chiqarish birlashmasida matbaa usulida tayyorlanadi.

55. Mehnat organlarining ijobiy xulosasi olingan taqdirda attestatsiya komissiyasi raisi attestatsiya komissiyasining yakuniy majlisini o'tkazish to'g'risida qaror qabul qiladi.

Korxonaning alohida tarkibiy bo'linmalarida attestatsiya natijalarini rasmiylashtirish uchun attestatsiya komissiyasining oraliq-yakuniy majlislarini o'tkazishga yo'l qo'yiladi.

56. Attestatsiya komissiyasining yakuniy (oraliq-yakuniy) majlisi ushbu Nizomning 8-ilovasiga muvofiq shakl bo'yicha attestatsiya komissiyasi majlisining protokoli shaklida rasmiylashtiriladi.

Attestatsiya komissiyasining yakuniy (oraliq-yakuniy) majlisi protokoli korxona rahbari tomonidan tasdiqlanishi kerak.

4. Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyadan o'tkazish natijalarini rasmiylashtirish tartibi.

62. Attestatsiya natijalari attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot tomonidan attestatsiya to'g'risidagi hisobot shaklida rasmiylashtiriladi, unga:

- attestatsiya komissiyasini tashkil etish va attestatsiya bo'yicha ishlarni bajarish jadvalini tasdiqlash to'g'risidagi buyruq;

- attestatsiyadan o'tkazilishi kerak bo'lgan ish o'rinlari ro'yxati;

- attestatsiya o'tkazilgan korxonaning jami xodimlari shundan ayollar va nogironligi bo'lgan shaxslar soni to'g'risidagi ma'lumotnomasi;

- o'lchashlar protokollari bilan birgalikda mehnat sharoitlari xaritalari;

- ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasi natijalari yig'ma vedomosti;

- attestatsiya natijalari bo'yicha belgilangan mehnat sharoitlari darajalarining yig'ma jadvali hamda shu munosabat bilan xodimlarga belgilanishi zarur bo'lgan kafolatlar va preferensiyalar;

- mehnat sharoitlarini yaxshilash va sog'lomlashtirish tadbirlari rejasi;

- mehnat organlarining ijobiy xulosasi;

- attestatsiya komissiyasining yakuniy (oraliq-yakuniy) majlisi (majlislari) protokoli (protokollari);

- attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot to'g'risidagi ma'lumotlar, shu jumladan sinov laboratoriyasining texnik jihatdan malakaliligini maqullash to'g'risidagi guvohnomasi nusxasi.

63. Attestatsiya komissiyasi attestatsiya to'g'risidagi hisobot tushgan sanadan boshlab o'n kalendar kun mobaynida:

- attestatsiya to'g'risidagi hisobotni ko'rib chiqadi va uni tasdiqlash uchun korxona rahbariga kiritadi;

- ish o'rinlarida attestatsiya o'tkazilgan xodimlarni tilxat ostida ish o'rinlari attestatsiyasining natijalari bilan tanishtiradi;

jamoa shartnomasi va jamoa bitimiga tegishli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish yuzasidan takliflar tayyorlaydi.

64. Korxona rahbari attestatsiya to'g'risidagi hisobot tushgan sanadan boshlab o'n ish kuni mobaynida attestatsiyaning tugaganligi va attestatsiya to'g'risidagi hisobotni tasdiqlash to'g'risida yozma qaror qabul qiladi.

65. Attestatsiya materiallari ish o'rinlarida attestatsiya o'tkazilgan korxonada ushbu Nizomning 9-bandida belgilangan muddat mobaynida saqlanadi.

Rejadan tashqari attestatsiya o'tkazish tartibi

66. Rejadan tashqari attestatsiya:

xodim, kasaba uyushma qo'mitasi yoki xodimlarning boshqa vakillik organi tegishli ish o'rnida attestatsiya o'tkazish to'g'risida korxona rahbariga ariza bilan murojaat qilgan taqdirda;

attestatsiya o'tkazish sifatini baholash maqsadida o'tkazilgan mehnat sharoitlari davlat ekspertizasi natijalari bo'yicha;

mehnat organlari tomonidan korxona rahbariga berilgan ko'rsatmaga muvofiq o'tkaziladi.

67. Rejadan tashqari attestatsiya natijalari attestatsiyaga qo'yiladigan ushbu Nizom talablariga muvofiq rasmiylashtiriladi. Bunda har bir ish o'rnini uchun o'zgartirish va qo'shimchalar hisobga olingan holda mehnat sharoitlarining yangi xaritasi rasmiylashtiriladi.

IV. AMALIY MASHG'ULOT MATYERIALLARI

1-amaliy mashg'ulot: Mehnat muhofazasi bo'yicha ishlarni tashkil etish va bilimlarni sinash bo'yicha hujjatlarni rasmiylashtirish tartibi.

Mashg'ulotning maqsadi. Ishlovchilarni kasbiy tanlanishi, ishlarni bajarishda kasbiy va psixofiziologik yaroqligini o'rnatuvchi ko'zda tutilgan amaldagi normativ huquqiy hujjatlarga muvofiqligini o'rganish.

Mehnat xavfsizligi bo'yicha yuqori talablar ko'yilgan kasb va ishlar turini xavfsiz usul va uslubiyatlariga o'qitish, tashkilot ish beruvchisi tasdiqlagan va tashkilotning kasaba uyushmasi bilan kelishilgan shu tashkilotning o'ziga xos dasturlari asosida olib borish kerak.

Mehnat xavfsizligi bo'yicha yuqori talablar ko'yilgan ishlarni bajarishga, yoshi 18 yoshdan kam bo'lmagan, kasbiy malakaga ega, ishlarni xatarsiz bajarish bo'yicha o'qitilgan va ishlarni bajarish huquqiga ega imtihon topshirgan shaxslarga ruxsat beriladi. "O'n sakkiz yoshdan kichik shaxslarning mehnati qo'llanishi taqiqlanadigan noqulay mehnat sharoitlari ishlari ro'yxati" (ro'yxat raqami 1990, 2009 yil 29 iyul). Xavfsizlik texnikasi bo'yicha o'tkaziladigan instruktajlarning maqsadi, vazifasi, turlarining o'tkazilish vaqti va tartibini o'rganish hamda ularni rasmiylashtirish bo'yicha amaliy ko'nikmalar hosil qilish.

Mashg'ulot rejasi

Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'l – yo'riqlarning maqsadi va vazifasi.

Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'l – yo'riqlarning turlari, mazmuni va rasmiylashtirish tartibi.

Topshiriq. Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'l – yo'riqlarning turi, tarkibi va mazmuni bilan tanishing. Ularni o'tkazish bo'yicha yuritilishi lozim bo'lgan jurnal (1-4 ilova)larni to'ldiring.

Nazariy qism

Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'l – yo'riqlarning maqsadi va vazifasi.

Yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash va sanoat korxonalarida kasb kasalliklari va jarohatlanishga olib keladigan omillarni butunlay yo'qotish sanoat korxonalari rahbarlari oldiga qo'yilgan asosiy vazifa hisoblanadi.

Hozirgi zamon fan va texnikasining o'sishi yangidan yangi texnologiya va mashina-mexanizmlarning joriy etilishi, ishlab chiqarishda ishlayotgan har bir xodimning yuqori malakali, texnika qonunlarini tushunadigan va unga amal qiladigan bo'lishlarini talab qiladi. Hozirgi vaqtda ishchilar xavfsizligini ta'minlash borasida qanchadan-qancha tavsiyanomalar, qoida va normalar ishlab chiqilgan bo'lishiga qaramasdan sanoat korxonalarida baxtsiz hodisalarning butunlay yo'qolib ketishini ta'minlovchi sharoit mavjud emas.

Bundan tashqari sanoat korxonalarining xilma-xilligi, hattoki ma'lum bir korxonada ham ish sharoiti bir-biriga o'xshash ikkita sexni topish amri mahol ekanligi, umumiy sanoat korxonalari xavfsizligini ta'minlovchi, tartibga solingan tavsiya ishlab chiqish mumkin emas. Shuning uchun ham har bir sanoat korxonasi o'zi uchun mehnatni muhofaza qilish va mehnat xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan yo'l – yo'riqlar tizimi tashkil qilingan va bu tizimlar ishchilarning xavfsizligini ta'minlovchi ish usullarini o'rgatish bilan ishchining mehnat xavfsizligini saqlash chora-tadbirlarini ham o'z ichiga oladi.

yo'l – yo'riqlarni asosan ikki guruhga bo'lib qarash mumkin:

- 1) kirish yo'l – yo'rig'i;
- 2) ish joyidagi yo'l – yo'riq.

Ish joyidagi yo'l – yo'riq o'z navbatida quyidagilarga bo'linadi:

- birlamchi yo'l – yo'riq;
- davriy yo'l – yo'riq;
- navbatdan tashqari yo'l – yo'riq;
- maqsadli yo'l – yo'riq.

Sanoat korxonalarining hammasida ish kategoriyasi va xavfli darajasi qanday bo'lishiga qaramay barcha ishchi va xizmatchilar ish davri, mutaxassisligi va malakasidan qat'iy nazar yo'l – yo'riqdan o'tishlari shart.

Kirish yo'l – yo'rig'i. Ishga yangi kirayotganlar uchun o'tkaziladi. Bu yo'l – yo'riqning asosiy maqsadi ishga kirayotgan kishini mehnatni muhofaza qilish, xavfsizlik texnikasi va sanoat sanitariyasi to'g'risida ma'lumot berish, uni sanoat

korxonasi maydonlari va sexlaridagi tartib-qoidalaridan xabardor qilishdir. Kirish yo‘l – yo‘rig‘i yaxshi jihozlangan va ko‘rgazmali qurollar o‘rnatilgan mehnatni muhofaza qilish xonasida, xavfsizlik texnikasi muhandisitomonidan o‘tkaziladi.

Kirish yo‘l – yo‘rig‘i vaqtida ishga kirayotgan ishchi quyidagi holatlar bilan tanishtirilishi shart: O‘zbekiston Respublikasida mehnatni muhofaza qilish qonuniyatlari asoslari, sanoat korxonasida yo‘lga qo‘yilgan ichki tartib qoidalari, sanoat korxonasi maydonida va sexlarida o‘zini tutish qoidalari, sanoat korxonasidagi xavfsizlik texnikasining umumiy talablari, ish joyini tashkil qilish, ishchiga topshirilgan mashina va mexanizmlarni saramjon va ozoda saqlash qoidalari, maxsus ish sharoitini tashkil qilingan ayrim sex va bo‘limlar bilan tanishtirish, baxtsiz hodisalarni oldini olish qoidalarini tushuntirish, bunda asosiy diqqat e‘tiborni har xil erituvchilar, kislotalar, yengil alangalanuvchi suyuqliklar, siqilgan havo, elektr toki xavfi mavjud bo‘lgan sexlarga qaratish kerak.

Mehnatni muhofaza qilish, xavfsizlik texnikasi va sanoat sanitariyasi qoida, normalarining buzilishi natijasida vujudga kelgan baxtsiz hodisalar haqida ma‘lumotlar berilishi kerak. Baxtsiz hodisa ro‘y berganda o‘zini qanday tutish haqida tushuncha beriladi, alkogolli ichimliklar baxtsiz hodisaga olib kelishi haqida aytib o‘tilishi shart. Maxsus kiyim, maxsus poyabzal va shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish qoidalari, sanitar-gigiyena sharoitlariga e‘tibor berish, sanitar maishiy xonalardan foydalanish tartibi, baxtsiz hodisa ro‘y berganda, baxtsiz hodisaga uchragan kishiga vrach kelgunga qadar yordam ko‘rsatish usullari haqida ma‘lumot beriladi.

Kirish yo‘l – yo‘rig‘i o‘tkazilganligi haqida jurnalga qayd qilinadi. (1-ilova).

Ish joyidagi yo‘l – yo‘riq:

Birlamchi yo‘l – yo‘riq. Ishga yangi kirgan, bir ishdan ikkinchi ishga o‘tkazilgan, bir mashinadan ikkinchi mashinaga, bir uchastkadan ikkinchi uchastkaga o‘tkazilgan, agar bu o‘tkazishlar vaqtincha bo‘lishidan qat’iy nazar ish joyidagi yo‘l – yo‘riqdan o‘tkazilishi shart.

Birlamchi yo‘l – yo‘riqda quyidagilar tushuntirilishi kerak: ishchining doimiy ishlash joyi, sexdagi texnologik jarayon va xavfli uchastkalar, ishchining doimiy ishlashi zarur bo‘lgan mashinaning yoki stanokning tuzilishi, mashinaning xavfli joylari, muhofaza qurilmalari va boshqa saqlovchi vositalar, ularning vazifasi va ulardan foydalanish qoidalari. Ishga tayyorlanish qoidalari, stanokning sozlanganligini tekshirish, yurgizish o‘chirish asboblarining ishlashi, stanokning yerga ulanganligi, yordamchi va asosiy qurollarning mavjudligi. Shaxsiy himoya vositalarining vazifalari va ulardan foydalanish qoidalari, maxsus kiyimlar, maxsus poyabzal va bosh kiyimlarga qo‘yiladigan talablar.

Ish joyini tashkil qilish bunda material va tayyor mahsulotlarni joylashtirish, ish joylarini iflos va keraksiz narsalar bilan to‘lib ketishiga yo‘l qo‘ymaslik, yo‘llar, o‘tish joylari va ish joylarini to‘sib qo‘ymaslik.

Transport vositalari, ko‘tarish kranlari va mexanizmlarni ishlatish qoidalari va boshqa yordamchi vositalardan foydalanish tartiblari.

Baxtsiz hodisalar kelib chiqish mumkin bo'lgan ish usullarini qo'llashni taqiqlash va kasb kasalliklariga olib kelishi mumkin bo'lgan zararli moddalar haqida tushuncha berish va ulardan saqlanish usullarini ko'rsatish.

Yo'l – yo'riq o'tkazayotganda avvalo odatdagi ish sharoitida ishchi o'zini qanday tutishi kerakligi haqida ma'lumot beriladi. Lekin sanoat korxonalarida ba'zi bir haddan tashqari holatlar ham yuz berib qolishi mumkin. Masalan avariya, yong'in va boshqa hollarda ishchi o'zini qanday tutishi, tez harakat qilishi muhim ahamiyatga ega.

Shuning uchun mana shunday holatlarda qanday harakat qilish kerakligi haqida ham ma'lumot berilishi kerak.

Ish joyidagi yo'l – yo'riqni master yoki brigadir o'tkazadi.

Davriy yo'l – yo'riq. Bu yo'l – yo'riqni o'tkazish vaqtini fabrika, zavod kasaba uyushmasi qo'mitasi bilan kelishgan holda, sanoat korxonasining rahbari belgilaydi. Bu yo'l – yo'riqning mazmuni birlamchi yo'l – yo'riq mazmuni bilan bir xil. Yo'l – yo'riqning kirish yo'l – yo'rig'i singari hamma ishchilar ish staji, malakasi, razryadidan qat'iy nazar o'tkazilishi shart.

Navbatdan tashqari yo'l – yo'riq. Bu yo'l – yo'riq texnologik jarayonning o'zgarishi, yangi mashina va stanoklar kiritilishi va yangi materiallardan foydalanish natijasida ish sharoitining o'zgarishi sababli ishchilarning xavfsizligini saqlash uchun bilimlari yetishmasligi sezilganda o'tkazilishi mumkin.

Bundan tashqari bu yo'l – yo'riq ba'zi bir ishchilar xavfli ish usullaridan foydalanayotganligi sezilsa, mehnat intizomi yoki xavfsizlik texnikasi qoidalari buzilsa yoki ishchi ishlayotgan joyidan biror-bir sabab bilan (masalan kasallik, ta'til) uzilish ro'y bersa, shuningdek ish joylarida kasb kasalliklari va baxtsiz hodisalar yuz bersa o'tkazilishi mumkin.

Shu sanoat korxonasiga o'xshash korxonada avariya sababli baxtsiz hodisa ro'y berganligi haqida xabar eshiltilgandan keyin ham, navbatdan tashqari yo'l – yo'riq o'tkaziladi.

Maqsadli yo'l – yo'riq. Maqsadli yo'l – yo'riq bir martalik ish bajarish ya'ni ishchining vazifasiga kirmaydigan (yuk ortish, tushirish, territoriyani tozalash, korxona territoriyasidan tashqaridagi ishlar), hamda avariyaning oldini olish, tabiiy ofatlarni bartaraf etish va naryad-dopusk bilan bajariladigan xavfli ishlar uchun ish boshlashdan oldin o'tkaziladi. Bu yo'l – yo'riq o'tkazilganligi haqidagi ma'lumot naryad-dopuskka yozib qo'yiladi. Ish joyidagi yo'l – yo'riq o'tkazilganligi haqida ish joyidagi yo'l – yo'riq jurnaliga qayd qilinadi. (2-ilova).

1-i l o v a

Kirish yo'l – yo'rig'ini qayd qilish jurnalining shakli

(Korxona)

**Mehnat muhofazasi bo'yicha kirish yo'l – yo'rig'ini qayd qilish
JURNALI**

Boshlandi 20__y. “__” _____

yo'l – yo'riqni o'tkazish sanasi	yo'l – yo'riqdan o'tuvchining famiyasi, ismi, otasining ismi	Kasbi, lavozimi	yo'l – yo'riqdan o'tuvchini yo'naltirilayotgan ishlab chiqarish bo'linmasining nomi	Imzosi	
				yo'l – yo'riqdan o'tuvchini	yo'l – yo'riq o'tkazuvchini

Titul varag'i

(Korxona)

**Mehnat muhofazasi bo'yicha ish joyidagi yo'l – yo'riqni qayd qilish
JURNALI**

(bo'linmaning nomi)

Boshlandi 20__y. " __ " _____

Birinchi bet

xodimlarining RO'YXATI

(bo'linmaning nomi)

Familiyasi, ismi va otasi ismining bosh harflari	Kasbi, lavozimi	Yo'l – yo'riq yozilgan sahifaning raqami	Izoh

Keyingi betlar

Familiyasi, ismi, otasining ismi _____

Kasbi (lavozimi) _____

Yo'l – yo'riqning turi, sababi, o'tkazilish sanasi	Yo'l – yo'riqni o'tkazish mavzusi (yo'l – yo'riqni o'tkazishdagi masalalar yoki yo'riqnomani raqami)	Imzosi	
		yo'l – yo'riqdan o'tuvchini	yo'l – yo'riq o'tkazuvchini

Nazorat savollari

1. Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'l – yo'riqlarni o'tishdan maqsad nima?
2. Yo'l – yo'riqlar qanday turlarga bo'linadi?
3. Kirish yo'l – yo'rig'ining mazmuni nimadan iborat?
4. Ish joyidagi yo'l – yo'riq kim tomonidan va qayerda o'tkaziladi?
5. Vaqti-vaqti bilan o'tkaziladigan yo'l – yo'riqni o'tkazish vaqtini belgilashda qanday omillar asos qilib olinadi?
6. Navbatdan tashqari yo'l – yo'riq qanday holatlarda o'tkaziladi?
7. Maqsadli yo'l – yo'riq qanday hollarda o'tkaziladi?
8. Barcha turdagi yo'l – yo'riqlar uchun nechta jurnal yuritiladi?

Foydalanilgan adabiyotlar va axborot resurslari

1. O'zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonuni (yangi taxriri) 2016 yil 22 sentabr, O'RQ-410-son.
2. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi.
3. "Mehnat muhofazasi bo'yicha o'qishlarni tashkil qilish va bilimlarni sinash to'g'risida"gi namunaviy Nizom (ro'yxat raqami 272, 1996 yil 14 avgust).
4. G'.Yormatov va boshqalar Mehnatni muhofaza qilish: Darslik - Toshkent, O'zbekiston nashriyoti, 2002 - 345 b.
5. Rukovodstvo po ohrane truda na predpriyatiyax Yunusov B.X., Parsegova L.T. i dr. - Izdatelstvo "Farg'ona", 2004 – 332 s.
6. GOST 12.0.004-90 Mejsosudarstvennyy standart "Organizatsiya obucheniya bezopasnosti truda".

2-amaliy mashg'ulot: Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnomalarni ishlab chiqish tartibi.

Mashg'ulotning maqsadi. Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnomalarning vazifasi, tarkibi va mazmuni bilan tanishish hamda ularni tuzish bo'yicha amaliy ko'nikmalar hosil qilish.

Tashkilot rahbari hamma ishlovchilarni mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnomalar bilan ta'minlashi kerak. Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnomalarni mazmuni, ishlab chiqish tartibi, kelishuvi, tasdiqlash va qayta ko'rib chiqish "Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnomalarni ishlab chiqish to'g'risida"gi Nizomiga binoan bajariladi (ro'yxat raqami 870, 2000 yil 7 yanvar).

Mashg'ulot rejasi

- I. Umumiy qoidalar
- II. Yo'riqnomalarning tuzilishi va mazmuni
- III. Yo'riqnomalarni ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi
- IV. Yo'riqnomalarni rasmiylashtirish tartibi
- V. Yo'riqnomalarni tekshirish va qayta ko'rib chiqish
- VI. Yo'riqnomalarni ro'yxatdan o'tkazish, ko'paytirish va hisobga olish

Topshiriq. Ixtiyoriy tanlangan kasb yoki ish turi uchun mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnoma tuzish.

I. Umumiy qoidalar

1. Mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnoma xodimlar uchun normativ hujjat bo'lib, ishlab chiqarish binolarda, tashkilot hududida, qurilish maydonchalarida hamda ishlar va xizmat majburiyatlari bajariladigan boshqa joylarda xodimlar uchun xavfsizlik talablarini belgilaydi.

2. Yo'riqnomalar namunaviy (tarmoq) (keyingi o'rinlarda Namunaviy yo'riqnomalar deb yuritiladi) va tashkilot, uchastka va muayyan ish o'rinlari xodimlari uchun yo'riqnomalar (keyingi o'rinlarda Yo'riqnoma deb yuritiladi) bo'lishi mumkin.

3. Yo'riqnomalar muayyan kasblar (elektr payvandchilar, dastgohchilar, chilangarlar, elektrsozlovchilar, farroshlar, laborantlar, sut sog'uvchilar va boshqalar) hamda muayyan ish turlari uchun (balandlikdagi ishlar, o'rnatish, sozlash, ta'mirlash ishlari, sinovlar o'tkazish va boshqalar) ishlab chiqilishi mumkin.

Yo'riqnomalar portlatish ishlari, yuk ko'taruvchi mashina, qozonxonalar, bosim ostida ishlaydigan idishlar, elektr qurilmalar va uskunalarga xizmat ko'rsatuvchi xodimlarga, shuningdek mehnatni muhofaza qilish qoidalari tarmoqlararo va tarmoq normativ hujjatlarda, Davlat nazorati organlari tomonidan tasdiqlangan mahsus qoidalarda, me'yor va yo'riqnomalarda belgilangan boshqa xodimlar uchun ham ishlab chiqilishi lozim.

4. Yo'riqnomalarga faqat xodimlar o'zi bajaradigan ishlar hamda mehnat xavfsizligiga tegishli bo'lgan talablar kiritilishi lozim.

5. Namunaviy yo'riqnomalar O'zbekiston Respublikasining mehnat, mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchiligi, mehnat xavfsizligi standartlari, tarmoqlararo va tarmoq me'yorlari va qoidalari va mehnatni muhofaza qilish bo'yicha boshqa normativ, normativ-texnik va tashkiliy-uslubiy hujjatlariga mos holda ishlab chiqiladi. Ularda ayrim korxonalarning ma'lum bir sharoitlari hisobga olinmaydi.

Namunaviy yo'riqnomalarning amal qilish muddati tegishli mehnatni muhofaza qilish qoidalarining amal qilish muddati hisobga olingan holda belgilanadi.

6. Xodimlar uchun yo'riqnomalar mazkur nizom, namunaviy yo'riqnomalar, ushbu korxonada ishlatiladigan asbob-uskunalarini ishlab chiqaruvchilarning foydalanish va ta'mirlash hujjatlarida ko'rsatilgan xavfsizlik talablari, shuningdek muayyan ishlab chiqarish sharoitlarini hisobga olgan holda korxonalarning texnologik hujjatlari asosida ishlab chiqiladi.

Namunaviy yo'riqnomalar bo'lmaganda xodimlar uchun yo'riqnomalar yuqorida ko'rsatilgan hujjatlar asosida mazkur korxonaning o'ziga hos sharoitlari hisobga olgan holda ishlab chiqiladi.

Yo'riqnomada yuqorida ko'rsatilgan hujjatlarning talabiga zid bo'lgan qoidalar bo'lmasligi lozim.

7. Xodimlar uchun yo'riqnomalar talablari majburiydir. Mazkur talablarni bajarmaslik ishlab chiqarish intizomining buzilishi deb hisoblanadi.

8. Xodimlar uchun mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnomalarni o'rganish korxona rahbari (ish beruvchi) tomonidan ta'minlanadi.

Xodimlar tomonidan yo'riqnoma talablarini bajarilishi ustidan doimiy nazorat ish beruvchiga, korxona, muassasa, tashkilot (keyingi o'rinlarda – tashkilot deb yuritiladi), uning tarkibiy bo'linmalari, sex, uchastka rahbarlariga, ustalar, mehnatni muhofaza qilish xizmatiga (bo'lim, byuro, injener) va brigadirlarga yuklatiladi.

II. Yo'riqnomalarning tuzilishi va mazmuni

9. Har bir yo'riqnomaning nomi va raqami belgilanishi kerak. Yo'riqnomaning nomida qaysi kasb yoki ishning turi uchun u mo'ljallangan.

Xodimlar uchun yo'riqnomalar, masalan "Gazpayvandchi uchun mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnoma", "Balandlikdagi ishlarni bajarish uchun mehnat muhofazasi bo'yicha yo'riqnoma" deb nomlanishi mumkin.

10. Yo'riqnomaning matni o'z nomiga ega bo'lgan boblarga (bo'limlarga) bo'linishi kerak. Boblar (bo'limlar) bandlardan iborat bo'ladi. Zarur bo'lgan hollarda bandlar kichik bandlarga bo'linishi mumkin.

11. Yo'riqnomaning talablari texnologik jarayonning ketma-ketligiga muvofiq va ushbu ish bajariladigan sharoitlarni hisobga olgan holda bayon etilishi kerak.

12. Xodimlar uchun yo'riqnoma quyidagi bo'limlardan iborat bo'lishi lozim:

I. Xavfsizlikning umumiy talablari;

II. Ishni boshlashdan oldingi xavfsizlik talablari;

III. Ish vaqtidagi xavfsizlik talablari;

IV. Avariya holatidagi xavfsizlik talablari;

V. Ish tugagandan keyingi xavfsizlik talablari.

Izoh: Zaruriyat bo'lgan hollarda yo'riqnomalarga qo'shimcha bo'limlar kiritilishi mumkin. Masalan, namunaviy yo'riqnomalarda respublikaning mehnat va mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonun xujjatlarining tegishli qoidalari, qonun chiqaruvchi organlarning ko'rsatmalari, mazkur namunaviy yo'riqnoma asosida ishlab chiqiladigan xodimlar uchun yo'riqnomalarda xavfsizlik talablarini bayon etishning uslubiy hususiyatlarini ifoda qiladigan "Kirish" bo'limi qo'zda tutilishi mumkin. Mazkur bo'limda yo'riqnomani ishlab chiqishda hisobga olinadigan normativ xujjatlarga havolalar, xujjatlar ro'yxati va o'z kuchini yo'qotgan xujjatlar ro'yxati berilishi mumkin.

13. Yo'riqnomaning "Xavfsizlikning umumiy talablari" bo'limida quyidagilar aks ettirilishi kerak:

- shaxslarga kasbi bo'yicha yoki tegishli ishni bajarishga mustaqil ishlashi uchun ruhsat berish sharoitlari (yoshi, jinsi, sog'lig'ining holati, yo'l-yo'riqdan o'tishi va boshqalar);

- chekish va alkogol ichimliklarini ichishni taqiqlash, ichki mehnat qoidalariga rioya qilish zarurligi to'g'risida ogohlantirish;

- xodimga ta'sir etadigan xavfli va zararli ishlab chiqarish omillarning tasnifi;

- mehnat tartibi (rejimi), ovqatlanish va dam olish uchun tanaffuslar, ish vaqtning (smenaning) cheklash (zarur bo'lganda) talablari;

- mazkur kasb uchun berilishi zarur bo'lgan davlat, tarmoq, respublika standartlari yoki ular uchun texnik shartlar belgilangan maxsus kiyim, maxsus poyabzal va shaxsiy himoya vositalari;

- yong'in va portlash xavfsizligini ta'minlovchi talablar;

- shikastlanish, hodisalar va uskunalar, moslamalar va asboblarning nosozligi haqida ish beruvchini ogohlantirish tartibi;

- zarur bo'lgan birinchi tibbiy yordamni ko'rsatish bo'yicha ko'rsatmalar;

- ish vaqtida xodim rioya etishi zarur bo'lgan shaxsiy gigiyena qoidalar;

- yo'riqnoma talablarini buzganligi uchun xodimning javobgarligi.

14. "Ishni boshlashdan oldingi xavfsizlik talablari" bo'limi quyidagilardan:

- ish joyini, shaxsiy himoya vositalarni tayyorlash tartibi;

- uskunalar, moslamalar va asboblarni, to'siqlar, signalizatsiya, himoyalash (bloklash) va boshqa qurilmalarni, yerga ulangan himoya simlarini, shamollatish, mahalliy yoritish va boshqalarni ishga yaroqliligini tekshirish tartibi;

- xom ashyo (yarim mahsulotlarni) mavjudligi va holatini tekshirish tartibi;

- uzluksiz sharoitdagi ishlarda smenani qabul qilish tartibi;

- ishlab chiqarish sanitariya talablaridan iborat bo'lishi lozim.

15. "Ish vaqtidagi xavfsizlik talablari" bo'limi quyidagilardan:

- Ishlarni xavfsiz bajarish uslublari va usullari, texnologik uskunalar, moslamalar va asboblardan foydalanish tartibi;

- xom ashyolar (yarim mahsulot, boshlang'ich materiallar, yarim tayyor materiallar), yordamchi materiallar va tayyor mahsulot bilan xavfsiz ishlashga qo'yiladigan talablar;

- transport vositalarni, tara va yuk ko'taruvchi mexanizmlarni xavfsiz ishlatish qoidalar;

- ish o'rinlarida xavfsizlikni ta'minlash ko'rsatmalari;

- normal texnologik rejimdan chiqib ketish (og'ishning) asosiy turlari va ularni bartaraf etish uslublari;

- avariya holatlarini oldini olishga qaratilgan harakatlar;

- nosozliklarni xavfsiz bartaraf etish va profilaktika ishlarni o'tkazish bo'yicha ko'rsatmalar;

- xodimlarning himoya vositalardan foydalanishga bo'lgan talablardan iborat bo'lishi kerak.

16. “Avariya holatidagi xavfsizlik talablari” bo‘limiga:

- avariya sodir bo‘lganda va baxtsiz hodisalarga olib keladigan holatlardagi harakatlar;

- shikastlanish, zaharlanish va to‘satdan kasallikdan jabrlanganlarga birinchi yordam ko‘rsatish bo‘yicha harakatlar bo‘yicha talablar kiritilishi lozim.

17. “Ish tugagandan keyingi xavfsizlik talablari” bo‘limi quyidagilardan:

- uskunalarni, moslamalarni, mashina, mexanizmlarni va apparaturalarni xavfsiz o‘chirish, to‘xtatish, qismlarga ajratish, tozalash va moylash tartibi, uzluksiz sharoitda ishlaganda smena bo‘yicha topshirish tartibi;

- ish joyini topshirish tartibi;

- ishlab chiqarish chiqindilarini tozalash tartibi;

- ishlab chiqarish sanitariya va shaxsiy gigiyenaga rioya qilish talablari;

- ish vaqtida aniqlangan barcha kamchiliklar va nosozliklar haqida rahbariyatni ogohlantirish tartibi;

- himoya vositalardan davomiliy foydalanish bo‘yicha ko‘rsatmalar (saqlash, tozalash, tiklash, utilizatsiya qilish) bo‘lgan talablardan iborat bo‘lishi kerak.

III. Yo‘riqnomalarni ishlab chiqish, kelishish va tasdiqlash tartibi

18. Kasblar va ishlarning ayrim turlari bo‘yicha xodimlar uchun yo‘riqnomalar bosh texnolog, bosh mexanik, bosh energetik, bosh metallurg, mehnat haqi va mehnatni tashkil qilish xizmati hamda boshqa bo‘linmalar boshliqlari ishtirokida mehnatni muhofaza qilish xizmati (mehnatni muhofaza qilish xizmati bo‘lmagan taqdirda, ushbu vazifalar yuklatilgan shaxs) tomonidan tuzilgan ro‘yxatga muvofiq ishlab chiqiladi.

Ro‘yxat korxonada Xizmatchilarning asosiy lavozimlari va ishchilar kasblari Klassifikatori va Ishlar va ishchi kasblarning yagona tarif-malaka tasnifiga muvofiq tasdiqlangan shtatlar jadvaliga muvofiq ishlab chiqiladi.

Ro‘yxat bosh injener tomonidan tasdiqlanadi va korxonaning barcha tarkibiy bo‘linmalarga (xizmatlarga) yuboriladi.

19. Xodimlar uchun yangi yo‘riqnomalar korxona rahbarining buyrug‘i va farmoyishiga muvofiq ishlab chiqiladi.

20. Yo‘riqnomalar xodimlar uchun sex, uchastkalar, bo‘limlar, laboratoriyalar va korxonaning boshqa tegishli bo‘linmalari boshliqlari tomonidan ishlab chiqiladi.

Barcha xodimlarni yo‘riqnomalar bilan ta‘minlash bo‘yicha bo‘linma rahbarlari javobgardir.

21. Korxonada xodimlar uchun yo‘riqnomalarni ishlab chiqilishini boshqarish bosh injener yoki uning o‘rinbosariga (qishloq ho‘jaligi tarmog‘ining bosh mutaxassislariga) yuklatiladi.

22. Zarur hollarda korxona rahbariyati ma‘lum bir bo‘linma xodimlariga yo‘riqnomalarni ishlab chiqish uchun boshqa tashkilotlar yoki bo‘linmalar mutaxassislarini jalb qilishi mumkin.

23. Ish beruvchi (korxona rahbariyati) xodimlarning yo'riqnomalarini o'z vaqtida tekshirish, qayta ko'rib chiqish va ishlab chiqilishi ustidan doimiy nazoratni amalga oshirishi lozim, ishlab chiqaruvchilarga uslubiy yordam ko'rsatishi, ularga kerakli bo'lgan mehnat muhofazasi bo'yicha namunaviy yo'riqnomalarni, Mehnat xavfsizligi standartlar tizimining standartlarini, shuningdek boshqa normativ va normativ-texnik hujjatlarni olishga yordam berishi kerak.

24. Namunaviy yo'riqnomalar vazirliklar, idoralar, korporatsiyalar, konsernlar, uyushmalar, birlashmalarning mehnatni muhofaza qilish xizmati tomonidan ishlab chiqiladi va tashkilot xodimlari uchun yo'riqnomalarni ishlab chiqish uchun yo'naltiriladi.

Namunaviy yo'riqnomalarni xodimlar uchun yo'riqnoma sifatida foydalanishda ularni rasmiylashtirish, kelishish va tasdiqlash zarur, mazkur nizomning 31 va 32-bandlarida belgilangan tartibda, zarur hollarda korxonaning ma'lum bir sharoitlari bo'yicha namunaviy yo'riqnomalar tasdiqlanganidan keyin amaliyotga tadbiq qilingan normativ hujjatlarning talablari hisobga olingan holda qo'shimchalar kiritilishi mumkin.

25. Xodimlarga yo'riqnomalarni ishlab chiqish uchun quyidagi zarur bo'lgan tayyorgarlik ishlarni amalga oshirish lozim:

- texnologik jarayonni o'rganish, uning normal faoliyati hamda optimal rejimdan og'ishi davomida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavfli va zararli ishlab chiqarish omillarini aniqlash va ulardan himoya vositalari va tadbirlarni belgilash;
- ishlatiladigan uskuna, moslama va asboblarning xavfsizlik talablariga mosligini belgilash;
- yo'riqnomalarni ishlab chiqishda ishlatiladigan materiallarni tanlab olish;
- tegishli ishlarni bajarishda foydalaniladigan himoya vositalarining konstruktiv xususiyatlari va samaradorligini o'rganish;
- tarmoq korxonalarida avariya holatlarini va baxtsiz hodisalar to'g'risida vazirlik (idoralarning) buyruqlari, farmoyishlari va ma'lumot xatlarini o'rganish;
- korxonada mazkur kasb (ish turi) bo'yicha avariya holatlarini, ishlab chiqarishda jarohatlanish va kasb kasalliklari holatlarini tahlil qilish;
- yo'riqnomaga kiritilishi lozim bo'lgan ishning xavfsiz usullari va uslublarini belgilash, ularning ketma-ketligini, shuningdek texnik va tashkiliy talablarni belgilash lozim.

26. Yo'riqnomalarga kiritiladigan normativ hujjatlarning talablari aynan ma'lum bir ish o'rniga va xodimning amaldagi mehnat sharoitlariga tegishli bo'lishi lozim.

Aniqlashtirish talab etilmaydigan normativ hujjatlarning talablari yo'riqnomaga o'zgartirilmagan holda kiritiladi.

27. Foydalanishga topshirilayotgan yangi ishlab chiqarishlarda xodimlar uchun vaqtinchalik yo'riqnomalar ishlab chiqilishi mumkin. Vaqtinchalik yo'riqnomalar texnologik jarayonlarni (ishlarni) va ishlatilayotgan uskunalarining xavfsiz ishlatilishini ta'minlashi lozim. Xodimlar uchun vaqtinchalik yo'riqnomalar

ishlab chiqilishiga ham doimiy yo'riqnomalarga bo'lgan talablar belgilanadi. Ko'rsatilgan ishlab chiqarishlarni foydalanishga qabul qilish kuniga qadar vaqtinchalik yo'riqnomalalar ham kasblar bo'yicha ham ishlar turi bo'yicha ishlab chiqilishi lozim.

28. Xodimlar uchun yo'riqnomalarning loyihasi mehnatni muhofaza qilish xizmati, kasaba uyushmasi, yong'inga qarshi kurashish bo'limi, korxonaning tibbiy xizmatiga ko'rib chiqish uchun yo'llaniladi.

29. Loyihani ko'rib chiqish jarayonida olingan taklif va mulohazalar umumlashtiriladi va xodimlar uchun yo'riqnomaning yakuniy loyihasi ishlab chiqiladi.

30. Xodimlar uchun yo'riqnomalarning yakuniy loyihasi mas'ul ishlab chiqaruvchi yoki korxona rahbarining farmoyishiga muvofiq yo'riqnomalarni ishlab chiqish uchun javobgar bo'lgan bo'lim boshlig'i tomonidan imzolanishi kerak.

31. Yo'riqnomalarning yakuniy loyihasini tasdiqlashdan avval mehnatni muhofaza qilish xizmati, xizmat bo'lmagan taqdirda mehnatni muhofaza qilish xizmati funksiyalarini bajarish vazifasi yuklatilgan shaxsga, hamda zarur bo'lgan hollarda tegishli xizmatlari, tashkilotlar va mansabdor shaxslar bilan kelishish lozim.

32. Yo'riqnomalarning yakuniy loyihasi bo'yicha kelishuv jarayoni tugaganidan so'ng uch nushada, ulardan biri birinchi nushasi bo'lgan holda tasdiqlanadi.

33. Xodimlar uchun yo'riqnoma korxona rahbari (ish beruvchi) yoki bosh muxandis tomonidan tasdiqlanadi.

Namunaviy yo'riqnoma mehnatni muhofaza qilish xizmati rahbari yoki vazirlik, idora, korporatsiya, konsern, uyushma, birlashma rahbarining mehnatni muhofaza qilish bo'yicha mas'ul o'rinbosari tomonidan tegishli kasaba uyushmalari bilan kelishilganidan keyin tasdiqlanadi.

34. Xodimlar uchun yo'riqnoma tasdiqlangan kundan boshlab amalga tadbiq qilinadi.

Tegishli texnologik jarayonni amalga tadbiq qilish (ishlab chiqarish boshlanishi) yoki yangi uskunalarni ishga tushirishdan avval xodimlarni tegishli tayyorgarlikdan o'tgazilganidan so'ng yo'riqnoma amalga tadbiq qilinishi kerak.

IV. Yo'riqnomalarni rasmiylashtirish tartibi

35. Yo'riqnoma matni qisqa, aniq va har xil talqinlarga yo'l qo'ymasligi kerak.

36. Xodimlar uchun yo'riqnomalarda biron bir normativ hujjatlarga havolalar bo'lmasligi lozim, ushbu korxonada ishlaydigan xodimlar uchun boshqa yo'riqnomalarga havolalar bundan mustasno.

Ko'rsatilgan normativ hujjatlarning talablari xodimlar uchun yo'riqnomalarni ishlab chiqaruvchilar tomonidan hisobga olinishi kerak.

Zarur bo'lganda, ushbu hujjatlarning talablari xodimlar uchun yo'riqnomalarda matn yoki izohda ko'rsatilishi lozim.

37. Yo‘riqnomalarda keltirilgan tushunchalar qabul qilingan respublikaning mehnat va mehnatni muhofaza qilish qonunchiligi, “Mehnat xavfsizligi standartlar tizimi. Terminlar va tushunchalar” va boshqa Mehnat xavfsizligi standartlar tizimi standartlariga mos bo‘lishi lozim.

Ko‘rsatilgan hujjatlarda belgilanmagan tushunchalarni qo‘llashda yo‘riqnomalarning matnida ularning ta’riflari va tushuntirishlari berilishi lozim.

38. Yo‘riqnomalarda so‘zlashuv iboralari, shuningdek texnitsizm va professionalizmlar qo‘llanmasligi lozim.

39. Yo‘riqnomalarning matnida talablarni taqiqlovchi shaklida bayon etishdan qochish lozim, kerak bo‘lganda nima sababdan taqiqlanganligi haqida tushuntirishlar berilishi lozim.

40. Yo‘riqnomalarda belgilangan talablar xodimlar tomonidan barchasi bir hil bajarilishi kerakligi sabali, yo‘riqnomalarda talablarning alohida ma’nosini ta’kidlaydigan so‘zlar ishlatilmasligi lozim (masalan, “qat’iy”, “aynan”, “majburiy”, “so‘zsiz” va boshqalar).

41. Ko‘rgazmali bo‘lishi uchun alohida talablarning ma’nosi rasm, fotosuratlar, diagrammalar yoki chizmalar bilan qo‘rstilishi mumkin.

42. Yo‘riqnomalarning matnida so‘zlar harfli qisqartirishlar (abbreviatura) bilan almashtirilishi mumkin, qisqartirishlar matnda birinchi marta ishlatilganda to‘liq tushuntirishlar berilgan sharti bilan.

43. Agar ishning xavfsiz bajarilishi ma’lum bir me’yorlar bilan belgilangan bo‘lsa, unda ular yo‘riqnomada ko‘rsatilishi kerak (bo‘shliqlar hajmi, masofa va boshqalar).

44. Yo‘riqnomalarning har bir bandida bitta tugallangan normativ ko‘rsatma bo‘lishi kerak.

45. Yo‘riqnomalar hajmi va mazmuniga qarab alohida bo‘limlar va kichik bandlardan iborat bo‘lishi mumkin:

bo‘limlar rim raqamlari bilan raqamlangan bo‘lishi kerak, barcha bo‘linmalarining kichik bandlari sonli raqamlanishi arab raqamlari bilan amalga oshiriladi;

matnga ilovalar sonli raqamlanishi doimiy ravishda nomi bilan belgilanadi (1-sonli ilova, 2-sonli ilova va boshqalar);

jadvallar ham sonli raqamlanishi doimiy ravishda nomi bilan belgilanishi lozim (Jadval 1, Jadval 2 va boshqalar).

46. Yo‘riqnomalarning sarlavha sahifasi (titul varag‘i), birinchi va ohirgi sahifalari mazkur nizomning 1, 2 va 3-ilovalarga muvofiq rasmiylashtirilishi lozim.

V. Yo‘riqnomalarni tekshirish va qayta ko‘rib chiqish

47. Mehnatni muhofaza qilish sohasida zamonaviy talablarga mos bo‘lishini ta’minlash uchun yo‘riqnomalar vaqti-vaqti bilan tekshirilishi kerak. Bunda yo‘riqnomalarni qayta ko‘rib chiqilishi va ularga o‘zgartirishlar kiritilishi zarurligi aniqlanadi.

48. Xodimlar uchun yo'riqnomalarni tekshirish va qayta ko'rib chiqishni ishlab chiquvchi bo'linma tomonidan amalga oshiriladi.

Yo'riqnomalarni o'z vaqtida tekshirilishi va qayta ko'rib chiqilishi uchun ushbu tashkilotlar rahbarlari va ishlab chiqaruvchi bo'linmalar javobgardir.

49. Xodimlar uchun yo'riqnomalarni tekshirish ishlari mehnatni muhofaza qilish bo'yicha tarmoqlararo va tarmoq normativ va normativ-texnik hujjatlarda belgilangan muddatlarda, ammo 5 yilda bir martadan kam bo'lgan holda, xavfliligi yuqori bo'lgan kasblarda yoki ishlarni bajarayotgan xodimlar uchun yo'riqnomalar 3 yilda bir martadan kam bo'lmagan holda amalga oshirilishi lozim.

Agar ko'rsatilgan muddatlarda korxonada ishlayotgan xodimlarning mehnat sharoitlari o'zgarmagan bo'lsa, kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki mehnatni muhofaza qilish bo'yicha vakil bilan kelishilgan holda va korxona bo'yicha qabul qilingan buyruqqa (farmoyishi bilan) muvofiq xodimlar uchun yo'riqnomalar amal qilish muddati keyingi davr uchun uzaytiriladi, u haqida yo'riqnomaning birinchi varag'iga tegishli yozuv kiritiladi ("qayta ko'rib chiqildi" deb shtamp, yo'riqnomani qayta qo'rib chiqish uchun mas'ul xodimning imzosi va sana qo'yiladi).

Agar belgilangan muddatlarda vazirliklar, idoralar, korporatsiyalar, konsern, uyushma va birlashmalar korxonalarida xodimlarning ish o'rinlarida mehnat sharoitlari o'zgarmagan bo'lsa, tegishli kasaba uyushmalari bilan kelishilgan holda buyruq (ko'rsatma) bilan namunaviy yo'riqnomalarning amal qilish muddati namunaviy yo'riqnomaning aslisining sarlavha sahifasida tegishli yozuv qiritgan holda uzaytiriladi.

50. Namunaviy yo'riqnomalar belgilangan muddat tugagunga qadar quyidagi hollarda qayta ko'rib chiqilishi lozim:

- Respublikaning mehnat va mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunchiligi qayta ko'rib chiqilganda, mehnatni muhofaza qilish bo'yicha yangi hujjat amalga kiritilganda yoki mehnatni muhofaza qilish bo'yicha amaldagi tarmoqlararo normativ va normativ-texnik hujjatlar qayta ko'rib chiqilganda;

- vakolatli organlar, yuqori turuvchi tashkilotlar, kasaba uyushmalari tashkilotlari va davlat nazorati organlarining ko'rsatmalariga muvofiq;

- yangi texnika va texnologiyalar joriy qilinganda.

51. Xodimlar uchun yo'riqnomalar quyidagi hollarda belgilangan muddati tugagunga qadar qayta ko'rib chiqilishi lozim:

- mazkur nizomning 50-bandida keltirilgan talablarga muvofiq;

- namunaviy yo'riqnomalar qayta ko'rib chiqilganda;

- avariya yoki xodimlar shikastlanish holatlari yuzaga kelishi sababli yo'riqnomalarni qayta ko'rib chiqish zaruriyati paydo bo'lganda;

- texnologik jarayon yoki mehnat sharoitlari o'zgarganda, shuningdek yangi turdagi uskunalar, materiallar, apparatura, moslamalar va asboblardan foydalanganda.

Ikkinchi holatda yo'riqnomalarni qayta ko'rib chiqilishi o'zgarishlar kiritilishidan oldin amalga oshirilishi kerak.

52. Qayta ko'rib chiqilgan yo'riqnomalarni imzolarni rasmiylashtirish, kelishish va tasdiqlash tartibi, yangi ishlab chiqilgan yo'riqnomalarning tartibi va ushbu Nizomning IV-bo'limida nazarda tutilgan talablarga muvofiq amalga oshirilishi lozim.

VI. Yo'riqnomalarni ro'yxatdan o'tkazish, ko'paytirish va hisobga olish

53. Tasdiqlangan yo'riqnomalar korxonaning mehnatni muhofaza qilish xizmati tomonidan Yo'riqnomalarni ro'yxatga olish jurnalida (4-ilova), mazkur Nizom va yuqori turuvchi tashkilot tomonidan belgilangan tartibga muvofiq qayd etiladi. Ushbu tartib bo'lmagan taqdirda, u ish beruvchi (korxona rahbari) tomonidan belgilanadi.

54. Namunaviy yo'riqnomalarni ro'yxatdan o'tkazish va hisobga olish xodimlar uchun yo'riqnomalar bilan bir hil (4 va 5-ilovalar) tartibda amalga oshiriladi, ularni saqlash tartibi ish beruvchi tomonidan belgilanadi.

55. Ro'yxatga olingan yo'riqnomalar kerakli miqdordagi nusxalarda ko'paytiriladi (nashr etiladi). Namunaviy yo'riqnomalarni ko'paytirish (nashr etish) vazirlik (idora) tomonidan, xodimlar uchun yo'riqnomalar esa – ish beruvchi (korxona ma'muriyati) tomonidan ko'paytiriladi (nashr etiladi).

56. Yo'riqnomalarni ko'paytirish (nashr etish) asl nusxasiga mosligi ta'minlangan holda har qanday usulda amalga oshirilishi mumkin.

57. Namunaviy yo'riqnomalar alohida to'plamlar yoki kitob shaklida ko'paytirilishi (nashr etilishi) mumkin.

Xodimlar uchun – qo'llarga tarqatish uchun kitob, to'plamlar yoki bir tarafli varaqlar (ish o'rinlarda yoki ishlab chiqarish uchastkalarda osib qo'yish uchun) shaklida ko'paytirilishi (nashr etilishi) mumkin.

58. Yo'riqnomalar bilan xodimlar, manfaatdor bo'linmalar (xizmatlar) boshliqlari va korxonaning kasaba uyushmasi ko'mitasi ta'minlanishi lozim.

Yo'riqnomalarning joylashuvi ular bilan tanishishning soddaligi va qulayligini ta'minlash zururligini hisobga olgan holda bo'linma (xizmat) rahbari tomonidan belgilanadi:

- xodimlar uchun yo'riqnomalarni korxonaning bo'linma (xizmatlar) rahbarlariga mehnatni muhofaza qilish xizmati tomonidan Yo'riqnomalarni tarqatish jurnaliga (5-sonli ilova) qayd etilgandan keyin tarqatiladi;

- korxonaning bo'linmalar (xizmatlar) rahbarlarida bo'linmada (xizmatda) barcha kasblar va ishlar bo'yicha amaldagi yo'riqnomalarning bir to'plami, shuningdek korxonaning bosh injeneri tomonidan tasdiqlangan yo'riqnomalarning ro'yxati doimiy ravishda saqlanishi lozim;

- har bir uchastka boshlig'ida (ustada, prorabda va boshqalar) ushbu uchastkada band bo'lgan barcha kasblar va ishlar turi bo'yicha amaldagi yo'riqnomalarning bir to'plami bo'lishi kerak;

- xodimlar uchun yo'riqnomalar o'rganish uchun birinchi yo'l-yo'riqdan o'tish vaqtida yo'l-yo'riqdan o'tish shaxsiy kartochkasiga imzo qo'yilgan holda

ularning qo'llariga berilishi mumkin yoki ish o'rinlarda yohud uchastkalarda osib qo'yilishi kerak, yoki xodim uchun qulay bo'lgan ma'lum bir joyda saqlanishi lozim.

3 - amaliy mashg'ulot: Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish tartibi.

Mashg'ulotning maqsadi. Ishlab chiqarishda sodir bo'lgan baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish tartiblarini o'rganish, N-1 shakldagi dalolatnomani to'ldirish bo'yicha amaliy ko'nikma hosil qilish.

Mashg'ulot rejasi:

1. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish tartiblari.
2. N-1 shakldagi dalolatnomani to'ldirish tartibi.
3. Baxtsiz hodisalarni maxsus tekshirish.
4. Baxtsiz hodisalar to'g'risida hisobot va ularning kelib chiqishi sabablari tahlili.

Topshiriq. Ixtiyoriy tanlangan kasb va jarohatlanish turi uchun N-1 shakldagi dalolatnomani to'ldiring.

Nazariy qism

Ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lgan barcha baxtsiz hodisalar amalda "Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining mehnat vazifalarini bajarish bilan bog'liq boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish to'g'risida"gi Nizomda ko'rsatilgani bo'yicha tekshiriladi va hisobga olinadi.

Ishlab chiqarishdagi har bir baxtsiz hodisa haqida jabrlanuvchi yoki guvoh darhol bo'linma (sex) rahbariga xabar berishi kerak, u esa:

jabrlanuvchiga zudlik bilan birinchi yordam ko'rsatishi va uni tibbiy-sanitariya qismiga yoki boshqa davolash muassasasiga yetkazishni tashkil etishi;

tekshirish komissiyasi ish boshlanishiga qadar ish joyidagi vaziyatni va jihozlar holatini hodisa yuz bergan daqiqada qanday bo'lsa, shundayligicha (agar bu atrofdagi xodimlar hayoti, salomatligiga tahlika solmayotgan bo'lsa va halokatga olib kelmasa) saqlab qolishi;

darhol hodisa to'g'risida ish beruvchiga va kasaba uyushmasiga yoki korxona xodimlarining boshqa vakillik organiga xabar qilishi zarur.

Korxona tibbiy-sanitariya qismi (shifoxona, poliklinika) bir sutka ichida yordam so'rab murojaat qilgan xodimlar, shu jumladan, xizmat safaridagi va korxona ishlab chiqarish ob'ektlarida ish bajarayotgan xorijiy tashkilot xodimlari bilan yuz bergan har bir baxtsiz hodisa haqida ish beruvchiga va kasaba uyushmasiga yoki xodimlarning boshqa vakillik organiga xabar beradi.

Ish beruvchining buyrug'iga ko'ra ish beruvchi va kasaba uyushmasi qo'mitasi vakillari yoki xodimlarning boshqa vakillik organi tarkibida komissiya tuziladi.

Ishlab chiqarishdagi mehnat xavfsizligiga bevosita javob beruvchi rahbar baxtsiz hodisani tekshirishda ishtirok etmaydi.

Komissiya:

uch ish kuni ichida baxtsiz hodisani tekshirib chiqishi, guvohlar va mehnat muhofazasi qoidalari, mehnat xavfsizligi andozalarini buzishga yo‘l qo‘ygan shaxslarni aniqlab so‘roq qilishi, imkoni bo‘lsa, jabrlanuvchidan tushuntirish xati olishi;

baxtsiz hodisa sabablarini yo‘qotish chora-tadbirlari ko‘rsatilgan N-1 shaklidagi dalolatnomani uch nusxada tuzishi va imzo chekib, ularni tasdiqlash uchun ish beruvchiga berishi kerak.

Ish beruvchi ishlab chiqarishda baxtsiz hodisani keltirib chiqargan sabablarni bartaraf etish choralarini ko‘radi va tekshirish tamom bo‘lgandan so‘ng uch ish kuni davomida tasdiqlangan N-1 shaklidagi dalolatnomalarni:

jabrlanuvchiga yoki uning manfaatlarini himoya qiluvchi shaxsga hamda tekshirish materiallari bilan birga korxonaning mehnatni muhofaza qilish xizmati rahbari (muhandisi, mutaxassisi)ga va hududiy mehnat organining Davlat mehnat inspeksiyasiga yuboradi.

N-1 shaklidagi dalolatnoma bilan rasmiylashtirilgan baxtsiz hodisalar korxona tomonidan hisobga olinadi va daftarda qayd qilinadi (2-ilova).

Ish beruvchi N-1 shaklidagi dalolatnoma nusxalarini, kasaba uyushmasi qo‘mitasiga yoki korxona xodimlarining boshqa vakillik organlariga, O‘zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo‘mitasi yoki O‘zenergoinspeksiya organi vakiliga, agar baxtsiz hodisa nazoratdagi tegishli korxonalar (ob‘ektlar)da yuz bergan bo‘lsa, yuqori turuvchi xo‘jalik organiga, tegishli vazirlik (xo‘jalik boshqaruvi organlari)ga ham ularning talablariga muvofiq yuborishi shart.

Mehnatni muhofaza qilish xizmati rahbari (muhandisi, mutaxassisi)ga tekshirish materiallari bilan yuborilgan N-1 shaklidagi dalolatnoma 45 yil davomida saqlanishi lozim. Boshqa joylarga yuborilgan tekshirish materiallari, N-1 shaklidagi dalolatnomalar va uning nusxalari ehtiyoj yo‘qolguncha saqlanadi.

Baxtsiz hodisalarning oldini olish tadbirlarini rejalashtirishning ilmiy asosi mehnat xavfsizligini oldindan aytib berishdir.

Korxona hududida va uning tashqarisida mehnat vazifalarini bajarayotganda (shuningdek xizmat safarlarida) yuz bergan jarohatlanish, zaharlanish, issiqlik ta’siri, portlash, falokatlar, imoratlar, inshootlar va konstruksiyalar buzilishi, kuyish, muzlash, qizish, elektr toki va yashin urishi, hayvonlar, hasharotlar va sudralib yuruvchilar tomonidan, terroristik harakatlar natijasida shikastlanishlar, shuningdek tabiiy ofatlar (zilzilalar, o‘pirilishlar, suv toshqinlari, to‘fonlar va boshqalar) tufayli salomatlikning boshqa xil shikastlanishlari;

o‘z funksional vazifalarini bajarish yuzasidan, shuningdek avariyaalarning, odamlar halok bo‘lishining oldini olish va korxonaning mulkini saqlash maqsadida, ish beruvchi topshiriq bermagan bo‘lsa ham, korxona manfaatlarini ko‘zlab qandaydir xatti-harakatlarni amalga oshirayotgandagi;

xodim xizmat safarida bo'lgan yoki o'z funksional vazifalarini bajarish vaqtida — yo'l-transport hodisasidagi, temir yo'l, havo yo'llaridagi, dengiz va daryo transportidagi, elektr transportidagi hodisa natijasidagi;

ish beruvchi tomonidan buyruq bilan maxsus ajratilgan uydan ishga va/yoki ishdan uyga xodimlarni tashish uchun mo'ljallangan transportda, shuningdek ushbu maqsadlar uchun shartnoma (buyurtma)ga muvofiq o'zga tashkilot transportida ishga ketayotgan yoki ishdan qaytayotgandagi;

ish vaqtida shaxsiy transportda, uni xizmatga oid safarlar uchun ishlatishga ruxsat berilganlik haqida ish beruvchining yozma buyrug'i mavjud bo'lgandagi;

ish beruvchining topshirig'ini bajarish uchun transportda yoki piyoda harakatlanayotganda, shuningdek mehnat faoliyati xizmat ko'rsatish ob'ektlari orasida yurish bilan bog'liq xodimlar bilan ish vaqtida transportda yoki piyoda ketayotgandagi;

tadbirlarning o'tkazilishi yoki ishlar bajarilishi joyidan qat'i nazar, shanbalik (yakshanbalik), fuqaro mudofaasi bo'yicha o'quv mashg'ulotlari, ko'ngilli yong'in muhofazasi musobaqalari o'tkazilayotgandagi, qishloq xo'jaligi ishlariga jalb etilgandagi, ish beruvchining yozma farmoyishi bo'yicha korxona tomonidan otaliq yordami ko'rsatilayotgandagi;

ichki ishlar organlarining ma'lumotlari asosida — ish vaqtida mehnat vazifalarini bajarayotganda boshqa shaxs tomonidan tan jarohati yetkazilgandagi;

smenali dam olishda bo'lgan xodim bilan transport vositasidagi vaxta shaharchasi hududidagi yoki ijaraga olingan xonadagi (kuzatib boruvchi, refrijerator brigadasi xodimi, smenali haydovchi, dengiz va daryo kemalari xodimlari, shuningdek, vaxta-ekspeditsiya usulida ishlayotganlar va boshqalar) baxtsiz hodisalar tekshiriladi va hisobga olinadi.

Tabiiy o'lim, o'zini o'zi o'ldirish, jabrlanuvchining o'z salomatligiga qasddan shikast yetkazishi, shuningdek, jabrlanuvchining jinoyat sodir qilish chog'ida shikastlanishi holatlari (sud-tibbiy ekspertiza xulosasi yoki tergov organlarining ma'lumotlariga ko'ra) tekshirilmaydi va hisobga olinmaydi.

“TASDIQLAYMAN”

Ish beruvchi

(imzo, imzo yoyilmasi)

20 ____ yil _____

korxona muhri

N-1 shakli

Bir nusxadan yuboriladi:

— jabrlanuvchiga (o'lgan bo'lsa oilasiga);

— mehnatni muhofaza qilish xizmati rahbari
(muhandisi, mutaxassisi)ga;

— hududiy mehnat organining Davlat mehnat
inspeksiyasiga

DALOLATNOMA № _____

Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa va salomatlikka boshqa xil zarar yetkazilishi to'g'risida

1. Korxonaning nomi _____
- 1.1. Korxonaning manzili _____
(viloyat, shahar, tuman, ko'cha, uy)
- 1.2. Mulkchilik shakli _____
(davlat, aksiyadorlik, xususiy va hokazo)
- 1.3. Baxtsiz hodisa yuz bergan joy _____
(bo'linma, sex)
2. Vazirlik, xo'jalik boshqaruvi organi _____
3. Xodimni yo'llagan korxona _____
(nomi, manzili, vazirlik

xo'jalik boshqaruvi organi)
4. Jabrlanuvchining familiyasi, ismi va otasining ismi _____

5. Jinsi: erkak, ayol (tagiga chizilsin)
6. Yoshi (to'liq yillar soni ko'rsatilsin) _____
7. Kasbi, lavozimi _____
- 7.1. Razryadi, klassi _____
8. Baxtsiz hodisa yuz berganda bajarilayotgan ish bo'yicha ish staji _____
9. Mehnat xavfsizligi bo'yicha yo'riqnoma, o'qitish:
 - 9.1. Kirish yo'riqnomasi (sana) _____
 - 9.2. Mehnat xavfsizligi bo'yicha o'qitish (sana) _____
 - 9.3. Dastlabki (davriy) yo'riqnoma (sana) _____
 - 9.4. O'ta xavfli ishlar uchun bilimlarni tekshirish (sana) _____
 - 9.5. Ishga kirayotganida va davriy tibbiy ko'rikdan o'tganligi _____
10. Baxtsiz hodisa yuz bergan sana va vaqt _____
(yil, kun, oy) (ish boshlashdan to'liq soatlar soni)
11. Baxtsiz hodisa holati _____

11.1. Baxtsiz hodisa sabablari _____

11.2. Jarohat yetkazilishga sabab bo'lgan asbob-uskuna _____

11.3. Jabrlanuvchining hushyorligi (alkogol yoki narkotiklar ta'siridaligi) _____

11.4. Tashxis _____
(tibbiy xulosaga binoan)

(dastlabki, oxirgi)

12. Baxtsiz hodisa sabablarini bartaraf etish tadbirlari:

№	Tadbirlar nomi	Bajarish muddati	Bajaruvchi	Bajarish haqida belgi

13. Mehnat to'g'risidagi qonunchilik, mehnatni muhofaza qilish qoidalar va me'yori buzilishiga yo'l qo'ygan shaxslar

(F.I.Sh., lavozimi, korxona nomi)

(ular tomonidan buzilgan qonunlar, qoidalar va

me'yoriy hujjatlarning moddalari, bandlari)

14. Baxtsiz hodisa guvohlari _____

Dalolatnoma tuzildi _____

(yil, kun, oy)

Komissiya raisi _____

(F.I.Sh., imzo)

Komissiya a'zolari _____

(F.I.Sh., imzo)

(F.I.Sh., imzo)

(F.I.Sh., imzo)

(F.I.Sh., imzo)

3. Baxtsiz hodisalarni maxsus tekshirish

1. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni maxsus tekshirish — mazkur Nizomga muvofiq maxsus tekshirish komissiyasi tomonidan guruhli, oqibati o'rtacha og'ir yoki og'ir va o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisalarning kelib chiqish sabablarini aniqlashga qaratilgan tekshiruv.

Quyidagi baxtsiz hodisalar maxsus tekshiriladi:

bir vaqtning o'zida ikki va undan ziyod xodimlar bilan salomatlikka yetkazilgan zararning og'irligi darajasidan qat'i nazar, yuz bergan guruhli baxtsiz hodisalar;

oqibati o'rtacha og'ir yoki og'ir baxtsiz hodisalar;

o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisalar.

2. Guruhli, oqibati o'rtacha og'ir yoki og'ir va o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisa to'g'risida ish beruvchi darhol sxemaga binoan (3-ilova) quyidagilarga xabar berishi kerak:

hududiy mehnat organining davlat mehnat inspeksiyasiga;

yuqori turuvchi xo'jalik organiga;

baxtsiz hodisa yuz bergan joydagi hududiy ichki ishlar organiga;

O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligiga;

O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasining mahalliy organiga va «O'zenergoinspeksiya»ning hududiy organiga, agar baxtsiz hodisa nazorati ostidagi korxona (ob'ekt)da yuz bergan bo'lsa;

ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urtalovchiga.

3. Guruhli, oqibati o'rtacha og'ir yoki og'ir va o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisalarni maxsus tekshirish maxsus vakolatli organ bilan oldindan kelishilmagan va xabardor etmagan holda maxsus tashkil etilgan komissiya tomonidan tekshiriladi.

Guruhli, oqibati o'rtacha og'ir yoki og'ir va uch kishigacha o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisani hududiy mehnat organi buyrug'iga asosan quyidagi tarkibdagi komissiya maxsus tekshiradi;

rais — hududiy mehnat organining mehnatni muhofaza qilish bo'yicha (bosh) davlat texnik inspektori yoki O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi vakili yoxud «O'zenergoinspeksiya» vakili nazorati ostidagi korxona (ob'ekt) bo'yicha;

a'zolar — yuqori turuvchi xo'jalik organi vakili, ish beruvchi, II bo'limning 7, 10, 11, 12 va 13-kichik bandlarida ko'zda tutilgan hollarda jabrlanuvchining asosiy ish joyi kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki korxona xodimlarining boshqa vakillik organi raisi va ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urtalovchining vakili.

O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi yoki «O'zenergoinspeksiya» organi nazorati ostidagi korxona (ob'ekt)larda yuz bergan guruhli, oqibati o'rtacha og'ir yoki og'ir va o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisani tegishli hududiy mehnat organining Davlat mehnat inspeksiyasi bilan kelishilgan holda, O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi yoki «O'zenergoinspeksiya» respublika yoki mahalliy organlari buyrug'i asosida tuzilgan komissiya yuqori turuvchi xo'jalik organi vakili ishtirokida tekshiradi. Komissiya raisi qilib shu organ vakili tayinlanadi. Komissiya tarkibiga mehnatni muhofaza qilish bo'yicha (bosh) davlat texnik inspektor kiradi.

Guruhli, oqibati o'rtacha og'ir yoki og'ir va o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisalar yuz berganda, ish beruvchi va kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki xodimlarning boshqa vakillik organi vakillari tarkibida ish beruvchining buyrug'i bilan tashkil etilgan komissiya tomonidan N-1 shaklidagi dalolatnoma maxsus tekshirish dalolatnomasi tuzilgandan so'ng bir kun ichida komissiya xulosalariga muvofiq rasmiylashtiriladi.

uch nafardan o'n bir nafargacha inson sabab bo'lgan baxtsiz hodisani maxsus tekshirish O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi qaroriga asosan quyidagi tarkibdagi komissiya tomonidan o'tkaziladi:

rais — O'zbekiston Respublikasi mehnatni muhofaza qilish bo'yicha (bosh) davlat texnik inspektori;

a'zolar — yuqori turuvchi organ rahbarlaridan biri, ish beruvchi, kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki tashkilot xodimlarining boshqa vakillik organi raisi.

O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi yoki «O'zenergoinspeksiya» nazorati ostida bo'lgan tashkilot (ob'ekt)dagi baxtsiz hodisa Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining Davlat mehnat inspeksiyasi bilan kelishilgan holda, Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi yoki «O'zenergoinspeksiya» organining buyrug'i asosida tuzilgan komissiya tomonidan yuqori turuvchi organ rahbari ishtirokida tekshiriladi. Komissiya raisi etib Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi yoki «O'zenergoinspeksiyasi» organi rahbarlaridan biri tayinlanadi. O'zbekiston Respublikasi mehnatni muhofaza qilish bo'yicha (bosh) davlat texnik inspektori komissiya tarkibiga kiritiladi.

O'n bir nafar va undan ortiq insonning o'limiga sabab bo'lgan baxtsiz hodisalar Vazirlar Mahkamasining farmoyishi asosida tuzilgan komissiya tomonidan tekshiriladi.

4. Maxsus tekshirish komissiyasi 15 kun mobaynida baxtsiz hodisani tekshirib chiqadi, korxona (bo'linma, sex)dagi mehnatni muhofaza qilish ahvolini, agar zarur bo'lsa, tarmoqning boshqa korxonalarida ham tekshirishni tashkil etadi, maxsus tekshirish dalolatnomasini tuzadi (4-ilova) hamda III bo'limning 7-bandida ko'zda tutilgan boshqa hujjatlarni rasmiylashtiradi.

Komissiya a'zolari jabrlanuvchilar yoki ularning oila a'zolari bilan uchrashuvlar tashkil etadilar, zarur bo'lsa tegishli organlarga takliflar kiritadilar yoki ijtimoiy tushdagi yordam masalalarini joyida hal qiladilar, jabrlanuvchiga yoki o'lganning oila a'zolariga ularning huquqlarini tushuntiradilar.

5. Mehnatni muhofaza qilish bo'yicha (bosh) davlat texnik inspektori maxsus tekshirish komissiyasi chiqargan xulosalardan norozi bo'lsa, shuningdek, u zarur deb hisoblagan boshqa hollarda o'z xulosasini chiqaradi (5-ilova).

Komissiya a'zosi maxsus tekshirish o'tkazayotgan komissiya xulosasidan norozi bo'lganda o'zining alohida fikrini bildirishi mumkin.

6. Maxsus tekshirish komissiyasi talabiga ko'ra ish beruvchi:

baxtsiz hodisani tekshirishda ishtirok etish uchun o'zlarining oralaridan ekspert guruhi tuzish mumkin bo'lgan ekspert-mutaxassislarni taklif qilishi;

texnik hisoblashlar, laboratoriya tadqiqotlari, sinovdan o'tkazish va boshqa ishlarni amalga oshirishi;

baxtsiz hodisa yuz bergan joyni suratga olishi va boshqa zarur hujjatlarni taqdim etishi;

tekshirish uchun zarur bo'lgan transport va aloqa vositalari, maxsus kiyim-bosh, maxsus poyabzal va boshqa shaxsiy himoya vositalari bilan ta'minlashi;

komissiya a'zolari ishlashi uchun ularga jihozlangan alohida xona ajratib berishi;

baxtsiz hodisani maxsus tekshirish materiallarini mashinkada yozishni va yetarli miqdorda ko'paytirishni ta'minlashi shartdir.

Texnik hisoblashlar, laboratoriya tadqiqotlari sinovdan o'tkazish va taklif qilingan mutaxassislar amalga oshirayotgan boshqa ishlar, shuningdek, transport va aloqa vositalari xarajatlarini baxtsiz hodisa yuz bergan korxona to'laydi.

Komissiya a'zolari tekshirish davomida ish beruvchidan, korxona va uning tarkibiy bo'linmalari rahbarlari, guvohlar va boshqa shaxslardan yozma va og'zaki tushuntirishlar olishga haqlidirlar.

Izoh: Ekspert guruhi tekshirish komissiyasi raisining farmoyishiga muvofiq tuziladi. Ekspert xulosasini talab qiluvchi masalalar va ekspert guruhi xulosasi bo'lgan materiallar yozma ravishda rasmiylashtiriladi.

7. Maxsus tekshirish materiallariga quyidagilar kiradi:

maxsus tekshirish dalolatnomasi;

har bir jabrlanuvchiga alohida tuzilgan N-1 shaklidagi dalolatnoma;

rejalar, sxemalar, tekshirish protokoli va baxtsiz hodisa yuz bergan joyning fotosuratlari;

yo'l-transport hodisasi yuz bergan joy sxemasi;

so'roqlar protokoli, jabrlanuvchining va baxtsiz hodisani ko'rgan guvohlar va boshqa aloqador shaxslarning, shuningdek, GOST, SSBT standartlari, mehnatni muhofaza qilish qoidalari va me'yorlariga rioya qilinishiga mas'ul bo'lgan mansabdor shaxslarning tushuntirishlari, ekspert guruhi tuzish to'g'risidagi farmoyish va boshqalar;

jabrlanuvchilarning xavfsizlik texnikasi bo'yicha o'qitilganligi va yo'riqnomalar olganligi haqidagi qayd daftarlaridan ko'chirmalar;

jabrlanuvchiga yetkazilgan jarohatning xususiyati va og'irligi, o'limi sabablari to'g'risidagi tibbiy xulosa;

ekspert guruhining (zarur bo'lganda) baxtsiz hodisa sabablari haqidagi xulosasi, laboratoriya va boshqa tadqiqotlar, tajribalar, tahlillar va hokazolarning natijalari;

avariya tufayli ko'rilgan moddiy zarar haqidagi ma'lumotnoma;

maxsus tekshirish komissiyasi tuzish haqidagi buyruq yoki qaror;

yo'riqnomalar, nizomlar, buyruqlardan va mehnat xavfsizligi me'yorlarini va unga mas'ul bo'lgan shaxslarni belgilovchi boshqa dalolatnomalardan ko'chirmalar;

korxona (bo'linma, sex)da mehnatni muhofaza qilish holatini tekshirish to'g'risidagi maxsus tekshirish komissiyasining dalolatnomasi;

zarur bo'lgan hollarda mehnatni muhofaza qilish bo'yicha (bosh) davlat texnik inspektorining xulosasi.

o'rtacha oylik ish haqi to'g'risida ma'lumotnoma — yetkazilgan zararni qoplash summasini hisoblab chiqish uchun;

boquvchisini yo'qotganligi munosabati bilan yetkazilgan zararni qoplash to'g'risidagi buyruq nusxasi — o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisa yuz berganda.

8. Maxsus tekshirish tugagandan so'ng o'n besh kun mobaynida mehnatni muhofaza qilish bo'yicha (bosh) davlat mehnat texnik inspektori, O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi qo'mitasi organi yoki «O'zenergoinspeksiya» organi nazoratchisi tekshirish materiallarini:

guruhli, oqibati o'rtacha og'ir yoki og'ir va o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisa yuz bergan joydagi hududiy ichki ishlar organiga yuboradi;

maxsus tekshirish bo'yicha barcha materiallarning nusxalarini hududiy mehnat organiga, O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi, shuningdek, tegishli boshqaruv organi, tashkilotga va jabrlangan xodimni yuborgan tashkilotga yuboradi;

Agar baxtsiz hodisa nazorati ostidagi tashkilot (ob'ekt)da yuz bergan bo'lsa, maxsus tekshirish materiallari nusxalari O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi yoki «O'zenergoinspeksiya» organiga yuboriladi.

9. Baxtsiz hodisa yuz bergan korxona ish beruvchisi (yuqori turuvchi xo'jalik organi rahbari) maxsus tekshirish materiallarini zudlik bilan ko'rib chiqishga, baxtsiz hodisa kelib chiqishi sabablarini bartaraf etish to'g'risida komissiya taklif qilgan chora-tadbirlarni bajarish haqida, mehnatni muhofaza qilish va xavfsizlik texnikasi bo'yicha lavozimi va kasbiga oid vazifalarning bajarilmasligi (buzilishi)ga yo'l qo'ygan shaxslarni javobgarlikka tortish haqida buyruq chiqarishga majburdir.

Ish beruvchi maxsus tekshirish komissiyasi taklif qilgan chora-tadbirlarning bajarilganligi haqida maxsus tekshirish o'tkazishni boshqargan mehnatni muhofaza qilish bo'yicha (bosh) davlat texnik inspektoriga, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi yoki O'zenergoinspeksiya'sining ob'ektlar nazorati ostida bo'lgan mahalliy organlariga yozma ravishda axborot beradi.

10. Agar jabrlanuvchi baxtsiz hodisa oqibatida vaqtincha ish qobiliyatini yo'qotgan davrda shu baxtsiz hodisa sababli o'lib qolsa, ish beruvchi bu haqda darhol mehnatni muhofaza qilish bo'yicha davlat texnik inspektoriga va ushbu Nizomning III bo'limi 2-bandida ko'rsatilgan tashkilotlarga xabar berishga majburdir.

Ushbu baxtsiz hodisa o'lim sodir bo'lgan vaqtdan boshlab o'lim bilan tugagan baxtsiz hodisa sifatida hisobga olinishi kerak.

1. JABRLANUVCHI (JABRLANUVCHILAR) HAQIDA MA'LUMOTLAR

Familiyasi, ismi, otasining ismi, tug‘ilgan yili, kasbi, lavozimi, umumiy va kasb bo‘yicha (shu jumladan, ushbu korxonadagi) ish staji, mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha o‘qitish, yo‘riqnomalar berish, bilimlarni tekshirish vaqti, jabrlanuvchining oilaviy ahvoli, qaramog‘idagi oila a‘zolari haqidagi ma’lumotlar (familiyasi, ismi, otasining ismi) tug‘ilgan yili, jabrlanuvchi bilan qarindoshlik munosabatlari).

2. KORXONA, BO‘LINMA, SYeX, ISH JOYINING TAVSIFI

Baxtsiz hodisa yuz bergan joyni qisqacha tavsiflab, jabrlanuvchiga qaysi xavfli va zararli ishlab chiqarish omillari ta’sir qilgan bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatish kerak.

Agar baxtsiz hodisa ob’ektdagi halokat natijasida yuz bergan bo‘lsa, dalolatnomaga quyidagilar qo‘shimcha qilib kiritiladi:

ob’ekt tavsifi (qozonlar va ko‘tarma inshootlar ob’ektlari uchun ob’ekt nomi va xili, uning asosiy o‘lchovlari, zavod bergan tartib raqami, tayyorlovchi zavod, tayyorlangan va o‘rnatilgan yili, so‘nggi tekshiruvdan o‘tgani, shuningdek, tayinlangan tekshiruvdan o‘tish muddati);

halokat toifasi va tavsifi haqida ma’lumotlar;

nobud bo‘lgan mahsulotlar (natura ifodasida va so‘m hisobida), halokat natijasida yetkazilgan zarar (so‘m hisobida).

3. BAXTSIZ HODISANING ShART-ShAROITLARI

Baxtsiz hodisa yuz berishigacha nimalar bo‘lgani, mehnat jarayoni qanday kechgani, bu jarayonga kim boshchilik qilganini ko‘rsatish, jabrlanuvchi (jabrlanuvchilar) va baxtsiz hodisaga aloqador bo‘lgan boshqa shaxslarning xatti-harakatlarini tavsiflash, voqealar izchilligini bayon qilish, jarohatlanishga sabab bo‘lgan xavfli (zararli) ishlab chiqarish omili, mashina, asbob yoki uskunani ko‘rsatish zarur.

4. BAXTSIZ HODISA SABABLARI

Baxtsiz hodisaning asosiy texnik va tashkiliy sabablarini ko‘rsatish, mehnat qonunchiligi, mehnatni muhofaza qilish qoidalari va me’yorlari, lavozim yo‘riqnomalari, ishlarni bexatar olib borish bo‘yicha me’yor va yo‘riqnomalarning aniq qaysi talablari buzilganligini (tegishli moddalar, bandlarga havola qilingan holda), shuningdek, davlat andozalari buzilganini bayon qilish, qaysi xavfli va zararli ishlab chiqarish omili belgilangan me’yor va darajalardan oshib ketganligini ko‘rsatish kerak.

5. BAXTSIZ HODISA SABABLARINI, ANIQLANGAN MYeHNATNI MUHOFAZA QILISH QOIDALARI VA MYe’YoRLARI BUZILISHLARINI BARTARAF ETISH ChORA-TADBIRLARI

Komissiya taklif etgan chora-tadbirlar quyidagilardan iborat bo‘lishi kerak: baxtsiz hodisali halokat oqibatlarini yo‘qotish choralari;

baxtsiz hodisa sabablarini bartaraf etish va yana shunday hodisa yuz berishining oldini olish choralari;

ular ilova qilinayotgan shakldagi jadval yoki matnda chora-tadbirlar mazmuni, bajarish muddati va mas'ul shaxslar ko'rsatilgan holda bayon qilinishi mumkin.

Chora-tadbirlar	Bajarish muddati	Bajarilishiga mas'ul

6. KOMISSIYA^{NING} MEHNAT QONUNCHILIGI VA MEHNATNI MUHOFAZA QILISH QOIDALARI VA ME'YORLARI BUZILISHIGA YO'L QO'YGAN SHAXSLAR TO'G'RI SIDAGI XULOSASI

Bu bo'limda xatti-harakatlari yoki harakatsizliklari baxtsiz hodisa (baxtsiz hodisali halokat)ga olib kelgan javobgar shaxslar nomini ko'rsatish, ular rioya qilmagan, belgilangan tartibda tasdiqlangan qonunchilik, mehnatni muhofaza qilish bo'yicha qoidalar va me'yoriy hujjatlar, lavozim yo'riqnomalari va boshqa me'yoriy hujjatlar moddalari, bandlari ko'rsatilishi kerak. Tekshirish komissiyasi tomonidan javobgar shaxslarga nisbatan jazo choralari yuzasidan takliflar qilinadi. Taklif etilgan jazo choralari jinoiy javobgarlikdan (vujudga kelgan taqdirda) ozod qilmaydi. Maxsus tekshirish dalolatnomasida komissiya a'zolari jabrlanuvchi(lar) yoki ularning oila a'zolari bilan uchrashganlari, moddiy yordam ko'rsatish va ijtimoiy tushdagi masalalarni joyida ko'rib chiqqanlari, mavjud qonunchilikka muvofiq ularning qonuniy huquqlarini tushuntirib berganlari yozilishi kerak.

Maxsus tekshirish dalolatnomasining yakuniy qismida Nizomning III bo'limi **7-bandiga** muvofiq ilova qilinayotgan materiallar ro'yxati beriladi.

Komissiya raisi _____

(F.I.Sh., sana, imzo)

Komissiya a'zolari _____

(F.I.Sh., sana, imzo)

4. Baxtsiz hodisalar to'g'risida hisobot va ularning kelib chiqishi sabablari tahlili

1. N-1 shaklidagi dalolatnoma bo'yicha rasmiylashtirilgan barcha baxtsiz hodisalar hisobotga hamda uch ish kuni ichida «Yagona milliy mehnat tizimi» idoralararo dasturiy-apparat kompleksiga kiritiladi.

2. N-1 shaklidagi dalolatnomalar asosida ish beruvchi ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar chog'ida jabrlanuvchilar to'g'risida statistika organi tasdiqlagan shakllarda hisobot tayyorlaydi va uni tegishli tashkilotlarga belgilangan tartibda taqdim etadi.

Shuningdek, jabrlanuvchilar to'g'risidagi ma'lumotlar ish beruvchi tomonidan «Yagona milliy mehnat tizimi» idoralararo dasturiy-apparat kompleksiga kiritilishi lozim.

3. Ish beruvchi ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar sabablarini tahlil qilishi, ularning mehnat jamoasida ko'rib chiqilishini ta'minlashi va ishlab chiqarishda jarohatlanishning oldini olishga oid chora-tadbirlarni amalga oshirishi shartdir.

4. Boshqaruv organlari barcha baxtsiz hodisalarning hisobini va tahlilini olib boradi, uni o'ziga qarashli korxonalar va tashkilotlarga ma'lumot uchun yuboradi. Tegishli kasaba uyushmasi yoki boshqa vakillik organi bilan kelishilgan holda baxtsiz hodisalarning oldini olishga oid chora-tadbirlar ishlab chiqadi va ularning bajarilishini nazorat qiladi.

5. O'lim bilan tugagan baxtsiz hodisa yuqori turuvchi kasaba uyushmasi yoki xodimlarning boshqa vakillik organi bilan birgalikda yuqori turuvchi xo'jalik organlarida va O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi va «O'zenergoinspeksiya» hay'atida (agar baxtsiz hodisa shu organ nazorati ostidagi ob'ektda yuz bergan bo'lsa) mehnatni muhofaza qilish bo'yicha (bosh) davlat texnik inspektori ishtirokida muhokama qilinadi.

6. Ikki va undan ziyod kishi halok bo'lgan baxtsiz hodisa Qoraqalpog'iston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi hay'atida, viloyat (Toshkent shahar) bandlik bosh boshqarmasi kengashida, O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasi yoki «O'zenergoinspeksiya» hay'atida, baxtsiz hodisa shu organ nazorati ostidagi korxona (ob'ekt)da yuz bergan bo'lsa, mehnatni muhofaza qilish bo'yicha bosh davlat texnik inspektori ishtirokida ko'rib chiqiladi. Qoraqalpog'iston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi hay'ati, viloyat (Toshkent shahar) bandlik bosh boshqarmasi kengashi chiqargan qaror bajarilishi shartdir.

7. Baxtsiz hodisa yuzasidan maxsus tekshirish olib borayotgan mehnatni muhofaza qilish bo'yicha (bosh) davlat texnik inspektorining talabiga binoan hududiy ichki ishlar organlari, sog'liqni saqlash organlari (sud-tibbiy ekspertiza), yo'l harakati xavfsizligi davlat xizmati, yong'in xavfsizligi davlat xizmati 3 sutkadan kechiktirmay, baxtsiz hodisaga taalluqli hujjatlar va materiallar nusxalarini taqdim etishlari shartdir.

8. Hududiy ichki ishlar organlari Davlat mehnat inspeksiyasiga, O'zbekiston Respublikasi Sanoat xavfsizligi davlat qo'mitasiga hamda «O'zenergoinspeksiya»ga ishning borishi to'g'risida axborot berib turadi.

9. Ushbu Nizomni buzishda ayblanuvchilar mavjud qonunchilikka muvofiq javobgarlikka tortiladilar.

4-mavzu: Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyadan o'tkazish natijalarini rasmiylashtirish tartibi

Ishdan maqsad: Attestatsiya natijalari attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot tomonidan attestatsiya to'g'risidagi hisobot shaklida rasmiylashtirish.

Attestatsiya natijalari attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot tomonidan attestatsiya to'g'risidagi hisobot shaklida rasmiylashtiriladi, unga:

- attestatsiya komissiyasini tashkil etish va attestatsiya bo'yicha ishlarni bajarish jadvalini tasdiqlash to'g'risidagi buyruq;
 - attestatsiyadan o'tkazilishi kerak bo'lgan ish o'rinlari ro'yxati;
 - o'lchashlar protokollari bilan birgalikda mehnat sharoitlari xaritalari;
 - ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha attestatsiyasi natijalari yig'ma vedomosti;
 - attestatsiya natijalari bo'yicha belgilangan mehnat sharoitlari darajalarining yig'ma jadvali hamda shu munosabat bilan xodimlarga belgilanishi zarur bo'lgan kafolatlar va preferensiyalar;
 - mehnat sharoitlarini yaxshilash va sog'lomlashtirish tadbirlari rejasi;
 - mehnat organlarining ijobiy xulosasi;
 - attestatsiya komissiyasining yakuniy (oraliq-yakuniy) majlisi (majlislari) protokoli (protokollari);
 - attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot to'g'risidagi ma'lumotlar, shu jumladan sinov laboratoriyasining akkreditatsiya attestati nusxasi.
- Attestatsiya komissiyasi attestatsiya to'g'risidagi hisobot tushgan sanadan boshlab o'n kalendar kun mobaynida:
- attestatsiya to'g'risidagi hisobotni ko'rib chiqadi va uni tasdiqlash uchun korxona rahbariga kiritadi;
 - ish o'rinlarida attestatsiya o'tkazilgan xodimlarni tilxat ostida ish o'rinlari attestatsiyasining natijalari bilan tanishtiradi;
 - jamoa shartnomasi va jamoa bitimiga tegishli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish yuzasidan takliflar tayyorlaydi.
- Korxona rahbari attestatsiya to'g'risidagi hisobot tushgan sanadan boshlab o'n ish kuni mobaynida attestatsiyaning tugaganligi va attestatsiya to'g'risidagi hisobotni tasdiqlash to'g'risida yozma qaror qabul qiladi.

«TASDIQLAYMAN»
Korxona rahbari lavozimining nomi

(imzo, familiyasi, otasining ismi)

20__yil «__»__

Korxonaning nomi				
Yuqori turuvchi korxona				
Yuridik manzili				
Asosiy mahsulot turi				
STIR		IFUT		MXBT

MYeHNAT ShAROITLARI YuZASIDAN ATTYeSTASIYaN O'TKAZILADIGAN ISh O'RINLARI RO'YXATI

[illegible]

Attestatsiya komissiyasi raisi

(lavozi ^m)	(imzo ^o)	(F.I.O.)	(sana ^a)

**Attestatsiya
komissiyasi
a'zolari:**

(lavozi)	(imzo)	(F.I.O.)	(sana)

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F.I.O.)	(sana)
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F.I.O.)	(sana)

**Zararli moddalar va ustuvor fibrogenli ta'sirga ega aerosollar
RO'YXATI***

Moddaning nomi	Chegaraviy konsentratsiya miqdori, mg/kub. m.	Ishlab chiqarish sharoitida havodagi ustuvor agregat holati	Xavfilik klassi	Organizmga ta'sir qilish xususiyatlari

Attestatsiya komissiyasi raisi

_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I.O.)	(sana)

Attestatsiya komissiyasi a'zolari:

_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I. O.)	(sana)
_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I. O.)	(sana)
_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I. O.)	(sana)

**O'lchamli kimyoviy moddalar va ustuvor fibrogenli ta'sirga ega
aerozellarning ish o'rnlari bo'yicha
TAQSIMOTI**

Ish o'rnining t/r	Moddaning nomi	Ta'sir qilish davomiyligi, soatlarda (smena davomiyligiga nisbatan foizda)

**Attestatsiya komissiyasi
raisi**

_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I. O.)	(sana)

Attestatsiya komissiyasi

a'zolari:

_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I. O.)	(sana)
_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I. O.)	(sana)
_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I. O.)	(sana)

Korxonaning nomi					
Yuqori tashkilotning nomi					
Yuridik manzili					
Asosiy mahsulot turi					
STIR		IFUT		MXVT	

_____ - son ISH JOYINING
MYeHNAT ShAROITLARI XARITASI*

Tarkibiy bo'linma nomi					
Anologik ish joylarining soni va raqami					
Ishlovchilar soni					

ish *barcha* *anologik* *ayollar*
joyida *ish*
joylarida

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
1. 1. Zararli moddalar, mg/kub. m					
1.	1-2 klass xavflilikka ega zararli moddalar, quyida ko'rsatilganlardan tashqari				
2.	3-4 klass xavflilikka ega zararli moddalar, quyida ko'rsatilganlardan tashqari				
3.	Qo'zg'atish ta'sir kuchiga ega, o'tkir yo'naltirilgan mexanizmlari ta'sir etuvchi, o'tkir zaharlanishning rivojlanishiga				

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
	olib keluvchi xavfli moddalar				
1.	Allergenlar				
2.	Uzaytirilgan ta'sir kuchiga ega kanserogenlar, mutagenlar va boshqalar				
3.	Aerozollar, asosan fibrogen ta'siriga ega				
4.	O'smaga qarshi dorivor vositalar, gormonlar (estrogenlar)				
5.	Narkotik analgetiklar				
1. 2. Biologik omillar					
1.	O'ta xavfli infeksiyalarning patogen mikroorganizmlari				
2.	Boshqa yuqumli kasalliklarni qo'zg'atuvchi patogen mikroorganizmlar				
3.	Tarkibida tirik hujayra va mikroorganizmlar sporalari bor mikroorganizmlar — produtsentlar, preparatlar; (REChKdan oshib ketishi, marotaba)				
4.	Oqsil preparatlari (REChKdan oshib ketishi, marta)				
5.	Diagnostika va ilmiy-tadqiqot maqsadlarida odamlar va hayvonlardan materiallarni, shuningdek o'limtik materiallarni o'rganish ishlarida				
1. 3. Shovqin, infratovush, ultratovush, tebranish darajasi					
1. 1.	Har qanday oktava chig'ida tovush bosimining REChD maksimal oshib ketgan shovqin, dB				

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
2.	Shovqin tovush darajasi, ekvivalent tovush darajasi, dBA				
3.	Har qanday oktava chig'ida tovush bosimining REChD maksimal oshib ketgan infratovush, dB				
4.	Chastotalari 1/3 oktava chiziqlaridagi REChD oshib ketgan havoli ultratovush, dB				
5.	Kontaktli ultratovush: vibrotezlik, m/sek; vibrotezlikning logarifmik darajasi, dB				
6.	Vibrotezlik bo'yicha har qanday oktava chizig'ida REChD maksimal oshib ketgan lokal tebranish, dB				
7.	Lokal tebranish vibrotezlikning ekvivalent to'g'rilangan darajasi, dB				
8.	Vibrotezlik bo'yicha har qanday oktava chizig'ida REChD maksimal oshib ketgan umumiy tebranish, dB				
9.	Umumiy tebranish vibrotezlikning ekvivalent to'g'rilangan darajasi, dB				
1.	Aeroionlar (1 kub. sm havodagi ionlar soni) minimal zaruriy daraja yoki maksimal ruxsat etilgan daraja				
1. 4. Ionlanmagan elektromagnit maydonlari va nurlanishlarning ta'siri					
2.	Doimiy magnit maydoni, kA/m				
3.	Elektrostatik maydon, kV/m				
4.	Sanoat chastotali (50GS) elektr maydonlari, kV/m				

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
5.	Sanoat chastotali (50 Gts) magnit maydonlari, kA/m				
6.	0. 01-0. 03MGts radiochastotali diapazonda elektromagnitli nurlanishlar, V/m				
7.	0. 03-3. 0 MGts radiochastotali diapazonda elektromagnitli nurlanishlar, V/m				
8.	3. 0-30. 0 MGts radiochastotali diapazonda elektromagnitli nurlanishlar, V/m				
9.	30. 0 — 300. 0 MGts radiochastotali diapazonda elektromagnitli nurlanishlar, V/m				
10	300. 0 MGts — 300. 0 GGts radiochastotali diapazonda elektromagnitli nurlanishlar, mkVt/kv. sm				
11.	Radiochastotali diapazonda VDT va PEXM yuzaga keltiradigan elektromagnitli nurlanishlar, V/m				
1. 5. Optik diapazonda ionlanmagan elektromagnit nurlanishlar					
1. 5. 1	Lazer nurlanish				
1. 5. 2	Ultrabinafsha nurlanish: UB-A, UB-V, UB-S nurlanish spektrlari doiralari uchun, Vt/kv. m				
1.6. Yilning iliq davridagi ishlab chiqarish xonalari va ochiq hududlar uchun mikroiklim					
1.	Havo harorati, °S				
2.	Havo harakati tezligi, m/s				

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
3.	Havoning nisbiy namligi, %				
4.	Issqlik tarqalishi, Vt/kv. m				
1.7. Yilning iliq davridagi issiq mikroiklimli ishlab chiqarish xonalari va ochiq hududlar uchun WBGT-indeksi (°S)					
1.	Ia — 68(58-77), Vt/m				
2.	Ib — 88(78-97), Vt/m				
3.	Ila — 113(98-129), Vt/m				
4.	Ilb — 145(130-160), Vt/m				
5.	III — 177(161-193), Vt/m				
1. 8. Yilning iliq davridagi ishlab chiqarish xonalari uchun mikroiklim					
1.	Havo harorati, °S, Ia — kategoriyali ishlar uchun				
2.	Havo harorati °S, Ib — kategoriyali ishlar uchun				
3.	Havo harorati, °S, Ila — kategoriyali ishlar uchun				
4	Havo harorati, °S, Ilb — kategoriyali ishlar uchun				
1.					
2.	Havo harorati, °S, III — kategoriyali ishlar uchun				
3.	Issqlik tarqalishi, Vt/kv. m				
4.	Havo harakati tezligi, m/s				
5.	Havoning nisbiy namligi, %				
1. 9. Yilning sovuq davridagi ishlab chiqarish xonalari uchun mikroiklim					
1.	Havo harorati, °S, Ia — kategoriyali ishlar uchun				
2.	Havo harorati °S, Ib — kategoriyali ishlar uchun				
3.	Havo harorati, °S, Ila — kategoriyali ishlar uchun				
4.	Havo harorati, °S, Ilb — kategoriyali ishlar uchun				
5.	Havo harorati, °S, III — kategoriyali ishlar uchun				
6.	Issqlik tarqalishi, Vt/kv. m				

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
7.	Havo harakati tezligi, m/s				
8.	Havoning nisbiy namligi, %				
1. 10. Yilning sovuq davridagi (qish) ochiq hududlar, isitilmaydigan va texnologik me'yorlar bo'yicha sovutiladigan xonalar uchun mikroiklim					
1.	Havo harorati, °S				
1. 11. Ishlab chiqarish xonalarining yorug'lik muhiti					
2.	Tabiiy yorug'lik (KYeO, %)				
3	Qo'shimcha yorug'lik (KYeO, %)				
4	Sun'iy yoritilishda ish joyi yuzasidagi yorug'lilik, (Ye, lk)				
5	Yorug'lik manbainig ko'zni qamashtiradigan yarqirashi (ko'zni qamashtirish ko'rsatkichi, R, nisbiy birlik)				
1.	Qaytarilgan yarqirashlik				
2	Yoritilganlik pulsatsiyasi (yoritilganlik pulsatsiyasi koefitsiyenti, Kp, %)				
1. 12. Ionlangan nurlanish					
1.	Ionlangan nurlanish, effektli doza				
1. 13. Atmosfera bosimi darajasi					
1.	Ko'tarilgan (atm)/GPa				
2.	Pasaygan (m dengiz sathidan)/GPa				
1. 14. Mehnat jarayonining og'irligi					
1.	Bir smenadagi tashqi mexanik ish birliklarida ifodalangan jismoniy dinamik og'irlik, kg. m.				
2.	Bir smenadagi tashqi mexanik ish birliklarida ifodalangan jismoniy dinamik og'irlik, kg. m. , mintaqaviy og'irlikda				

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
	(asosan qo'l mushaklari va yelka poyasi ishtirokida), yukni 1 metrgacha olib borishda				
3.	Bir smenadagi tashqi mexanik ish birliklarida ifodalangan jismoniy dinamik og'irlik, kg. m. , umumiy og'irlikda (asosan qo'l mushaklari, korpus, oyoq ishtirokida), yukni 1 metrdan 5 metrgacha olib borishda				
1.	Bir smenadagi tashqi mexanik ish birliklarida ifodalangan jismoniy dinamik og'irlik, kg. m. , umumiy og'irlikda (asosan qo'l mushaklari, korpus, oyoq ishtirokida), yukni 5 metrdan ko'p masofaga olib borishda				
2.	Qo'lda ko'tariladigan va tashib o'tiladigan yukning og'irligi (massasi), kg. Boshqa ish bilan almashgan holda (marotabali) yukni ko'tarish va tashib o'tish (soatiga 2 martagacha)				
3.	Qo'lda ko'tariladigan va tashib o'tiladigan yukning og'irligi (massasi), kg. Doimiy ish smenasida (marotabali) yukni ko'tarish va tashib o'tish.				
4.	Qo'lda ko'tariladigan va tashib o'tiladigan yukning og'irligi (massasi), kg. Smenaning har soati davomida poldan, ish joyining yuzasidan tashib o'tiladigan yuklarning jami og'irligi (massasi).				
5.	Qoliqli (stereotip) ish				

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
	harakatlari (smenadagi miqdori). Lokal og'irlikdagi (qo'l panjasi va barmoqlar mushaklari ishtirokida)				
6.	Qolipli (stereotip) ish harakatlari (smenadagi miqdori). Regional og'irlikdagi (asosan yelka va qo'l mushaklari ishtirokidagi ishlarda).				
1.	Statik og'irlik. Smenada yukni ko'tarib turgan holatda statik og'irlikning o'lchami, zo'r berish, kgs — bir qo'l bilan				
2.	Statik og'irlik. Smenada yukni ko'tarib turgan holatda statik og'irlikning o'lchami, zo'r berish, kgs — ikki qo'l bilan				
3.	Statik og'irlik. Smenada yukni ko'tarib turgan holatda statik og'irlikning o'lchami, zo'r berish, kgs — gavda va oyoqlar mushaklari ishtirokida				
4	Ishlash holati				
5	Gavdani engashtirish (smenada marotaba)				
6	Gorizontal chiziq bo'ylab keng sathda harakatlanish (smena davomida texnologik jarayon bilan bog'liq holda), km				
7	Vertikal chiziq bo'ylab keng sathda harakatlanish (smena davomida texnologik jarayon bilan bog'liq holda), km				
1. 15. Mehnat jarayonining diqqat talabligi					
1.	Intellektual og'irlik: ishning				

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
	mazmuni				
2.	Intellectual og'irlik: signallarni (ma'lumotlarni) qabul qilish (idrok qilish) va ularni baholash				
3.	Intellectual og'irlik: topshiriqning murakkablik darajasi				
4.	Intellectual og'irlik: bajarayotgan ishning xarakteri				
5.	Sensor og'irlik: e'tiborni jamlash davomiyligi (smenadagi vaqtning foizi)				
6.	Sensor og'irlik: 1 soat ish vaqtidagi signallarning va xabarlarining zichligi (yorug'lik, tovushli)				
7.	Sensor og'irlik: baravar kuzatib turadigan ishlab chiqarish ob'ektlarning soni				
8.	Sensor og'irlik: ko'rish analizatoriga tushadigan og'irlik: farqlash ob'ektining farqlash o'lchami (ishlayotganning ko'zlaridan farqlash ob'ektigacha bo'lgan ko'pi bilan 0.5 m masofadagi), mm kuzatuvga e'tiborni jamlangan holdagi davomiyligi (smenadagi vaqtning foizi)				
1.	Sensor og'irlik: ko'rish analizatoriga tushadigan og'irlik: optik asboblardan ishlashda (mikroskoplar, lupalar va boshqalar) kuzatuvga e'tiborni jamlash davomiyligi (smenadagi vaqtning foizi)				

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
2.	Sensor og'irlik: ko'rish analizatoriga tushadigan og'irlik: videoterminallar ekranlari orqali uzluksiz kuzatish (smenada, soat)				
3.	Sensor og'irlik: eshitish analizatoriga og'irlik (ishlab chiqarish zarurati tufayli so'zlashish yoki farq qilingan (differensiatsiyalangan) signallarni idrok etish				
4.	Sensor og'irlik: tovushlagich apparatiga og'irlik (soatlarning jamlangan holdagi miqdori, haftadagi gapirganlik)				
5.	Emotsional og'irlik: mas'uliyat darajasi; xatoning muhimligi				
6.	Emotsional og'irlik: shaxsiy hayotga xavf-xatar darajasi				
7.	Emotsional og'irlik: boshqa shaxs hayoti uchun xavfsizlik darajasi				
8.	Og'irlikning bir xilligi				
1.	(monotonligi): oddiy topshiriqlar yoki ko'p marotaba qaytariladigan operatsiyalarni bajarilishida zarur bo'ladigan elementlar soni				
2.	Og'irlikning bir xilligi (monotonligi): oddiy ishlab chiqarish topshiriqlarini yoki qaytariladigan operatsiyalarni bajarish davomiyligi (sekund)				
3.	Og'irlikning bir xilligi (monotonligi): faol harakatlar vaqti (smena davomiyligiga				

**I. MYeHNAT ShAROITLARINING
GIGIYENIK MYe'YoRLARGA MUVOFIQLIGINI BAHOLASH**

T/R	Mehnat jarayoni va ishlab chiqarish muhitining omillari	Gigiyenik me'yor (REChK, REChD)	Haqiqiy darajasi (o'lchami)	Ta'sir etish davomiyligi (soat/%)	Mehnat sharoitlari klassi
	nisbatan, %). Qolgan vaqtda — ishlab chiqarish jarayonini borishini kuzatish				
4.	Og'irlikning bir xilligi (monotonligi): ishlab chiqarish ahvolining bir xilligi (monotonligi) (texnologik jarayonni sust kuzatuv vaqti, smena vaqtiga nisbatan, %)				
5.	Ish rejimi: ish kunining haqiqiy davomiyligi, soat				
6.	Ish rejimi: ishning smenaliligi				
7.	Ish rejimi: qat'iy belgilangan tanaffuslar va ularning davomiyligi				
Mehnat sharoitlarining gigiyenik me'yorlarga mosligining umumiy bahosi					

II. Ish JOYLARINING JAROHATLASH XAVFLILIGINI BAHOLASH

2. 1. Ish joyining shikastlash xavfliligini baholash natijalari

Huquqiy-me'yoriy hujjatlar	Huquqiy-me'yoriy hujjatlar ning talablari	Ish joyidagi shikastlash xavfliligi bo'yicha baholanayotgan ob'ektlarining haqiqiy holati	Ish joyidagi shikastlash xavfliligi bo'yicha baholanayotgan ob'ektlarining haqiqiy holati	Zururiy chora-tadbirlar

2. 2. Baholash natijalari bo'yicha xulosa:

Baholash ob'ekti:	Xulosa me'yoriy talablarga mos (mos emas) (aniqlangan, talablarga mos bo'lmagan bandlar ko'rsatiladi)
Ishlab chiqarish asbob-uskunalar	

Moslama va asboblari	
O'qitish va yo'l-yo'riqlar	

2. 3. Ish joyidagi mehnat sharoitlari shikastlash xavfliligi bo'yicha _____ klassga mansub.

III. XODIMLARNING YaTHV BILAN TA'MINLANGANLIGINI BAHOLASH

3. 1. Xodimga yakka tartibdagi himoya vositalarini (YaTHV) berish asosi:

Majburiy
tusdagi

Zararli va (yoki) xavfli mehnat sharoitlarida band bo'lgan xodimlarga, shuningdek o'ziga xos havo harorati va ifloslanishi bilan bog'liq ishlarda, sertifikatlangan maxsus kiyim, maxsus poyabzal va boshqa yakka tartibdagi himoya vositalarini bepul berish namunaviy me'yorlarining nomi

Qo'shimcha

Mehnat sharoitlari bo'yicha ish joylari attestatsiyasi va uskunalarni shikastlash xavfliligi natijalarini baholash bo'yicha

3. 2. YaTHVni baholash natijalari:

T/R	Amaldagi me'yorlariga muvofiq xodimga belgilangan YaTHV ro'yxati	Xodimda YaTHV mavjudligi (bor, yo'q)	YaTHVning mehnat sharoitlariga mosligi (mos, mos emas)	Sertifikat yoki deklaratsiya mavjudligi (raqami va amal qilish muddati)
1.	Majburiy tusdagi:			
	...			
	...			
	...			
2.	Qo'shimcha:			
	...			
	...			
	...			

3. 3. Ish joyi YaTHV bilan ta'minlanganlik talablariga javob _____.

(beradi, bermaydi)

IV. KAFOLAT VA PRYeFYeRYeNSIYaLAR

4. 1. Zararli va (yoki) xavfli sharoitlarda ishlash uchun imtiyoz va kompensatsiyalar

T/R	Preferensiyalar turlari	Haqiqatda mavjudligi (ha, yo'q)	Mehnat sharoitlarini baholash natijasi bo'yicha:	
			o'rnatish zarurligi (ha, yo'q)	asos
1.	Yillik qo'shimcha to'lanadigan ta'til			
2.	Ish vaqtining davomiyligi			
3.	Davolash-profilaktika, ovqatlanish			

4. 2. Imtiyozli pensiya ta'minotiga huquqning _____ mavjudligi (agar «ha» bo'lsa — asoslab berilsin).

4. 3. Tibbiy ko'rikdan o'tkazish zarurati _____ mavjudligi (agar «ha» bo'lsa — asoslab berilsin).

V. ATTYeSTASIYa KOMISSIYaSINING XULOSASI

Mehnat sharoitlari kompleks baholash bo'yicha mehnatni muhofaza qilish talablariga _____

(mos keladi, mos kelmaydi)

**Attestatsiya
komissiyasi
raisi**

— (lavozim) (imzo) (F. I. O.) (sana)

**Attestatsiya
komissiyasi a'zolari:**

— (lavozim) (imzo) (F. I. O.) (sana)

**Baholangan mehnat sharoitlari
natijalari bilan tanishdim**

— (lavozim) (imzo) (F. I. O.) (sana)

**Mehnat sharoiti noqulay va o'ziga xos bo'lgan ishlarda band bo'lganlik uchun
yillik qo'shimcha ta'tillarning
DAVOMIYLIGI**

Omillar	Mehnat sharoitlari klasslari						
	1 klass maqbul	2 klass yo'l qo'yilgan	3 klass zararli				4 klass xavfli
			3.1 1- daraja	3.2 2-daraja	3.3 3-daraja	3.4 4-daraja	
Qo'shimcha ta'tilning davomiyligi, kunlar hisobida	0	0	3	4 — 6 kungacha	7 — 12 kungacha	13 — 18 kungacha	19 — 24 kungacha

**Imtiyozli pensiya ta'minotiga huquqni
BAHOLASH**

Ro'yxatlar	Mehnat sharoitlari klasslari
Talab qilinadigan umumiy va maxsus ish staji bo'lganda, yoshidan qat'i nazar, pensiyaga chiqish huquqini beruvchi ishlab chiqarishlar,	4

muassasalar, ishlar, kasblar va lavozimlarning 1-RO'YXATI	
Talab qilinadigan umumiy va maxsus ish staji bo'lganda umumiy belgilangan yoshdan 10 yil oldin pensiyaga chiqish huquqini beruvchi ishlab chiqarishlar, muassasalar, ishlar, kasblar, lavozimlar va ko'rsatkichlarning 2-RO'YXATI	3.4
Talab qilinadigan umumiy va maxsus ish staji bo'lganda umumiy belgilangan yoshdan 5 yil oldin pensiyaga chiqish huquqini beruvchi ishlab chiqarishlar, muassasalar, ishlar, kasblar, lavozimlar va ko'rsatkichlarning 3-RO'YXATI	3.3

Korxonaning nomi	
Yuqori turuvchi korxona	
Yuridik manzili	
Asosiy mahsulot turi	
STIR	IF UT MX BT

**ISH O'RINLARINI MYeHNAT ShAROITLARI YuZASIDAN
ATTYeSTASIYaDAN O'TKAZISH
NATIJARINING YIG'MA QAYDNOMASI**

Nomi	Attestatsiyadan o'tgan ish o'rinlari soni, jami	Ulardan:										
		mehnat sharoitlari klasslari bo'yicha				shikastlash xavfliligi klasslari bo'yicha			YaTHV bilan ta'minlanganlik talablariga mosligining bahosi			Mehnat sharoitlarining 3 va 4 klasslari bilan va /yoki «YaTHV bilan
		1	2	3	4	1	2	3	mos	mos	YaTHV	

											emas	ko'zda tutilmagan	ta'minlanganlikka mos kelmaydi» deb baholanganlari
Korxona bo'yicha jami													
Ish o'rinlari, birlik													
Mazkur ish o'rinlarida band bo'lgan xodimlar, nafar													
Shu jumladan ayollar													
_____ (tarkibiy bo'linmaning nomi ko'rsatiladi)													
Ish o'rinlari, birlik													
Mazkur ish o'rinlarida band bo'lgan xodimlar, nafar													
Shu jumladan ayollar													

Attestatsiya komissiyasi raisi

(lavozim) (imzo) (F.I.O.) (sana)

Attestatsiya komissiyasi a'zolari:

(lavozim) (imzo) (F.I.O.) (sana)

(lavozim) (imzo) (F.I.O.) (sana)

(lavozim) (imzo) (F.I.O.) (sana)

Korxonaning nomi	
Yuqori turuvchi korxona	
Yuridik manzili	

Asosiy mahsulot turi		
STIR	IFUT	MXBT

«TASDIQLAYMAN»

Korxona rahbari
lavozimining nomi

(imzosi, familiyasi, ismi, otasining
ismi)

20__yil «__»

Korxonaning nomi					
Yuqori turuvchi korxona					
Yuridik manzili					
Asosiy mahsulot turi					
STIR		IFUT		MXBT	

**Mehnat sharoitlarini mehnat muhofazasi me'yorlari, qoidalari va
yo'riqnomalari talablariga moslashtirish bo'yicha**

TADBIRLAR RYeJASI

Ish o'rnining nomi	Tadbirlar nomi	Amalga oshirish mexanizmi	Moliyalashtirish manbai	Tadbirni amalga oshirish uchun mas'ul	Ijro etish muddati	Tadbirni amalga oshirish uchun jalb etiladigan bo'linmalar	Amalga oshirilganlik to'g'risida belgi
(tarkibiy bo'linma nomi ko'rsatiladi)							

**Attestatsiya komissiyasi
raisi**

(lavozim)

(imzo)

(F. I. O.)

(sana)

Attestatsiya komissiyasi a'zolari:

_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I. O.)	(sana)
_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I. O.)	(sana)
_____	_____	_____	_____
(lavozim)	(imzo)	(F. I. O.)	(sana)

O'zbekiston Respublikasi Gerbi**O'zbekiston Respublikasi
Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi****DAVLAT EKSPYERTIZASI
XULOSASI****XX № 00000000**

20__ yil «__» _____ sh.

Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o'tkazish materiallari asosida quyidagilar aniqlandi:

1. Ish o'rinlari mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o'tkazilgan korxona to'g'risida ma'lumotlar:

Korxonaning nomi			
Yuqori turuvchi korxona			
Yuridik manzili			
STIR	IFUT	MXBT	
Attestatsiyadan o'tkazilgan ish o'rinlari soni			

2. Attestatsiyadan o'tkazuvchi tashkilot to'g'risida ma'lumotlar:

Tashkilot nomi	
Yuridik manzili	
Sinov laboratoriyasining akkreditatsiya attestatining raqami va sanasi	
STIR	IFUT MXBT

3. Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o'tkazish davomida mazkur ish bo'yicha amaldagi normalar va normativlardan chetga chiqilmagan.

4. Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o'tkazish bo'yicha ishlar Ish o'rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizom talablariga muvofiq amalga oshirilgan.

Davlat mehnat inspeksiyasi
boshlig'i (Qoraqalpog'iston Respublikasi
Bandlik va mehnat munosabatlari vaziri,
viloyatlar va Toshkent shahar bandlik bosh
boshqarmalari boshlig'i)

M.O'.

(imzo) F. I. O.

«TASDIQLAYMAN»
Korxona rahbari
lavozimining nomi

(imzo, familiyasi, ismi, otasining ismi)

20__yil «__» _____

**Attestatsiya komissiyasi yakuniy (oraliq-yakuniy) majlisining
PROTOKOLI**

20__yil «__» _____ sh.

Korxonaning nomi	
Yuqori turuvchi korxona	
Yuridik manzili	
Asosiy mahsulot turi	
STIR	IFUT MXBT

20__yil «__» _____dagi ____-son buyruqqa muvofiq attestatsiya komissiyasi 20__yil «__» _____dan 20__yil «__» _____gacha ish

o‘rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfliligi yuzasidan attestatsiyadan o‘tkazishni amalga oshirdi.

Attestatsiyadan o‘tkazish

(korxona rahbari lavozimining nomi, F.I.O.)

tomonidan 20__ yil
«__» _____ da tasdiqlangan mehnat sharoitlari yuzasidan attestatsiyadan o‘tkaziladigan ish o‘rinlari ro‘yxati asosida amalga oshirildi. Attestatsiya natijalari quyidagilarda o‘z aksini topgan: mehnat sharoitlari xaritalari (o‘lchash bayonlari bilan birga); ish o‘rinlarini mehnat sharoitlari yuzasidan attestatsiyadan o‘tkazish natijalarining yig‘ma qaydnomasi; ish o‘rinlarini mehnat sharoitlari yuzasidan attestatsiyadan o‘tkazish natijalari bo‘yicha belgilangan mehnat sharoitlari klasslari hamda shu munosabat bilan xodimlar uchun belgilanishi lozim bo‘lgan kafolatlar va preferensiyalarning yig‘ma jadvali.

Attestatsiyadan o‘tkazish natijalari bo‘yicha Mehnat sharoitlarini mehnat muhofazasi normalari, qoidalari va instruktsiyalari talablariga moslashtirish bo‘yicha chora-tadbirlar dasturi ishlab chiqilib va kasaba uyushmasi bilan kelishilib,

(korxona rahbari lavozimining nomi, F.I.O.)

tomonidan 20__ yil «__» _____ da
tasdiqlandi.

Attestatsiyadan o‘tkazish materiallari davlat ekspertizasidan o‘tdi, ular bo‘yicha 20__ yil «__» _____ dagi ____-son xulosa olindi.

Attestatsiyadan o‘tkazish natijalarini ko‘rib chiqib, attestatsiya komissiyasi qaror qildi:

1. Attestatsiyadan o‘tkazish bo‘yicha ishlar yakunlangan deb hisoblansin.
2. ...
3. ...

Attestatsiya komissiyasi raisi

_____ (lavozim)	_____ (imzo)	_____ (F. I. O.)	_____ (sana)
--------------------	-----------------	---------------------	-----------------

Attestatsiya komissiyasi a‘zolari:

_____ (lavozim)	_____ (imzo)	_____ (F. I. O.)	_____ (sana)
--------------------	-----------------	---------------------	-----------------

_____ (lavozim)	_____ (imzo)	_____ (F. I. O.)	_____ (sana)
--------------------	-----------------	---------------------	-----------------

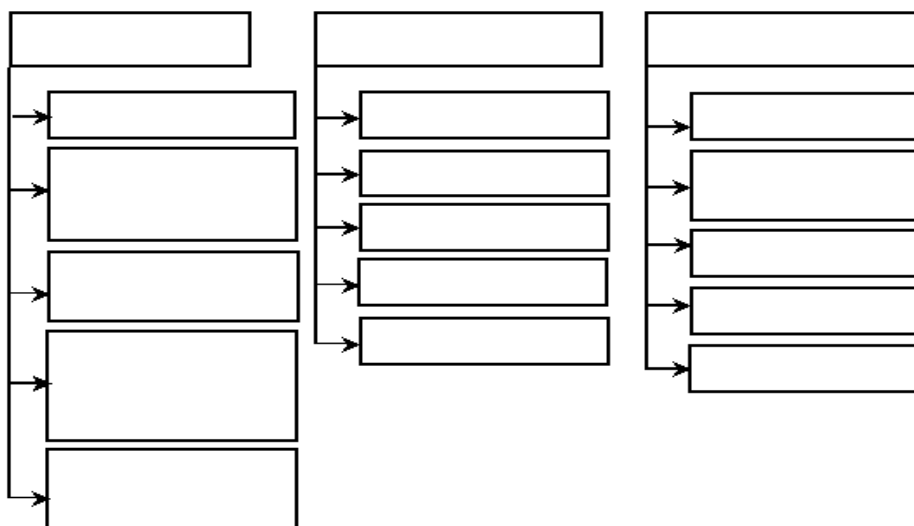
_____ (lavozim)	_____ (imzo)	_____ (F. I. O.)	_____ (sana)
--------------------	-----------------	---------------------	-----------------

V. KYeYSLAR BANKI

1-keys. “Inkor daraxti” interaktiv metodidan foydalanib, muammoli vaziyatga olib kelgan xavfli vaziyatning tahlili

“Inkor daraxti” metodi - o‘tilgan mavzuni takrorlash, mustahkamlash, yodga olish, tushunchalarga mustaqil ravishda o‘z izohlarini berishga qaratilgan:

- o‘tilgan mavzuni takrorlash, mustahkamlash,
- tinglovchilar tomonidan yodga olish,
- tushunchalarga mustaqil ravishda o‘z izohlarini berish, shu orqali o‘z bilimlarini tekshirib baholashga imkoniyat yaratish
- rahbar tomonidan qisqa vaqt ichida baholay olishga, og‘zaki hamda yozma nutqlarini takomillashtirishga yo‘naltirilgan.

2-keys. “FSMU» interaktiv metodidan foydalanib, inson tavakkal faktorini taxlili

“FSMU» metodi umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqarish, taqqoslash, qiyoslash orqali axborotni o‘zlashtirish, xulosalash, shuningdek, mustaqil ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

F – fikringizni bayon eting	
S – fikringizni bayoniga sabab ko‘rsating	
M – ko‘rsatgan sababingizni isbotlab misol keltiring	
U – fikringizni umumlashtiring	

3-keys. “INSYeRT” MYeTODI

Metodning maqsadi: Mazkur metod talabalarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va bilimlarni o‘zlashtirishini yengillashtirish maqsadida qo‘llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun xotira mashqi vazifasini ham o‘tadi.

Metodning amalga oshirish tartibi:

1 qadam- mashg‘ulotga qadar mavzuning asosiy tushunchalari mazmuni yoritilgan matnni tarqatma yoki taqdimot ko‘rinishda tayyorlash;

2 qadam- yangi mavzu mohiyatini yorituvchi matn ta’lim oluvchilarga taqdimot ko‘rinishda namoyish etiladi:

3 qadam- ta’lim oluvchilar individual tarzda matn bilan tanishib chiqib, o‘shaxsiy qarashlarini maxsus belgilar orqali ifodalaydi:

Belgilar	
«V» – tanish ma’lumot	«–» – bu fikrga qarshiman
«?» – mazkur ma’lumotni tushunmadim, izoh kerak	«+» – bu ma’lumot men uchun yangilik

“Insert” jadvali

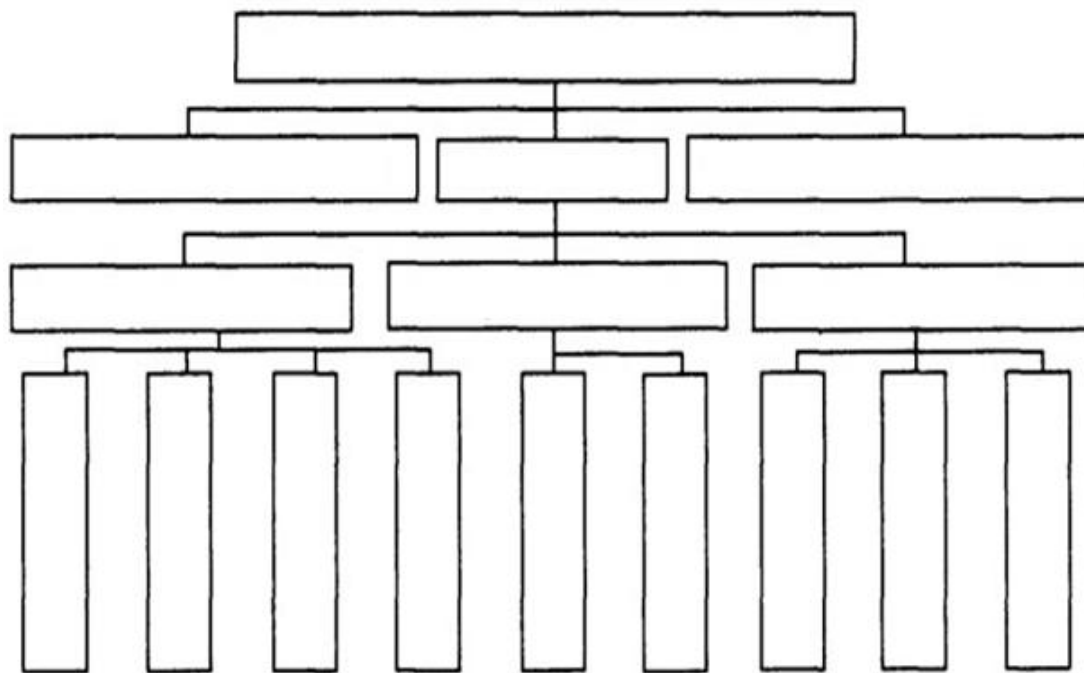
Tushunchalar	V	+	–	?
	+			
	+			
	+			

4 qadam- Belgilangan vaqt yakunlangach, ta’lim oluvchilar uchun notanish va tushunarsiz bo‘lgan ma’lumotlar o‘qituvchi tomonidan tahlil qilinib, izohlanadi, ularning mohiyati to‘liq yoritiladi.

4-keys. “Xodisalar daraxti” interaktiv metodidan foydalanib, berilgan muammoli vaziyatining tahlili

“Xodisalar daraxti” metodi - o‘tilgan mavzuni takrorlash, mustahkamlash, yodga olish, tushunchalarga mustaqil ravishda o‘z izohlarini berishga qaratilgan:

- o‘tilgan mavzuni takrorlash, mustahkamlash,
- tinglovchilar tomonidan yodga olish,
- tushunchalarga mustaqil ravishda o‘z izohlarini berish, shu orqali o‘z bilimlarini tekshirib baholashga imkoniyat yaratish
- rahbar tomonidan qisqa vaqt ichida baholay olishga, og‘zaki hamda yozma nutqlarini takomillashtirishga yo‘naltirilgan.

5-keys. “Aqliy hujum” interaktiv metodidan foydalanib, berilgan muammoli vaziyatining tahlili

«Aqliy hujum» ning asosiy qoidalari:

- aytilayotgan barcha g‘oyalar bir –biriga nisbatan muhimlikda tengdir.
- kiritilayotgan g‘oyalar tanqid qilinmasligi kerak.
- g‘oyani taqdim etayotgan paytda so‘zlovchining gapini bo‘lmaslik.
- so‘zlovchiga nisbatan baholovchi komponent mavjud emas.
- olg‘a surilgan g‘oyalar baholanmaydi va tanqid ostiga olinmaydi;
- ish sifatiga emas, soniga qaratiladi, g‘oyalar qancha ko‘p bo‘lsa shuncha yaxshi;
- istalgan g‘oyalarni mumkin qadar kengaytirish va rivojlantirishga harakat qilinadi;
- muammo yechimidan uzoq g‘oyalar ham qo‘llab-quvvatlanadi;

- barcha g'oyalar yoki ularning asosiy mag'zi (farazlari) qayd etish yo'li bilan yozib olinadi;
- «hujum»ni o'tkazish vaqti aniqlanadi va unga rioya qilinishi shart;
- beriladigan savollarga qisqacha (asoslanmagan) javoblar berish ko'zda tutilishi kerak.

VI. TYeSTLAR

№ 1.

Ishlab chiqarish sanitariyasining asosiy vazifasi nimadan iborat?
Ishlab chiqarishda ish sharoitining sanitar-gigiyena talabalari darajasida bo'lishini ta'minlash
Ishlab chiqarishda mehnat qonunlariga rioya qilinishini nazorat qilish
Ishlab chiqarishda texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilishni nazorat qilish
Ishlab chiqarishda yong'in xavfsizligini ta'minlash

№ 2.

Uzluksiz faoliyat jarayonida inson sog'lig'i va mehnat qobiliyatini saqlashni ta'minlashga qaratilgan?
120 soat
45 soat
25 soat
55 soat

№ 3.

O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarni qanday ishlarda foydalanish taqiqlanadi?
Mehnat sharoiti zararli yoki xavfli bo'lgan hamda yer osti ishlari
O'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslar ishlashi mumkin emas
Mashina va traktorlarni tozalash ishlarida
Ishlab chiqarish korxonalarida

№ 4.

Mehnatni muhofaza qilish qaysi fanlar bilan uzviy bog'liq?
Tibbiyot, ijtimoiy huquqshunoslik va iqtisod va texnika fanlari bilan
Tibbiyot, ijtimoiy iqtisod va texnika fanlari bilan
Aniq fanlar bilan
Gumanitar fanlar bilan

№ 5.

Qanday yo'riqnomalar mavjud?
Ish joyidagi yo'riqnoma, rejadan tashqari yo'riqnoma va kirish yo'riqnomalari
Kirish yo'riqnomasi

Ish joyidagi yo‘riqnomasi
Navbatdan tashqari yo‘riqnomasi

№ 6.

Chang qanday guruhlarga bo‘lib qaraladi?
Yirik chang, mayda chang, ultramikroskopik
Ko‘p chang
Kam chang
Ultramikroskopik

№ 7.

Mehnat sharoiti ifloslanishi bilan bog‘liq bo‘lgan holatni ayting.
Zararli holat
Xavfli holat
Ifloslangan holat
Changlangan holat

№ 8.

Qanday vaziyatlarda, ish haqi saqlanmagan holda ta‘til beriladi?
Oilaviy va boshqa uzirli sabablarga ko‘ra
Korxona tartib intizomiga rioya qilmasligi sababiga ko‘ra
Xodimning mehnat intizomini buzganligi sababiga ko‘ra
Rahbarning ko‘rsatmasiga ko‘ra

№ 9.

Moddiy javobgarlik bu -...?
Ishchi va xizmatchining ishlayotgan korxonada uning aybi bilan keltirilgan moddiy zararni qoplash
Ishchi yoki xizmatchidan korxonaga yetkazgan zararini buyruqqa asosan oyligidan undirib olish
Ish jarayonida ishchining aybi bilan bir necha kishi jarohat olsa
Ishchi jinoiy ish qilgan bo‘lsa

№ 10.

Qanday yoritish tizimlari mavjud?
Tabiiy va sun‘iy
Bino ichidan
Tashqi jihoz
Qo‘shimcha vosita

№ 11.

O'n sakkiz yoshga to'lmagan yigit va qizlar necha kg dan yuk ko'tarishlari mumkin?
10-16 kg
19-21 kg
15-17 kg
13-17 kg

№ 12.

Kundalik yo'riqnoma bu?
Naryad-dopusk bilan bajariladigan xavfli ishlar ish boshlanishidan oldin o'tkazilishi
Ishga yangi kirgan ishchi bir ishdan ikkinchi ishga o'tkazilishi
Ishga yangi kirgan xodimlar uchun o'tkazilishi
Yangi materiallardan foydalanish natijasida o'tkazilishi

№ 13.

Tovush yutuvchi materiallarga nimalar kiradi?
Kapron tolalari, porolon, shisha tola
Elastik materialdan tayyorlangan qo'lqop, poyabzal
Sharf, ko'zoynak
Pol va patolok

№ 14.

Ishlab chiqarish xonalarida nisbiy namlik va havoning harakatlalanish tezligini ruxsat etilgan miqdori qancha bo'ladi?
60-40 %, 2-3 m/s
45-75 %, 2-0,1 m/s
35-45 %, 1,0-2,0 m/s
55-65 %, 0,2-0,5 m/s

№ 15.

Zaharlangan shaxsda qanday belgilar mavjud?
Oshqozon og'risi, muskullarni ixtiyorsiz qisqarishi, xushdan ketish
Uyqi kelishi
Eshitish qobiliyatini yo'qotishi
Ko'z qorong'ulashadi

№ 16.

Individual sabablar -.... tufayli kelib chiqadi?
Himoya vositalaridan hamda maxsus kiyim boshdan foydalanmaslik yoki mos kelmasligi

Elektr qurilmalarni nazoratsiz qoldirilishi
Ish joyidagi noqulay mikroiklim
Yorug'lik tizimlarini yaxshi ishlamasligi

№ 17.

Odam organizmiga ta'sir etish darajasiga qarab barcha zararli va xavfli moddalar necha turga bo'linadi?
Favqulodda xavfli, o'ta xavfli, o'rtacha xavfli, kam xavfli
Zararli, xavfli, o'ta xavfli
Zararli, o'ta zararli, xavfli, o'ta xavfli
Zararli, xavfli

№ 18.

Ichki qon ketayotganligini qanday belgilar orqali aniqlash mumkin?
Pulsning sekinlashishi, bosh aylanishi, rang oqarishi, kuchli suvsash
Qon bosim ko'tarilishi, muskullarning ixtiyorsiz qisqarishi
Rangi qizarishi, bosh og'rishi
Teri rangi oqaradi

№ 19.

Yuqori xavfli xonalarda namlik qancha bo'ladi?
75 % dan yuqori
80 % dan yuqori
70 % dan yuqori
90 % dan yuqori

№ 20.

Insonning hayotiy faoliyatida doimiy yoki vaqtincha xavfli omillar yuzaga keladigan joy.... deb ataladi?
Xavfli zonalar
Xronometrik kuzatishlar
Fizikaviy, kimyoviy omillar
Texnikaviy, tashkiliy omillar

№ 21.

Ishlab chiqarish xonalarini shamollatish qanday usullar orqali amalga oshiriladi?
Umumiy, mahalliy shamollatish
Tashqi tomondan shamollatish
Texnik tizimlaridan shamollatish
Aralash vositalardan shamollatish

№ 22.

Nisbiy namlik nima bilan o'lchanadi?
Psixrometr
Simobli termometr
Barometr
Anemometr

№ 23.

O'ta xavfli xonalarda nisbiy namlik necha foizga yaqin bo'ladi?
100 foizga
85 foizga
75 foizga
55 foizga

№ 24.

Havoni sovutish moslamalarining qanday turlari mavjud?
Sirt bo'yicha sovutish, kontaktli sovutish
Texnogen sovitish
Daraxt bilan sovutish
O'z-o'zini sovitish

№ 25.

Ultratovushli tizimlardan foydalanishda insonga qanday ta'sir qiladi?
Asab, suyak-bo'g'in tizimi ish faoliyati buzilishi
Arterial bosim ortishi, tomirlarni tortishi
Bosh og'rig'i, tez charchash, quloqlarda og'riq paydo bo'lishi
Quloqlarda og'riq paydo bo'lishi

№ 26.

Impulsi shovqin deb -...?
Agar shovqin 1 sek dan kam vaqt davom etuvchi bir yoki bir necha tovush signallaridan iborat
Agar shovqin darajasi vaqt oralig'ida 5 db dan ortiq o'zgarib turishi
Shovqinning tovush chastotasi bilan bog'lanishni tavsiyalovchi miqdor shovqinning chastotasidir
Gaz va suyuqliklarning quvurlarda harakatlanishidir

№ 27.

Blokirovka bu -...?
Mashinalar qismini muayyan holatda ushlab turuvchi vosita va uslublar majmui hisoblanadi

Mashina va mexanizimlarning xavfli zonalaridan himoyalashda xizmat qiladi
Qo‘shimcha jarayonlarni ish asboblari almashtirish, ishlov berishdan iborat
Nostatsionar ishlarni bajarish

№ 28.

Nostatsionar ishlarni bajarish?
Paxta, faner, karton!
Paralon, temirdan
Ip, sim
Plasmassa, rezina

№ 29.

Xavfsizlik belgilari qanday guruhlarga bo‘linadi?
Taqiqlovchi, ogohlantiruvchi, ko‘rsatuvchi buyuruvchi
Blokirovkalagich, vaqtinchalik, saqlagich
Faol himoyalagich, to‘siq himoyalagich
Vaqtinchalik

№ 30.

Changning o‘pka yo‘liga kirishi qanday kasalliklarni kelib chiqishiga olib keladi?
Pnevmoniya, sil, o‘pka raki
Chuma, gripp, $ah_1 - n_1$
Gipertoniya, yurak hastaligi
Bosh og‘rig‘i, gepatit

№ 31.

Mikroiqlim holatini belgilovchi asosiy ko‘rsatkichlar nimalar?
Havoning harorati, nisbiy namligi, tezligi va bosimi
Xonaning changlanganligi va gazlanganligi
Xonaning harorati, bosimi, nisbiy namligi
Havoning absolyut va nisbiy namligi, harorati hamda bosimi

№ 32.

Yong‘inni oldini olish tizimlari nimalardan iborat?
Yong‘inga qarshi to‘siqlarni o‘rnatish, qurilma va inshootlarda avariya holatida o‘chirish hamda yong‘in vaqtida yonuvchi suyuqliklarni to‘kilishini oldini oluvchi vositalardan foydalanish
Vaqtida habar berish
Birlamchi o‘t o‘chirish vositalaridan foydalanish
Yong‘in vaqtida evakuatsiya yo‘llarini tashkil etish

№ 33.

Mehnat gigiyenasi nimani o'rganadi?
Tibbiyot fanining bir qismi bo'lib ish sharoitlarining inson sog'lig'iga va ish qobiliyatiga ta'sirini o'rganadi
Ishlab chiqarish joylarida ish joyini toza tutish va shaxsiy gigiyenaga amal qilish masalalarini
Sanitariya gigiyena, davolash va oldini olish tadbirlarini ishlab chiqish masalalari
Ishlab chiqarish sanitariya masalalari

№ 34.

Elektr kuyish qanday ko'rinishlardan iborat?
Bevosita yoki kontaktli
Uzun yoki qisqa
Keng yoki tarang
Bil vosita yoki ko'p vosita

№ 35.

Zararli va zaharli gazlar miqdori va turini nima bilan aniqlash mumkin?
UG-2 markali gaz analizatorlari
Anemometr
Protivagaz
Psixrometr

№ 36.

Mexanik zo'riqishdan saqlovchi qurilmaga nimalar kiradi?
Mufta, yuk ko'tarishni cheklash moslamalari, uziluvchi shift va regulyator
Harakatlanishni ta'minlovchi moslamalar
Bosim ostida ishlovchi bug', gaz
Saqlash klapnlari, membranalar

№ 37.

Jarohatlanishni o'rganishda qanday usullardan foydalaniladi?
Tashkiliy-texnik usullardan
Tahlil usullardan
Taqqoslash usullaridan
Tarqatish usullaridan

№ 38.

Xavfli omillardan himoyalaniş usullarini qanday usullari mavjud?
Faol va passiv
Zararli va xavfsiz

Bosim va harorat
Xavfli va zararli

№ 39.

Jarohatlangan shaxsga jgut bog‘langandan so‘ng necha soat turmasligi kerak?
2 soat
3 soat
1 soat
5 soat

№ 40.

Ishlab chiqarish sanitariyasi nima?
Ishchilarga zararli ishlab chiqarish omillarini ta’sirini oldini oluvchi vositalar, sanitarik-texnik gigiyenik va tashkiliy tadbirlar sistemasidir
Ishlab chiqarishda ishlovchilarga muayyan sharoitlarda ta’sir etganda shikastlanishga yoki sog‘liqning keskin yomonlashuviga olib keladigan omil
Zararli omillarga neft mahsulotlari (benzin, dizel yoqilg‘isi), ish joyida namlikni ortishi yoki kuchli yoritilganligi, iqlim sharoitlari va boshqalar
Ishlab chiqarishdagi zararli omillar ta’sirini oldini oladigan chora-tadbirlar va texnika vositalari sistemasi

№ 41.

Quyidagilardan qaysi biri xavfsizlik va zararlilik darajasi bo‘yicha 1-sinfga mansub?
Simob bug‘lari, qo‘rg‘oshin va uning birikmalari
Benzin bug‘lari, don changlari
Xlor bug‘lar, o‘simlik changlari
Ammiak bug‘lari, atseton bug‘lari

№ 42.

Yorug‘lik signallari nimalarda qo‘llaniladi?
Zamonaviy texnika va avtomobillarda
Potrlash, yong‘in, biron predmet tushib ketishi xavfiga
Elektr isitgich qurilmalarida
Havo tozalagich vositasida

№ 43.

Elektr tokidan jarohatlangan shaxsga yurakni necha marotaba massaj qilish kerak?
10-12 marotaba
3-5 marotaba
7-9 marotaba

9-11 marotaba

№ 44.

Doimiy to'siq mexanizmi qanday ko'rinishda bo'ladi?

Qo'zg'aluvchan va qo'zg'almas

Katta va keng

Kichik va keng

Qattiq va ko'rinmas

№ 45.

Terining metallanishi bu –...?

Elektr yoyi ta'sirida erigan metall mayda zarrachalari terinig ustki qatlamiga kirib qolishi
--

Odam orqali o'tayotgan to'k ta'sirida mushaklarning ixtiyorsiz ravishda keskin tortishib qolishi
--

Qon tomirlari va asab to'qimalarini uzilishi
--

Maxsus metaldan tayyorlangan kiyimlarni kiyishi

№ 46.

Ish o'rnining ustida simlarning balandligi qancha?
--

2,5 m

4,6 m

3,6 m

1,6 m

№ 47.

Havoning harakati tezligi nima bilan o'lchanadi?
--

Anemometr

Termometr

Barometr

Psixrometr

№ 48.

Qaysi jarayonda atrof-muhitga katta miqdorda chiqindi chiqadi?
--

Yengil sanoat korxonlarida ishlab-chiqarish jarayonida texnologik mashina uskunalardan
--

Elektr stansiyasida

To'qimachilik fabrikasida

Ko'ylak tikish fabrikasida

№ 49.

Nazorat stansiyalarining tarmog‘i nima bilan belgilanadi?
Respublika miqyosi, atrof-muhitning ifloslanishi, ekonomika va urbanizatsiya darajasi bilan
Ifloslanishi, xavfsizligi
Tozalanishi, ekologizatsiyalash
Ekologizatsiyalash

№ 50.

Kishilik jamiyatining iqtisodiy manfaati nima?
Tabiiy resurslardan foydalanish hisobiga o‘zining moddiy ehtiyojini qondirish
Qornini to‘yg‘azish, kiyinish
Bilimli bo‘lish uchun o‘qish
O‘qish uchun

№ 51.

Ishlab chiqarishda ishchilarga zararli va xavfli omillarning ta’sirini butunlay oldi olingan sharoit nima deb ataladi?
Ergonomika
Mehnat xavfsizligi
Gigiyenik sharoit
Qulay (komfort)

№ 52.

Me’yoriy hujjatlar nima uchun qabul qilingan?
Uzluksiz, chiqindisiz va kam chiqindili texnologik sikllar va ishlab chiqarishni yaratishga qaratilgan
Standart talabga javob berish uchun
Atmosferani tozalash uchun
Texnologik harita tuzishga

№ 53.

Iqtisodiy va ekologik manfaatlar qanday kurashda ob’ektiv mavjud bo‘ladi?
Qarama - qarshiliklar kurashida
Maqsadli kurashda
Ongli kurashda
Ongli va maqsadli kurashda

№ 54.

Ayollar mehnati mehnat kodeksining qaysi moddalarida himoyalangan?
224-228 moddada
47-moddada
225-moddada

243-modda

№ 55.

Mehnat muhofazasi fani nimani orgatadi?

Iqtisodiyot mehnat gigiyenasi, fiziologiyasi, sanoat estetikasi

Jarohat va kasbiy kasalliklarning oldini olishda.

Havodagi changni olchash usullarini

Xomashyoning ishlab chiqarilishini

№ 56.

Atrof-muhitning muhofaza qilish nimaga kerak?

Hozirgi va kelajak sog'lig'ini muhofazalash

Havoni tozalash uchun

Tizimni yangilash

Havoni musaffoligiga erishish

№ 57.

Atmosferani ifloslantiruvchi asosiy manbalar qaysi korxonada?

Elektr stansiyalari, avtomobil transporti, qora rangli metallurgiya, qurilish materiallari, kimyo, paxta tozalash va pillani qayta ishlash korxonalari
--

Elektr zalida, tikuvchilik fabrikasi

To'qimachilik, ishlab chiqarish korxonasi

Oziq-ovqat, ishlab chiqarish korxonasi
--

№ 58.

Yo'riqnomaning qanday xillari bor?

Kirish yo'riqnomasi va ish joyida o'tkaziladigan yo'riqnoma

Yakka tartibda o'tkaziladigan yo'riqnoma
--

Ish joyda o'tkaziladigan yo'riqnoma

Guruh bilan o'tkaziladigan yo'riqnoma

№ 59.

Changli massalar nimalarni ifloslantiradi?
--

Daraxtni nobud qiladi, yaqinidagi uylarni, oqar suvlarni
--

Havoni

Elektr uzatish liniyalari

Daryo, dengiz, suvlarini

№ 60.

"Mehnat muhofazasi" kursi necha bo'limdan iborat?

4 bo'limdan

5 bo'limdan

3 bo'limdan
7 bo'limdan

№ 61.

Atrof-muhitni muhofazalash muammosi qanday hal qilinadi?
Ventilyatsion so'rish quviri, chang tutish qurilmasi, texnologik siklli chiqitsiz, ya'ni chiqindilarni ekologizatsiyalash bilan
Chiqitsiz, sikl, texnologik
Texnologik, pasaytirish, chiqitsiz
Chiqitsiz, texnologik, pasaytirish

№ 62.

II darajali yong'inga chidamli bino va inshootlarning vazifasi?
Konstruktiv elementlari yonmaydigan, yuqori chidamlikga ega bo'lgan
Bino va inshootlar yonmaydigan va qiyin materialdan yonuvchanligi
Barcha konstruksiyalari qiyin yonuvchi materiallardan tashkil topganligi
Barcha konstruksiyalar yonuvchi materiallardan tashkil topgan

№ 63.

Atmosfera havosini ifloslanishdan muhofaza qilish bo'yicha Davlat inspeksiyasi qaysi yili tuzilgan?
1981 yili
1982 yili
1986 yili
1988 yili

№ 64.

Ekologik harita nima uchun tuziladi?
Havo va suv havzalarini sog'lomlashtirish va bosh chizmalarini ishlab chiqarish uchun
Shaharni buzilishdan saqlash uchun
Texnologiyani o'rganish uchun
Texnologik tuzilishini o'rganish uchun

№ 65.

Infraqizil nurlar insonga qanday ta'sir ko'rsatadi?
Tana qizishi, tana haroratining o'zgarishi
Rak kasalligini kelib chiqishi
Tez toliqish, uyqusizlik
Bosh og'rig'i, kamdarmonlik

№ 66.

Kishilik jamiyatining iqtisodiy manfaati nima?
Qornini to‘yg‘azish, kiyinish
Tabiiy resurslardan foydalanish hisobiga o‘zining moddiy ehtiyojini qondirish
Bilimli bo‘lish uchun o‘qish
Kiyinish

№ 67.

O‘zbek xalqining tarixiy va milliy qadriyatlari qayerda aks etgan?
Mustaqil O‘zbekiston konstitutsiyasida
Davlat ichki ishlarida
Meteorologiya tashkilotlarida
Ishlab chiqarish korxonalarida

№ 68.

Ishga kirishda tanishib chiquvchi hujjat
Kichik yo‘riqnama
Ariza
Dalolatnoma
Ma‘lumotnoma

№ 69.

“Mehnat muhofazasi” nima?
Ish jarayonida inson mehnati qobiliyatini va xavfsizligini ta‘minlashga yo‘naltirilgan qonunlar majmuasi
Tabiat muhofazasini o‘rganish
Ish tartibi, qonun-qoidalari
Kishi sog‘ligini oshirish qoidalari

№ 70.

Rangli singnallarning qizil rangi qanday ma‘noni anglatadi ?
Taqiqlash, yong‘inga qarshi texnikaning belgilanishi
Ogohlantiruvchi belgi
Xavfsizlik, shu yerdan chiqilsin belgisi
Ko‘rsatma axborot belgisi

№ 71.

Rangli signallar va xavfsizlik belgilari nechta turga bolinadi?
3 ta
4 ta
1 ta
5 ta

№ 72.

Tabiatni saqlash qonunchiligiga asosan saqlashning tabiiy ob'ektlariga ega nimalar kiradi?
Yer, uning boyliklari, suv, o'rmon, hayvonat dunyosi, atmosferalar havosi
Uy-joy, idish-tovoq
Ko'rpa-to'shak
Stol-stul, kiyim-kechak

№ 73.

Kurs bo'limlari qanday nomlanadi?
Mehnat qonunchiligida, ishlab chiqarish sanitariyasi, texnika xavfsizligi, yong'in xavfsizligi
Shikastlanish, elektr xavfsizligi
Elektromagnit xavfsizligi
Neft mahsulotlari xavfsizligi

№ 74.

Havoni, suvni va tuproqni ifloslanishdan ogohlantiruvchi tashkilotning nomi?
Respublika sanepedim stansiya nazorati
Davlat yong'in nazorati
Davlat kontexnik agentligi
Davlat energiya nazorati

№ 75.

Tana a'zolarini va to'qimalarini kutilmagan holda tashqi ta'sir ostida shikaslanishi nima deyiladi?
Jarrohlik
Kasallik
Tok urish
Sinish

№ 76.

Jarohatlar necha turga bo'linadi?
2 ta
3 ta
7 ta
5 ta

№ 77.

Kirish yo'riqnomasining dasturi necha turga bo'linadi?
9 ta
2 ta
6 ta
4 ta

№ 78.

Xavfsizlikni tahlil qilish uslublarini ko'rsating?
Aprior, aposterior
Aprior
Aposterior
Aposterior to'g'ri urinma

№ 79.

Mehnat muhofazasi haqida nazorat qiluvchi tashkilot nechta turga bo'linadi?
4 ta
7 ta
5 ta
3 ta

№ 80.

Yong'in xavfsizligi belgi axborotlari qaysi rangda?
Ko'k
Yashil
Qizil
Sariq

№ 81.

Qaysi moddaga muvofiq homilador ayollarning ishlab chiqarish xizmati me'yorlari kamaytiriladi?
225 modda
224 modda
222 modda
236 modda

№ 82.

Changlar necha turga bo'linadi?
5 ta
4 ta
8 ta
6 ta

№ 83.

Ishlab chiqarishda bo‘ladigan yong‘inlarning kelib chiqishi necha turga bo‘linadi?
2 ta
3 ta
5 ta
7 ta

№ 84.

Kasbiy kasalliklarga qanday kasalliklar kiradi?
Teri kasalliklari
Shap ko‘rlik
Gripp
Skleroz

№ 85.

Ishlab chiqarish jarohatlari nechi turga bo‘linadi?
4 ta
7 ta
5 ta
3 ta

№ 86.

Uyaltirish, xayfsan e‘lon qilish qaysi javobgarlik turiga kiradi?
Ma‘muriy javobgarlik
Jinoiy javobgarlik
Moddiy javobgarlik
Soliq solish

№ 87.

O‘zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi tomonidan nechanchi yili mehnat muhofazasini o‘qitish va bilimlarni tekshirish nizomi ishlab chiqildi?
1996 yili
2001 yili
2003 yili
2005 yili

№ 88.

Neft mahsulotlari benzin, dizel yoqilg‘isi bug‘lari, mineral o‘g‘itlari qanday omil hisoblanadi?
Foydali omil

Zararli omil
Hayot uchun havfli
Talabga javob bermaydigan omil

№ 89.

Qancha ko‘chmas to‘siqlar texnologik va umumiy fabrika yuklari to‘siq turishi uchun qo‘llaniladi?
Doimiy
Muvaqqat
To‘suvi
Qo‘zg‘almas

№ 90.

Jarohatni tadqiq qilish necha turga bo‘linadi?
4 ta
5 ta
7 ta
3 ta

№ 91.

Ortish tushurish ishlari tajribalari kim rahbarligida olib boriladi?
Tajribali shifokor
Tajribali xodim
Tajribali talaba
Ish boshqaruvchi tomonidan

№ 92.

Qurilish uchun joy tanlash nimalarga bog‘liq?
Yerning reliefi, suv ta‘minoti, oqava suvni tashlab yuborish imkoniyati
Qurilish mollari
Aholi turar joyiga
Xomashyoning saqlanishiga

№ 93.

Ayollar mehnatini muhofaza qilish konstitutsiyaning qaysi moddalarida berilgan?
244-238 moddalarida
231-241 moddalarida
129-131 moddalarida
133-139 moddalarida

№ 94.

Bir qavatli binolarda eng qulay ustunlar necha metr hisoblanadi?
12 x 18 m
11 x 19 m
85 x 91 m
13 x 17 m

№ 95.

Statik elektr zaryadlari qachon ko‘p hosil bo‘ladi?
Paxta yoki sun‘iy tola bilan ishlaganda
Yig‘ilish bo‘lganda
Paxtaga sun‘iy tola qo‘shilganda
Faqat sun‘iy tola ishlatilganda

№ 96.

Mehnat kodeksining yangi tahriri qachondan kuchga kiradi?
2013 yil aprel oyidan
2013 yil iyun oyidan
2013 yil fevral oyidan
2013 yil mart oyidan

№ 97.

Axborot berishga mo‘ljallangan rangli signal va xavfsizlik belgisi qanday?
Qizil, sariq, ko‘k, yashil
Qora, oq
Sariq, yashil
Ko‘k, sariq

№ 98.

Mehnat muhofazasi bo‘yicha qonunlarning bajarishini nazorat qilib turish uchun qaysi davlat tashkilotlariga topshiriladi?
Mehnat vazirligi texnik nazorat agentligi, sanipedim stansiya nazorati
Gigiyena nazorati, epidemiya nazorati, sanitariya nazorati
Yong‘in nazorati
Energiya nazorati

№ 99.

Dastlabki yo‘riqnoma nima?
Rasmiylashtirish jurnaliga yozib qo‘yish
Qayta tekshirib ko‘rish

Vaqtincha muhlat berish
Ishchining malakasini tekshirib ko‘rish

№ 100.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining nechanchi moddasida ayollar va erkaklar teng huquqli deyilgan?
46 modda
49 modda
57 modda
59 modda

№ 101.

Ishchilar bilan yo‘riqnoma o‘tkazish nechil bo‘ladi?
2
3
7
5

№ 102.

Mehnat muhofazasi bo‘icha bilimlarni tekshirishning qanday turlari belgilangan?
Dastlabki, davriy va navbatdan tashqari
Doimiy, navbatdan tashqari
Nodavriy, doimiy
Oxirgi, navbatdagi

№ 103.

Mehnat muhofazasi xonasi nima uchun kerak?
Yo‘riqnoma o‘tkazish va xodimlar mehnat muhofazasi bo‘yicha o‘qitiladi
Ishchilar dam olishlari uchun
Tibbiy yordamga muhtoj ishchilar uchun
Qorovullar uxlashi uchun

№ 104.

Ishchilar bilan yo‘riqnoma o‘tkazish turlarini to‘g‘ri toping?
Kirish va ish joyida o‘kaziladigan
Chiqish, ishdan tashqarida o‘tkaziladigan
Ko‘chada o‘kaziladigan
Odamlar orasida o‘tkaziladigan

№ 105.

Jamoa shartnomasida nimalar nazarda tutilgan?

Mehnat sharoitlarini sogʻlomlashtirish va engillashtirish tadbirlarini bajarish
Mehnat ishlarini kamaytirish
Mehnatkashlarga qoʻshimcha maosh toʻlash tadbirlarini bajarish
Dam olish tadbirlarini bajarish

№ 106.

Mehnat qobiliyati – bu...?
Insonning jismoniy yoki aqliy ishida unga yuklatilgan hajmdagi bajarish qobiliyati
Ishchining kuch – quvvati
Jismoniy shaxsning ishga kelib ketishi
Ishchi-xodimlarni ish joylarida boʻlishi

№ 107.

Insonning mehnat unumdorligi nimalarga bogʻliq?
Aqliy va jismoniy omillariga
Fahm farosatiga
Sogʻligʻiga
Charchamasligiga

№ 108.

Mehnat kodeksining 157-moddasiga muvofiq-...?
Dam olish va bayram kunlari bajariladigan ishlar uchun kompensatsiya va haq toʻlash amalga oshiriladi
Dam oladigan kunlari ishga jalb etish amalga oshiriladi
Ish vaqti belgilangan
Oylik maosh oshirilishi

№ 109.

Ishlash ritmi qanday aniqlanadi?
Shaxsiy xususiyatlari, harakteri va maqsadga intiluvchanligi orqali
Ishga kelib – ketishi orqali
Rejali ishlashi orqali
Betartib ishlashi orqali

№ 110.

Mehnat sharoiti bu-...?
Mehnat jarayonida insonning salomatligi va ish salomatligiga taʼsiri etadigan omillar majmui
Mehnat jarayonida ishchilarning ish tartibidir
Insonning mehnat jarayonida yaxshi ishlashi
Mehnat jarayonida insonning salomatligi va ish salomatligiga taʼsir etmaydigan omillar majmui

№ 111.

O'zbekiston Respublikasida mehnat muhofazasini nazorat qiluvchi tashkilotlar soni nechta?

5

4

6

2

№ 112.

Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligining vazifalari nimalardan iborat?
--

Korxonalarda xavfsiz ishlash, texnika xavfsizligi bo'yicha me'yoriy qoidalariga, sanoat sanitariyasiga va mehnat gigiyenasiga hamda mehnat qonunchiligiga rioya qilish masalalarini nazorat qiladi
--

Korxonalarda mehnat qonunchiligini to'g'ri yo'lga qo'yilganligini nazorat qiladi
--

Korxonalarda mehnat gigiyenasiga rioya qilish masalalarini nazorat qiladi

Korxonalarda texnika xavfsizligi bo'yicha me'yoriy qoidalari masalalarini nazorat qiladi
--

№ 113.

"Sanoatgeokonteksnazorat" agentligining vazifalari nimalardan iborat?

Bug' qozonlarining to'g'ri ishlashini, bosim ostida ishlaydigan idishlarni, yuk ko'tarish mashinalari, gaz usullari, magistral quvurlari ishini va portlovchi moddalarni ishlatish, saqlash-tashish ishlarini nazorat qiladi
--

Yuk ko'tarish mashinalari va portlovchi moddalarni ishlatish, saqlash-tashish ishlarini nazorat qiladi
--

Bug' qozonlarining to'g'ri ishlashini nazorat qiladi
--

Gaz usullari, magistral quvurlari ishini nazorat qiladi

№ 114.

Respublika sanitariya epidemiologiya nazoratining vazifalari nimalardan iborat?

Havo, suv va tuproqni iflonlanishdan ogohlantirish, shovqin va titrashni yo'qotish, sexlarining sanitariya holatlarini yaxshilash ishlarini nazorat qiladi
--

Shovqin va titrashni yo'qotish, sexlarining sanitariya holatlarini yaxshilash ishlarini nazorat qiladi
--

Havo, suv va tuproqni iflonlanishidan nazorat qiladi
--

Fabrika va zavodlarning sanitariya holatlarini yaxshilash ishlarini nazorat qiladi
--

№ 115.

Davlat nazorati yong'in nazoratining vazifalari nimalardan iborat?
--

Yong'inga qarshi tadbirlarni o't o'chirish vositalarining holatini, yong'in haqida
--

xabar berish vositalarining ishini nazorat qiladi
Yongʻinga qarshi tadbirlarning ishini nazorat qiladi
Yongʻinga qarshi vositalarining ishini nazorat qiladi
Oʻt oʻchirish vositalarining holatini nazorat qiladi

№ 116.

Oʻzbekiston Respublikasi energetika va elektrlashtirish Davlat aksionerlik jamiyatining vazifalari nimalardan iborat?
Korxonalaridagi energiya tizimlarining texnik ekspluatatsiyasini va xavfsizlik texnikasi qoidalariga rioya qilishni nazorat qiladi
Korxonalaridagi energiya tizimlarining texnik ekspluatatsiyasini nazorat qiladi
Korxonalaridagi xavfsizlik texnikasi qoidalariga rioya qilishni nazorat qiladi
Ishlab chiqarish korxonalarini nazorat qiladi

№ 117.

Mehnatni muhofazasi qilishning nomenklatura chora tadbirlari nechta turga boʻlinadi?
3
2
4
6

№ 118.

Mehnatni muhofazasi qilishning nomenklatura chora tadbirlari qayerda va nimaga asosan oʻtkaziladi?
Sanoat korxonalarida va bosh rejaga asosan oʻtkaziladi
Mehnat muhofazasi qilishning nomenklatura chora tadbirlarini oʻtkazish shart emas
Katta yigʻinlarda rejaga asosan oʻtkaziladi
Madaniyat saroylarida rejaga asosan oʻtkaziladi

№ 119.

Mehnatni muhofaza qilishning nomenklatura chora tadbirlari turlariga izoh bering?
Baxtsiz hodisalarning oldini olish, sanoat korxonalarida kasb kasalliklarini kamaytirish, ish sharoitini umuman yaxshilashga qaratilgan
Ish sharoitini umuman yaxshilashga qaratilgan
Sanoat korxonalarida kasb kasalliklarini kamaytirishga qaratilgan
Mahsulotlarni sifatini yaxshilashga qaratilgan

№ 120.

Oʻsmirlarni ishga qabul qilishdagi kafolatlar Konstitutsiyaning qaysi moddasida qayd qilingan?
--

Konstitutsiyaning 239-moddasida
Konstitutsiyaning 158-moddasida
Konstitutsiyaning 228-moddasida
Konstitutsiyaning 46-moddasida

№ 121.

Ishchilarga ishlab chiqarishning zararli omillari ta'sirini oldini oluvchi vositalar, sanitar-texnik, gigiyenik va tashkiliy tadbirlar sistemasi nima?
Hayot faoliyati xavfsizligi
Texnika xavfsizligi
Ishlab chiqarish sanitariyasi
Mehnat xavfsizligi

№ 122.

Inson faoliyati tabiatga qanday ta'sir ko'rsatadi?
Texnosferani kengaytirilishi hisobiga tabiiy muhit ulushini kamayishiga ta'sir qiladi
Tabiatni yanada rivojlanishiga
Tabiat va texnosferani ulushlarini kengayishiga
Tabiatga hech qanday ta'sir ko'rsatmaydi

№ 123.

Mehnat faoliyati jarayonida insonga ta'sir qiluvchi omillar yig'indisi nima?
Ishlab chiqarish muhiti
Maishiy muhit
Tabiiy muhit
Madaniy muhit

№ 124.

Murakkab hodisalarni, tushunchalarni, kishi faoliyatiga qaratilgan narsalarni tasniflash va tizimlash to'g'risidagi fanni ko'rsating?
Mehnat muhofazasi
Xavflar taksonomiyasi
Fizika
Mexanika

№ 125.

Xavfsizlik texnikasi bo'yicha o'tkaziladigan yo'riqnomalar necha xil bo'ladi?
Kirish, ish joyida, navbatdagi, navbatdan tashqari
Kirish, birlamchi, rejali, rejadan tashqari, joriy
Kirish, birlamchi, navbatdagi, mavsumiy

Kirish, birlamchi

№ 126.

Xavfsizlikni ta'minlovchi umumiy texnik vositalariga nimalar kiradi?
--

To'suvchi, saqlash, tormoz, blokirovka va signalizasiya qo'rilmalar, masofadan boshqarish distansion qurilmalari
--

To'suvchi qo'rilmalar, saqlash qurilmalari, xavfsizlik belgilari
--

Signalizasiya qurilmalari, masofadan boshqarish qurilmalari, xavfsizlik belgilari

Blokirovka qurilmalari, saqlash qurilmalari

№ 127.

Ish joyidagi yo'riqnomani kim tomonidan o'tkaziladi?
--

Ishchiga bevosita rahbarlik qiladigan usta. Zarur bo'lganda mexanik, energetik, texnologik yoki maxsus instruktorlar
--

Sex boshliqlari tomonidan tuziladi va bosh muxandis tomonidan tasdiqlanadi reja asosida o'tkaziladi

Mehnat sharoitlar yoki uskunolari o'zgarganda, sexda baxtsiz hodisa yuz berganda va boshqa hollarda o'tkaziladi

Har bir yo'riqnoma alohida maxsus jurnalga rasmiylashtiriladi

№ 128.

Yo'riqnoma qanday rasmiylashtiriladi?

Har bir yo'riqnoma alohida maxsus jurnalga rasmiylashtiriladi.
--

Mehnat sharoitlar yoki uskunolari o'zgarganda, sexda baxtsiz hodisa yuz berganda va boshqa hollarda o'tkaziladi

Ishchiga bevosita rahbarlik qiladigan usta. Zarur bo'lganda mexanik, energetik, texnologik yoki maxsus instruktorlar
--

Sex boshliqlari tomonidan tuziladi va bosh muxandis tomonidan tasdiqlanadi reja asosida o'tkaziladi

№ 129.

Xavfsiz ishlash bo'yicha yo'riqnoma kim tomonidan ishlab chiqiladi?

Sex boshliqlari tomonidan tuziladi va bosh muxandis tomonidan tasdiqlanadi
--

Zarur bo'lganda mexanik, energetik, texnologik yoki maxsus instruktorlar
--

Har bir yo'riqnoma alohida maxsus jurnalga rasmiylashtiriladi

Mehnat sharoitlar yoki uskunolari o'zgarganda, sexda baxtsiz hodisa yuz berganda tuziladi

№ 130.

Sanoat korxonalarida davriy yo'riqnoma qanchada bir o'tkaziladi

Har kvartalda bir marta

Olti oyda bir marotaba

Yilda bir marotaba
Faqat ishga kirayotganda o‘tkaziladi

№ 131.

Navbatdan tashqari yo‘riqnoma qachan o‘tkaziladi
Mehnat sharoitlar yoki uskunolari o‘zgarganda, sexda baxtsiz hodisa yuz berganda va boshqa hollarda o‘tkaziladi
Har kvartalda ishchi hodimlar bir martadan yo‘riqnomadan o‘tadi
Olti oyda bir marotaba muxandis texnolog hodimlar o‘tkaziladi
Yilda bir marotaba muxandis texnologlar va ishchi hodimlar bir martadan o‘tkaziladi

№ 132.

Maxsus naryad yoki ruxsatnoma kimlarga beriladi?
O‘ta xavfliy ishlarda ishlaydigan ishchilar
Yoqilg‘i quyish shaxobchalari ishchilariga
Akumlator taminlovchilarga
Mahfiy uchastkalarda ishlaydigan harbiylarga

№ 133.

Mehnat qonunlari va boshqa normativ hujjatlarni nazorat qiluvchi davlat organlarini ko‘rsating?
Davlat energetika, sanitariya, O‘zsanoat og‘kontexnazorat va yong‘in nazorati.
Kasaba qo‘mitasining texnik inspektorlari, davlat energetika va yong‘in nazorati.
Davlat energetika sanitariya, yong‘in nazoratlari, jamoat inspektorlari
Davlat energetika, sanoat, sanitariya va yong‘in nazorati

№ 134.

Barcha ishlab chiqarish korxonalarida qo‘llaniladigan nazorat?
Uch pog‘onali nazorat
Ko‘p pog‘onaliy nazorat
Besh pog‘onali nazorat
Umumiy nazorat

№ 135.

I pog‘ona nazorat kim tomonidan o‘tkaziladi va qanday ishlar bajariladi?
Har kuni usta jamoatchi-nazoratchi birgalikda sexdagi ish joylarini aylanib chiqib, uchragan kamchiliklarni tuzatish choralarini ko‘radilar
Har hafta sex boshlig‘i katta jamoatchi nazoratchi bilan birgalikda sexdagi ish joylarini aylanib chiqib, uchragan kamchiliklarni tuzatish choralarini ko‘radi
Oyda bir marta korxona bosh muhandisi mehnat muhofazasi muhandisi bilan

birgalikda ish joylarini aylanib chiqadilar. Bu nazorat bo'yicha korxonada qaror chiqariladi
--

Texnika xavfsizligi bo'yicha ma'sul shaxs va kasaba uyushmasi raisi birgalikda o'tkazadi
--

№ 136.

II pog'ona nazorat kim tomonidan o'tkaziladi va qanday ishlar bajariladi?

Har hafta sex boshlig'i katta jamoatchi nazoratchi bilan birgalikda sexdagi ish joylarini aylanib chiqib, uchragan kamchiliklarni tuzatish choralarini ko'radi
--

Texnika xavfsizligi bo'yicha ma'sul shaxs va kasaba uyushmasi raisi hamda xotin-qizlar kengashi raisi birgalikda o'tkazadi
--

Oyda 1 marta korxona muhandisi mehnat muhofazasi muhandisi bilan birgalikda ish joylarini aylanib chiqadilar. Bu nazorat bo'yicha korxonada qaror chiqariladi

Har kuni usta jamoatchi-nazoratchi birgalikda sexdagi ish joylarini aylanib chiqib, uchragan kamchiliklarni tuzatish choralarini ko'radilar

№ 137.

III pog'ona nazorat kim tomonidan o'tkaziladi va qanday ishlar bajariladi?
--

Oyda bir marta korxona bosh muhandisi mehnat muhofazasi muhandisi bilan birgalikda ish joylarini aylanib chiqadilar. Bu nazorat bo'yicha korxonada qaror chiqariladi
--

Har hafta sex boshlig'i katta jamoatchi nazoratchi bilan birgalikda sexdagi ish joylarini aylanib chiqib, uchragan kamchiliklarni tuzatish choralarini ko'radi
--

Har kuni usta jamoatchi-nazoratchi birgalikda sexdagi ish joylarini aylanib chiqib, uchragan kamchiliklarni tuzatish choralarini ko'radilar

Yuqori malakaliy ishchi hodimlar va korxona mamuriyati tomonidan tayinlangan ma'sul shaxslar birgalikda o'tkazadi

№ 138.

Baxtsiz hodisalar sabablarini aniqlash va tahlil qilish uslublarini ko'rsating?

Monografik, statistik, topografik, iqtisodiy
--

Statistik, topografik, iqtisodiy

Statistik, iqtisodiy va matematik

Statistik, iqtisodiy, monografik

№ 139.

Shikastlanish nima?

Ishlab chiqarishdagi zararli yoki xavfli ta'sirlar natijasida inson organlari yoki teri qoplamasi fiziologik butunligini buzilishi
--

Mexanik kuchlar ta'sirida vujudga keladigan jarohatlanish

Ish bilan bog'liq bo'lgan barcha hodisalardan olingan jarohatlarga aytiladi

Korxona hududida o'z ish vazifasidan boshqa ishlarni bajarayotganda olgan

jarohatlarga aytiladi

№ 140.

Jarohat deb nimaga aytiladi?
Tashqi muhit ta'sirida kishi tanasining behosdan shikastlanishiga aytiladi
Ish bilan bog'liq bo'lgan barcha hodisalardan olingan jarohatlarga aytiladi
Ishga ketayotganda, qaytayotganda olgan jarohatlarga aytiladi
Korxona hududida o'z ish vazifasidan boshqa ishlarni bajarayotganda olgan jarohatga aytiladi

№ 141.

Jarohat turlarini ayting.
2 xil
3 xil
7 xil
5 xil

№ 142.

Ishlab chiqarish jarohatlari necha xil bo'ladi?
5 ta
2 ta
4 ta
6 ta

№ 143.

Ish bilan bog'liq bo'lgan jarohatlar deb nimaga aytiladi?
Ishga ketayotganda, qaytayotganda va korxona hududida o'z ish vazifasidan boshqa ishlarni bajarayotganda olgan jarohatlarga aytiladi
Ish bilan bog'liq bo'lgan barcha hodisalardan olingan jarohatlarga aytiladi
Ishchilarga zararli ish sharoitlarining ta'siri natijasida hosil bo'lgan kasalliklardan olingan jarohatlarga aytiladi
Ishchi yoki hodimlarni korxonada yoki undan tashqarida xizmat vazifasini bajarayotganda olgan jarohatlari kiradi

№ 144.

Ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lgan jarohatlar deb nimaga aytiladi?
Ishchi yoki hodimlarni korxonada yoki undan tashqarida xizmat vazifasini bajarayotganda olgan jarohatlari aytiladi
Ishga ketayotganda, qaytayotganda va o'z ish vazifasidan boshqa ishlarni bajarayotganda olgan jarohatlarga aytiladi

Ishchilarga zararli ish sharoitlarining ta'siri natijasida olingan jarohatlarga aytiladi
Ish bilan bog'liq bo'lgan barcha hodisalardan olingan jarohatlarga aytiladi

№ 145.

Maishiy jarohat deb nimaga aytiladi?
Ish bilan bog'liq bo'lgan barcha hodisalardan olingan jarohatlarga aytiladi
Ishchilarga zararli ish sharoitlarining ta'siri natijasida hosil bo'lgan kasalliklardan olingan jarohatlarga aytiladi
Ishga ketayotganda, qaytayotganda va korxona hududida o'z ish vazifasidan boshqa ishlarni bajarayotganda olgan jarohatlarga aytiladi
Ishchi yoki hodimlarni korxonada yoki undan tashqarida xizmat vazifasini bajarayotganda olgan jarohatlar kiradi

№ 146.

Kasb kasalligi nima?
Ishchilarga zararli ish sharoitlarining ta'siri natijasida hosil bo'lgan kasalliklar
Korxona hududida o'z ish vazifasidan boshqa ishlarni bajarayotganda olgan jarohati tufayli hosil bo'lgan kasalliklar aytiladi
Ishchi yoki hodimlarni korxonada xizmat vazifasini bajarayotganda olgan jarohati tufayli hosil bo'lgan kasalliklar aytiladi
Ish bilan bog'liq bo'lgan barcha hodisalardan olingan jarohatlari tufayli hosil bo'lgan kasalliklar aytiladi

№ 147.

Jarohatlanish, kasbiy kasalliklar va zaharlanishlar sabablari nechta guruhga bo'linadi?
4 ta
7 ta
3 ta
5 ta

№ 148.

Jarohatlanishni tahlil qilish usullari nechta?
4 ta
7 ta
3 ta
5 ta

№ 149.

Statik usulda nima aniqlanadi?
Jarohatlanish sabablari tahlil qilinadi?
Kasbiy kasalliklar tahlil qilinadi

Jarohatlanish va kasbiy kasallik tahlil qilinadi
Avariylar bo'yicha hisobot yuritiladi

№ 150.

Topografik usulda jarohatlanish qanday o'rganiladi?
Baxtsiz hodisa yuz bergan joyga nisbatan o'rganiladi
Hisobot vaqtida ro'y bergan baxtsiz hodisalarni sabablarini aniqlashga asoslangan
Ishlab chiqarishda jarohatlanishdan ko'rilgan zararni aniqlash
Baxtsiz hodisa ro'y bergan ish joyini har tomonlama batafsil tadqiq qiladi

№ 151.

Tovush intensivligini o'lchov birligi nima?
Detsibel
Bel
Gers
Dina

№ 152.

Ritmlarga rioya qilingan ohangrabo tovushlarning tebranishi nima?
Musiqiy tovush
Aralash tovush
Toza tovush
Shovqin

№ 53.

Mashinalarning yoki uning detallarini mexanik tebranishi nima?
Shovqin
Tovush
Titrash
Tebranish

№ 54.

Tashqi arterial qon oqishida organizmda qanday holatlar kuzatiladi?
Organizmda umumiy kuchsizlik, shikastlangan joyda kuchli og'riq
Organizmda umumiy kuchsizlik kuzatiladi
Shikastlangan joyda kuchli og'riq
Organizmda umumiy kuchsizlik va og'riq

№ 155.

Miya uchun necha Gers chastotadagi tebranish to'liqlari xavfli hisoblanadi?
8 Gs

3 Gs
5 Gs
9 Gs

№ 156.

Bir xil chastotadagi sinusoidal tebranishlar nima?
Toza tovush
Tovush chastotasi
Shovqin
Aralash tovush

№ 157.

Sun'iy nafas berish chastotasi minutiga necha marta bo'lishi lozim?
12-14 m/marta;
8-10
12-16
16-18

№ 158.

Shovqin deb nimaga aytiladi?
Har xil kuch va chastotadagi tartibsiz tovushlar majmui
Bir me'yordagi tovush
Bir me'yordagi tovush to'liqlinining tarqalishi
Tovush bosimining o'zgarishi

№ 159.

Odam qulog'i eshitadigan tovush chastotasi qanday?
16-20000 Gs
0-15
16-500
16-10000

№ 160.

Qanday chastota tovushlar ultratovush deyiladi?
20000 Gs dan yuqori
15 Gs dan yuqori
5000 Gs dan yuqori
10000 Gs dan yuqori

№ 161.

Shovqin qanday moslamada qanday o'lchanadi?

Shum-1
GX-2
GX-4
UG-2

№ 162.

Tovush chastotasi nima bilan o'lchanadi?
Gers
Sekund
Bel
Detsibel

№ 163.

Turli balandlikdagi va chastotadagi tovushlarning tartibsiz qo'shib eshitilishi nima?
Shovqin
Musiqiy tovush
Aralash tovush
Toza tovush

№ 164.

Tovush chastotasi 20000 Gers dan katta shovqinlar qanday nomlanadi?
Ultratovush
Infratovush
Infratovush
Shovqin

№ 165.

Titrash kelib chiqish sababiga ko'ra qanday turlarga bo'linadi?
Transport, transport-texnologik, texnologik
Texnologik
Transport-texnologik
Transport-texnologik zo'riqish

№ 166.

Titrashning o'lchov birligi nima?
Detsibel
Gers
Lyumen
Chastota

№ 167.

Yurak tashqi massaj qilinganda ko'krak qafasi necha santimetr chuqurlikka minutiga necha marta chastota bilan bosiladi?
3-4 sm gacha chuqurlikka minutiga 60 marta chastota bilan bosiladi.
2-3 sm gacha chuqurlikka minutiga 60 marta chastota bilan bosiladi
4-5 sm gacha chuqurlikka minutiga 60 marta chastota bilan bosiladi
5-6 sm gacha chuqurlikka minutiga 60 marta chastota bilan bosiladi

№ 168.

Isitish tizimi qanday turlarga bo'linadi?
Markaziy, mahalliy
Lokal, umumiy
Lokal, umumiy
Passiv, faol

№ 169.

Ishlab chiqarish binolarining hajmi bir ishchi hisobiga 20 m^3 bo'lganda almashinishi lozim bo'lgan toza havo miqdori qancha bo'lishi kerak?
$20 \text{ m}^3/\text{s}$
$30 \text{ m}^3/\text{s}$
$10 \text{ m}^3/\text{s}$
$20 \text{ m}^3/\text{s}$ dan katta

№ 170.

Tabiiy shamollatishda havo almashinuvi nima hisobiga amalga oshadi?
Tashqi va ichki bosim farqi hisobiga
Havo tarkibidagi zararli gazlar konsentratsiyasini oshishi hisobiga
Tashqi shamol kuchi hisobiga
Ultrabinafsha nurlari ta'sirida

№ 171.

Deflektorlar qayerda va nima maqsadda ishlatiladi?
Tabiiy havo almashinish qurilmalarida ularning ish unumdorligini oshirish maqsadida.
Sun'iy havo almashinish qurilmalari
Tabiiy havo almashinish qurilmalari
Sun'iy va tabiiy havo almashinish qurilmalarida

№ 172.

Tabiiy havo almashinish sistemasidagi deflektorning samaradorlik koeffitsienti deb nimaga aytiladi?

Deflektor ish unumdorligini havo tezligiga nisbati
Trubadagi havo tezligining shamol tezligiga nisbati
Shamol tezligining trubadagi havo tezligiga nisbati
Deflektor diametrining shamol tezligiga nisbati

№ 173.

Xonalardagi havo almashinuvini ichki va tashqi havo harorati va bosimni farqi hisobiga darchalardan, quvurlardan amalga oshishi qanday nomlanadi?
Tabiiy shamollatish (aeratsiya)
Sun'iy shamollatish (aeratsiya)
Markaziy shamollatish (aeratsiya)
Mahalliy shamollatish (aeratsiya)

№ 174.

Shamollatkichlar ishlatish joyiga qarab qanday turlarga bo'linadi?
Umumiy, mahalliy
Tabiiy, mahalliy
Umumiy, Sun'iy
Markaziy, mahalliy

№ 175.

Isitishda issiqlik manbai sifatida nimadan foydalaniladi?
Suv, suv bug'i, havodan
Konditsioner, kolorifer pechlardan
Elektr, ko'mir, suyuq yoqilg'idan
Gaz, elektrdan

№ 176.

Past bosimli suv bilan isitish sistemalarida suvning harorati isitish moslamalariga kirish va qaytib chiqishda necha gradus atrofida bo'ladi?
85-95 ⁰ C va 65-70 ⁰ C
75-85 ⁰ C va 55-60 ⁰ C
80-85 ⁰ C va 65-70 ⁰ C
75-95 ⁰ C va 55-70 ⁰ C

№ 177.

Yukni og'irligi necha kg dan ohsa bu ishlarni mexanizatsiyalash kerak.
50 – kg dan ohsa,
16 – kg dan ohsa,
20 – kg dan ohsa,
100 – kg dan ohsa.

№ 178.

Inson tanasining elektr toki ta'siriga qarshiligi qanchani tashkil etadi?
1000 – 100000 Om
6000 – 100000 Om
1000 – 200000 Om
500 – 1000 Om

№ 179.

Sezilarli tok kuchi qancha bo'ladi?
5 mA gacha.
4 mA gacha.
3 mA gacha.
12 mA gacha.

№ 180.

Odam bir vaqtda tegadigan tok zanjirining ikki nuqtasi orasidagi kuchlanish qanday ataladi?
Qadam kuchlanishi
Tegish kuchlanishi
Yerga ulash kuchlanishi
Nollashtirish kuchlanishi

№ 181.

Elektr toki organizmdan o'tishi bilan unga qanday ta'sir qiladi?
Issiqlik bilan, kimyoviy, biologik
Fizik, kimyoviy, biologik
Mexanik, kimyoviy, biologik
Fiziologik, kimyoviy, biologik

№ 182.

Sun'iy yerga ulagichlar sifatida ishlatiladigan po'lat quvur va burchaklarning uzunligi va qalinligi qanday bo'lishi lozim?
2-3 m, 3,5 mm
5-6 m, 3,5 mm
10 m, 4 mm
20 m, 5 mm

№ 183.

Elektr xavfsizligiga bog'liq holda xonalar qanday guruhlariga bo'linadi?
Xavfi yuqori bo'lmagan, xavfi yuqori, o'ta xavfli

Xavfi yuqori bo‘lmagan, xavfi yuqori
Xavfi yuqori bo‘lmagan, xavfi o‘ta past
Xavfi yuqori bo‘lmagan, xavfi o‘ta past

№ 184.

Yerga ulash qarshiligi qanchadan ortiq bo‘lmasligi kerak?
10 Om
15 Om
16 Om
17 Om

№ 185.

Ishlab chiqarish xonalari elektr xavfsizligi bo‘yicha necha guruhga bo‘linadi?
3
2
5
4

№ 186.

N-1 forma bo‘yicha baxtsiz hodisalar qachon rasmiylashtiriladi?
1 kun
1 soat
2 soat
6 soat

№ 187.

Baxtsiz hodisa bo‘lib o‘tgandan keyin necha vaqt ichida uni tergov qilib sabablarini aniqlashadi va tadbirlar tuziladi?
3 sutka
12 soat
24 soat
2 sutka

№ 188.

Yurakni tashqaridan uqalash nima maqsadda qo‘llaniladi?
Qon aylanishini quvvatlash uchun
Nafas olishni tiklash hushiga keltirishga
Shikastlangan odamni hushiga keltirishga
Jarohatdan saqlashga

№ 189.

Ishlatishdagi qozonlar qanday muddatlarda bosim ostida tekshiruvdan o'tkaziladi?
Kamida 6 yilda bir marta
Kamida 1 yilda bir marta
Kamida 3 yilda bir marta
Kamida 5 yilda bir marta

№ 190.

Yuk ko'tarish kranlarini dinamik va statik sinashda qancha miqdordagi yukdan foydalanish talab etiladi?
10 % va 25 % katta yukda
20 % va 15 % katta yukda
25 % va 20 % katta yukda
Nominal yukda

№ 191.

Yuk ko'tarish kranlariga xizmat ko'rsatadigan xodimlar bilimini takroriy tekshirish komissiya tomonidan qancha vaqtda bir marta o'tkaziladi?
1 yilda kamida bir marta
2 yilda kamida bir marta
1 yilda kamida ikki marta
3 yilda kamida bir marta

№ 192.

Yuk ko'tarish mexanizmlaridan xavfsiz foydalanish qoidalarini qaysi tashkilot ishlab chiqadi va tasdiqlaydi?
Davlat texnika nazorati qo'mitasi
Davlat energetika nazorati qo'mitasi
Davlat yong'in nazorati qo'mitasi
Davlat sanitariya nazorati qo'mitasi

№ 193.

Yuk ko'tarish mexanizmlari davriy guvohnomalashdan qanday muddatlarda o'tkaziladi?
12 oyda bir marta
4 oyda bir marta
3 oyda bir marta
6 oyda bir marta

№ 194.

Yuk ko'tarish kranlari qanday turdagi sinovlardan (tekshirishlardan) o'tishi kerak?
Statik, dinamik

Texnik ko‘rik, statik sinov
Texnik ko‘rik, statik dinamik sinov
Statik, dinamik, gidravlik

№ 195.

Ishlab chiqarish sanitariyasining asosiy vazifasi nimadan iborat?
Ishlab chiqarishda ish sharoitining sanitar-gigiyena talablari darajasida bo‘lishini ta’minlash.
Ishlab chiqarishda mehnat qonunlariga rioya qilinishini nazorat qilish
Ishlab chiqarishda texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilishni nazorat qilish
Ishlab chiqarishda yong‘in xavfsizligini ta’minlash

№ 196.

Mehnat faoliyati jarayonida insonga ta’sir qiluvchi omillar yig‘indisi nima?
Ishlab chiqarish muhiti
Maishiy muhit
Tabiiy muhit
Ekologik muhit

№ 197.

15 yoshdan 16 yoshgacha bo‘lgan hodimlarga xavftasiga necha soat ish belgilanadi?
24 soat
36
40
15

№ 198.

16 yoshdan 18 yoshgacha bo‘lgan hodimlarga haftasiga necha soat ish belgilanadi?
36 soat
41 soat
24 soat
120 soat

№ 199.

Ishga qabul qilishdagi sinov muddati necha oy va u mehnat stajiga kiradimi?
3 oy, ha
3 oy dan 6 oy gacha, yo‘q
3 oy, yo‘q

3 oy, ayrim hollarda, kasaba uyushmasi qo‘mitasi bilan kelishilgan holda 6 oy, ha

№ 200.

Korxonada yaratilgan yo‘riqnomalarni kim tasdiqlaydi?

Rahbar, bosh muhandis

Yuqori turgan xo‘jalik rahbari

Korxonani kasaba uyushmasi yuqori turgan xo‘jalik rahbari bilan

Mehnatni muhofaza qilish muhandisi

VII. GLOSSARIY

Termin	O‘zbek tilidagi sharhi	Ingliz tilidagi sharhi
Avariya	texnik qurilmalarni va (yoki) qurilish inshootlarini turli elementlarini to‘satdan yemirilishi, yoki turli jarayonlarni me‘yoridagi ish rejimini yoki oqimini xavfli buzilishidan iborat xavfli xodisa	The accident is a dangerous event, consisting in a sudden destruction of any elements of technical devices and(or) construction of buildings or in threat of violation of normal operation or flow of any process
Ishlab chiqarishni avtomatizatsiyalash	ishlab chiqarish jarayoni avtomatik qurilmalarda boshqariladigan ishlab chiqarishni tashkil etish uslubi	Automation of production — way of organizing production in which the process control is carried out by automatic devices
Ma‘muriy jazo	ma‘muriy huquqbuzarlik sodir etgani uchun javobgarlik chorasi	Administrative punishment — the measure of responsibility for committing an administrative offense
Ma‘muriy huquqbuzarlik	qonun hujjatlariga binoan ma‘muriy javobgarlikka tortish nazarda tutilgan, shaxsga, fuqarolarning huquqlari va erkinliklariga, mulkchilikka, davlat va jamoat tartibiga, tabiiy muhitga tajovuz qiluvchi g‘ayrihuquqiy, aybli (qasddan yoki ehtiyotsizlik orqasida) sodir etilgan	Administrative offence-encroachment on the rights and freedoms of citizens property, the state and public order, natural wednesday wrongful guilty of (intentional or careless) act or omission for which the law provides for administrative liability

	harakat yoki harakatsizlik	
Ishlab chiqarishdagi baxtsiz xodisa to'g'risida dalolatnoma	ishlab chiqarishda sodir bo'lgan baxtsiz xodisa tufayli ishchini sog'ligi buzilganligi faktini tasdiqlovchi, o'rnatilgan tartibda vakolatli amaldor shaxslar tomonidan o'tkazilgan tekshiruv natijalari asosida rasmiylashtirilgan, belgilangan namunadagi yuridik hujjat	The act of accident on production — a legal document certifying the fact of damage of health owing to accident on manufacture, decorated according to the results of the investigation into this accident, held in the prescribed manner plenipotentiary officials
Mehnat muhofazasi to'g'risidagi dalolatnoma	barcha yoki ma'lum toifadagi ishchilarga taalluqli, mehnat jarayonida ishchini sog'ligi va hayotini saqlash va xavfsizligi maqsadida ishlab chiqarish faoliyatini yuritish tartibini belgilovchi me'yorlar va qoidalardan iborat mehnat muhofazasi va sharoitini rostlovchi hujjatlar	Acts about labour protection — documents that regulate conditions and labor protection, containing the rules and regulations establishing the procedure of implementation of production activities to safety and preservation of health and life of worker in the labor process, applicable to all employees or to certain categories of employees
Ishlab chiqarishdagi baxtsiz xodisalarni tahlili	umumiy tendensiyaning aniqlash va ogohlantiruvchi tadbirlar qabul qilish maqsadida ishlab chiqarishdagi baxtsiz xodisalarni tadqiqoti va ularni ishlab chiqarish, shikastlovchi omillar turlari va sabablari bo'yicha tahsimoti	The analysis of accidents in the production, research and distribution of accidents on the production facilities, traumatic factors and their causes in order to identify general trends and taking preventive measures
Mehnat sharoiti bo'yicha ish joylarini attestatsiyalash	ishlab chiqarishdagi zararli va (yoki) xavfli omillarni aniqlash maqsadida ish joylaridagi mehnat sharoitini baholash	Certification of workplaces on working conditions — evaluation of working conditions at workplaces in order to identify harmful

		and (or) dangerous production factors
Xavfsizlik	ziyon yetishi ehtimoli bilan bog'liq, yo'l qo'yilishi mumkin bo'lmagan riskni yo'qligi	Safety — absence of unacceptable risk associated with the possibility of damage
O'ta past xavfsiz elektr kuchlanishi	42 voltdan yuqori bo'lmagan yer va o'tkazgich orasidagi nominal kuchlanish yoki (uch fazali tarmoqlar uchun) 24v dan yuqori bo'lmagan o'tkazgich va nol orasidagi nominal kuchlanish	Safe extra low voltage — a nominal voltage not exceeding 42 v between conductor and earth, or (for three-phase circuits) not exceeding 24 v between the conductor and the zero
Ishlab chiqarish jihozlarining xavfsizligi	ishlab chiqarish jihozlarining, normativ-texnik hujjatlarda o'rnatilgan sharoitlarda belgilangan funksiyalarini bajarayotganida, mehnat xavfsizligi talablariga mosligini saqlash hususiyati	Machinery safety — the property of the production equipment to maintain compliance with safety work in the performance of given functions in terms of normative-technical documentation.
Ishlab chiqarish jarayonlarining xavfsizligi	ishlab chiqarish jarayonlarining, normativ-texnik hujjatlarda o'rnatilgan sharoitlarda amalga oshirilyotganida, mehnat xavfsizligi talablariga javob bera olish hususiyati	The safety of the production process — the property of the production process to meet the requirements of occupational safety when carrying out it in the conditions established by normative-technical documentation
Mehnat xavfsizligi	ishlab chiqarishdagi zararli va xavfli omillarni ishchilarga ta'siri bartaraf etilgan mehnat sharoiti	Labour safety — the conditions, which exclude the impact of dangerous and harmful production factors on workers
Ventilyatsiya	ish xonalaridagi havo muhitini belgilangan sifatini ta'minlash uchun	Ventilation — a set of measures and devices necessary to ensure the

	zarur tadbirlar va vositalar majmui	specified quality of the air environment in the working premises
Xavfli moddalar	insonga nisbatan potensial xavfga ega moddalar	Hazardous substances — substances with potential danger towards human beings
Yo'riqnoma jurnali	o'tkazilgan yo'riqnomaning aniq turi qayd etiladigan, belgilangan shakldagi jurnal	Journal of instruction — the magazine of the established form, in which is recorded the conduct of a particular kind of instruction
Elektr tokidan himoyalash vositalari	insonlarni elektr toki jarohatlashidan himoyalashga mo'ljallangan texnik vositalar majmui	Protective measures—the complex of technical means designed to protect people from electric shock;
Xavfsizlik zonasi	zararli va (yoki) xavfli ishlab chiqarish omillarining ta'siri ruxsat etilgan darajadan yuqori bo'lmagan hudud qismi	Safety zone — an area within which the impact of harmful and (or)hazardous production factors exceeds an acceptable level
Ishlar toifasi	inson organizmining V_t lardagi umumiy energiya sarfi asosida ishlarni og'irligi bo'yicha ajratish	Categories of work — division of work according to the severity based on the total energy consumption of the organism in V_t
Kompetent shaxs-	zarur darajadagi tayyorgarlikka va yetarli bilimga, konkret (aniq) ishni bajarish malakasiga va tajribasiga ega shaxs;	Competent person - a person with the necessary training and sufficient knowledge, skills and experience to perform a specific job
Mehnatni muhofaza qilish	mehnat jarayonida insonning xavfsizligini, hayoti va sog'lig'i, ish qobiliyati saqlanishini ta'minlashga doir huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, tashkiliy, texnikaviy, sanitariya-gigiyena, davolash-	Labour protection is a working on the basis of the relevant legislative and other normative acts of the socio-economic, organizational, technical, sanitary-hygienic and medical-prophylactic

	profilaktika, reabilitatsiya tadbirlari hamda vositalari tizimi	measures and means aimed at ensuring safety, preservation of the health and human performance at work.
Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa	xodimning u mehnat shartnomasi (kontrakt) bo'yicha o'z vazifalarini ish beruvchining hududida ham, undan tashqarida ham bajarishi bilan bog'liq holda mehnatda mayib bo'lishiga yoki sog'lig'ining boshqacha tarzda shikastlanishiga olib kelgan va xodimni boshqa ishga o'tkazish zaruriyatini keltirib chiqargan, uning kasbga oid mehnat qobiliyatini vaqtincha yoki turg'un yo'qotishiga yoxud vafot etishiga sabab bo'lgan hodisa	Accident at work — an event in which the insured person has received employment injury or other health damage during the performance of his duties under the employment agreement (contract) on the premises of the policyholder or abroad, and which has caused the necessity to transfer the insured to another job, temporary or permanent loss of their professional earning capacity or his death
Kasb kasalligi —	xodimning unga ishlab chiqarishning zararli yoki xavfli omili ta'siri natijasi bo'lgan va uning kasbga oid mehnat qobiliyatini vaqtincha yoxud turg'un yo'qotishiga sabab bo'lgan o'tkir yoki surunkali kasalligi	Occupational disease — an acute or chronic disease of the insured person resulting from exposure to harmful or dangerous production factors and resulting in temporary or permanent loss of professional working capacity
Mehnatda mayib bo'lish	xodimning kasbga oid mehnat qobiliyatini ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisa oqibatida vaqtincha yoki turg'un yo'qotishi	Work-related injury — temporary or permanent loss of insured occupational disability in an accident at work
Sug'urtalovchi	O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi budjetdan tashqari Pensiya jamg'armasi	Insurer off-budget pension fund under the Ministry of finance of the Republic of Uzbekistan

Sug'urta badallari	sug'urta qildiruvchining mehnatga haq to'lash fondidan sug'urtalovchiga qonun hujjatlarida belgilangan tartibda va miqdorlarda amalga oshiriladigan ajratmalari	Insurance premiums — deductions from the payroll of the insured to the insurer, carried out in the manner and amount established by law
Sug'urtalangan shaxs —	mehnat shartnomasi (kontrakt) asosida ishlaydigan, sug'urta qildiruvchi sug'urtalovchiga shu shartnomaga (kontraktga) muvofiq sug'urta badallarini to'laydigan, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy davlat ijtimoiy sug'urtasi qilinishi lozim bo'lgan jismoniy shaxs	Insured person — a natural person subject to mandatory state social insurance against accidents at work and occupational diseases, working under labor agreement (contract), under which the policyholder shall pay the insurer insurance premiums
Sug'urta qildiruvchi —	jismoniy shaxsni qonun hujjatlarida belgilangan tartibda mehnat shartnomasi (kontrakt) bo'yicha ishga yollagan yuridik yoki jismoniy shaxs	Policyholder — a legal or natural person, a natural person hired under an employment contract (contract) in accordance with legislation
Sug'urta hodisasi —	ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish shartnomasining amal qilishi davrida xodim o'z mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda mehnatda mayib bo'lishi, kasb kasalligiga chalinishi yoki sog'lig'ining boshqacha tarzda shikastlanishi munosabati bilan xodimning hayoti yoki sog'lig'iga yetkazilgan	The insured event is verified in the prescribed manner the fact of damage of health or death of the insured in result of accident on manufacture or occupational disease, which would give rise to liabilities of the insurer on payment of insurance compensation

	zararning o‘rnini qoplash bo‘yicha ish beruvchining fuqarolik javobgarligi vujudga kelganligi belgilangan tartibda tasdiqlangan fakt	
--	---	--

VIII. ADABIYOTLAR RO'YXATI

Maxsus adabiyotlar

1. “Xodimlarga ularning mehnat vazifalarini bajarish bilan bog‘liq holda jarohatlanishi, kasb kasalliklariga chalinishi yoki salomatlikning boshqa xil shikastlanishi tufayli yetkazilgan zararni to‘lash” Qoidalar O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2005 yil 11 fevraldagi 60-son qarori.
2. “Elektr energetika uskunalariga xizmat ko‘rsatishda yuz bergan baxtsiz hodisalar oqibatida jabrlanganlarga shifokordan oldingi yordam ko‘rsatish bo‘yicha yo‘riqnoma” (ro‘yxat raqami 20/15-226/22, 2005 yil 28 noyabr).
3. “Elektr uskunalarini ekspluatatsiya qilishda xavfsizlik texnikasi qoidalar” (ro‘yxat raqami 1614, 2006 yil 18 avgust).
4. SanPiN RUz № 0224-07 “Санитарные правила и нормы при работе на персональных компьютерax, видеодисплейных терминалах и оргтехнике”.
5. “Korxona, tashkilot va muassasalarda mehnat muhofazasi fondi tashkil qilinishi va uni mablag‘larini ishlatish tartibi to‘g‘risida”gi Nizom O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2008 yil 12 noyabr 245-son qarori.
6. “Balandlikda ishlaganda mehnatni muhofaza qilish qoidalar” (ro‘yxat raqami 1890, 2009 yil 24 yanvar).
7. O‘zbekiston Respublikasining “Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug‘urta qilish to‘g‘risida”gi qonuni 2009 yil 16 aprel, O‘RQ-210-son.
8. “Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug‘urta qilish qoidalar” O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2009 yil 24 iyundagi 177-son qarori.
9. “O‘n sakkiz yoshdan kichik shaxslarning mehnati qo‘llanishi taqiqlanadigan noqulay mehnat sharoitlari ishlari ro‘yxati” (ro‘yxat raqami 1990, 2009 yil 29 iyul).
10. O‘zbekiston Respublikasining “Yong‘in xavfsizligi to‘g‘risida”gi qonuni 2009 yil 30 sentabr, O‘RQ-226-son.
11. ShNK 2.09.04-09. “Korxonalarning ma‘muriy va maishiy binolari”.

12. SanPiN RUz № 0294-11 “Gigiyenicheskiye normativy. PDK vrednykh veshchestv v vozduxe rabochey zony”.

13. “Televideniye va radio eshittirish xodimlari uchun mehnatni muhofaza qilish qoidalari” (ro‘yxat raqami 2248, 2011 yil 25 iyul).

14. “Xodimlarni tibbiy ko‘rikdan o‘tkazish tartibi to‘g‘risida”gi Nizom (O‘zbekiston Respublikasi sog‘liqni saqlash vazirining buyrug‘i ro‘yxat raqami 2387, 2012 yil 29 avgust).

15. “Ish o‘rinlarini mehnat sharoitlari va asbob-uskunalarining jarohatlash xavfiligi yuzasidan attestatsiyadan o‘tkazish tartibi to‘g‘risida”gi Nizom O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014 yil 15 sentyabrdagi 263-son qarori.

16. SanPiN RUz № 0324-16 “Sanitarno-gigiyenicheskiye normy mikroklimate proizvodstvennykh pomeshcheniy”.

17. SanPiN RUz № 0325-16 “Sanitarnyye normy dopustimyy urovney shuma na rabochix mestax”.

18. SanPiN RUz № 0326-16 “Sanitarnyye normy obshchey i lokalnoy vibratsii na rabochix mestax”.

19. SanPiN RUz № 0335-16 “Sanitarnyye normy dopustimyy urovney elektrostatiqeskix poley na rabochix mestax”.

20. “Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi xizmatlar bozorini yanada rivojlantirish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 27 apreldagi 246-son qarori.

21. SanPiN RUz № 0364-18 “Normy dopustimyy nagruzok dlya devushek moloje 18 let i jennin pri pod’yome i peremeshchenii tyajestey vruchnuyu”.

22. “Tashkilotlarda mehnatni muhofaza qilish xizmatini yaratish va faoliyatini tashkil etish tartibi to‘g‘risida”gi Nizom (Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 31 dekabrdagi 1066-son qaroriga 5-ilova).

23. Dolin P.A. Spravochnik po texnike bezopasnosti. 6-e izd. -M.: Energoatomizdat, 2015 – 824 s.

24. Belyakov G.I. Oxrana truda, -M.: Agropromizdat, 2010. – 320 s.
25. Belyakov G.I.: Oxrana truda dlya rukovoditeley i spetsialistov predpriyatiy podrobneye: <http://www.labirint.ru/books/545428/>
26. Friend, Mark A. Fundamentals of occupational safety and health / Mark A. Friend and James P. Kohn. Government Institutes. An imprint of The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland • Toronto • Plymouth, UK-2007.—4th ed.
27. X.Rahimova, A.A'zamov, T.Tursunov. Mehnatni muhofaza qilish.T. – “O‘zbekiston” -2003.
28. G'.Yormatov va boshqalar Mehnatni muhofaza qilish: Darslik - Toshkent, O‘zbekiston nashriyoti, 2015 - 345 b.
29. Rukovodstvo po oxrane truda na predpriyatiyax / Yunusov B.X., Parsegova L.T. i dr. - Izdatelstvo «Farg‘ona», 2016 – 332 s.